

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Управління екології та природних ресурсів

**РЕГІОНАЛЬНА
ДОПОВІДЬ
ПРО
СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА
У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ЗА 2012 РІК**

Вступне слово

Волинь вважається у країні регіоном, де населення і влада традиційно дбають про збереження унікальних природних ландшафтів, раціональне використання ресурсів лісу, озер, боліт, надр, піклуються збереженням чистоти атмосфери і води.

Волинська область відноситься до найменш екологічно напружених регіонів України.

Область займає західну частину Східноєвропейської рівнини і знаходиться на заході рівнинних просторів двох природно-географічних зон України – Полісся і Лісостепу. Більша її частина (приблизно $\frac{3}{4}$ всієї площі) розташована в низинному Західному Поліссі, а менша – у лісостеповій зоні на Волинській лісовій височині. Через територію області проходить частина Головного європейського вододілу, який розділяє басейни рік Чорного і Балтійського морів.

Мінерально-сировинний потенціал області характеризуються наявністю в надрах 18 видів корисних копалин, серед яких 12 належить до корисних копалин загальнодержавного значення (вугілля, природний газ, торф, германій, пісок скляний, підземні прісні та мінеральні води, торф'яна грязь, сировина цементна і фосфорити).

Газ природний представлено Локачинським родовищем, запаси якого становлять 7,8 млрд. куб. метра, що дасть змогу протягом 20 років задовольняти потреби населення та промисловості області у споживанні газу і дасть можливість зменшити імпорتنі поставки цієї сировини.

На території Волині розвідане найперспективніше в Україні родовище самородної міді «Жиричі», прогнозні запаси якого становлять більше 7 млрд. тонн. У північній частині області виявлені також родовища фосфоритів.

Волинь – край унікальної природи, лікувального мікроклімату, самобутнього народного мистецтва і великої історико-культурної спадщини. За наявності природних рекреаційних ресурсів, які зазнали відносно невеликого антропогенного впливу і добре зберегли рекреаційну здатність, область належить до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Багата історико-культурна спадщина, озера, річки, ліси з цілющими дикорослими ягодами та грибами, лікувальні торф'яні грязі, джерельні лікувальні води чотирьох типів, мисливство, рибальство створюють всі необхідні передумови для організації і функціонування лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, мисливського, сільського та інших видів туризму.

1. Загальні відомості.

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості Волинської області.

Волинська область розташована на північному заході України і межує на заході з республікою Польща, на півночі - з республікою Білорусь, на сході - з Рівненською областю, на півдні - з Львівською областю.

Площа області складає 20,1 тис. кв. км. або 3.3% від загальної території України.

Область займає західну частину Східноєвропейської рівнини і знаходиться на заході рівнинних просторів двох природно-географічних зон України-полісся і Лісостепу. Більша частина її (майже три чверті всієї площі) розташована в низинному Західному Поліссі, а менша – у лісостеповій зоні на Волинській лісовій височині. Через територію області проходить частина Головного європейського вододілу, який розділяє басейни рік Чорного і Балтійського морів.

Волинська область характеризується порівняно теплим помірно-континентальним кліматом з достатньою кількістю тепла і вологи.

Волинь багата ріками та озерами. Її ріки належать до басейну Прип'яті і частково-Західного Бугу. Густота гідрографічної сітки тут у два рази більша, ніж в середньому по Україні. Основу її становлять ріки Прип'ять, Стир, Стохід, Турія, Вижівка, притоки Західного Бугу та інші.

В області налічується 137 річок та 268 озер. Найбільші і наймальовничіші озера- це Світязь, Пулемецьке, Турське, Люцемір, Перемумут, Оріхове. Волянське, Біле, Любязь.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області.

ПРОМИСЛОВІСТЬ

Підприємства області за рік реалізували продукції на суму 10,1 млрд.грн., що в розрахунку на одного жителя становить 9,8 тис. грн.

У машинобудуванні випуск продукції зріс на 7,6%. Значно більше, ніж у попередньому році випущено автобусів та тролейбусів, нарощено виробництво електророзподільної та контрольної апаратури, електричного устаткування запалювання для двигунів. Водночас зменшилось виробництво зубчастих передач, елементів механічних передач та приводів, трансформаторів, контрольно-вимірювальних приладів.

В обробленні деревини та виробництві виробів з неї обсяги зросли на 22,4%. Збільшився випуск продукції у виробництві дерев'яних будівельних конструкцій та столярних виробів, лісопильному та стругальному виробництві, виробництві фанери, плит, панелей, шпону.

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів випуск нарощено завдяки збільшенню обсягів виробництва будівельних металевих конструкцій та виробів, лиття та оброблення металів. Однак знизилось виробництво котлів центрального опалення, надання послуг з кування, штампування металів.

У минулому році індекс промислової продукції становив 94,8%.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

У 2012р., за розрахунками, вироблено продукції сільського господарства на суму 6,2 млрд.грн (у постійних цінах 2010р.). Приріст виробництва продукції сільського господарства становив 7,1% і спостерігався як у аграрних підприємствах – на 13,2%, так і господарствах населення, якими вироблено майже 70% загального обсягу (на 4,7%). За темпами виробництва Волинь

посіла 6 місце, за обсягом виробництва в розрахунку на одного жителя – 12 місце в державі.

Виробництво продукції рослинництва, за рахунок більшого врожаю усіх основних сільськогосподарських культур, зросло на 8,0%, у тому числі в агроформуваннях – на 14,7%, в домогосподарствах – на 5,6%.

Під посівами сільськогосподарських культур було зайнято близько 522 тис.га, що на 23,3 тис.га (на 4,7%) більше, ніж у 2011р. На цих площах товаровиробники виростили понад 869 тис.т зернових і зернобобових культур у вазі після доробки (на 16,2% більше), майже 652 тис.т цукрового буряку (на 2,6% більше), 1,2 млн.т картоплі та 282 тис.т овочів (відповідно на 2,3% і 0,9% більше, ніж у 2011р.).

Високу врожайність зернових та зернобобових культур (з врахуванням кукурудзи) одержали у аграрних підприємствах Локачинського (50,7 ц), Володимир–Волинського (48,1 ц), Іваничівського (45,7 ц), Луцького (45,5 ц) та Горохівського (42,4 ц) районів. Саме господарствами цих районів вироблено понад три чверті загального валового збору зерна, отриманого агроформуваннями. З 37 до 47 зросла кількість підприємств, які зібрали більше 50 ц з гектара.

Понад 84% врожаю цукрових буряків, вирощених сільськогосподарськими підприємствами, одержали господарства Володимир–Волинського, Луцького, Горохівського та Іваничівського районів. При середній урожайності в області 418 ц з гектара, у цих районах, крім Горохівського, вона перевищила 440–500 ц.

У тваринництві приріст продукції на 6,0% забезпечили як сільськогосподарські підприємства, які збільшили обсяги виробництва на 11,6%, так і господарства населення, в яких відбувся ріст на 3,4% і на які припадає майже 67% тваринницької продукції.

Господарствами усіх категорій реалізовано на забій близько 128 тис.т худоби та птиці (на 2,8% більше), вироблено біля 467 тис.т молока (на 3,6% більше) та майже 186 млн.штук яєць (на 5,8% менше). Понад три чверті загального обсягу реалізованої на забій аграрними підприємствами худоби та птиці становить продукція товариств «Володимир-Волинська птахофабрика» та «Птахокомплекс «Губин». Майже 56% молока надоїли господарства Луцького та Горохівського районів.

За розрахунками, на 1 січня 2013р. поголів'я великої рогатої худоби становило 194,7 тис.голів (на 2,4% більше, ніж на 1 січня 2012р.), у т.ч. корів – 123,5 тис.голів (на 0,2% більше); свиней – 295,9 тис.голів (на 0,1% більше); овець та кіз – 15,9 тис.голів (на рівні попереднього року); птиці – 5,9 млн.голів (на 5,3% більше). В господарствах населення утримувалось 64,1% загальної чисельності великої рогатої худоби, у т.ч. корів – 77,5%, свиней – 76,4%, овець і кіз – 95,6%, птиці всіх видів – 46,9%.

БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Підприємства виконали будівельні роботи на суму 643,4 млн.грн., що становить 88,5% обсягів 2011р.

Будівельники міст Луцька, Нововолинська та Луцького району здійснили 82,0% всіх будівельних робіт. Збільшили обсяги робіт підприємства п'яти

районів, зокрема, Іваничівського, Камінь–Каширського, Маневицького, Ратнівського та Локачинського.

Найбільші об'єми робіт виконали публічні акціонерні товариства «Луцьксантехмонтаж №536», «Волиньобленерго», товариства з обмеженою відповідальністю «Житлобуд–2», «Монтажне підприємство «Електросервіс», «Міліуса», «Волинська електротехнічна компанія», «Луцькавтодор–сервіс», «Волинська мостобудівельна компанія», «Західелектромонтаж», «Луцькспецбуд», закрите акціонерне товариство «Луцький домобудівельний комбінат», приватне підприємство «ВВС».

ПРИЙНЯТТЯ В ЕКСПЛУАТАЦІЮ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

За рік прийнято в експлуатацію 2242 квартири загальною площею майже 304 тис.м². Обсяги введеного житла зросли у півтора раза за рахунок збільшення індивідуального житлового будівництва, частка якого у загальнообласному обсязі становить 86,0%.

Обсяги прийнятого в експлуатацію житла зросли у всіх регіонах області, крім м.Володимира–Волинського.

Майже дві третини житла збудовано у м.Луцьку, Луцькому районі та у м.Ковелі.

Активніше будувалося житло в міських поселеннях, де прийнято в експлуатацію майже 56% загальної площі помешкань.

За рік, що минув, прийнято в експлуатацію 6 дошкільних закладів на 248 місць, школу на 48 учнівських місць, лікарню на 125 ліжок, 13 амбулаторно-поліклінічних закладів на 136 відвідувань в зміну, клуб на 77 місць тощо.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

За 2012р. (за даними квартального спостереження) у розвиток економіки області суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування вкладено 3180,2 млн.грн. капітальних інвестицій, що у порівняних цінах становить 121,4% до попереднього року.

Одним з головних джерел інвестування, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 46,5% загального обсягу капіталовкладень.

Майже 24% становлять кошти населення на індивідуальне житлове будівництво.

За рахунок державного та місцевого бюджетів освоєно 13,3% інвестицій.

Найвагомішу частку майже 34% капітальних інвестицій направлено у будівництво (включаючи дані по індивідуальному житловому будівництву та будівництву фізичних осіб–підприємців). Проти попереднього року інвестиції в цю галузь збільшилися на 37,4%.

ТРАНСПОРТ

Підприємствами автотранспорту (з урахуванням перевезень фізичними особами–підприємцями) перевезено 4,1 млн.т вантажів, що на 9,9% більше, ніж у 2011р.

Всіма категоріями перевізників (крім залізниці) перевезено 116,8 млн. пасажирів, що дещо більше, ніж рік тому, в т.ч. автомобільним транспортом – 95,7 млн.осіб, міським електричним – 21,1 млн. осіб.

Підприємства пошти та зв'язку у 2012р. надали послуг за основним видом діяльності на 583,6 млн.грн., з них 415,5 млн.грн. – населенню. Найбільші доходи отримані від мобільного (58,4% загального обсягу) та міського телефонного (12,2%) зв'язку.

ЗВ'ЯЗОК

За рік підприємства зв'язку надали послуг на 583,6 млн. грн., з них 415,5 млн. грн. – населенню. Загальна вартість наданих послуг (у порівнянних цінах) дещо більша, ніж у 2011р. Найбільші доходи отримані від мобільного та міського телефонного зв'язку.

На початок 2013р. в області було в наявності 183,1 тис. основних телефонних апаратів, з них 156,4 тис. – домашніх; нараховувалось 1,3 млн. абонентів мобільного зв'язку, 51,0 тис. абонентів кабельного телебачення та 59,7 тис. користувачів мережі “Internet”.

З розвитком сучасних засобів зв'язку кількість наявних основних телефонних апаратів за рік зменшилась майже на 7,9 тис. одиниць (домашніх – на 7,1 тис.), а кількість абонентів мобільного зв'язку і мережі “Internet” збільшилась відповідно на 168,7 тис. та 5,9 тис.

Незважаючи на те, що за рік було задоволено 3,4 тис. заяв від населення на встановлення телефонів (у півтора раза більше, ніж у 2011р.), ще залишилось понад 8 тис. незадоволених заяв.

Рівень телефонізації на 100 сімей становив 47 апаратів (у міській місцевості – 66, у сільській – 25).

Підприємства зв'язку забезпечили вихідне з'єднання 23,9 млн. міжміських (включаючи міжнародні) розмов, відправили 19,8 млн. періодичних друкованих видань за передплатою та у роздріб, 3,1 млн. листів, карток, бандеролей, 245,7 тис. посилок, доставили 4,7 млн. пенсій.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ

Обсяг експорту товарів за 2012р. порівняно з 2011р. зменшився на 6,3% і становив 605,8 млн.дол.США, імпорту – відповідно на 4,2% і 1015,2 млн.дол. Від'ємне сальдо складало 409,4 млн.дол. проти від'ємного – 413,2 млн.дол. у 2011р.

Зовнішньоторговельні операції здійснювались з партнерами зі 100 країн світу.

Основними ринками збуту і купівлі товарів були країни Європейського Союзу, на які припадало 59,5% загального обсягу експорту та 85,6% – імпорту. Частка країн СНД в експорті становила 38,7%, в імпорті – 7,3%.

Підприємства області відправляли переважно електричне обладнання, механічні пристрої, чорні метали та вироби з них, деревину та вироби з неї, меблі, текстильний одяг, пластмаси, полімерні матеріали, продукцію тваринництва. Одержували – транспортні засоби та комплектуючі частини до них, електричне обладнання, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, механічні пристрої, чорні метали, нафтопродукти, вироби з деревини, м'ясо і субпродукти.

Найбільші обсяги як експорту, так і імпорту товарів здійснювали підприємства обласного центру, Луцького району та міст обласного значення.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПОСЛУГАМИ

У 2012р. обсяг експорту послуг у порівнянні з попереднім роком збільшився на 11,7% і становив 37,2 млн.дол.США, імпорту – в 1,9 раза і склав 47,5 млн.дол.

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 92 країн світу.

Країни Європейського Союзу забезпечили 86,6% експорту і 69,9% імпорту послуг, країни СНД – відповідно 8,8% та 19,5%.

Найбільшими споживачами послуг ,були підприємства Австрії, Естонії, Німеччини, Польщі, Російської Федерації, Білорусі, Швейцарії. Найвагоміші імпортні послуги отримані з Польщі, Австрії, Російської Федерації, Німеччини, Швеції, Білорусі, Панами, Естонії. Серед експортованих переважали послуги в обробній промисловості та транспортні. Структуру імпорту сформували транспортні послуги, послуги готелів і ресторанів та пов'язані з ліцензійною діяльністю.

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ ТА РЕСТОРАННЕ ГОСПОДАРСТВО

Оборот роздрібної торгівлі (включає роздрібний товарооборот підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібної торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках та фізичними особами-підприємцями) за 2012р. становив 15,9 млрд.грн., що на 17,3% більше обсягу 2011р.

Оборот ресторанного господарства (з урахуванням обороту фізичних осіб-підприємців) збільшився на 1,9% і дорівнював 454,3 млн.грн.

Через мережу автозаправних станцій, яка налічує 162 одиниці, продано населенню світлих нафтопродуктів, скрапленого та стисненого газу для автомобілів на 1,6 млрд.грн

СФЕРА ПОСЛУГ

За попередніми даними, підприємства сфери послуг області завершили рік з позитивною динамікою. Профільними підприємствами і організаціями з госпрозрахунковою формою господарювання було реалізовано послуг на суму 2,6 млрд.грн., що, із врахуванням зміни цін, на 9,4% перевищило рівень 2011 року.

Із загального обсягу послуг понад чверть надано населенню.

Пріоритетними серед видів діяльності, як і раніше, залишаються послуги транспорту та пошти і зв'язку. В загальному обсязі реалізованих послуг вони займають дві третини.

В середньому в розрахунку на одного жителя області спеціалізовані підприємства надали послуг на 2,5 тис.грн.

ЦІНИ І ТАРИФИ

За даними Державної служби статистики України, індекс споживчих цін в країні у грудні становив 100,2%, за 2012р. – 99,8%, на Волині – відповідно 99,9% та 99,0%.

Протягом року ціни на продукти харчування та безалкогольні напої на споживчому ринку області знизились в цілому на 3,1%. Серед продуктів харчування найбільше подешевшали овочі, яйця, цукор, рис, продукти переробки зернових, молоко, вершкове масло на 27,3–7,8%. В той же час

підвищились ціни на спеції, маргарин, кисломолочну продукцію, м'ясо птиці, яловичину та телятину на 7,6–3,7%.

Алкогольні напої та тютюнові вироби в загальному подорожчали на 3,8%.

Зростання цін в сфері охорони здоров'я на 1,7% відбулося за рахунок подорожчання діагностичних послуг, послуг санаторно-курортних установ та стоматологічних послуг.

Підвищення цін на транспорт на 3,0%, зумовлено подорожчанням палива та мастил на 5,8%.

Зростання вартості послуг освіти на 2,8% пов'язано з підвищенням плати за навчання на курсах, за послуги закладів дошкільної освіти, навчання у середніх та вищих навчальних закладах (на 5,9– 2,2%).

РИНОК ПРАЦІ

Впродовж 2012р. до державної служби зайнятості в пошуках роботи звернулось 41,7 тис. волинян, ще 11,2 тис. осіб перебувало на обліку на початок року, працевлаштовано за сприяння цієї служби 25,0 тис. осіб. Рівень працевлаштування становив 47,3% проти 46,2% у 2011р. Нижчий цей показник був у Турійському, Любомльському та Рожищенському районах (36,8 – 43,0%), значно вищий – в Любешівському, Ківерцівському районах та м.Нововолинську (працевлаштовано більше половини бажуючих).

На кінець року пропозиція робочої сили у 20 разів перевищувала потребу в ній, рік тому – у 6 разів. В статусі безробітних перебувало 11,9 тис. осіб, або 1,9% населення працездатного віку, проти 10,8 тис. і 1,8% відповідно – на початок року. Третина безробітних проживає в сільській місцевості, кожні шестеро з десяти – жінки, половина – молодь віком до 35 років.

Раніше місця робітників займали 44,8% безробітних, посади службовців – майже 38%, а решта безробітних не мали професійної підготовки.

З Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття за рік виплачено допомоги на суму 94,5 млн. грн., або в середньому по 845 грн. кожному безробітному (за 2011р. – 90,3 млн.грн. або по 774 грн.).

ОПЛАТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

За житло та комунальні послуги волиняни сплатили, враховуючи погашення боргів попередніх років, 554,5 млн.грн., або 96,9% нарахованих сум. За минулий рік борги населення збільшились на 7,9% і на кінець грудня становили 104,1 млн.грн. Найбільше громадяни заборгували за централізоване опалення та гаряче водопостачання – 38,3 млн.грн., за спожитий газ – 36,1 млн.грн. За електроенергію борг населення становив 23,3 млн.грн.

Субсидії на відшкодування оплати житлово-комунальних послуг у грудні отримали 21,2 тис. сімей, або 6,3% їх загальної кількості. Торік їх призначено 30,2 тис. сімей, що на 9,2% менше, ніж у 2011р., на суму 4,7 млн.грн. Середній розмір призначеної субсидії в розрахунку на одну сім'ю зріс з 152,4 грн. до 154,0 грн.

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ

За оцінкою, на Волині на 1 грудня проживало 1040,1 тис. осіб. За січень–листопад кількість жителів області збільшилась на 1485 осіб внаслідок перевищення природного приросту (1727 осіб) над міграційним скороченням

(242 особи). За інтенсивністю природного приросту (1,8 особи на 1000 жителів) область посіла четверте місце серед регіонів України.

За одинадцять місяців народилось 14,3 тис. дітей, що на 5,8% більше, ніж у попередньому році. Загальний коефіцієнт народжуваності збільшився з 14,2 новонароджених на 1000 жителів до 15,0. Найвища народжуваність – у Камінь–Каширському районі (19,0‰), а найнижчий її рівень – у м.Володимирі–Волинському (11,6‰). Водночас померло 12,5 тис. осіб, рівень смертності дещо зменшився і становив 13,2 померлих на 1000 жителів та є нижчим, ніж в цілому в Україні (14,5%).

В області зафіксовано міграційне скорочення населення, яке сформувалося у 14 регіонах. Це відбулося за рахунок міжобласного обміну, у цьому напрямку при незначному зменшенні числа прибулих кількість вибулих збільшилась майже на 20%.

2. Атмосферне повітря.

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами.

За даними обласного управління статистики в 2012 році в атмосферне повітря надійшло 50,4 тис.тонн шкідливих речовин. Порівняно з минулим роком, загальний обсяг шкідливих речовин, які потрапили в повітря, зменшився на 4,5% через зменшення обсягів виробництва підприємств області. Відповідно зменшилась щільність викидів і становила 2,5 тонн на 1 км² території, що на 0,1 т менше, ніж у попередньому році. На кожного мешканця області в середньому припало по 48,5 кг шкідливих речовин проти 50,9 кг в попередньому році.

Головними забруднювачами атмосфери, як і в попередні роки, були пересувні засоби, від яких в повітря надійшло більше 85% загального обсягу викидів, і при цьому понад 55% – це викиди автотранспорту громадян.

Від роботи двигунів пересувних джерел забруднення в повітря надійшло 43,1 тис.тонн шкідливих речовин, що на 2,1 тис.тонн менше, ніж у 2011 р. Переважна частина з яких 39,3 тис.тонн (або 91%) – це викиди автомобільного, 2,1 тис.тонн (або 4,8%) – виробничої техніки та 1,7 тис.тонн (або 3,9%) - залізничного транспорту. Із загальної кількості 28,0 тис.тонн (64,9% загального обсягу) забруднюючих речовин викинуто автомобілями, що перебувають у приватній власності населення.

Якщо в середньому в розрахунку на одного жителя області припадає по 41,5 кг викидів від пересувних джерел, то у місті Луцьку та Ковелі відповідно по 53,7 і 63,3 кг. Щільність викидів на 1 км² території області від транспорту та виробничої техніки становить 2,1 тонн, а у містах Луцьку і Нововолинську – 273,2 та 143,9 тонн.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2009-2012 р.р. наведені в таблиці.2.1

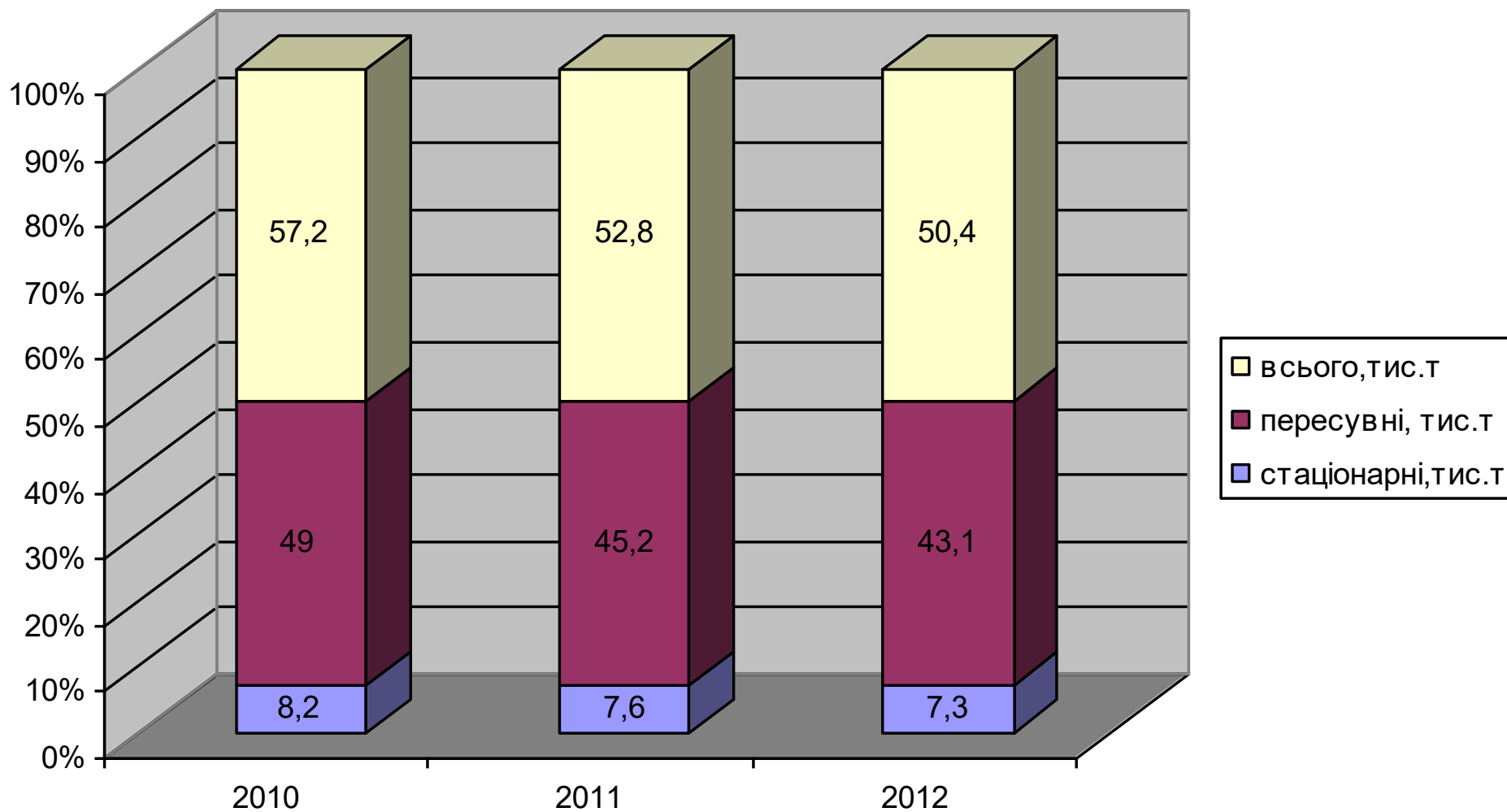
Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т.

Таблиця 2.1.

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, тис.т/млн.грн.
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2009	57,1	7,6	49,5	2800	55,1	*
2010	57,2	8,2	49,0	2800	55,2	*
2011	52,8	7,6	45,2	2600	50,9	*
2012	50,4	7,3	43,1	2500	48,5	*

*- значення ВРП облстатуправління не надало

Динаміка викидів шкідливих речовин за період 2010-2012 р.р.

2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах.

Основними токсичними інгредієнтами, якими забруднювалося повітря під час експлуатації транспортних засобів, були оксид вуглецю (70,3% загального обсягу) і сполуки азоту (15,4%).

У загальному обсязі викидів від стаціонарних джерел забруднення переважають метан, речовини у вигляді твердих суспендованих частинок та оксид вуглецю (77,4% всіх викидів).

У сумарній кількості шкідливих речовин викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили відповідно 3,5 та 0,2 тис.т або майже 50% загального обсягу. Крім того, від стаціонарних джерел в атмосферу потрапило 722,9 тис.т діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату.

Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в містах обласного підпорядкування, подано в табл. 2.2; 2.3; 2.4.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам, тис.т

Таблиця 2.2

	2000	2009	2010	2011	2012
<i>Всього,</i>	10,3	7,6	8,2	7,6	7,3
<i>м.Луцьк</i>	2,1	0,8	1,03	0,9	0,9
<i>м.Нововолинськ</i>	2,8	0,3	0,3	0,3	0,3
<i>м.Ковель</i>	1,7	0,2	0,2	0,1	0,1
<i>м.Володимир-Волинський</i>	0,5	0,2	0,34	0,4	0,2

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. тонн

Таблиця 2.3

Населені пункти (райони)	2009 р.					2010 р.					2011 р.					2012 р.				
	разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.			
		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		Пил (сажа)	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю
Волинська область	7,6	1,0	0,6	0,5	0,99	8,2	6,2	0,5	0,7	1,4	7,6	0,006	0,4	0,6	1,5	7,3	0,006	0,4	0,6	1,3
м.Луцьк	0,8	0,11	0,08	0,08	0,3	1,03	0,0007	0,02	0,09	0,4	0,9	0,0007	0,021	0,1	0,4	0,9	0,0008	0,019	0,1	0,42
м.Володимир-Волинський	0,2	0,08	0,05	0,009	0,016	0,3	-	0,05	0,08	0,09	0,4	-	0,05	0,06	0,1	0,1	-	0,05	0,002	0,008
м.Ковель	0,2	0,05	0,005	0,065	0,032	0,2	0,0003	0,004	0,06	0,03	0,1	0,0002	0,003	0,005	0,02	0,14	0,0002	0,003	0,005	0,02
м.Нововолинськ	0,3	0,08	0,03	0,05	0,08	0,3	-	0,02	0,05	0,08	0,3	-	0,03	0,05	0,05	0,3	-	0,03	0,05	0,06
В.-Волинський район	0,3	0,04	-	0,007	0,005	0,3	-	-	0,007	0,005	0,3	-	-	0,007	0,005	0,3	-	0,0003	0,007	0,005
Горохівський район	0,2	0,02	0,004	0,012	0,034	0,4	-	0,009	0,04	0,1	0,4	-	0,009	0,05	0,2	0,4	-	0,007	0,04	0,1
Іваничівський район	0,07	0,007	0,002	0,007	0,05	0,2	-	0,005	0,01	0,1	0,2	-	0,004	0,01	0,1	0,1	-	0,001	0,01	0,1
К.-Каширський район	0,04	0,03	0,003	0,002	0,002	0,05	-	0,007	0,003	0,002	0,04	-	0,002	0,002	0,002	0,04	-	0,002	0,002	0,002
Ківерцівський район	0,31	0,12	0,1	0,01	0,04	0,3	-	0,1	0,009	0,04	0,3	-	0,09	0,01	0,04	0,3	-	0,09	0,01	0,04
Ковельський район	0,04	0,03	0,0003	0,005	0,002	0,03	-	0,0001	0,003	0,002	0,07	-	0,0001	0,005	0,003	0,1	-	0,0002	0,002	0,003
Локачинський район	0,8	0,08	0,14	0,2	0,3	0,8	0,005	0,1	0,2	0,3	0,8	0,005	0,1	0,2	0,3	0,8	0,005	0,1	0,2	0,3
Луцький район	0,03	0,008	-	0,007	0,005	0,05	0,0	0,0	0,009	0,02	0,06	0,0	0,0	0,009	0,02	0,06	0,0	0,0	0,01	0,02
Любешівський район	0,04	0,03	0,0002	0,0001	0,001	0,04	-	0,001	0,002	0,002	0,05	-	0,001	0,002	0,004	0,04	-	0,0009	0,001	0,003

Любомльський район	0,2	0,08	0,07	0,003	0,005	0,1	-	0,06	0,002	0,006	0,02	-	0,005	0,002	0,006	0,02	-	0,005	0,002	0,005
Маневицький район	0,4	0,1	0,1	0,03	0,1	0,5	-	0,1	0,04	0,2	0,4	-	0,07	0,03	0,1	0,4	-	0,07	0,03	0,1
Ратнівський район	0,05	0,02	-	0,007	0,02	0,03	-	-	0,002	0,006	0,03	-	-	0,002	0,004	0,03	-	-	0,003	0,004
Рожищенський район	0,05	0,006	-	0,02	0,02	0,05	-	-	0,02	0,02	0,05	-	-	0,02	0,02	0,04	-	-	0,01	0,01
Старовижівський район	0,04	0,03	0,003	0,003	0,005	0,03	-	0,0002	0,0001	0,0002	0,02	0,0001	0,0003	0,0002	0,0003	0,02	0,0	0,0002	0,0001	0,0002
Турійський район	0,2	0,03	0,01	0,003	0,002	0,2	-	0,02	0,003	0,002	0,09	-	0,004	0,002	0,003	0,1	-	0,001	0,0007	0,001
Шацький район	0,04	0,02	0,01	0,002	0,003	0,008	-	0,002	0,002	0,002	0,009	-	0,002	0,002	0,003	0,007	-	0,002	0,001	0,002

Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах та містах області у 2012 р., тонн

Таблиця 2.4

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення \ зменшення викидів у 2012 р. проти 2011 р., тонн	Обсяги викидів у 2012 р. до 2011р., %	Викинуто в середньому одним підприємст вом, тонн
	у 2012 р.	у 2011 р.			
Волинська область	7332,8	7619,0	-286,2	96,2	48,9
Володимир-Волинський район	337,5	291,4	46,1	115,8	67,5
Горохівський район	408,9	401,2	7,7	101,9	136,3
Іваничівський район	166,2	171,0	-4,8	97,1	83,1
Камінь-Каширський район	40,9	43,4	-2,5	94,2	10,23
Ківерцівський район	293,3	266,1	27,2	110,2	18,3
Ковельський район	136,1	75,7	60,4	179,7	45,4
Локачинський район	796,4	845,8	-49,4	94,2	199,1
Луцький район	63,9	61,9	2	103,2	10,65
Любешівський район	45,9	51,1	-5,2	89,8	15,3
Любомльський район	21,7	23,9	-2,2	90,7	4,34
Маневицький район	372,0	355,0	17	104,8	53,1
Ратнівський район	25,4	26,8	-1,4	94,7	6,35
Рожищенський район	41,5	48,0	-6,5	86,5	13,8
Старовижівський район	25,7	23,4	2,3	109,8	12,9
Турійський район	133,1	93,1	40	142,9	44,4
Шацький район	7,6	9,8	-2,2	77,5	3,8
м.Володимир-Волинський	173,2	399,1	-225,9	43,4	24,7
м.Ковель	139,0	138,3	0,7	100,5	9,3
м.Луцьк	924,8	912,1	12,7	101,4	20,6
м.Нововолинськ	314,5	287,9	26,6	109,2	17,5

2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки).

Основними забруднювачами повітря були підприємства транспорту і зв'язку (39,8% від загальної кількості), переробної промисловості (21,5%), сільського господарства, мисливства та лісового господарства (13,6%). Їх сумарні викиди становили майже 74,9% загальнообласних.

Як і в попередні роки, найбільша частка викидів - понад 39 % припадає на Волинське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів, більше 23% - на підприємства Луцька та Локачинського району, де основними забруднювачами є ПАТ "Гнідавський цукровий завод", Локачинський газопромисел та ТЗОВ "Птахокомплекс "Губин".

Основні забруднювачі атмосферного повітря подані в табл. 2.5; 2,6

Основні забруднювачі атмосферного повітря

Таблиця 2.5

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/ збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
			2012 р.	2011 р.		
1.	Волинське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів	Акціонерні товариства відкритого типу, створені на основі державних/ 6024	2865,3,0	3094,0	-228,7	Зменшення технологічних викидів
2.	Львівгазвидобування "Локачинський газовий промисел"	Міністерство палива та енергетики 1094	574,9	576,6	-1,7	Зменшення технологічних викидів
3.	ВАТ "Гнідавський цукровий завод"		215,5	264,4	-48,9	Зменшення виробництва
4.	ТзОв «Птахокомплекс «Губин»		445,5	380,9	64,6	Збільшення виробництва

*Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності*

Таблиця 2.6

№ з/п	Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
			тис. т	у % до 2011 р.	
1	Усі види економічної діяльності	150	7,3	96,2	48,9
	у тому числі:				
1.1.	Переробна промисловість	71	1,6	88,9	22,2
1.2.	Виробництво харчових продуктів, напоїв	27	0,7	70,9	27,1
1.3.	Текстильне виробництво; виробництво одягу	1	0,06	102,8	59,3
1.4.	Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1	0,0008	99,3	0,8
1.5.	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	8	0,3	150,0	35,2
1.6.	Целюлозно-паперове виробництво: видавнича діяльність	1	0,006	62,0	5,8
1.7.	Виробництво гумових та пластмасових виробів	3	0,07	106,1	23,6
1.8.	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (будматеріалів, скловиробів)	11	0,1	84,4	13,2
1.11	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2	0,03	111,9	11,4
1.12	Виробництво машин та устаткування	5	0,08	85,2	17,3
1.13	Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	2	0,006	95,6	3,2
1.14	Виробництво транспортних засобів та устаткування	3	0,1	177,9	34,9

1.15	Інші галузі промисловості	7	0,06	100,5	8,4
1.16	Діяльність транспорту та зв'язку :	12	2,9	92,7	243,3
1.17	у тому числі діяльність наземного транспорту	7	2,8	92,7	410,9
1.18	Добувна промисловість	6	0,9	99,9	152,0
1.19	Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	6	0,7	117,4	128,9
1.20	Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	13	0,2	102,8	17,3
1.21	Торгівля: ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	7	0,2	80,2	26,8
1.22	Виробництво та розподілення електроенергії, газу, та води	8	0,3	122,7	45,0
1.23	Державне управління	3	0,2	104,1	74,8
1.24	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9	0,1	113,6	12,1
1.25	Будівництво	10	0,04	73,8	3,7
1.26	Освіта	1	0,002	34,5	1,9
1.27	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1	0,0007	22,7	0,7
1.28	Надання комунальних та індивідуальних послуг: діяльність у сфері культури та спорту	3	0,003	90,7	1,1

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря.

Волинським гідрометеоцентром на протязі 18 років проводяться спостереження за програмою транскордонного переносу на метеостанції М Світязь. Середньодобові концентрації визначаються при відборі проб 5 разів на добу.

За даними спостережень, рівень забруднення на М Світязь становив:

- по діоксиду сірки - 0,02 ГДК с.д.;
- по діоксиду азоту - 0,25 ГДК с.д.

По даних спостережень на М Світязь у 2012 році спостерігалось 3 випадків перевищень ГДК с.д. по діоксиду азоту, проти 5-х випадків у минулому році.

У звітному році по М Світязь, порівнюючи з 2011 роком, середньомісячні концентрації по діоксиду азоту та діоксиду сірки не змінились.

На М Світязь коливань середньорічних концентрацій за п'ятирічний термін не спостерігались.

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах.

Спостереження за станом атмосферного повітря та вмістом забруднюючих речовин, у тому числі радіонуклідів, здійснюють 3 суб'єкти державної системи моніторингу довкілля: Волинський обласний центр з гідрометеорології, Державна екологічна інспекція у Волинській області, Головне управління Державної санітарно-епідеміологічної служби у Волинській області.

Державною гідрометеорологічною службою в області оцінка стану забруднення атмосферного повітря здійснюється за даними спостережень в місті Луцьку на 3-х постах спостережень. Програма обов'язкового моніторингу якості атмосферного повітря включає сім забруднюючих речовин: пил, оксид азоту, діоксид азоту (NO₂), діоксид сірки (SO₂), оксид вуглецю, фенол, формальдегід (H₂CO), а також радіоактивні речовини. Вміст основних забруднюючих речовин наведено в таблиці 2.7.

Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі

Таблиця 2.7

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
Пил		1	0.084	0.15	0.3	0.5						
Діоксид сірки		1	0.002	0.05	0	0.5						
Оксид вуглецю		1	0,39	3	1,75	5						
Діоксид азоту		1	0.12	0.06	0.26	0.2						
Оксид азоту		1	0.03	0.06	0.08	0.4						
Фенол		1	0.004	0.003	0.013	0.01						
Формальдегід		1	0.007	0.003	0.07	0.035						

Середня за рік концентрація формальдегіду в атмосферному повітрі по області була на рівні 2,4 гранично допустимих концентрацій (ГДК), фенолу – 1,3, окису азоту – 0,45, двоокис азоту – 2,0, пилу – 0,56, двоокису сірки 0,03, окису вуглецю - 0,13 (дані наведені в таблиці 2.8).

Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Таблиця 2.8

Забруднююча речовина	Місто	Середньорічна концентрація	Максимально разова середньорічна концентрація
Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	м. Луцьк	0,56	0,5
Діоксид сірки	м. Луцьк	0,03	0,0
Оксид вуглецю	м. Луцьк	0,13	0,3

Діоксид азоту	м. Луцьк	2,0	1,3
Оксид азоту	м. Луцьк	0,45	0,2
Фенол	м. Луцьк	1,3	1,3
Формальдегід	м. Луцьк	2,4	2,0

Рівень забруднення атмосферного повітря м.Луцька вище середнього рівня забруднення атмосфери по Україні. Індекс забруднення атмосфери ІЗА м.Луцька за 2012 рік становить 7,77, у 2011 році він складав 8,56. Рівень забруднення атмосферного повітря за значеннями ІЗА наведено в таблиці 2.9.

Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА

Таблиця 2.9

<i>Міста</i>	<i>значення ІЗА</i>	<i>Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря</i>
м.Луцьк	2,8	Формальдегід
м.Луцьк	2,48	Діоксид азоту
м.Луцьк	1,5	Фенол
м.Луцьк	0,56	Пил
м.Луцьк	0,43	Оксид азоту

За даними Державної екологічної інспекції у Волинській області на протязі року на підприємствах, які забруднюють повітря міста Луцька, було проведено 11 інспекційних перевірок підприємств дотримання нормативів ГДВ і перевірено 31 джерело викидів по 8 інгредієнтах.

На ДКП «Луцьктепло» було виявлено перевищення ГДВ по оксиду вуглецю до 2 разів. На ТзОВ «Ламікс» було виявлено перевищення норм викидів по оксиду вуглецю від 5 до 10 раз.

При проведенні операції "Чисте повітря", яка у звітному році проходила у два етапи, у м. Луцьку було перевірено 632 автомобілі, з них на 15 автомобілях виявлено перевищення концентрацій забруднюючих речовин у вихлопних газах автомобілів.

Санітарно-епідеміологічна служба здійснює спостереження за якістю атмосферного повітря у житловій та рекреаційній зонах, зокрема поблизу основних доріг, санітарно-захисних зон та в робочих зонах підприємств, в зонах житлових будинків розташованих поблизу промислових об'єктів, на території шкіл, дошкільних установ та медичних закладів. Крім того, вона проводить аналіз якості повітря у житловій зоні за скаргами мешканців.

Протягом 2012 року санепідемслужбою області досліджена 3584 проб атмосферного повітря (в 2011 р. - 3678), з яких перевищення ГДК шкідливих речовин встановлено у 119 пробах (у 2011 р. - 214), що становить 3,3 % (в 2011 р. – 5,8%).

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря.

Спостереження за радіаційним забрудненням атмосфери є важливою та найоперативнішою ланкою в системі моніторингу радіоактивного забруднення навколишнього природного середовища. Система спостережень за радіоактивним забрудненням атмосфери є невід'ємною частиною національної радіаційної безпеки.

На території Волинської області контроль за рівнем радіаційного забруднення атмосферного повітря здійснює Волинський обласний центр з гідрометеорології на шести метеостанціях, які знаходяться в містах Володимир-Волинський, Ковель, Луцьк, смт Любешів, Маневичі та с. Світязь.

За рівнем природної радіоактивності проводяться спостереження приладами ДБГ-06Т та ДРГ-01Т та планшетні спостереження (крім М Ковель).

Протягом 2012 року перевищення радіаційного забруднення атмосферного повітря не виявлено, рівень природного фону за рік становив 9-19 мкР/год. Найбільший рівень потужності експозиційної дози гама-випромінювання було зафіксовано на М Володимир-Волинський (18 мкР/год), мінімальний - на М Світязь (9 мкР/год).

В порівнянні з 2011 роком, середньорічні та максимальноразові значення гама-фону коливалися у межах 1-2 мкР/год, залишаючись значно нижче рівня природного фону.

2.5. Використання озоноруйнівних речовин.

За даними Державної екологічної інспекції у Волинській області перевірки щодо використання на підприємствах області озоноруйнівних речовин не проводились.

2.6. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття.

Дія забрудненого атмосферного повітря на населення залежить від багатьох чинників, в тому числі: від віку та статі, харчування, попередніх захворювань, температури та вологості повітря та ін.

Забруднене атмосферне повітря значно підвищує захворюваність та смертність населення від хронічного бронхіту, емфіземи легень, бронхіальної астми, раку легень та захворювань серцево-судинної системи, що різко знижує працездатність населення.

На протязі 2012 року санепідемслужбою досліджено 3584 проби атмосферного повітря (в 2011 р - 3678), з яких перевищення ГДК шкідливих речовин встановлено у 119 пробах (у 2011 р. - 214), що становить 3,3 % (в 2011 р. – 5,8%). Причому, основна кількість проб з перевищенням ГДК встановлена у пробах, відібраних на маршрутних постах.

2.7. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря.

У 2012 році відповідно до Регіональної екологічної програми “Екологія 2011 – 2015 та прогноз до 2020 року” було заплановано виконання 10 природоохоронних заходів щодо охорони атмосферного повітря, на які були заплановані витрати на суму 5929,39135 тис. грн. (5829,73 тис. грн. - власні кошти підприємств, 9,83135 тис. грн.-кошти обласного фонду ОНПС, 89,83 тис. грн. - кошти місцевих фондів ОНПС), з яких 8 виконані повністю, 2 - на стадії завершення. Освоєно коштів на суму 5880,23735 тис. грн., що складає 99 % до запланованих.

Проводились роботи по заміні на печах відпалу природного газу на азот, заміна трансформаторів з поліхлорфенілами на екологічно чисті та коригування

дозволу на викиди в атмосферне повітря стаціонарними джерелами на ПАТ “СКФ Україна”, м. Луцьк, на що використано 5730,0 тис. грн. та впровадженню технологій, що забезпечують запобігання виникненню, зниження рівня впливу чи усунення факторів забруднення атмосферного повітря за кошти Луцького міського фонду ОНПС в сумі 89,83 тис. грн., проведення режимно-налагоджувальних робіт на котлоагрегатах ДКП “Луцьктепло”, за звітній період було освоєно 17,62 тис. грн. за рахунок власних коштів підприємства, а також проведення робіт з інвентаризації джерел забруднення атмосферного повітря на підприємствах області.

За кошти обласного фонду ОНПС завершено заходи щодо очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин по ДП “Ковельський ветсанзавод”.

3. Зміна клімату.

3.1. Тенденції зміни клімату.

Волинський центр з гідрометеорології аналізуючи погодні умови 2012 року стверджує, що по Волині прослідковується тенденція до потепління.

Так майже весь січень спостерігалась дуже тепла погода. Середня температура на 2-3⁰С перевищувала багаторічну норму. Але вже з 25 січня почалося активне вторгнення холодного арктичного повітря в наші райони і температурний режим різко знизився. Середньомісячна температура в лютому на 5-6⁰С була нижчою за норму, а мінімальна становила 26-32⁰С морозу. Всього в лютому протягом 11 днів мінімальна була нижче 20⁰С. Кількість опадів за зимовий період 2012 року, в цілому, по області перевищила норму. З 15 січня і до кінця лютого спостерігався стійкий сніговий покрив, максимальна висота якого становила 10-33 см.

Весна 2012 року відзначалась чередуванням теплих та холодних періодів, але загалом була теплою. Середньомісячна температура на 1,5-3⁰С перевищувала норму. В кінці квітня спостерігалось декілька днів спекотної погоди з максимальною температурою повітря 28-31⁰С. Температурний режим травня також зазнав значних коливань. Так, початок місяця і перша половина третьої декади відзначилися спекотною погодою. Опадів, за винятком квітня, було менше норми: в березні 80-100% від норми, в квітні 120-180%, в травні 45-86% (в Луцькому районі–111% від норми).

Червень відрізнявся сильними дощами та різкими змінами температурного режиму: середньодобова температура то на 2-6⁰С була нижчою за норму, то на 2-8⁰С перевищувала її. В другій декаді спостерігалось декілька спекотних днів, коли максимальна сягала 29-33⁰С. Кількість опадів за місяць становила 160-252% від норми, в Шацькому районі 103 %.

Середньомісячна температура липня на 4⁰С перевищувала багаторічну норму. Протягом місяця відмічався чіткий розподіл температурного режиму: перші 12 днів переважала суха спекотна погода з середньодобовою температурою на 4-10⁰С вище за норму. Максимальна температура досягала 28-34⁰С а 8 липня була відмічена сильна спека 35⁰С. Надалі середньодобова температура була близькою до норми та нижчою за неї. В останній п'ятиденці

погода знову стала сухою та спекотною. Максимальні позначки температури піднялись до 28-34⁰С. 29 липня три станції відмітили сильну спеку 35⁰С. Всього за липень зареєстровано 16 днів з температурою 30⁰С та більше. Загальна кількість опадів по області становила 29-50 %, у Луцькому та Маневицькому районах – відповідно 117 та 108 %.

Температурний режим серпня доволі сильно коливався, але, в цілому, середньомісячна температура на 2⁰С перевищувала норму. Максимальна на початку місяця сягала 28-34⁰С, але іноді вона була всього 15-19⁰С. 6 серпня максимальна температура підвищилась до критеріїв СГЯ (36-37⁰С). В Ковелі був зареєстрований абсолютний максимум за останні 77 років. У Луцьку – перевищений максимум 6-го та 26 серпня.

Відносно багаторічної норми осінній період був теплішим на 1,7⁰С. Середньомісячна температура у вересні та листопаді на 1,5-3⁰С перевищувала норму, у жовтні була близько до норми. В цілому, опадів випало менше норми, лише в жовтні кількість їх склала 107-229%.

В грудні середньомісячна температура була на 3⁰С нижчою за норму. Майже з самого початку встановився сніговий покрив, максимальна висота якого становила 13-37 см. Мінімальна температура знижувалась до 18-21⁰С морозу.

Всього протягом 2012 року по Волині спостерігалось 96 випадків небезпечних явищ:

- 42 грози спостерігались з квітня по жовтень, в т.ч. у червні – 10 гроз;
- 1 випадок граду;
- 12 випадків сильних опадів ;
- 25 випадків сильного вітру та шквалів (вітри характерні для весни , літом, під час розвитку конвективних явищ, частіше бувають шквали;
- 13 випадків туманів
- 3 випадків заморозків.

Спостерігалось 7 випадків стихійних метеорологічних явищ та 3 випадки різких змін погоди:

- 8.07.2012р. Маневицький район – сильний зливовий дощ (46,7 мм за 48 хв.). Шквал до 25 м/с (за шкалою Бофорта) тривав з 15.20 хв. до 15.31 хв.;
- 24.08.2012р. Маневицький с. Кукли, Ковельський райони Шквал 25 м/с (за шкалою Бофорта);
- 13-15 серпня 2012р. сильні та дуже сильні дощі (від 15 до 42 мм, а в Маневичах – 52 мм за 12 год.). За ці три доби по всіх районах випало більше місячної норми опадів;
- 3 випадки спеки до +35⁰С;
- 15-16.12.2012- сильний сніг 16-43 мм;
- 3 випадки різких змін.

3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Основні джерела антропогенних викидів парникових газів в області наступні:

- вуглекислий газ – виділяється у великих кількостях при спалюванні палива;

- метан – виділяється в процесі розкладу гною та побутових відходів.

Оцінка антропогенних викидів в області здійснюється :

- промисловими підприємствами – при спалюванні органічного палива (Методика визначення викидів забруднювальних речовин в атмосферу від енергетичних установок. ГКД 34.02.305-2002. Міністерство палива та енергетики України. Київ,2002 рік);

- сільськогосподарськими підприємствами – при вирощуванні тварин та птиці (Збірник показників емісії забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Том 3, розділ XII "Сільське господарство". Український науковий центр технічної екології. Донецьк,2004 рік).

3.3. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату.

Одним із пріоритетних напрямків в зменшенні впливу викидів парникових газів на зміну клімату є зменшення викидів цих газів за рахунок енергозбереження, раціоналізації структури енергозбереження, зниження непродуктивних втрат енергоресурсів, впровадження нових малоресурсоемних технологій, а також збільшення площі лісів.

Розроблена та схвалена розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 19.08.2010 р. № 282 "Регіональна програма підвищення енергоенергоєфективності Волинської області на 2011-2015 роки",

Кінцева оцінка досягнення мети, на реалізацію якої спрямована Програма, здійснюватиметься на основі кількісних та якісних показників, у тому числі:

1. Зменшення енергоємності продукції, робіт і послуг (щорічно на 3-5% відповідно до завдань Енергетичної стратегії України до 2030 року);

2. Зниження питомих норм витрат ПЕР на виробництво теплової енергії на підприємствах комунальної теплоенергетики до 159,5 кг у.п./Гкал, в бюджетній сфері – 168 кг у.п./Гкал;

3. Зменшення втрат паливно-енергетичних ресурсів (на 1-3 % щорічно);

4. Зменшення фактичних втрат води в господарському комплексі області (на 1-3% щорічно);

6. Скорочення обсягів енергоспоживання закладами бюджетної сфери – на 20 відсотків;

8. Зменшити обсяг використання природного газу для виробництва теплової енергії, необхідної для опалення житлового фонду, на 20 відсотків (порівняно з базовим 2008 роком), будівель бюджетних установ - на 35 відсотків.

Волинським обласним управлінням лісового та мисливського господарства та Головним управлінням агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації планується до 2015 року збільшити площу лісів в області до 36 %.

Викиди парникових газів в області зменшено за рахунок виконання заходів по зменшенню енергоспоживання господарським комплексом області, які подано в таблиці 3.1.

Виконання заходів щодо скорочення викидів парникових газів

Таблиця 3.1.

№ з/п	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Об'єм скорочення викидів парникових газів, тонн
1	2	3	4
1	Впровадження сучасної технології ремонту під тиском (дугове зварювання з установкою підсилюючих сталєних муфт по технології інституту електрозварювання ім. Патона)	Волинське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів	21362
2	Приєднання відводів до магістральних газопроводів, що працюють під тиском, не зупиняючи їх		5049
3	Контрольні перевірки та ремонт свічних кранів магістральних газопроводів, газорозподільчих станцій та компресорних станцій		3107
4	Використання деревної біомаси в котельнях замість природного газу (заміщення природного газу в обсязі 14 млн. м ³)	Управління лісового господарства в області	27190
5	Реконструкція теплових мереж	ПТМ "Володимир-Волинськ-теплокомуненерго", м. Володимир-Волинський	1250 Гкал
6	Реконструкція котелень		1289 Гкал
7	Реконструкція теплових мереж	ПТМ "Ковельтепло", м. Ковель	9634 Гкал
8	Реконструкція котелень		12128 Гкал
9	Реконструкція котелень Б.Хмельницького, 12 Б.Хмельницького, 10	ДКП "Луцьктепло", м. Луцьк	128,1
10	Реконструкція котелень вул. Шевченка, 37, Шевченка, 66		39,6
11	Заміна трубопроводів тепломереж на попередньо ізольовані по ДКП «Луцьктепло» (в 2-трубному вимірі)		3050 Гкал
12	Впровадження газового пальника неповного попереднього змішування типу ГМС на котлах НІСТУ-5		100 Гкал
13	Реконструкція теплових мереж	КП	905 Гкал
14	Реконструкція котелень	"Нововолинськтеплокомуненерго", м. Нововолинськ	250 Гкал
15	Переведення котельні з газового на альтернативні види палива (використання відходів	Ківерцівське комунальне підприємство "Енергія",	Щорічно 380 тис. куб. м. природного газу

№ з/п	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Об'єм скорочення викидів парникових газів, тонн
1	2	3	4
	деревообробки, деревної тріски) з встановленням 2 котлів марки "КАЛВІС-950М		
16	Переведення опалення на альтернативне паливо (дров'яні відходи) із встановленням котлів типу „Булер'ян”	ДП „Волинський облавтодор ”	101
17	Встановлення теплогенераторів RAU – 600-2 потужністю 800 кВт на птахокомплексах (5 шт.)	ТЗОВ „Агідель” сіл Сирнички, Війниця, Озютичі Локачинського району	2524
18	Зменшення енергоспоживання господарського комплексу області на 43 тис. т.у.п. за рахунок впровадження заходів, передбачених Комплексною програмою енергозбереження області на 2007-2010 роки	ОДА, суб'єкти господарювання області	85950

Крім того в області у 2012 році реалізовувалися 3 проекти цільових екологічних (зелених) інвестицій, а саме:

- Капітальний ремонт будівель Волинської обласної інфекційної лікарні. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по вул.Шевченка,30 в м.Луцьку;

- Капітальний ремонт будівель Маневицької центральної лікарні. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по вул.Незалежності,1 в с.м.т.Маневичі, Маневицького району, Волинської області;

- Капітальний ремонт будівель Луцької міської поліклініки для дорослих №1. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по пр.Волі,66а в м.Луцьку

Також за рік на території області відтворено лісів на площі **4200 га**.

4. Водні ресурси.

4.1 Водні ресурси та їх використання.

4.1.1. Загальна характеристика.

Волинська область багата на поверхневі води: ріки, озера, ставки. Гідрографічна сітка області представлена річками двох великих басейнів: р.Прип'ять і р.Західний Буг. Ріки області переважно належать до басейну р.Прип'ять. Річка Прип'ять з притоками Турія, Стохід і Стир є найбільшою річкою області. Вздовж західної межі області протікає р.Західний Буг з притокою Лугою. Вони протікають по території області в основному з півдня на північ, мають повільну течію, через незначне зниження рельєфу в північному напрямку. Більшість річок Волині через невеликі глибини не суднохідні. За даними облстатуправління у 2012 році на території Волинської області нараховувалося 137 річок довжиною 3637,6 км (довжина кожної з річок більше 10 км).

4.1.2. Водозабезпеченість регіону.

Серед західних областей України Волинська область має найбільшу кількість озер (268 шт.). Найбільші і наймальовничіші озера області – Світязь, Пулемецьке, Турське, Люцимир, Перемут, Оріхове, Волянське, Біле, Любязь. Площа дзеркала води в озерах області становить 13 667 га. За походженням вони різноманітні. Переважна більшість - карстові озера, менша – заплавні. Їх режим тісно пов'язаний з річками, а під час весняної повені самостійне існування озер припиняється. Заплавні озера заболочені, з низькими берегами і в'язким дном.

У Волинській області в експлуатації станом на кінець 2012 р. знаходиться 9 водосховищ. Площа дзеркала води у водосховищах становить 1959,5 га. Використовуються вони для зволоження осушених земель на меліоративних системах та риборозведення. Протягом року за допомогою водосховищ проводиться перерозподіл стоку річок області з метою збільшення їх водності та подальшого використання заакумульованих об'ємів води для зволоження осушених земель в засушливі періоди.

На території області нараховується 879 ставків загальною площею водного дзеркала 5161,3 га., основними джерелами живлення яких є талі, повеневі, дощові і підземні води.

Запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різні потреби.

4.1.3. Водокористування та водовідведення.

За даними Волинського обласного управління водних ресурсів у 2012 році обсяги забору води становили 93,34 млн.м³, що на 2,59 млн.м³ менше, ніж у 2011 році. З підземних водоносних горизонтів забрано приблизно 51,42 млн.м³ (на 1,8 млн.м³ менше), з поверхневих водних об'єктів – 41,92 млн.м³ (на 0,79 млн.м³ менше).

Об'єкти водопостачання в області експлуатують шість спеціалізованих підприємств, які створені в містах: Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський, Ківерці, Любомль. В інших районних центрах області системи водопостачання експлуатуються районними виробничими управліннями житлово-комунального господарства.

В 2012 році в області нараховувалось 519 основних водокористувачів, якими за рік було використано 70,53 млн.м³ свіжої води, що на 2,31 млн.м³ (на 3,2%) менше, ніж у попередньому році.

Використання водних ресурсів в області є раціональним, водний баланс бездефіцитний.

У 2012 році у поверхневі водойми скинуто 46,14 млн. м³ зворотних вод, що на 4,41% або на 1,95 млн.м³ більше, ніж у попередньому році.

Обсяги водокористування та водовідведення в області, в т.ч. по водних об'єктах подано в таблицях 4.1; 4.2.

Основні показники використання і відведення води, млн.м³

Таблиця 4.1

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	96,4	98,8	94,4	95,93	93,34
у тому числі для використання					
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	77,8	76,3	72,2	72,84	70,53
виробничі потреби	23,9	21,5	20,3	22,49	18,93
побутово-питні потреби	26,2	24,3	24,1	23,55	23,31
зрошення					0,035
сільськогосподарські потреби	19,6	19,3	14,8	15,26	13,75
ставково-рибне господарство					
Втрати води при транспортуванні	7,4	7,1	7,1	7,05	7,64
Загальне водовідведення з нього	58,3	64,4	60,0		58,80
у поверхневій водні об'єкти	41,0	47,7	45,9	44,19	46,14
у тому числі					
забруднених зворотних вод	4,5	3,7	3,6	0,85	0,78
з них без очищення	1,2	0,7	0,7	0,64	0,59
нормативно очищених	24,1	21,8	20,7	22,79	24,18
нормативно чистих без очистки	10,09	19,31	18,56	17,53	21,18
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	38,4	26,3	28,2	22,31	23,11
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	61,6	54	58,1	49,8	55,0
Іотужність очисних споруд	76,4	77,7	78,4	78,6	78,5

Забір, використання та відведення води за 2012 рік, млн.м³

Таблиця 4.2

Назва водного об'єкту	Забрано води із поверхневих водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневій водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейну р. Прип'ять	37,66	26,07	37,09	0,78
Басейну р. Зах.Буг	4,26	3,93	9,05	-
Разом	41,92	30,0	46,14	0,78

4.2. Забруднення поверхневих вод.

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод.

На території Волинської області експлуатуються очисні споруди різних типів, з яких 30 повного біологічного очищення з подальшим скидом очищеної стічної води у водні об'єкти.

Потужність очисних споруд в області становить 78,50 млн.м³. Забезпечують нормативне очищення зворотньої води підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, які експлуатують каналізаційно-очисні споруди.

Щодо скиду забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської області, то тут намітилася тенденція до зменшення обсягів скиду. Скид забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у 2012 році становив 0,775 млн. м³ і зменшився в порівнянні з 2011 роком на 0,071 млн. м³, або 8,4%.

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки).

Основними забруднювачами водних об'єктів Волинської області є підприємства житлово-комунального господарства. Найбільші з яких – комунальне підприємство «Луцькводоканал», Луківське ВУЖКГ, Камінь-Каширське ВУЖКГ, Цуманське ВУЖКГ. Використання та відведення води підприємствами, які займаються певним видом економічної діяльності наведено в табл. 4.3.

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки, млн.м³

Таблиця 4.3

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Житлово-комунальне господарство	23,25	21,88	1,37	22,09	0,78	0,59
Сільське господарство	43,10	0,12	14,74	21,05	-	-
Рибне господарство	21,95	-	13,50	20,23	-	-
Промисловість	3,22	0,54	2,63	3,0	-	-
в т.ч.енергетика	0,30	0,12	0,14	2,82	-	-
Транспорт	0,75	0,64	0,11	-	-	-
Інші	0,21	0,13	0,08	-	-	-
Всього	70,53	23,31	18,93	46,14	0,78	0,59

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод.

Протягом 2012 року відділом інструментально-лабораторного контролю Держекоінспекції проводився постійний контроль якості вод транскордонної річки Західний Буг. Контроль проводився по спільних створах з Республікою Польща та Республікою Білорусь, розташованих в с. Литовеж Іваничівського району, м.Устилуг Володимир-Волинського району, ст. Ягодин Любомльського

району, с. Грабове Шацького району. Рівнів високого чи екстремального забруднення вод не встановлено. Стан річки в 2012 році, в порівнянні з 2011 роком, залишився стабільним.

4.3. Якість поверхневих вод.

4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками.

Контроль якості поверхневих вод в 2012 році відділом інструментально-лабораторного контролю Держекоінспекції, Волинським обласним управлінням водного господарства, Волинським гідрометеоцентром проводився в 61 пункті та 88 створах основних річок та їх приток області. Було відібрано та проаналізовано 211 проб води, виконано 2516 визначень. За результатами досліджень гідрохімічних показників якості води встановлено перевищення ГДК по БСК₅, амонію сольовому, фосфатах, залізу загальному, нітритах та інших на річках Луга, Гапа, Західний Буг, Ягодинка, Прип'ять, Стир, Гнила Липа, Пруднік, Серна, Турія, Стохід, Копаївка, Вижівка, Путилівка, Горинь, Черногузка.

На протязі року зафіксовано 5 випадків високого забруднення води р.Західний Буг (с.Литовеж) азотом нітритним:

– у верхньому створі: 10,3 ГДК в лютому та 24,7 ГДК в липні; а у створі нижче села: 10,9 ГДК в лютому, 22,4 ГДК в липні та 20,4 ГДК в серпні.

Збільшились в обох створах середньорічні концентрації азоту нітритного (вдвічі), нітратного, фосфору фосфатів, БСК₅, ХСК, міді, фенолу та у створі нижче села - іонів марганцю.

Випадок високого забруднення води р.Луки азотом нітритним – 14,8 ГДК зафіксовано у створі вище міста Володимир-Волинський в травні.

Протягом 2012 р. із лабораторно досліджених 473 проб води відкритих водойм відібраних Держсанепідслужбою в місцях водокористування (водні рекреації), встановлена невідповідність за санітарно-хімічними показниками в 35 пробах, або 7,4 % (в 2011 р. цей показник становив 4,9%). Перевищення нормативних показників встановлені по лактозо-позитивних паличках.

В 2012 році стан поверхневих водойм області в порівнянні з 2011 роком, залишився стабільним.

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію.

Держсанепідслужба Волинської області здійснює постійний моніторинг за станом водних рекреацій в місцях водокористування населення.

Протягом 2012 р. із лабораторно досліджених 412 проб води відкритих водойм відібраних Держсанепідслужбою в місцях водокористування (водні рекреації), встановлена невідповідність за результатами мікробіологічних досліджень в 53 пробах відсоток невідповідності становить 13% (в 2011 р. цей показник становив 13,4%).

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод.

Спостереження за радіоактивним забрудненням поверхневих вод у зонах впливу атомних станцій виконувалися Рівненською гідрогеолого-меліоративною експедицією на пунктах спостережень в зоні Рівненської АЕС, що розташовані на території області на річках Турія, Стир, Західний Буг, Стохід. Кількісні значення ^{90}Sr та ^{137}Cs , які були зафіксовані в 2012 році, коливаються в допустимих межах.

4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення.

Санепідслужбою області здійснюється санітарно-епідеміологічний нагляд та контроль за дотриманням вимог санітарного законодавства, зокрема виконання профілактичних заходів. Як результат – в 2012 році не допущено групових випадків, спалахів гострих кишкових інфекцій в дитячих організованих колективах, в т.ч. оздоровчих дитячих закладах, пов'язаних з об'єктами нагляду, водним фактором передачі, а також природно-вогнищевих.

Показники інфекційної захворюваності в переважній більшості нижчі середніх по державі. Рівні захворюваності кишковими інфекціями в області нижчі від аналогічних минулого року. Впродовж останніх десятиріч випадків захворювань, пов'язаних з водним фактором передачі збудників в області не реєструвалися.

У відповідності до вимог ДСанПіН 2.2.4-171-10 "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" дещо погіршилась якість питної води централізованих систем водопостачання, оскільки, питома вага проб водопровідної води за санітарно-хімічними показниками становить 7,4 у 2012 році проти 4,9 у 2011 році (за рахунок підвищеного вмісту заліза, нітратів у водоносних горизонтах, відсутності станцій водопідготовки на більшості водопроводів, зношеності водопровідних мереж).

Безпечність водопровідної води залишається впродовж останніх років на одному рівні, оскільки, питома вага невідповідних проб гігієнічним нормативам за бактеріологічними показниками залишається близько 1, що втричі нижче середньо-державного показника.

За результатами перевірок об'єктів централізованого водопостачання у 2012 році за фактами виявлених порушень вимог санітарного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 37 відповідальних осіб.

У 2012 році питома вага невідповідних проб води децентралізованого водопостачання за санітарно-хімічними показниками становила 17,4, за бактеріологічними показниками 10,8.

4.5. Заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів.

В 2012 році в області виконувалися заходи, спрямовані на покращення стану водних об'єктів у відповідності до державних та регіональних («Програми економічного і соціального розвитку області на 2012 рік», Регіональної екологічної програми «Екологія 2011 - 2015 та прогноз до 2020 року», Регіональної програми захисту від шкідливої дії вод сільських населених

пунктів і сільськогосподарських угідь у Волинській області в 2006 - 2010 роках та прогнозом до 2015 року) програм, що діють в області.

На вирішення проблем, пов'язаних із забрудненням поверхневих та підземних вод у 2012 році освоєні кошти в сумі 16360,834 тис. грн.

Виконувались роботи по реконструкції III-ї черги КОС підприємства «Луцькводоканал» (58,0 тис. грн. – власні кошти підприємства), модернізація технологічної системи станції по водопідготовці в м. Луцьк - відділення напірних фільтрів (8000,0 тис. грн. - кошти державного бюджету, 2800,0 тис. грн. - власні кошти підприємства «Луцькводоканал»), реконструкція каналізаційного напірного колектора від КНС №7 в м. Ковелі (83,7 тис. грн. - кошти міського фонду ОНПС), роботи по водовідведенню по вул. Фестивальній у м. Ковелі (17,0 тис. грн. - кошти міського фонду ОНПС), роботи по водовідведенню з території міського кладовища по вул. Варшавська у м. Ковелі (89,8 тис. грн. - кошти міського фонду ОНПС), будівництво напірного колектора від КНС №7 до очисних споруд у м. Ковелі (166,352 тис. грн. - кошти обласного фонду ОНПС), будівництво очисних споруд «Біотал» Поворського тубдиспансеру Ковельського району (43,593 тис. грн. - кошти обласного фонду ОНПС), будівництво напірного колектору побутової каналізації на території Шацького національного парку від санаторію «Лісова пісня» с.Мельники до очисних споруд смт Шацьк (39,0 тис. грн. - кошти державного бюджету, 158,9 - кошти обласного бюджету), будівництво каналізаційної мережі на вул. Незалежності з примиканням прилеглих вулиць у м. Ківерці (1000,0 тис. грн. - кошти державного бюджету), влаштування мереж каналізації на вул. 17-го Вересня, Васильєва та Сагайдачного в м. Ківерці (762,41 тис. грн. - кошти державного бюджету, 70,427 тис. грн. - кошти обласного бюджету), реконструкція каналізації водопониження масиву (м. Нововолинськ) район забудови шахти № 2 «Нововолинська». По проекту ліквідації шахти № 3 «Нововолинська» (2720,89 тис.грн. - кошти державного бюджету), капітальний ремонт зовнішніх каналізаційних мереж Голобського дитячого будинку-інтернату (201,34 тис. грн. - кошти обласного бюджету) та інші.

З метою покращення гідрологічного стану річок проводились заходи за рахунок коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища в сумі 107,312 тис. грн.

У 2012 році проводились заходи щодо захисту від шкідливої дії води та ліквідації підтоплення територій області на загальну суму 9319,7456 тис. грн. З них: 8354,34 тис. грн. - кошти державного бюджету, 783,9716 тис. грн. - кошти обласного фонду ОНПС, 181,434 тис. грн. - кошти місцевих фондів ОНПС.

За кошти державного бюджету в сумі 4051,75 тис. грн. завершені роботи по берегоукріпленню річки Стир з метою захисту пам'ятки національного значення Георгіївської церкви в селі Кутрів Горохівського району, відновленню русла річки Прип'ять в межах смт Ратне Ратнівського району Волинської області, відновленню водного режиму річки Прип'ять від смт Ратне до села Комарово Ратнівського району Волинської області, відновленню пропускної здатності річки Вижівка (МК-2 Прип'ятської о.с.) на ділянці від ПК 0 по

ПК71+60 в Ратнівському районі Волинської області, відновленню пропускної здатності річки Осина (МК Троянівської о.с.) в межах села Бережниця Маневицького району) та інші .

Виготовлено проектну документацію по протипаводкових заходах щодо захисту від шкідливої дії вод та ліквідації підтоплення територій сільських рад Волинської області (160,729 тис. грн. - кошти обласного фонду ОНПС), виготовлено проект водоохоронної зони та прибережної смуги р. Сарна на території Рокинівської сільської ради Луцького району (97,386 тис. грн.- кошти місцевих фондів ОНПС).

5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, біорізноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі.

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі.

5.1.1 Загальна характеристика.

Загальний земельний фонд області становить 2014,4 тис. га, який характеризується досить позитивною структурою розподілу земельних угідь, так станом на 01.01.2013 р.: сільськогосподарських угідь - 1080,9 тис. га, ліси та лісовкриті площі - 697,7 тис. га, водний фонд - 45,4 тис. га, забудовані землі – 60,0 тис. га, відкриті заболочені землі - 115,9 тис. га, землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення - 149,8 тис.га.

В області визначено 5 основних ядер екомережі – це основні цінні території, які мають спільні транскордонні елементи Національної екомережі та входять і у Всеєвропейську екомережу (1 – на базі цінного озерного комплексу Шацького району; 2 – водно-болотний комплекс Любешівського району; 3 – болотний комплекс Маневиччини; 4 – суміжна з Польщею територія Любомльського та Іваничівського районів 5 – територія цінних дубових насаджень Ківерцівського району) та екокоридори - це території, які сполучають зазначені ядра та є сполучними, як з Рівненською і Львівською областями так і з суміжними Державами – Польщею та Білоруссю).

Під особливим наглядом та охороною в області є 4 водно-болотні угіддя міжнародного значення («Шацькі озера», площею 48977 га, «Заплава р. Прип'яті» – 12000 га, «Заплава р. Стоходу» – 10000 га та на базі Черемського природного заповідника, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 року № 818-р статус водно-болотних угідь міжнародного значення отримало Черемське болото - 2975,70 у Маневицькому районі.

Площі зайняті водними об'єктами складають 164,3 тис. га (8,2% території області), в тому числі під річками та струмками - 3,6 тис. га, каналами, колекторами та канавами – 10,6 тис. га, озерами і прибережними замкнутими водоймами - 14,3 тис. га, водосховищами, ставками та іншими штучними водоймами - 6,6 тис. га; верхові болота займають площу 26,6 тис. га, а гідротехнічні і інші водогосподарські споруди - 2,2 тис. га.

Гідрографічна сітка включає великі річки Західний Буг (в межах області 148 км) і Прип'ять (172 км), середні річки Турія (184 км), Стохід (188 км) і

Стир (203 км) а також 126 малих річок загальною довжиною 2483 км, з них річок завдовжки понад 10 км нараховується 104, їх загальна довжина 2263 км. Відносно малу кількість малих річок і водотоків в області можна напевно пояснити перетворенням їх у мережу осушувальних систем і втратою певних ознак природних водотоків.

В області побудовано 9 водосховищ, які використовуються в основному для зволоження осушених земель та риборозведення (Холонівське на струмку Безіменний, в басейні Стиру; Охнівське в басейні Прип'яті, орендоване товариством рибалок і мисливців, а Велицьке, Старомосирське, Бихівське (басейн Прип'яті) - виробничим об'єднанням «Волиньрибгосп». Ковельське водосховище використовується для забезпечення технічною водою заводу «Ковельсільмаш». Всі водосховища у задовільному стані.

В області налічується 835 ставків, які розміщені головним чином в південній, найбільш розчленованій частині області. Вони використовуються в основному комплексно, а також за одноцільовим призначенням: риборозведення, зволоження осушених земель, зрошення, рекреації, для запобігання ерозійних явищ.

На території області розміщено 268 озер. Більша частина озер має карстове походження. В заплавах річок, на місці стариць утворилися заплавні озера. Група найбільших озер карстового походження - у північно-західній частині області на межиріччі Західного Бугу і Прип'яті (Шацькі озера: Світязь, Пулемецьке, Луки, Кримне, Пісочне). Типовим заплавним озером є Біле і Люб'язь, які лежать у заплаві Прип'яті.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття.

Вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біорізноманіття, природні ресурси полягає в збільшенні площі деградованих, малопродуктивних та техногенно-забруднених земель, які потребують консервації. В області нараховується 14,2 тис. га - сильно розмитих, 20,7 тис. га – сильно дефляційно небезпечних та 52,5 тис. га – перезвожених деградованих сільськогосподарських земель, що складає 4,3 % від площі області.

Відтворення природного стану елементів екомережі у 2012 році полягав в збереженні природних угідь у заплавах, недопущення випалу сухої рослинності через пропаганду серед місцевого населення та засоби масової інформації, здійснення перевірок на основних водоймах області з метою забезпечення орендарями водойм заходів по збереженню рибних запасів, вжиття заходів щодо недопущення задухи риби, підтримання сприятливого моніторингу за скупченнями мігруючих водоплавних птахів, а на водоймах Луцького району проводився моніторинг за зимуючими водоплавними та навколководними птахами, що необхідно для розробки заходів по їх охороні під час міграцій та зимівлі.

Була розроблена система стабільності гідрологічного режиму на болотах в заплаві Прип'яті, біля с. Бірки Любешівського району – у місцях гніздування

очеретянки пруткої, занесеної до Червоної книги України, Європейської Червоного списку, Червоного списку МСОП, та сінокосів для місцевих жителів за участю Українського товариства охорони птахів.

Щороку створюються та облаштовуються біотехнічні споруди по підгодівлі лося, оленя та козулі та проводяться обліки їх чисельності.

Постійно проводиться робота щодо резервування особливо цінних природних комплексів та об'єктів для подальшого створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

На території Шацького національного парку, із цільових заходів по збереженню біорізноманіття, слід відмітити здійснення активної охорони низькоберезових угруповань занесених у Червону книгу України, локалітети якої у регіоні небагаточисельні і перебувають близько південної межі ареалу її поширення. Реалізація «Програми відновлення корінних дубових деревостанів у лісових екосистемах Шацького НПП на 2007-2015 роки» засвідчила, що склад насаджень де застосований метод активної охорони дуба наближається до оптимального. Дуб набув якості головної лісотворної породи. Внаслідок реформування просторової екологічної ніші у насадженнях посилилась роль підгінних порід – липи, граба, ясена та клена, а також чагарникового ярусу, що забезпечує повнокомпонентність насаджень.

Для ефективного розвитку мережі ЄвроМАБ науковцями України, Польщі та Білорусі були проведені спільні дослідження суміжних територій біосферних резерватів та вироблена спільна стратегія охорони і використання природної спадщини білорусько-польсько-українського прикордоння.

Шацький НПП бере участь в проекті ПРООН/ГЕФ «Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій в Україні».

Продовжуються роботи в рамках договору про співробітництво між Поліським (Польща) і Шацьким національними парками від 24 квітня 2003 року, а також з національним комітетом ЮНЕСКО МАБ по розвитку регіону Полісся.

В 2012 року на території БР «Шацький» Львівською регіональною громадською організацією «Західно-Українською орнітологічною станцією» проводились дослідження щодо інвентаризації біотопів наземних хребетних тварин та локалітетів червонокнижних видів рослин, оцінка факторів загроз виживанню їх популяцій в умовах Шацького Біосферного Резервату. Метою проекту на тему: «ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ БІОТОПІВ НАЗЕМНИХ ХРЕБЕТНИХ ТВАРИН ТА ЛОКАЛІТЕТІВ ЧЕРВОНОКНИЖНИХ ВИДІВ РОСЛИН, ОЦІНКА ФАКТОРІВ ЗАГРОЗ ВИЖИВАННЮ ЇХ ПОПУЛЯЦІЙ В УМОВАХ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ» є – встановити сучасні тенденції у поширенні та біотопному розподілі видів біоти, які занесені у нове видання національної Червоної книги (2009). Виявити особливо цінні природні біотопи (оселища рідкісних видів флори та фауни), що збереглись в

умовах Шацького НПП. Дослідити стан популяцій рідкісних видів флори та фауни, які мають особливо високий національний природоохоронний статус і пріоритетне значення у встановленні рідкісних біотопів. Забезпечити інформаційні бази даних для формування границь і природоохоронних пріоритетів діяльності міжнародного біосферного резервату ЮНЕСКО – «Західне Полісся» та визначити існуючі загрози для популяцій рідкісних видів біоти, які внесені у нове видання Червоної книги України.

- Серед одних з основних науково-дослідних робіт відділу було продовження поточної інвентаризації флори і фауни території НПП.

- Проведено перевірку усіх штучних гніздівель та за необхідності частину з них відремонтовано, поновлено драбини, необхідні для спостереження за цими штучними гніздівлями.

- Продовжено збір даних (кадастр) нір, хаток та поселень бобра і лисиці на території НПП.

- Формування фондів наукових матеріалів (поповнення гербарних і колекційних матеріалів) не проводилося із-за відсутності дозволів на використання природних ресурсів на території НПП

- На території НПП на межах усіх постійних пробних площ інвентаризовано і за необхідності поновлено спеціальні межові стовпчики з зазначенням нумерації.

- Біля території НПП діє метеостанція в смт.Любешів, а на території НПП – 1 гідрологічний пост в с.Люб'язь, які підпорядковані Гідрометцентру України. Крім того, продовжувався збір даних на 8 власних гідропостах в межах території НПП, прожовжувалися дослідження ґрунтів на окремих ділянках НПП.

- Продовжено заведення паспортів на постійні пробні площі у електронній формі у межах компетенції.

- Проведені роботи з огляду і ремонту штучних гніздівель для птахів на постійних пробних площах (дулогніздівників) та гоголятників, а також ремонту драбин на постійних пробних площах.

Загалом, протягом 2012 року в НПП проводилися науково-дослідні роботи, а саме: польові дослідження з інвентаризації фауни, флори і грибів, фенологічні спостереження за живою і неживою природою, науково-дослідні роботи на постійних пробних площах та кільцювання птахів, а також підготовка матеріалів для завершення розробки Проекту організації території НПП.

- На території НПП функціонують 15 постійних пробних площ і 3 профілі або фенологічні стежки з метою проведення фенологічних спостережень за сезонними явищами природи та елементами живої природи: зоологічних (фенологія міграцій птахів, сезонне зникнення зимосплячих видів тварин, як зокрема земноводних та плазунів, певних груп безхребетних, як зокрема лускокрильців – денних метеликів тощо), ботанічних (сезонний розвиток рослинності) тощо, який охоплює кілька основних екосистем (болотна, лучна, річкова). На окремих їх ділянках постійних пробних площ поновлено межові знаки.

- Продовжено збір картографічних матеріалів про ґрунти та ідентифікація їх з територією НПП, з подальшим узагальненням, розробку теоретичних засад проведення системи ґрунтових розрізів на території НПП, проведення яких планується у майбутньому.

- У рамках реалізації проекту «Включення питань змін клімату в управління вразливими екосистемами, природно-заповідні території Полісся» проведено 1 зустріч з експертами Піренейського національного парку (Франція), провідних науково-дослідних установ України та Українського товариства охорони птахів, зокрема, з питань вирішення природоохоронних та соціально-економічних аспектів НПП (серед раніше виділених 3 ключових проблемних аспектів: функціонування та оптимізація водних (річково-заплавних і –озерних), болотних і лісових екосистем), повторно обстежено лише перші 2, які взяті за пріоритетні (ділянка з можливого відновлення сінокошіння на закинутих сінокосів наболотах і заболочених луках біля с.Люб'язь вище за течією р.Прип'ять і ділянку р.Прип'ять між с.Люботин і с.Люб'язь, на якій необхідно впроваджувати заходи з видалення рослинного покриву, що створює перепони для проходження води). Напрацьовано попередні шляхи з вирішення цих питань і перспектив закладення моніторингу на цих ділянках фахівцями-експертами цього проекту. При цьому, проведено обстеження, як вразливих (зазначених вище), так і не вразливих ділянок природних екосистем, які використано для узагальнень і порівняння їх.

Натомість власними силами проводилася інвентаризація флори та фауни, ведення переліків рослин і тварин, що підлягають особливій охороні; вивчення фенологічних та міграційних їх аспектів. Крім того, у 2012 р. збирався науковий матеріал на прилеглих з ВБУ та ЧПЗ територіях, щодо виявлення цінних природних комплексів та їх елементів з метою розширення ЧПЗ та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (обстежено понад 1000 га суміжних ділянок – водно-болотних і лісових), які плануються продовжити у 2013 р.

5.1.4. Формування національної екомережі.

Формування екомережі - одне з найголовніших завдань у природоохоронній галузі і є пріоритетним напрямком національного та міжнародного масштабу, яке регулюється Законами України «Про екологічну мережу України» та «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки».

Формування регіональної екомережі регіону інтегровано у плани економічного та соціального розвитку області, шляхом узгодження заходів із збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, що передбачено зокрема регіональною екологічною програмою «Екологія 2011-2015 та прогноз до 2020 року». Цією програмою передбачено заходи на реалізацію формування екомережі (розроблення регіональної схеми екомережі), в тому числі створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (основні елементи екомережі).

Основною метою формування екомережі є максимальне збереження

природності об'єктів і процесів, локалізація та мінімізація антропогенного впливу.

До складу екомережі області входять:

- природно-заповідні об'єкти;
- землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;
- землі лісового фонду;
- полежахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду;
- землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами;
- землі рекреаційного призначення;
- інші природні об'єкти, які мають особливу природну цінність.

На території області колегіальним органом реалізації екомережі – є Координаційна рада з питань формування національної екологічної мережі у Волинській області (створена і затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 17.01.03 № 20 «Про утворення обласної Координаційної ради з питань формування національної екологічної мережі» зі змінами згідно з розпорядженням від 14 червня 2011 року № 247).

Управління постійно співпрацює з науковими установами і науковцями області та Київським еколого-культурним центром щодо проведення наукових досліджень та обґрунтувань, на об'єкти ПЗФ.

Враховуючи значний перелік територій та об'єктів ПЗФ в області та кількість водних об'єктів і їх частин не винесених в натуру та обсяг робіт, який необхідно виконати, відчувається недостатність фінансування з різних джерел.

Це є причиною того, що природоохоронні заходи, спрямовані на формування та збереження складових елементів екомережі, виконуються в незначних обсягах і повільними темпами.

Для покращення ситуації, при тому, що значна частина фінансування припадає на Державний бюджет, необхідно щорічно передбачати співфінансування і з місцевих бюджетів, а також залучати інші кошти.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами.

В області відсутні спеціалізовані заклади, які займаються біобезпекою та генною інженерією по створенню генетично модифікованих організмів.

5.2. Природоохоронні території та об'єкти.

5.2.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду.

За останні десятиріччя проблема охорони навколишнього середовища набула особливої гостроти. Під впливом господарської діяльності людини, бурхливого розвитку промисловості, сільського господарства, відбувається збіднення генофонду рослинного і тваринного світу, зменшення стабільності та продуктивності природних екосистем. Зниження екологічної рівноваги біосфери. Це може привести до катастрофічних наслідків.

Тому однією з найефективніших форм охорони цінних природних об'єктів і територій є їх заповідання — взяття під охорону держави.

Природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) становлять ділянки суші і

водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим, законодавством України, ПЗФ охороняється, як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд, як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Дані території та об'єкти створюються на основі наукових обґрунтувань, що розробляються науковими установами та безпосередньо науковцями.

До ПЗФ України належать:

природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони: заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні; пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

В області станом на 01.01.2013 року під охороною держави знаходиться 384 території та об'єкти природно-заповідного фонду (далі - ПЗФ) площею більше 219 тис. га, з них 26 загальнодержавного значення і 358 об'єктів місцевого значення: а саме: один природний заповідник – «Черемський» на площі 2975,70 га; 3 національні природні парки – «Шацький» на площі 48977 га, «Прип'ять-Стохід» на площі 39315,5 та «Цуманська пуца» на площі 33475,34 га; 15 заказників; 3 пам'ятки природи; 3 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва; 1 ботанічний сад і 358 об'єктів місцевого значення, з них: 205 заказників; 120 пам'яток природи; 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва; 25 заповідних урочища Відсоток заповідності в області становить близько 10,9 %, при середньому по Україні 5,5 %. Область входить в 7 лідируючих областей по заповіданню в Україні.

У 2012 році продовжувались роботи щодо резервування особливо цінних природних комплексів та об'єктів для подальшого створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення.

Також науковим відділом Черемського ПЗ спільно з науковцями області проводиться робота по обстеженню суміжних територій з метою підготовки науково-біологічного обґрунтування доцільності їх приєднання до заповідника.

Відповідно до Плану створення (розширення) територій та об'єктів ПЗФ області на 2012 рік, пропозицій Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, розроблених наукових обґрунтувань, рішеннями обласної ради від 12.03.2012 № 10/67 та від 21.06.2012 № 12/35 «Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду» на території області створено 4 нових, змінено межі 2 існуючих та змінено категорію 1 територію ПЗФ місцевого значення.

Охорона та використання територій та об'єктів ПЗФ

Відповідно до законодавства території та об'єкти ПЗФ можуть використовуватися:

- у природоохоронних цілях;
- у науково-дослідних цілях;
- в оздоровчих та інших рекреаційних цілях;
- в освітньо-виховних цілях;
- для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

До того ж може здійснюватися і господарська діяльність з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища – заготівля деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасання худоби, мисливство, рибальство та інші види використання за умови, що така діяльність не суперечить цільовому призначенню територій та об'єктів ПЗФ, встановленим вимогам щодо охорони, відтворення та використання їх природних комплексів та окремих об'єктів.

На кожну територію та об'єкт ПЗФ в області розроблене та затверджене в установленому законом порядку Положення, в якому прописані вищезазначені вимоги.

Кошти підприємств, установ, організацій і громадян, у віданні яких перебувають території та об'єкти ПЗФ усіх категорій, що спрямовуються на здійснення заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, повністю звільняються від оподаткування.

В області охорона заповідника та національних природних парків загальнодержавного значення покладається на служби їх охорони, які входять до складу служби державної охорони ПЗФ України а охорона територій та об'єктів ПЗФ інших категорій покладається на власників та користувачів земельних ділянок у віданні яких вони перебувають.

Порядок створення (розширення) територій та об'єктів ПЗФ

Підготовка і подання клопотань про створення чи оголошення територій та об'єктів ПЗФ можуть здійснюватися науковими установами, природоохоронними громадськими об'єднаннями або іншими заінтересованими підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Клопотання має містити обґрунтування необхідності створення (розширення) території або об'єкту ПЗФ певної категорії, характеристику природоохоронної, наукової, естетичної та іншої цінності природних комплексів

та об'єктів, що пропонуються для заповідання, відомості про місцезнаходження, розміри, характер використання, власників та користувачів природних ресурсів, а також відповідний картографічний матеріал. До клопотань додаються документи, що підтверджують та доповнюють обґрунтування необхідності їх заповідання.

У разі схвалення клопотань, правлінням екології та природних ресурсів проводиться їх погодження з власниками та первинними користувачами природних ресурсів у межах територій, рекомендованих для заповідання. Після зібрання усіх необхідних матеріалів та погоджень, сформований пакет документів подається до органу уповаженого приймати рішення про створення (розширення) територій та об'єктів ПЗФ.

Рішення про створення (розширення) територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення приймаються Президентом України, а місцевого значення приймається обласною радою.

Роль природно-заповідного фонду в житті біосфери та суспільства надзвичайно важлива та багатогранна. Тому необхідно здійснювати постійну роботу по його охороні та розширенню.

5.2.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення.

В Україні питання охорони, використання та відтворення водно-болотних екосистем регулюються Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” та Водним кодексом України. Пріоритетами національної політики у цій сфері охорони є виявлення цінних водно-болотних угідь, забезпечення їх охороною, а також екологічно безпечне використання їх ресурсів.

Реалізація на практиці пріоритетів щодо поліпшення збереження водно-болотних угідь можлива лише за умови об'єднання зусиль усіх державних та недержавних установ та організацій, всього населення країни.

Під особливим наглядом та охороною в області є 4 водно-болотні угіддя (ВБУ) міжнародного значення («Шацькі озера», площею 48977 га, «Заплава р. Прип'яті» – 12000 га, «Заплава р. Стоходу» – 10000 га, утворені відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 № 935 та на базі Черемського природного заповідника, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 року № 818-р статус водно-болотних угідь міжнародного значення отримало Черемське болото - 2975,70 у Маневицькому районі.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення «Шацькі озера», включають межі Шацького національного природного парку - 32850га, в т.ч. 6932 га водойм, 1344 га боліт і торфовищ, 4763 га лук. Угіддя є частиною унікального озерного комплексу, що відіграє дуже важливу роль не тільки в охороні болотяної фауни та флори, але й як місце гніздування та міграції значної кількості водно-болотних птахів.

В 2012 році на ВБУ«Шацькі озера» продовжувались роботи, в т. ч. наукові дослідження за такими напрямками:

- спостереження за гідрологічним режимом озер, рівнем поверхневих і ґрунтових вод, вивчення впливу меліорації на водно-болотні екосистеми парку

(Копайівська та Верхньопріп'ятьська меліоративні системи);

- Інститутом екології Карпат НАН України (м.Львів) проводиться багаторічний моніторинг для оцінки результатів ренатуралізаційних робіт у Шацькому НПП в районах озер Кримно, Пулемецьке, Люцимер; вивчається динаміка рослинності водно-болотних угруповань під впливом заповідання;

- Національним університетом біоресурсів і природокористування України (м. Київ) проводились дослідження аборигенної іхтіофауни водойм парку для оптимізації іхтіоценозів;

- Інститутом гідробіології НАН України (м. Київ) проводився гідрохімічний моніторинг на наявність важких металів у водоймах Шацького НПП;

- науковий відділ спільно з Львівським національним університетом ім. І.Франка (м.Львів) проводив дослідження птахів-дуплогнізників водно-болотного комплексу-фенологічні спостереження, кільцювання птахів, пізньо-осінні обліки водно-болотних птахів, біотопічний розподіл водно-болотних птахів, занесених до Червоної книги України.

На сьогодні, водно-болотні угіддя «Шацькі озера» за оцінками науковців знаходяться в доброму стані та під постійним моніторингом за різними складовими екосистем.

Черемське болото, яке в більшій своїй частині знаходиться в межах Черемського природного заповідника (ПЗ) відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України №818-р від 24.10.2012р. набуло статус міжнародного значення.

Водно – болотний масив має велике наукове значення і являється ядром біорізноманіття Західного Полісся, має абсолютний заповідний режим.

В Черемському ПЗ нараховується близько 800 видів вищих судинних рослин, з них велика кількість зростає на Черемському болотному масиві такі, як Росичка англійська, Росичка середня, Альдрованда пухирчаста й інші, та Шейхцерія болотна, яка є наче візиткою й зображена на логотипі заповідника. На території водно – болотного масиву є два озера: Редичі та Черемське, де зафіксовані рідкісні види риби такі, як уклейка, щипавка звичайна, верхівка, тощо. Однією з найрізноманітніших груп тварин Черемського болота є птахи, з них багато видів мають тут постійне гніздування. Окремі види птахів занесені до Додатку II Бернської конвенції: бугай, волове очко, гаївка болотна, жовна чорна, канюк звичайний, тощо. Окрім гніздування таких рідкісних птахів, як скопа, зміїд, журавель сірий, Черемське болото є чудовою кормовою базою для багатьох перелітних птахів. Через територію болотного масиву пролягають міграційні шляхи перельотів водно-болотних птахів.

На території Черемського озера – болотного комплексу проходить канал, який забезпечує гідрологічний баланс усіх водно – болотних угідь. Канал є центром розмноження та міграції в'юна, щипавки звичайної, які занесені до Додатку III Бернської Конвенції, як види, що підлягають особливій охороні. Завдяки зв'язку каналу з озером сюди на нерест приходять чимало видів інших риб.

Внаслідок процесів, що відбуваються в каналі проходять негативні

явища, такі як замулення, заростання прибережною рослинністю. Отож з метою покращення гідрологічного режиму каналу, та з метою покращення життєдіяльності тваринного й рослинного світу проводилась розчистка західної частини центрального каналу від загатів та завалів. Вздовж каналу вирубані вербові чагарники. Працівниками охорони із русла каналу проведена розчистка від гілок дерев. В урочищі «Гвуздець» побудований місток. Проведена робота по розширенню русла, штучно зроблені перетоки засипані ґрунтом, а також важко прохідні місця доріг.

Науковцями Черемського ПЗ ведуться спостереження за станом флори й фауни, на постійних пробних площах, які закладені в усіх екотопах заповідника. З них 5 моніторингових ділянок функціонує на водно – болотному масиві.

На озері Черемське встановлена водомірна рейка, де ведуться спостереження за рівнем води. Через водно – болотний масив пролягає ценотичний профіль (протяжністю 3 км.), де також проводяться спостереження за тваринним й рослинним світом заповідника.

З метою охорони водно – болотних угідь постійно проводяться екологічні заходи у вигляді бесід та лекцій.

Два водно-болотні угіддя міжнародного значення (основна частина ВБУ «Заплава Прип'яті», загальною площею 12000 га та крайня північна частина ВБУ «Заплава Стоходу», загальною площею 10000 га), знаходяться на території національного природного парку «Прип'ять-Стохід».

Загалом екологічний стан ВБУ на території НПП «Прип'ять-Стохід» задовільний. Такому стану справ сприяла, зокрема стабілізація гідрологічного режиму на ключовій ділянці: р. Прип'ять-Вижівський водозабір-канал Виживський-оз.Біле, а також на ділянці р. Прип'ять від Виживського водозабору до кордону з Рівненською областю (стабілізація спостерігається упродовж 2 останніх років).

На території зазначених вище ВБУ протягом вегетаційного періоду і періоду масового розмноження тварин, поряд з цим були загалом стабільні рівні води на усіх водоймах НПП, що забезпечило разом з охороною території НПП їх оптимальне відтворення.

На території НПП «Прип'ять-Стохід», починаючи з 2008 року закладаються постійні пробні площі (далі –ППП), на яких щорічно проводяться науково-дослідні роботи, є в тому числі і моніторингові. Серед них 15 закладені на території ВБУ, на предмет досліджень за рідкісними видами рослин і за – колоніальними видами птахів, в тому числі і рідкісними, заселенням дуплогніздівників. Крім того, на території НПП, по межі ВБУ закладені 2 фенологічні профілі, на яких проводяться фенологічні спостереження за живою і неживою природою. У 2012 році на кількох ділянка території ВБУ «Заплава Прип'яті» і «Заплава Стоходу» проводилися обліки чисельності за станом мікропопуляції очеретянки прудкої – глобально вразливого виду у світовому масштабі. Всі матеріали про ці дослідження узагальнюються у щорічних Літописах природи. За підсумками 5-річних моніторингових досліджень можна буде зробити перші висновки про моніторингові дослідження та стан окремих

видів або угруповань рослинного і тваринного світу.

Загалом екологічний стан ВБУ міжнародного значення Волинської області – задовільний.

5.2.3. Біосферні резервати та об'єкти Всесвітньої природної спадщини.

Біосферні резервати створені для вирішення найважливіших питань по проблемах охорони природи і збереження біологічного різноманіття і біологічних ресурсів. Концепція біосферного резервата була розроблена в 1974 році робочою групою програми «Людина і біосфера» МАВ ЮНЕСКО.

В існуючій на сьогодні в Україні мережі національних природних парків Шацький НПП, виходячи з ландшафтних позицій, представляє озерні, та болотні екосистеми західнополіського типу, і за характером озерного комплексу, флористичними, фітоценотичними і геоморфологічними особливостями, за характером орнітофауни не має аналогів в Україні. У результаті вивчення рослинного покриву та тваринного світу Шацького НПП (на площі 32830 га) підтверджено важливе природоохоронне значення цього об'єкта для збереження біоти регіону Західного Полісся в цілому; разом з тим репрезентативність Шацького парку ще не відповідала сучасним вимогам до природоохоронних територій такого рангу і потребувала підвищення.

З поліпшення збереження, відтворення, а також раціонального використання унікальних поліських комплексів Шацького поозер'я, посилення охорони водно-болотних угідь міжнародного значення і сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Указом Президента України за № 992/99 від 16 серпня 1999 року територію парку розширено на 16166.6 га і становить 48977 га.

Рішенням 17-ї сесії Бюро Координаційного Комітету ЮНЕСКО-МАВ від 29 березня 2002 року території Шацькому національному парку було надано статус «Шацького біосферного резервату ЮНЕСКО МАВ».

За результатами рішень Бюро Координаційного Комітету ЮНЕСКО МАВ адміністрації Шацького парку було запропоновано провести відповідну роботу по розширенню території «Шацького резервату біосфери» за рахунок земель, що знаходяться на південному заході та півночі і межують із державною границею Україна-Польща та Україна-Беларусь, що дозволить поєднати міждержавні природоохоронні території для збереження біорізноманіття та сталого розвитку і соціально-економічного стану регіону.

Після розширення Шацький НПП в існуючих границях має високий рівень статично-об'єктної репрезентативності щодо флори та рослинності і практично забезпечує повне виявлення біорізноманітності Західнополіського регіону. З включенням у межі парку оригінальних лісових масивів ДП «Шацьке УДЛГ», зокрема урочищ «Тугор», «Втенське», «Красний Бір», «Ялиник» флористичне і фітоценотичне представництво значно зросло. До того ж північно-західна приєднана частина сучасної території Шацького НПП є досить різноманітною і в геоморфологічному, і в ботанічному, і в лісівничому відношеннях.

В межах території приєднання знаходяться найбільші підвищення у рельєфі (околиці с.Ростань), представлені моренними горбами та підвищеннями

з близьким заляганням крейди, що значно розширило спектр екологічних умов Шацького НПП. Особливості геологічних відкладів та рельєфу зумовлюють розподіл рослинності та формування рослинних угруповань, структуру екологічних рядів.

Характеризуючи рослинність цієї частини, слід зазначити, що певажаючими по площі тут є різновікові соснові та вільхові ліси. Соснові бори представлені насадженнями широкого екологічного спектру – від сухих до мокрих; значною є участь лісових культур сосни різного віку. Так, моренні гряди вкриті сосняками кладонієвими (з перевагою кладонії оленячої, лісової, бокальчатої, цетрарії ісландської та участю ксерофітів- костриці овечої, булавоносія сіруватого тощо). Зрідка трапляються й куртини сосни з домінуванням мучниці звичайної в наземному покриві; як правило вони формуються в місцях, пройдених лісовими пожежами. Екологічний ряд соснових фітоценозів є типовим для Полісся : на вершинах горбів формуються соснові ліси лишайникові, нижче по схилу – вересові, далі їх заміщують зеленомохові, орляково-чорницеві, молінієві, лохинові, багнові та сфагнові угруповання). Соснові ліси сфагнові з подальшим підвищенням рівня обводненості і застійності води змінюються рідколісними сосново-пухівково-сфагновими болотами (наприклад, болото Втенське). Відмічено й фрагменти таких цікавих асоціацій як сосняки мітлицеві (постпірогенні та постпасквальні варіанти сукцесійних змін соснових лісів), а також сосняки лерхенфельдієві, що приурочені до моренних відкладів.

Підвищення з близьким заляганням крейди зайняті насадженнями неморального типу з перевагою граба, дуба, участю ільма та вільхи в пониженнях. В таких насадженнях зростає багато рідкісних видів рослин- мегатрофів, але домінантами трав'яного покриву переважно є зірочник гайовий, яглиця, квасениця, деколи трапляється участь плюща в приземному ярусі фітоценозів.

Вільхові ліси, як правило, заболочені, і представлені вільшняками побережноосоковими з участю болотного різнотрав'я., кропивними, а на сухіших ділянках – вільшняками гравілатовими

Фрагментарно представлені похідні березові (звичайномітлицеві, чорницеві, жіночопапоротеві) та осикові ліси; останні як правило, формують кільцеві смуги довкола блюдцеподібних середлісових западин. Відмічені й угруповання тополі білої, вірогідно антропогенного походження.

28 жовтня 2011 року в м. Києві відбулася офіційна церемонія підписання Угоди між Урядом України, Урядом Республіки Білорусь та Урядом Республіки Польща для створення нормативно-правової бази співробітництва між цими країнами у сфері охорони і сталого використання території Транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся». Транскордонний біосферний резерват «Західне Полісся» створений на виконання Закону України від 21 вересня 2000 року № 1989-III «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». До складу Транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» включено біосферні резервати «Шацький» (Україна), «Прибузьке Полісся» (Білорусь) та «Західне Полісся»

(Польща).

У вересні 2012 року у м. Варшава та м. Уршулін, Республіка Польща відбулася церемонія вручення Сертифікату ЮНЕСКО про приєднання Транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» до Всесвітньої мережі біосферних резерватів.

5.3. Охорона, використання та відтворення рослинного світу.

5.3.1. Загальна характеристика рослинного світу.

Флора Волинської області об'єднує в собі і типові західноєвропейські і східноєвропейські елементи. На цій території виростають і бореальні, і європейські неморальні, і степові, і, навіть, монтанні види. До бореального типу географічних елементів, насамперед, слід віднести такі рослини – «мешканці» хвойних лісів, як ялина європейська, сосна звичайна, жимолость пухнаста, брусниця, хвощі лісовий, болотний та лучний, рамішія однобока, одноквітка звичайна, грушанка круглолиста і середня, ранник вузлуватий, чорниця, лохина, берези пухнаста і бородавчаста, журавлина чотирипелюсткова, вероніки струмкова, дібровна, лікарська, водяна і щиткова, підмаренники північний і справжній, калина, плаун колючий, комонник лучний, незабудка дерниста, осока малоквіткова, пухівка піхвова, ринхоспора біла та ін. До європейського типу флори належать рослини – складники широколистяних лісів, а також види, що виростають на лісових луках, узліссях, болотах: дуб звичайний, липа європейська, граб звичайний, переліска багаторічна, живокіт серцевидний, наперстянка великоцвіта, герань темна, дзвоники ріпчастовидні і круглолисті, підлісник європейський тощо. До флори Волинського Полісся відносяться такі представники аркто-альпійського типу, як верес звичайний, андромеда багатоліста, товстянка звичайна, верба розмаринолиста, журавлина дрібноплідна, ломикамінь болотний. До степового типу геоелементів належать: ковила волосиста (тирса), осока низька, оман мечолистий, горицвіт весняний.

Серед рідкісних, або мало поширених, поліських видів слід вказати на язичника сибірського, виростання якого в межах України обмежене лише болотними і вогкими луками Волинського Полісся, на ломикамені – болотний та зернистий. Перший вид поширений на торфовищах Волинського Полісся, другий – на його луках. Лише в соснових лісах Волинського Полісся виростає тисдалія голостебла, а на північному заході Полісся та у Волинському Лісостепу на осоково-мохових болотах трапляється осока Девеллова. На Волинському Поліссі серед лісів і чагарників виростає ожина мохнастостебла, по берегах річок – вовчуг колючий, по суходільних луках – армерія видовжена, по сухих вапнякових схилах – горлянка ялинковидна. Для узлісь, лісових лук Волинського Лісостепу характерне жовтозілля Бессера, а для боліт цієї території – меч-трава болотна.

Флора Волинської області налічує близько 1300 видів вищих спорових і

насінних рослин, які належать приблизно до 100 родин і понад 450 родів.

У зв'язку з різноманітністю рослинного покриву (тут поширені ліси, луки, болота, торфовища, чагарничкові пустища, рослини відкритих водойм, рештки остепнених лук та лучних степів) складники флори Волинської області за біологією і екологією досить різноманітні. Тут переважають види лісові (близько 40% флористичного складу), лучні (близько 20%), болотні (понад 10%) та водні і прибережні (близько 10%). Серед життєвих форм неподільне панування належить трав'яним багаторічникам (близько 70%).

5.3.2. Лісові ресурси.

Волинь є одним із найбільш заліснених регіонів України. Загальна площа земель лісового фонду області становить 697,7 тис.га, в тому числі земель, вкритих лісовою рослинністю, – 646,4 тис.га. Це становить третину території області і 6 % площі лісів України. Найбільш залісненими є Маневицький, Камінь–Каширський, Шацький райони, де площа лісів займає 58–48% території.

Основними лісокористувачами є підприємства підпорядковані обласному управлінню лісового та мисливського господарства та Шацький національний парк Державного агентства лісових ресурсів України (78,3% загальної площі), підприємства Мінагрополітики (21,2%), військово лісництво Міноборони (0,5%).

Лісогосподарське виробництво нерозривно поєднує в собі дві однаково важливі складові: вирощування лісу і промислове виробництво. В 2012р. в області вироблено продукції, робіт та послуг лісового господарства на 323,2 млн.грн., що на 7,6% більше, ніж у попередньому році. Питома вага продукції лісозаготівель в загальних обсягах продукції лісового господарства становить 93,1%.

Найбільша частка продукції припадає на підприємства Маневицького (22,9% загального обсягу виробленої продукції), Ківерцівського (14,0%), Камінь–Каширського (11,1%), Любомльського (8,5%), Ковельського (8,4%) та Любешівського (7,3%) районів.

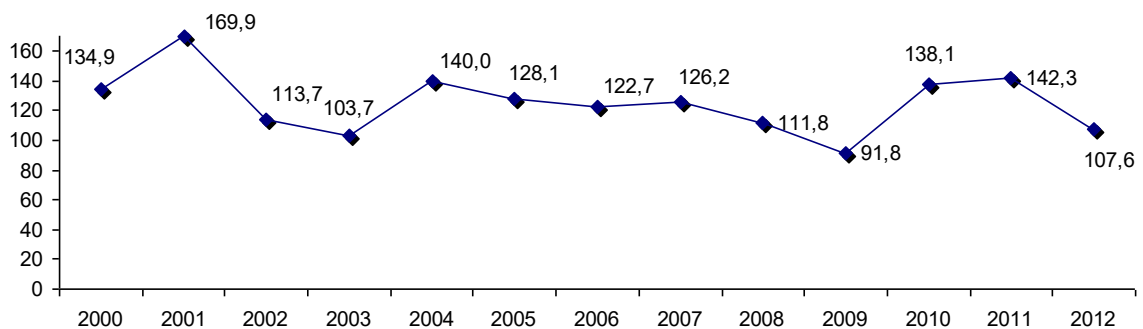
Основні показники ведення лісового господарства

Таблиця 5.1.

	2000	2005	2010	2011	2012
Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства (у фактичних цінах), млн.грн.	26,8	96,2	211,1	300,5	323,2
у тому числі обсяги продукції лісозаготівель	...	84,5	188,2	279,4	300,9
Площа рубок, тис.га	32,4	45,8	32,5	31,7	38,8
Головного користування	0,9	2,7	2,4	2,7	2,6
Формування і оздоровлення лісів та інших заходів	31,5	43,1	30,1	29,0	36,2
Заготівля деревини, тис.м ³	...	946	1029	1037	1084
у тому числі ліквідної	642	877	977	975	1022

від рубок головного користування	328	514	460	520	514
від рубок формування і оздоровлення лісів та інших заходів	314	363	517	455	508
Із загальної кількості заготовленої деревини лісо-матеріали круглі, тис.м3	201	485	645	779	815
Відтворення лісів, га	3177	4744	4025	4485	4200
Садіння і висівання лісу	1776	3093	2400	2414	2477
Природне поновлення	1401	1651	1625	2071	1723
Переведення лісових культур у вкриті лісом землі, га	1694	2872	4385	5354	6071
Залишки 1					
деревини на лісосіках, тис.м3	9,3	8,0	29,4	16,2	28,2
неочищених площ, га	808	–	1200	267	47
Кількість лісових пожеж	161	116	34	–	21
Площа лісових земель, пройдена пожежами, га	110	58	35	–	20
Збитки, заподіяні лісовими пожежами (у фактичних цінах), тис.грн.	67,5	43,8	13,8	–	42,3

*Темпи росту (зниження) обсягів продукції, робіт та послуг лісового господарства
(до попереднього року; у відсотках)*

Заготівля ліквідної деревини за категоріями технічної придатності

*Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства в районах
(у фактичних цінах; тис.грн.)*

Таблиця 5.2.

	2005	2010	2011	2012
Волинська область	96180	211113	300451	323213
райони				
Володимир– Волинський	5911	15949	22607	22919
Горохівський	2183	4520	7003	6698
Іваничівський ¹	–	–	–	–
Камінь–Каширський	10677	23311	35636	35743
Ківерцівський	15315	25938	44840	45152
Ковельський	8253	16618	24820	27276
Локачинський	484	642	769	1058
Луцький	1653	1171	3475	3662
Любешівський	3898	11932	17714	23488
Любомльський	8047	17984	23932	27580
Маневицький	21271	53768	67206	73864
Ратнівський	7042	11020	15219	16515
Рожищенський	580	944	1469	2123
Старовижівський	3458	10802	14659	14621
Турійський	3060	7618	9827	10612
Шацький	4348	8896	11275	11902

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Рубки лісу в районах(га)

Таблиця 5.3.

	Площа земель лісового фонду, тис.га ¹	2000	2005	2010	2011	2012
Волинська область	697,3	32420	45796	32505	31714	38771
райони						
Володимир–Волинський	23,0	872	1095	2267	1938	1657
Горохівський	11,6	90	388	686	598	716
Іваничівський 1	8,0	1	–	–	–	–
Камінь–Каширський	89,5	3326	3834	3040	3789	5255
Ківерцівський	61,9	2395	4149	4562	4603	4257
Ковельський	59,6	1943	5583	4007	5005	3986
Локачинський	12,3	9	176	18	158	158
Луцький	13,4	5340	284	172	407	347
Любешівський	58,5	5405	4577	2445	2643	2908
Любомльський	61,0	1132	4057	3253	2060	3811
Маневіцький	130,5	8932	12479	6659	4843	9643
Ратнівський	53,5	748	2877	1415	1816	1746
Рожищенський	11,0	95	980	961	634	595
Старовижівський	39,0	777	2452	1166	1463	1654
Турійський	28,3	614	964	1019	715	972
Шацький	36,2	741	1901	835	1042	1066

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Рубки головного користування (га)

Таблиця 5.4.

	2000	2005	2010	2011	2012
Волинська область	900	2731	2427	2685	2546
райони					
Володимир–Волинський	23	148	94	132	108
Горохівський	2	48	45	43	28
Камінь–Каширський	125	458	370	496	448
Ківерцівський	64	408	311	302	315
Ковельський	52	274	172	258	247
Локачинський	–	4	1	–	2
Луцький	142	10	17	13	16
Любешівський	144	144	155	181	185
Любомльський	30	246	270	223	204
Маневицький	238	533	542	571	549
Ратнівський	20	238	214	210	187
Рожищенський	3	4	2	–	16
Старовижівський	21	69	110	116	112
Турійський	16	57	65	61	57
Шацький	20	90	59	79	72

Рубки формування і оздоровлення лісів та інших заходів в районах (га)

Таблиця 5.5.

	2000	2005	2010	2011	2012
Волинська область	31520	43065	30078	29029	36225
райони					
Володимир–Волинський	849	947	2173	1806	1549
Горохівський	88	340	641	555	688
Іваничівський ¹	1	–	–	–	–
Камінь–Каширський	3201	3376	2670	3293	4807
Ківерцівський	2331	3741	4251	4301	3942
Ковельський	1891	5309	3835	4747	3739
Локачинський	9	172	17	158	156
Луцький	5198	274	155	394	331
Любешівський	5261	4433	2290	2462	2723
Любомльський	1102	3811	2983	1837	3607
Маневицький	8694	11946	6117	4272	9094
Ратнівський	728	2639	1201	1606	1559
Рожищенський	92	976	959	634	579
Старовижівський	756	2383	1056	1347	1542
Турійський	598	907	954	654	915
Шацький	721	1811	776	963	994

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Заготівля ліквідної деревини в районах (тис.м³)

Таблиця 5.6.

	2000	2005	2010	2011	2012
Волинська область	642	877	977	975	1022
райони					
Володимир–Волинський	30	42	66	65	69
Горохівський	1	15	18	17	17
Іваничівський ¹	1	–	–	–	–
Камінь–Каширський	72	104	124	132	137
Ківерцівський	111	116	117	126	116
Ковельський	64	86	91	102	105
Локачинський	1	3	2	2	3
Луцький	21	14	6	11	13
Любешівський	39	57	64	79	84
Любомльський	52	79	81	75	81
Маневицький	131	217	245	208	232
Ратнівський	55	62	57	55	58
Рожищенський	3	5	10	9	11
Старовижівський	28	28	40	39	40
Турійський	6	23	31	28	30
Шацький	27	26	25	27	26

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Породна структура заготівлі лісоматеріалів круглих у 2012 році (тис. м³)

Таблиця 5.7.

	Заготівля лісоматеріалів круглих для виробництва			
	пиломатеріалів і заготовок			клеєної фанери і шпону
	хвойних	дубових	ясеневих	дубових
Волинська область	329,8	26,8	1,0	9,2
райони				
Володимир–Волинський	25,9	6,5	–	0,6
Горохівський	5,3	1,0	–	0,1
Камінь–Каширський	40,3	0,6	–	–
Ківерцівський	33,5	8,5	0,4	7,7
Ковельський	17,3	1,7	0,1	0,1
Локачинський	0,3	0,3	–	–
Луцький	2,6	0,8	0,2	–
Любешівський	24,3	0,3	–	0,0
Любомльський	29,8	2,0	–	0,2
Маневицький	100,7	1,1	–	0,1
Ратнівський	25,8	0,3	–	–
Рожищенський	–	–	–	–
Старовижівський	12,6	1,8	–	0,3
Турійський	5,0	1,5	0,3	0,1
Шацький	6,4	0,4	–	–

Відтворення лісів на землях лісового фонду в районах (га)

Таблиця 5.8.

	2000	2005	2010	2011	2012
Волинська область	3177	4744	4025	4485	4200
райони					
Володимир–Волинський	92	163	215	167	197
Горохівський	10	47	56	85	68

Іваничівський ¹	1	–	–	–	–
Камінь–Каширський	918	919	823	472	725
Ківерцівський	423	500	380	382	417
Ковельський	325	716	357	378	469
Локачинський	17	41	11	23	24
Луцький	51	46	12	15	20
Любешівський	150	304	297	325	269
Любомльський	209	357	165	353	325
Маневицький	411	748	953	1332	914
Ратнівський	279	466	306	449	260
Рожищенський	25	36	41	40	63
Старовижівський	194	232	176	211	178
Турійський	12	71	142	143	130
Шацький	60	98	91	110	141

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Садіння і висівання лісу в районах (га)

Таблиця 5.9.

	2005	2010	2011	2012
Волинська область	3093	2400	2414	2477
райони				
Володимир–Волинський	104	144	135	162
Горохівський	47	56	85	68
Іваничівський ¹	–	–	–	–
Камінь–Каширський	488	486	246	418
Ківерцівський	373	256	282	285
Ковельський	338	173	306	263
Локачинський	37	7	19	24
Луцький	46	12	15	20
Любешівський	156	143	149	128

Любомльський	276	149	189	185
Маневицький	482	546	539	508
Ратнівський	377	150	132	87
Рожищенський	36	41	40	63
Старовижівський	209	78	99	81
Турійський	69	119	125	122
Шацький	55	40	53	63

¹ Показники ведення лісового господарства в Іваничівському районі враховані в даних Володимир-Волинського району.

Природне поновлення лісу в районах (га)

Таблиця 5.10.

	2005	2010	2011	2012
Волинська область	1651	1625	2071	1723
райони				
Володимир–Волинський	59	71	32	35
Горохівський	–	–	–	–
Камінь–Каширський	431	337	226	307
Ківерцівський	127	124	100	132
Ковельський	378	184	72	206
Локачинський	4	4	4	–
Луцький	–	–	–	–
Любешівський	148	154	176	141
Любомльський	81	16	164	140
Маневицький	266	407	793	406
Ратнівський	89	156	317	173
Рожищенський	–	–	–	–
Старовижівський	23	98	112	97
Турійський	2	23	18	8
Шацький	43	51	57	78

Переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі в районах (га)

Таблиця 5.11.

	2005	2010	2011	2012
Волинська область	2872	4385	5354	6071
райони				
Володимир–Волинський	94	140	301	344
Горохівський	46	81	104	136
Камінь–Каширський	464	619	363	1009
Ківерцівський	431	661	423	664
Ковельський	300	575	543	650
Локачинський	8	–	–	–
Луцький	9	57	45	42
Любешівський	203	276	418	442
Любомльський	286	315	690	415
Маневицький	301	568	1254	1236
Ратнівський	375	481	506	406
Рожищенський	–	–	–	–
Старовижівський	162	359	353	215
Турійський	103	159	241	304
Шацький	90	94	113	208

Кількість лісових пожеж в районах

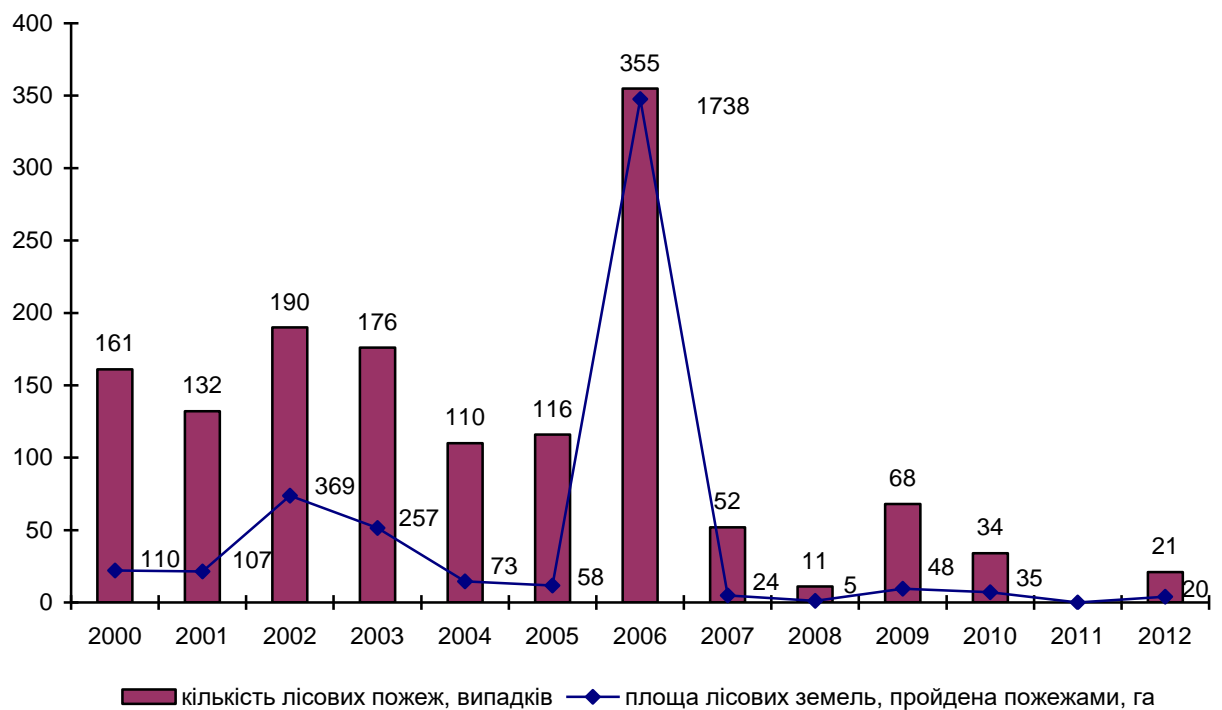
Таблиця 5.12.

	2010	2011	2012
Волинська область	34	–	21
райони			
Володимир–Волинський	–	–	–
Горохівський	–	–	–
Камінь–Каширський	6	–	7
Ківерцівський	–	–	–

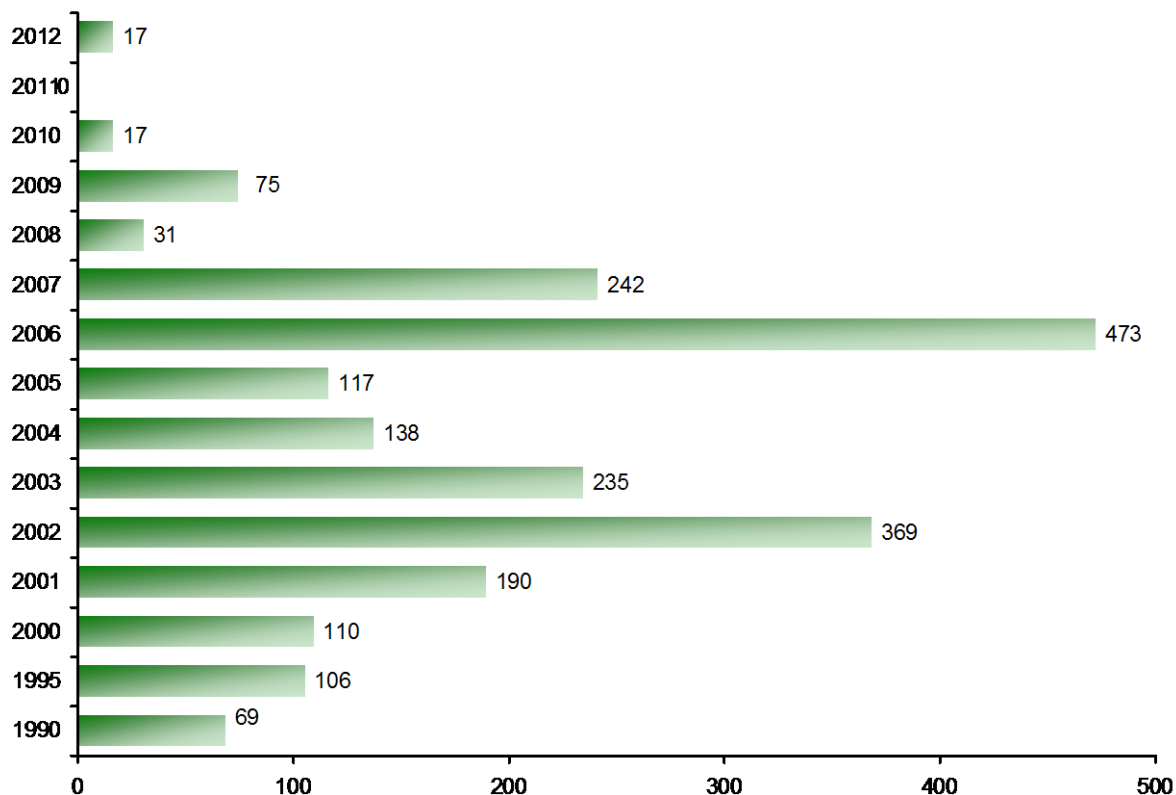
Ковельський	1	–	–
Локачинський	–	–	–
Луцький	–	–	–
Любешівський	2	–	3
Любомльський	3	–	–
Маневицький	9	–	2
Ратнівський	10	–	8
Рожищенський	3	–	–
Старовижівський	–	–	–
Турійський	–	–	–
Шацький	–	–	1

Лісові пожежі

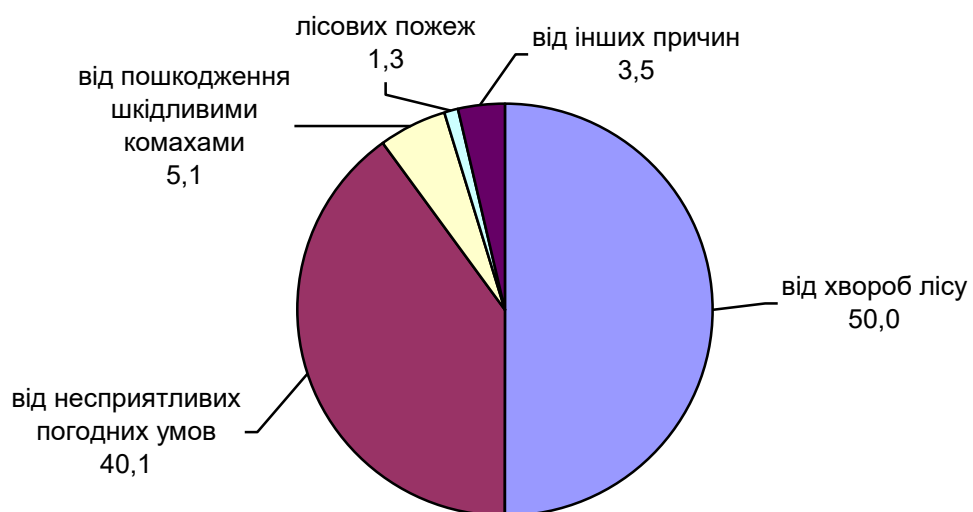
Загибель лісових насаджень від пожеж

(га)

Структура загибелі лісових насаджень у 2012 році

(у відсотках)

Порушення лісового законодавства в районах у 2012 році

Таблиця 5.13.

	Кількість незаконних вирубувань	Обсяг знищеної, або пошкодженої деревини, м3	Заподіяна шкода, тис.грн.
Волинська область	877	1338	833,3
райони			
Володимир–Волинський	51	11	105,3
Горохівський	–	–	–
Камінь–Каширський	172	1036	93,9
Ківерцівський	57	75	125,7
Ковельський	42	42	102,4
Локачинський	1	1	1,7
Луцький	17	19	3,4
Любешівський	65	22	67,6
Любомльський	83	12	39,7
Маневицький	242	86	203,2
Ратнівський	44	7	15,5
Рожищенський	7	2	2,2
Старовижівський	23	12	41,8
Турійський	41	10	24,5
Шацький	32	3	6,4

5.3.3. Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів.

Відповідно до Закону України «Про рослинний світ», збирання сировини дикорослих рослин, ягід та грибів можливе у порядку загального (для власних потреб) та спеціального (для реалізації чи виготовлення певних продуктів з їх сировини) використання. У першому випадку регулювання використання здійснюється лише через Правила збору сировини з дикорослих рослин, однак визначення поняття «для власних потреб» досить розмите і не конкретне (проконтролювати обсяги такого використання практично не можливо, тому вирішення цієї проблеми – це актуальне питання найближчого часу).

Спеціальне використання лісових ресурсів у Волинській області

здійснюється відповідно до спеціальних дозволів та лімітів, виданих згідно Порядку видачі спеціальних дозволів і встановлення лімітів на заготівлю другорядних лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань, затвердженого рішенням Волинської обласної ради від 21.05.2008 №19/13.

Рішенням Волинської обласної ради від 12.03.12 № 10/69 було погоджено ліміт на використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань на 2012 рік, а розпорядженням облдержадміністрації від 26.03.2012 за № 120 вони були затверджені і розподілені між постійними лісокористувачами в розрізі районів.

Таким чином, відповідно до розпорядження облдержадміністрації від 26.03.2012 за № 120 «Про затвердження і розподіл лімітів використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійсненні побічних лісових користувань на 2012 рік, станом 01.01.2013, в області заготовлено:

- грибів в обсязі 321,45т при затвердженому ліміті в 2970т та сплачено збору за спеціальне використання лісових ресурсів (грибів) 201,025 тис.грн.;
- ягоди чорниці в обсязі 3386т (69,5%) при затвердженому ліміті у 4873т та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів в сумі 1271,867тис. грн з розрахунку 37,7 грн за кг для тимчасових лісокористувачів та 8,4 грн за кг для постійних лісокористувачів;
- лікарсько-технічної сировини в обсязі 241,07 при встановленому ліміті 572,67 тонн (42%) та сплачено збір у сумі 68,368 тис.грн.;
- ягоди журавлини 27т при ліміті 88,69т (30%) сплачено збір 16,092 тис.грн при ставці збору 59,6 грн за кг для тимчасових лісокористувачів та 7,3 грн за кг для постійних лісокористувачів;
- ягоди ожини 143,63т при ліміті 263,4т (55%) сплачено збір 36,051 тис.грн при ставці збору 25,1 грн за кг для тимчасових лісокористувачів та 6,3 грн за кг для постійних лісокористувачів;
- плоди горобини звичайної 46,72т при ліміті 60т (78%) сплачено збір 8,314 тис.грн при ставці збору 17,8 грн за кг для тимчасових лісокористувачів та 4,2 грн за кг для постійних лісокористувачів.

Заготівля другорядних лісових матеріалів та продукції побічного лісового користування у 2012 році

Таблиця 5.14.

Назва ресурсу	Ліміт, тонн	Використано тонн	Збір за спец використання, тис.грн	% використанн я
Ягоди чорниці	4873	3386	1271,867	69,5
Ягоди журавлини	88,69	27	16,092	30
Ягоди ожини	263,4	143,63	36,051	55
Горобина звичайна плоди	60	46,72	8,314	78
Гриби білі	783	60,75	67,065	8
Грибів лисичок	679	167,5	113,56	25
Гриби інші	1508	93,2	20,4	6,2
Лікарсько - технічна сировина	572,673	241,073	68,398	42

5.3.4. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України.

Всі види рослин, занесені до Червоної книги України, скорочують своє поширення внаслідок антропогенного впливу, тому необхідно укрупнювати ареали їх зростання за рахунок збільшення площі заповідних територій місцевого та загальнодержавного значення, включаючи до них суміжні території зростання цих рослин.

На території Шацького національного природного парку зустрічається 41 вид рослин занесених до «Червоної книги України» які наведені в таблиці 5.15.

Таблиця 5.15.

№ п/п	Список рідкісних видів рослин, які занесені до «Червоної книги України»	Статус виду
1	2	3
1	Альдрованда пухирчаста – <i>Aldrovanda vesiculosa</i> L.	Рідкісний
2	Астрагал піщаний – <i>Astragalus arenarius</i> L.	Вразливий
3	Береза низька – <i>Betula humilis</i> Schrank	Вразливий
4	Борідник паростковий – <i>Jovibarba sobolifera</i>	Рідкісний
5	Булатка червона – <i>Cephalanthera rubra</i>	Рідкісний
6	Верба лапландська – <i>Salix lapponum</i>	Вразливий
7	Гвоздика несправжньопізня – <i>Dianthus pseudoserotinus</i>	Вразливий
8	Гніздівка звичайна – <i>Neottia nidus avis</i>	Неоцінений
9	Гронянка півмісяцева – <i>Botrychum lunaria</i>	Вразливий
10	Дифазіаструм сплюснутий – <i>Diphasiastrum camplanatum</i>	Рідкісний
11	Жировик Льозеля – <i>Liparis loeselii</i>	Вразливий
12	Журавлина дрібноплідна – <i>Oxycoccus microcarpus</i>	Вразливий
13	Зозулинець блощичний – <i>Orchis coriophora</i>	Вразливий
14	Зозуліні сльози яйцеподібні – <i>Listera ovata</i>	Неоцінений
15	Зозуліні черевички справжні – <i>Cypripedium calceolus</i>	Вразливий
16	Коручка болотна – <i>Epipactis palustris</i>	Вразливий
17	Коручка темно-червона – <i>Epipactis atrorubens</i>	Вразливий
18	Коручка широколиста – <i>Epipactis helleborine</i>	Неоцінений
19	Косарики черепитчасті – <i>Gladiolus imbricatus</i>	Вразливий
20	Лікоподієлла заплавна – <i>Lycopodium inundatum</i>	Вразливий
21	Лілія лісова – <i>Lilium martagon</i>	Неоцінений
22	Любка дволиста – <i>Platanthera bifolia</i>	Неоцінений
23	Меч-трава болотна – <i>Cladium mariscus</i>	Вразливий
26	Осока дводомна – <i>Carex dioica</i>	Вразливий
24	Осока Девелла – <i>Carex davalliana</i>	Вразливий
25	Осока затінкова – <i>Carex umbrosa</i>	Неоцінений
27	Осока тонкокореневищна – <i>Carex chordorrhiza</i>	Вразливий
28	Пальчатокорінник м'ясочервоний – <i>Dactylorhiza incarnata</i>	Вразливий
29	Пальчатокорінник плямистий – <i>Dactylorhiza maculata</i>	Вразливий
30	Пальчатокорінник травневий – <i>Dactylorhiza majalis</i>	Рідкісний
31	Пальчатокорінник Фукса – <i>Dactylorhiza fuchsii</i>	Неоцінений
32	Півники сибірські – <i>Iris sibirica</i>	Вразливий
33	Плаун річний – <i>Lycopodium annotinum</i>	Вразливий
35	Пухирник малий – <i>Utricularia minor</i>	Вразливий
34	Пухирник середній – <i>Utricularia intermedia</i>	Вразливий
36	Росичка англійська – <i>Drosera anglica</i>	Вразливий
37	Росичка середня – <i>Drosera intermedia</i>	Вразливий
38	Смілька литовська – <i>Silene lithuanica</i>	Неоцінений
39	Сон розкритий – <i>Pulsatilla patens</i>	Неоцінений
40	Товстянка звичайна – <i>Pinguicula vulgaris</i>	Вразливий
41	Шейхцерія болотна – <i>Scheuchzeria palustris</i>	Вразливий

На території національного природного парку «Прип'ять-Стохід» 935 видів рослин, серед яких 41 вид занесений до Червоної книги України, 32 - до регіонального червоного списку, 2 - до Бернської конвенції, 13 - до Вашингтонської конвенції (СІТЕС), 1 – до Європейського Червоного списку.

Види рослин занесені до Червоної книги України, регіонального червоного списку, додатків міжнародних конвенцій, Європейського Червоного списку, Червоного списку МСОП

Таблиця 5.16

Назва групи, класу, ряду, родини, виду		Червона книга України, категорія	Регіональний червоний список	Бернська конвенція, додаток	Боннська конвенція, додаток	СІТЕС, додаток	Європ. Червоний список,	Червоний список МСОП,
Латинська	Українська							
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Р о с л и н и								
Algae	Водорості							
Cyanoprocarvota	Відділ Синьозелені водорості							
Cyanophyceae	Клас							
Chroococcales	Порядок							
Chroococcaceae	Родина							
Cyanosarcina burmensis (Skuja) Kováčik	Ціаносарцина бурменська		+					
Bacillariophyta	Відділ Діатомові водорості							
Bacillariaceae	Клас							
Cymbellales	Порядок							
Cymbellaceae	Родина							
Encyonema caespitosum Kütz.	Енціонема дерновинна		+					
Eunotiales	Порядок							
Eunotiaceae	Родина							
Eunotia formica	Еунотія мурашкова		+					
Chlorophyta	Відділ Зелені водорості							
Chlorophyceae	Клас							
	Порядок							
Oedogoniaceae	Родина Едогонієві							
Bulbochaete subquadrata Mrozińska-Webb	Бульбохета майже квадратна	Вразливий						
Streptophyta	Відділ Стрептофітові водорості							
Chataphyceae	Клас							
Charles	Порядок							
Nitellaceae	Родина Нітелові							

Nitella gracillis (J.E.Sm) C. Agardth	Нітелла струнка	Вразливий							
Tracheophyta	Судинні рослини								
Lycopodiophyta	Відділ Плауноподібні								
Lycopodiopsida	Клас Плауновидні								
Lycopodiaceae	Родина Плаунові								
Licopodiella inudata (L.) Holub	Лікоподієлла заплавна	Вразливий							
Lycopodium annotinum L.	Плаун річний	Вразливий							
Huperziaceae	Родина Баранцеві								
Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mert.	Баранець звичайний	Неоцінени й							
Polypodiophyta	Відд. Папоротеподібні								
Polypodiopsida	Клас Папоротевидні								
Ophioglossaceae	Родина Вужачкові								
Ophioglossum vulgatum L.	Вужачка звичайна		+						
Botrychium lunaria (L.) Sw.	Гронянка півмісяцева	Вразливий							
Aspidiaveae	Родина Щитникові								
Dryopteris cristata (L.) A. Gray	Щитник гребенястий		+						
Gymnocarpium dryopteris (L.) Newt.	Голокучник дубовий		+						
Thelypteridaceae	Родина Теліптерисові								
Phegopteris connectilis (Michx.) Walt	Фегоптерис з'єднуюч.		+						
Salviniaceae	Родина Сальвінієві								
Salvinia natans (L.) All.	Сальвінія плаваюча	Неоцінени й		I					
Magnoliophyta	Відділ Покритонасінні								
Magnolipsida	Клас Дводольні								
Ranunculaceae	Родина Жовтецеві								
Aquilegia vulgaris L.	Орлики звичайні		+						
Betulaceae	Родина Березові								
Betula humilis Schrank	Береза низька	Вразливий							
Betula obscura A. Kotula	Береза темна	Рідкісний							
Caprifoliaceae	Рожина Жимолостеві								
Linnaea borealis L.	Лінея північна	Зникаючі й							
Caryophyllaceae	Родина Гвоздичні								
Dianthus peridosquarrosus (Novak)Klok	Гв.несправжньорозче п.		+						
Dianthus stenocalyx Juz.	Гвозд.стиснуточашеч на		+						
Silene lithuanica Zapał.	Смілка литовська	Неоцінени й							
Brassicaceae	Родина Хрестоцвіті								
Teesdalia nudicaulis (L.) R.Br.	Тисдалія голостемна		+						
Salicaceae	Родина Вербові								
Salix lapponum L.	Верба лапландська	Вразливий							
Salix myrtilloides L.	Верба чорнична	Вразливий							
Salix starkeana Willd.	Верба Старке	Вразливий							
Ericaceae	Родина Вересові								
Asctostaphylos uva-ursi L.	Мучниця звичайна		+						
Pyrolaceae	Родина Грушанкові								
Chymaphila umbellata (L.) W.Barton	Зимолубка зонтична		+						

<i>Moneses uniflora</i> (L.) Gray	Одноквітка звичайна		+					
Crassulaceae	Родина Товстолисті							
<i>Jovibarba sobolifera</i> (Sims.) Opiz	Борідник паростковий	Рідкісний						
Parnassiaceae	Родина Білозорові							
<i>Parnassia palustris</i> L.	Білозір болотний		+					
Droseraceae	Родина Росичкові							
<i>Aldrovanda vesiculosa</i> L.	Альдрованда пухирчас.	Рідкісний		I				
<i>Drosera rotundifolia</i> L.	Росичка круглолиста		+					
Fabaceae	Родина Бобові							
<i>Astragalus arenarius</i> L.	Астрагал піщаний	Вразливий						
<i>Chamaecytisus ratisbonensis</i> (L.) Link	Рокитник регенсбурськ.		+					
Polygalaceae	Родина Китяткові							
<i>Polygala decipiens</i> Besser	Китятки мінливі		+					
Apiaceae	Родина Зонтичні							
<i>Hydrocotyle vulgaris</i> L.	Щитолісник звичайний	Рідкісний						
Dipsacaceae	Родина Черсакові							
<i>Succisella inflexa</i> (Kluk) G.Beck	Комонничок зігнутий	Рідкісний						
Gentianaceae	Родина Тирличеві							
<i>Gentiana pneumonanthe</i> L.	Тирлич звичайний		+					
Polemoniaceae	Родина Синюхові							
<i>Polemonium caeruleum</i> L.	Синюха голуба		+					
Scrophulariaceae	Родина Ранникові							
<i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	Наперстянка великокв.		+					
<i>Linaria dulcis</i> Klokov	Льонок солодкий		+					
Lentibulariaceae	Родина Пухирникові							
<i>Utricularia intermedia</i> Hayne	Пухирник середній	Вразливий						
Lamiaceae	Родина Губоцвіті							
<i>Melittis sarmatica</i> Klokov	Кадило сарматське		+					
Campanulaceae	Родина Дзвоникові							
<i>Campanula cervicaria</i> L.	Дзвоники оленячі		+					
Asterraceae	Родина Складноцвіті							
<i>Centaurea borysthena</i>	Волошка дніпровська		+					
<i>Tragopogon ucrainicus</i> Artemcz.	Козельці українські						R	
<i>Jurinea (pseudo)cyanoides</i> Klok.	Юринея волошковидна			I				
Potamogetonaceae	Родина Рдесникові							
<i>Potamogeton alpinus</i> Balb.	Рдесник альпійський		+					
<i>Potamogeton pusillus</i> L.	Рдесник маленький		+					
Irididae	Родина Півникові							
<i>Gladiolus imbricatus</i> L.	Косарика черепитчасті	Вразливий						
<i>Iris sibirica</i> L.	Півники сибірські	Вразливий						
Liliaceae	Родина Лілійні							
<i>Lilium martagon</i> L.	Лілія лісова	Неоцінені й						
Orchidaceae	Родина Зозулинцеві							
<i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch	Булатка довголиста	Рідкісний				II		
<i>Cypripedium calceolus</i> L.	Зозуліні черевички справжні	Вразливий		I		II		
<i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó	Пальчатокорінник	Неоцінені				II		

	Фукса	й					
<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó	Пальчатокорінник м'ясо-червоний	Вразливий				II	
<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó	Пальчатокорінник плямистий	Вразливий				II	
<i>Dactylorhiza majalis</i> (Reichenb.) P.F.Hunt et S.	Пальчатокорінник травневий	Рідкісний				II	
<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm.ex Bernh.) B.	Коручка темно-червона	Вразливий				II	
<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz	Коруч. чемерникоподіб.	Неоцінений				II	
<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz	Коручка болотна	Вразливий				II	
<i>Listera ovata</i> (L.) R. Br.	Зозулині сльози яйцеп.	Неоцінений				II	
<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.	Гніздівка звичайна	Неоцінений				II	
<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.	Любка дволиста	Неоцінений				II	
<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Reichenb.	Любка зеленоквіткава	Неоцінений				II	
Juncaceae	Родина Ситникові						
<i>Juncus bulbosus</i> L.	Ситник бульбистий	Вразливий					
<i>Juncus squarrosus</i> L.	Ситник розчепірений		+				
Cyperaceae	Родина Осокові						
<i>Carex ichordorrhiza</i> Ehrh	Осока тонкокореневищ.	Вразливий					
<i>Carex davalliana</i> Smith	Осока Девелла	Вразливий					
<i>Carex disticha</i> Huds	Осока дворядна		+				
<i>Carex flacca</i> Schreb.	Осока повисла		+				
<i>Carex unbrosa</i> Host	Осока затінкова	Неоцінений					
Poaceae	Родина Злакові						
<i>Secale sylvestre</i> Host	Жито дике		+				
Sparganiaceae	Родин. Їжачологієві						

На території Черемського природного заповідника зростає 62 види рослин, занесених до Червоної книги України (2009) (молодильник озерний *Isoetes lacustris*, зелениця сплюснута (дифазіаструм сплюснутий) *Diphasiastrum complanatum*, плавунець заплавної (лікоподієлла заплавна) *Lucopodiella inundata*, плаун річний *Lucopodium annotinum*, баранець звичайний *Huperzia selago*, осока Девелла *Carex davalliana*, осока дводомна *Carex dioica*, ситник бульбастий *Juncus bulbosus*, лілія лісова *Lilium martagon*, булатка червона, коральковець тричінадрізаний, зозулині черевички справжні).

3 - види рослин, занесені до Європейського Червоного списку (глід український *Crataegus ucrainica*, смілка литовська *Silene lithuanica*, козельці українські *Tragopogon ucrainicus*).

Тут також зростають 3 види рослин, занесені до Додатку I Бернської конвенції (зозулині черевичні справжні *Surgipedium calceolus*, жировик Льюзеля *Liparis loeselii*, дикран зелений *Dicranum viride*).

13 - видів зозулинцевих рослин, занесені до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтонська конвенція, 1973).

В області значна увага приділяється охороні та збереженню рідкісних та зникаючих видів рослин.

Загальний стан охорони, збереження та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України задовільний.

5.3.5. Адвентивні види рослин.

На той час, коли вийшли перші праці про флору України, вже чимало адвентивних рослин були дуже поширені на нашій території, в тому числі й Волині. Однією із перших адвентивних рослин, відомих на Волині з глибокої давнини, можна вважати нетребу звичайну. Для багатьох сучасників, навіть серед фахівців, несподіванкою буде коли серед таких рослин назвемо усім і давно відомі рослини, як: айр, або лепеха звичайна, дурман звичайний, повитиця південна, галінсога дрібноквіткова, ромашка запашна, щириця біла, гречка татарська та інші, які відносяться до занесених видів. Слід відмітити, що процес цей триває. Серед, порівняно недавно заселених нових видів рослин, можна назвати борщівник Сосновського та золотушник канадський.

Ботаніки та екологи багатьох країн світу стурбовані ситуацією, яка склалася внаслідок посилення процесів адвентації корінних біоценозів, у зв'язку з занесенням та натуралізацією чужих видів рослин і тварин. Однак, сьогодні особливу увагу слід приділяти карантинним об'єктам.

Адвентивні види рослин поширюються разом із насінням культурних рослин та іншими способами. Цьому сприяють переміщення великих обсягів посадкового матеріалу, продовольчого та фуражного зерна всередині країни та через кордон. Систематичні перевезення вовни, деревини, фуражу та хлібних вантажів сприяють масовому розповсюдженню насіння та плодів. Тому залізничні станції та узбіччя автомагістралей, пункти зберігання й переробки рослинної та іншої продукції (елеватори, хлібоприймальні пункти, підприємства первинної обробки вовни тощо) є основними місцями занесення й появи первинних вогнищ карантинних бур'янів.

Узагалі уникнути розсипання засміченої продукції під час перевезення, перевантаження, переробки вкрай важко. Внаслідок цього можлива поява первинних вогнищ карантинних бур'янів. У разі виявлення вогнища якогось із видів таких бур'янів на господарство накладають карантин та використовують механічні й хімічні засоби знищення. Часто вдаються до випалювання.

Карантинні бур'яни — це особливо шкідливі адвентивні види, яких немає на території країни або вони наявні обмежено і які контролюють спеціальними заходами.

Швидкість розселення карантинних бур'янів у новому ареалі від первинного вогнища залежить від умов, у яких росте бур'ян: сприяють вони чи перешкоджають його розселенню (фітоценотичні фактори, умови рельєфу тощо) та особливостей біології конкретного виду, а саме:

- його пластичності, тобто здатності швидко адаптуватися до нових умов;
- конкурентоспроможності, що дає можливість виду перемагати в боротьбі за виживання;

- репродуктивності (утворенню значної кількості насінин), що дає змогу рослині за короткий період часу створити значний запас насінин у ґрунті.

Найчастіше в Україну потрапляють види із країн тропічного й субтропічного поясів Південної Азії, Африки та Америки, звідки походять такі потенційно небезпечні карантинні види, як амброзія полинолиста, череда волосиста, соняшник каліфорнійський, соняшник війчастий, стриґи, паслін каролінський, паслін лінійнолистий, іпомея ямчаста та інші види.

За даними Державної інспекції з карантину рослин по Волинській області, Державне управління охорони навколишнього природного середовища у Волинській області повідомляє, що на території області поширені такі карантинні види (адвентивні) рослин; Амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.) та Повитиця польва (*Cuscuta campestris* Junk.), стан поширення яких подано в таблиці.

Поширення карантинних організмів на території Волинської області

Таблиця 5.17.

№ п/п	Заражено				Площа зараження (га)			
	Район	Міст, населених пунктів	Господар- ств всіх форм власності	Присадиб- них ділянок	Господар- ств всіх форм власності	На присадиб- них ділянках	На інших земля х	Всього
1								
1	Володимир- Волинський	6	-	131	-	58,29	-	58,29
2	Камінь- Каширський	27	-	373	-	107,29	-	107,29
3	Ківерцівський	23	-	199	-	55,18	-	55,18
4	Ковельський	61	-	782	-	227,95	-	227,95
5	Локачинський	8	-	76	-	15,17	-	15,17
6	Любешівськи й	14	-	115	-	30,81	-	30,81
7	Любомльськи й	56	-	312	-	101,1	-	101,1
8	Маневицький	19	-	187	-	65,28	-	65,28
9	Ратнівський	19	-	195	-	48,82	-	48,82
10	Рожищенськи й	30	-	535	-	168,78	-	168,78
11	Старовижівсь кий	20	-	338	-	74,52	-	74,52
12	Турійський	24	-	248	-	76,51	-	76,51
13	Шацький	21	-	106	-	29,00	-	29,00
14.	Іваничівський	1	-	6	-	6,02	-	6,02
УСЬОГО:		329	-	3603	-	1064	-	1064,72
2 Повитиця								
1	Ковельський	-	1	-	21,7	-	-	21,7
УСЬОГО:		-	1	-	21,7	-	-	21,7
3. Амброзія полинолиста								
1	Ковельський	1	-	-	-	-	0,82	0,82
2	Маневицький	3	-	-	-	-	1,015	1,015
УСЬОГО:		4	-	-	-	-	1,835	1,835

5.3.6. Стан зелених насаджень.

Одним із основних елементів благоустрою населених пунктів є зелені насадження. Крім естетичного, вони мають ще й величезне санітарне значення, захищаючи міста і села від диму, вихлопних газів, пилу тощо. Зелений масив приміської зони є резервуаром чистого повітря для населеного пункту. Парки, сади, алеї і бульвари - це своєрідні легені, які очищають забруднене повітря, створюють сприятливий мікроклімат і оздоровлюють довкілля. Вдале поєднання різних рослин дозволяє значно зменшити шкідливі санітарні фактори урбанізації. Так, насадження дерев і кущів значно зменшують амплітуду температурних коливань, збільшують у спекотні дні вологість повітря, покращуючи таким чином теплообмін людини і її самопочуття.

Зелені насадження мають меліоративне, водоохоронне і вітрозахисне значення. Зменшуючи силу вітру, завдяки величезній фільтрувальній поверхні листяного покриву, дерева сприяють осіданню пилових частинок. Повітря на озелених вулицях в 4 рази чистіше, ніж на ділянках, які не мають зеленого покриву.

Озеленення території міст та населених пунктів області традиційно проводиться в рамках акцій «Екологічний квартал», «День довкілля», «Зробимо наше рідне місто зеленим» та компенсаційними посадками забудовників. Для повноцінної організації таких акцій управліннями архітектури та містобудування обласної державної адміністрації та районних державних адміністрацій готують схеми посадки, та ландшафтні проекти.

При розроблені Регіональної екологічної програми «Екологія – 2015 та прогноз до 2020 року», був включений розділ щодо збереження зелених насаджень у населених пунктах області. Цим розділом передбачено виконання природоохоронних заходів по роках та в розрізі джерел фінансування, а також визначені відповідальні виконавці.

Загальна площа зелених насаджень області 6531 га.

Площа зелених насаджень загального користування становить 4620 га., в тому числі: парки культури та відпочинку – 144,4 га., парки міські, районні, сади житлових районів при житлових будинках – 237,6 га., сквери – 12 га., інші об'єкти благоустрою – 4226 га.

Площа зелених насаджень обмеженого користування становить 482,3 га., в тому числі на території: житлових районів та мікрорайонів – 192,4 га., дошкільних установ – 17,6 га., закладів освіти – 28,7 га., закладів охорони здоров'я – 8,9 га., промислових підприємств – 5,1 га., інші – 229,5га.

В області функціонує 14 підприємств, що здійснюють діяльність з утримання зелених насаджень територій загального користування.

5.3.7. Заходи щодо збереження рослинного світу.

З метою збереження (захисту) агроценозів в області запроваджується інтегрована система захисту рослин від шкідливих організмів, що являє собою оптимальну комбінацію організаційно-господарських, технологічних, імунологічних, біологічних, хімічних та інших заходів і засобів захисту рослин для конкретної зони, поля, культури і умов її вирощування, спрямованих на

зменшення негативного впливу шкідливих організмів на формування врожаю при збереженні діяльності корисних організмів. В зв'язку з цим важливо відмітити, що Законом України «Про захист рослин» (статті 4-6) передбачено обов'язковість виконання заходів із захисту рослин підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності та громадянами.

Слід відмітити, що планування підготовчих робіт та обсягів захисту рослин в господарствах області здійснюється на основі «Прогнозу фітосанітарного стану агроценозів на 2012 рік та рекомендацій щодо захисту сільськогосподарських культур, плодкових насаджень від шкідників, хвороб та бур'янів в умовах Волинської області».

Всього, у 2012 році, всіма категоріями господарств області виконані роботи по захисту рослин в перерахунку на один слід на площі 940,9 тис. га, що на 178,8 тис. га більше попереднього року. Хімічні засоби боротьби з шкідливими організмами застосовані на площі 824,2 тис. га або на 203,2 тис. га більше, ніж в минулому сезоні. Проти шкідників посіви оброблені на площі 137,3 тис. га, проти хвороб – 303,8 тис. га, проти бур'янів – 380,4 тис. га. Десикація сільськогосподарських культур застосована на площі 2,7 тис. га. Під урожай майбутнього року внесені гербіциди на площі 40,3 тис. га.

Особлива увага служби захисту рослин області приділяється впровадженню біологічних методів захисту рослин. В цілому по господарствах всіх форм власності біологічні препарати в боротьбі проти шкідливих організмів, стимуляції росту та розвитку рослин використані на площі 116,7 тис. га.

5.4 Охорона, використання та відтворення тваринного світу.

5.4.1 Загальна характеристика тваринного світу.

За зоогеографічними параметрами Волинська область належить до бореально-лісової зоогеографічної зони, поліської зоогеографічної округи, західно-волинського зоогеографічного району.

На її території тепер налічується 301 вид хребетних, зокрема: круглоротих і риб – 34, земноводних – 12, плазунів – 8, гніздових та зимуючих птахів – 183, ссавців – 64 (К. А. Татаринов, 1973). Порівняно з суміжними областями, зокрема Львівською, фауна хребетних Волині бідніша на види, бо в її складі цілком відсутні гірські та середньоморські форми риб, земноводних, плазунів, птахів та ссавців.

Своєрідними представниками фауни хребетних західно-волинського зоогеографічного району є такі види: вугор річковий (*Anguilla anguilla* L.), ропуха очеретяна (*Bufo calamita* Laur), черепаха болотяна (*Emys orbicularis*), тетерев (*Lyrurus tetrix* L.), рябчик (*Tetrastes bonasia* L), турухтан (*Philomachus pugnax* L.), дупель (*Capella media* Lath.), лелека чорний (*Ciconia nigra* L.), корольок червоноголовий (*Regulus ignicapillus* Temrn.), вовчок садовий (*Eliornys quercinus* L.), щурогилова полівка або полівка-економка (*Microtus oeconomus* Pall.), ондатра (*Ondatra zibethica* L.), лось (*Alces alces* L.) та деякі інші. Отже, специфіка фауни хребетних західно-волинського зоогеографічного району полягає у наявності значної кількості суто лісових та водно-болотяних видів при майже цілковитій відсутності видів-індикаторів відкритих степових

просторів. Це явище пояснюється історією формування регіональної поліської фауни хребетних, зокрема аві- та теріофауни.

Викопна плейстоцен-голоценова фауна птахів та звірів річкового алювію Волинського Полісся складається з видів, що мають екологічну прив'язаність до прибережних чагарникових та заплавно-лучних ділянок. Це біла куріпка, погонич, різні голінасті, кроншнеп, качин, кріт, землерийка-бурозубка, бобер річковий, миша польова, полівки водяна, економка звичайна, видра річкова, північний олень, кабан – усього майже 50% зареєстрованих викопних видів. До суто лісових тварин належать: глухар, вальдшнеп, припутень, білка звичайна, полівка підземна, борсук, олень звичайний, лось, а усі інші виявлені викопні хребетні (тетерев, підорлик великий, ластівка сільська, хом'як, заєць-русак, вовк, лисиця, козуля, бик-тур, кінь первісний, мамонт) найщільніше заселяли лісолучні угіддя. У складі плейстоцен-голоценової аві- та теріофауни не виявлені стрепет, дрофа, степові жайворонки, бабак, ховрахи, строкатки, тушканчик та інші види-індикатори розлогих стенових біотопів. Отже, склад викопної фауни птахів та ссавців свідчить про те, що протягом плейстоцену і голоцену Волинське Полісся, зокрема площа сучасної Волинської області, було південною частиною природної лісової зони. Загальний бореально-амфібіотичний вигляд фауни хребетних з тих часів мало змінився.

Територія сучасної Волинської області виразно поділяється на дві природні зони: Поліську рівнину – на півночі і Волинську височину – на півдні.

Дотримуючись зазначеного поділу, ми будемо розглядати тваринне населення по таких чотирьох основних найтипівіших зооценозах: 1) водойми та річково-озерні заплави; 2) хвойні, в основному соснові ліси; 3) мішані ліси та чагарники; 4) орні землі та суходільні луки. Провідну роль в біоценозах, або екосистемах відіграють види, популяції яких досягають високої щільності, отже їх загальна біомаса досить велика. Ці масові, або фонові, види мають конкретне господарське значення, а тому розглядаються нами особливо детально.

5.4.2. Стан і ведення мисливського та рибного господарства.

Станом на 01.01.2013 р. загальна площа мисливських угідь Волинської області становить 1569,4 тис. га. Користувачі мисливських угідь можна поділити на 3 основних групи: 16 державних підприємств системи ВОУЛМГ (за ними закріплено 527,7 тис. га або 33,6% усіх мисливських угідь області), 15 мисливських господарств обласної організації УТМР (закріплено 832,9 тис. га (53,0%) та 11 господарств інших форм власності (закріплено 207,7 тис. га (13,2%).

Мисливські господарства області досить різноманітні як за розміщенням, своєю спеціалізацією, так і за площею. Мисливські господарства УТМР розміщені переважно в польовій та водно-болотній частині області і спеціалізуються в основному на проведенні полювання на пернату і хутрову дичину для широких мас мисливців. За лісогосподарськими (лісомисливськими) підприємствами переважно закріплені лісові угіддя, на яких проводиться ліцензійне полювання на копитних тварин (олень благородний, козуля, кабан). Основна маса мисливців області проводить

полювання на пернату дичину та хутрових звірів, тому зосереджується на територіях підпорядкованих УТМР.

Всього в мисливському господарстві області працювало в 2012 році 228 працівників, у тому числі: мисливознавців – 21 чоловік та штатних єгерів- 187 . В середньому на одного єгера припадало 6,8 тис. мисливських угідь в 2012.

Чинним законодавством України немає визначеної заборони щодо ведення мисливського господарства (охорони, підгодівлі та відтворення диких мисливських тварин) в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Проте є визначена заборона мисливства (вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин) на територіях природних заповідників та заповідних зонах національних природних парків. До відомо, на території області функціонують 2 національних природних парки – Шацький та «Прип'ять-Стохід» і природний заповідник – Черемський.

Користувачами мисливських угідь проводиться певна робота щодо охорони мисливських угідь. При виявленні порушень правил полювання на порушників складаються відповідні протоколи про порушення правил полювання, які передбачені статтею 85 КУАП. Так в 2012 році складено 334 протоколи, в тому числі Держекоінспекцією - 48 , держлісгоспами - 214 протоколів, УТМР – 51 протоколи, іншими користувачами – 21 ппротокол.

До адміністративної відповідальності в 2012 році притягнуто 322 особи та відкрито 2 кримінальні справи. Вставлено позов на суму 63937 грн, стягнуто- 62917 грн.

Питання ведення мисливського господарства в області всебічно координується (контролюється), можна сказати знаходиться під пильним оком Управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації, Державної екологічної інспекції у Волинській області, Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, органів внутрішніх справ в області тощо.

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», Указу Президента України від 23.05.2005 № 837/2005 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин», спільного наказу Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Волинській області (далі – Держуправління) та Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (далі – ВОУЛМГ) від 15.12.2009 № 185, та наказу Держуправління від 02.01.2013 року №1 у січні-лютому 2013 року приймали участь у проведенні користувачами мисливських угідь зимових обліків мисливських тварин.

Облік проводився по основних видах мисливських тварин (лось, олень благородний, олень плямистий, кабан, козуля європейська та заєць русак) за наступними методами: шумового прогону (нагону) на частині території (пробних ділянках); облік на місцях підгодівлі тварин та їх зимових скупчень; маршрутним методом і картуванням слідів та шляхом об'їзду угідь на автотранспорті.

Під час обліку проводився також аналіз наявних біотехнічних споруд для підгодівлі диких тварин (оленя, кабана та козулі). Аналіз зібраної інформації свідчить, що біотехнічні споруди у обстежених господарствах облаштовані в повному обсязі і заповнені відповідними кормами (сіном, коренеплодами, різного роду зерновими).

Відповідно до даних проведеного обліку користувачами мисливських угідь були розроблені та подані до ВОУЛМГ проекти лімітів добування (відстрілу, відлову) диких парнокопитних та хутрових звірів у мисливський сезон 2012/2013 років для узагальнення. Узагальнений проект ліміту 03.03.2012 був погоджений Держуправлінням та затверджений наказом Мінприроди України від 11.04.2012 №230 без зауважень. Проте наказом Мінприроди України від 26.10.2012 № 558 внесені зміни до наказу Мінприроди України від 11.04.2012 № 230. Згідно затвердженого ліміту на території області було дозволено добування: лось – 2 голови; олень благородний – 8 голів; олень плямистий – 30 голів; козуля європейська – 257 голів; кабан – 364 голови.

Відповідно до затвердженого ліміту у відповідний сезон було добуто: лось – 2 голова(100%); олень благородний –8 голів(100%); олень плямистий – 30 голів(100%); козуля європейська – 199 голови(77%); кабан – 217 голів(60%). З метою встановлення «рівноваги», нормальної конкуренції між користувачами угідь, проведення належного контролю та моніторингу, в травні місяці цього року Держуправлінням спільно з ВОУЛМГ проведено узгоджувальну нараду з даними користувачами. За результатами наради було прийняте рішення проте, що полювання в межах області розпочнеться та закінчиться для всіх користувачів одночасно (в межах встановлених Законом строків).

На території області протікає 137 річок загальною довжиною 3637,6 км. В області налічується:

- 268 озер, загальною площею водного дзеркала 13664,6 га.
- 9 водосховищ, загальною площею водного дзеркала 1962,1 га.
- 835 ставків, загальною площею водного дзеркала 5195,22 га.

Згідно даних Головного управління Держземагентства у Волинській області станом на 01.01.2013 р. в оренду надано 412 водних об'єктів, загальною площею водного дзеркала близько 4715,4 га, в тому числі: 45 озер, загальною площею водного дзеркала 588,7 га, 2 водосховища, загальною площею водного дзеркала 96,0 га, 365 ставків, загальною площею водного дзеркала 4030,7 га.

Рибне населення (іхтіофауна) водойм області представлена 37 видами риб, що відноситься до 11 родин. Переважають: лящ, щука, окунь, карась, лин, короп, плітка. Хоча видове біорізноманіття іхтіофауни водойм області багате, але запаси малі і рибопродуктивність дуже низька.

Аналізуючи динаміку вилову водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах області, відмічається чітка тенденція до зменшення обсягів промислового вилову риби. Так в 2012 році промисловий та меліоративний вилов риби становив 7,81061 тонн, що в 1,7 разів менше ніж в 2011 році (10,6376 т).

На озерах Шацького НПП здійснювався меліоративний вилов водних біоресурсів працівниками Шацького НПП, з метою оптимізації кількісного,

якісного складу популяцій водних біоресурсів, поліпшення стану водних екосистем. В 2012 році було виловлено 3,472 тонн риби, що становить 14,2 % від загального ліміту (31,5 т).

У 2012 році на рибогосподарських водоймах загальнодержавного значення, де встановлені ліміти спеціального використання водних біоресурсів в адміністративних межах Волинської області промисловий та меліоративний вилов риби здійснювали 3 користувача на 7 водоймах, а саме:

1. на оз. Шині Любешівського району: ФОП Подерня-Масюк Ю.А.
2. на озерах Світязь, Пулемецьке, Луки-Перемут, Чорне Велике, Люцимер: Шацький НПП.
3. на Мар'янівському водосховищі Горохівського району: ТзОВ «Мар'янівка МТС»

Під час здійснення промислового вилову риби на водоймах Волинської області було задіяно 687 знарядь лову, в тому числі: 135 промислових сіток, 550 ятерів, 2 промислових невода. Залучено до промислу 20 рибалок та 10 човнів.

З кожним роком зменшуються запаси водних біоресурсів та рибопродуктивність водних об'єктів. Поясненням цьому може бути вплив природних чинників, котрі впливали на розвиток біопродуктивності водойм, різке коливання рівнів води, часті перепади температур повітря і води, особливо в нерестовий період, відсутність локальних рибовідтворювальних ділянок на руслах малих річок, недостатня кількість зимувальних ям. Серед антропогенних чинників, які впливають на рибопродуктивність природних водойм – це забруднення стічними водами промислових підприємств, комунально-побутовими стоками, змив добрив та отрутохімікатів з сільськогосподарських угідь, браконьєрський вилов риби сітними знаряддями лову, за допомогою електроструму, вибухівки та отруйних речовин (табл. 3), зарегулювання русел великих і малих річок гідротехнічними спорудами, що унеможливує відтворення аборигенної іхтіофауни в заплавах, затоках, притоках першого та другого порядків, меліоративне осушення боліт, що призвело до зниження рівнів води, зменшення площі водного дзеркала, розвитку вищої водної рослинності. Наслідком цього стало значне заростання водойм та зменшення площ нагулу молоді, зниження природних нерестовищ.

Динаміка вилову риби в 2012 році

Таблиця 5.18.

Водний об'єкт	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
2	3	4
Озеро Шині	6,5	2,98
Озеро Світязь	4,83	1,404
Озеро Пулемецьке	5,88	1,426
Озеро Чорне Велике	2,85	0,062
Озеро Луки-Перемут	4,38	0,128
Озеро Люцимер	13,56	0,452
Мар'янівське водосховище	3,0	1,396

Інформація щодо виробництва продукції аквакультури

Таблиця 5.19.

№ п/п	Назва суб'єкта аквакультури	Виловлено товарної риби (кг)	Вирощено риби посадкового матеріалу (тис.шт)	Вирощено личинок (тис.шт)	Площа зариблених водних об'єктів (га)	Площа обловлених водних об'єктів (га)
1	ПСГП «Павлівська риба»	24000	2072	2700	36,5	36,5
2	СГПП «Луцька РМС»	30000	320	1200	54,0	54,0
3	ТзОВ «Науково-виробничий центр Форель»	43117	495	900	1,515	1,515
4	ВАТ «Волиньрибгосп»	36000*	*	*	*	*
5	ДП «Рибгосп Цумань» ВАТ «Волиньрибгосп»	82500	344	1060	154,0	154,0
6	ДП «Рибгосп Шацьк» ВАТ «Волиньрибгосп»	4100*	*	*	*	*
7	ДП «Рибгосп Маневичі» ВАТ «Волиньрибгосп»	8000*	*	*	*	*
8	СГПП «Амур»	2500	0	0	4,0	4,0
9	ФОП Копилов А.Б.	20000	100	0	32,0	32,0
10	ФОП Балабух С.Є.	21000	0	0	38,0	38,0
11	ФОП Круковський Ю.В.	40000	153	200	38,2	38,2
12	ФОП Нестеренко А.І.**	0	0	0	0	0
Всього		311217	3484	6060	358,215	358,215

Примітка:

* - дані Головного управління статистики у Волинській області на підставі звітності за формою №1-риба «Вилон риби, добування інших водних живих ресурсів за 20 __ р.» (річна)».

** - зариблення та вилов риби не здійснював.

*Дані про виявлені порушення законодавства
з охорони водних біоресурсів за 2012 рік інспекторами Волиньрибоохорони*

Таблиця 5.20.

Кількість проведених рейдів	Викрито порушень							Кількість порушників	Складено безхазяйних актів
	Всього	За ч. 3 ст. 85 КУпАП	За ч. 4 ст. 85 КУпАП	За ст. 85-1 КУпАП	За ст. 88-1 КУПАП	За ст. 50, 86-1, 91-2, 188-5, 164 КУПАП			
322	930	395	255	10	123	65	848	82	

5.4.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів.

Останніми роками на території області збільшилась заготівля деревини, в результаті такої господарської діяльності значно погіршилися умови існування таких рідкісних Червонокнижних тварин, як зубр, рись, борсук, лісовий кіт, горностай, глухар.

На території новоствореного Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуца» знаходиться Волинська популяція зубра – виду занесеного до Червоної книги України, чисельність якої з кожним роком

зменшується. Проблема збереження великих за розмірами рідкісних ссавців (зубрів), що потребують для своєї життєдіяльності значних природних ресурсів (просторових, кормових, захисних тощо) є чи не найгострішою проблемою охорони тваринного світу. Відтворення і нарощування поголів'я в існуючих осередках їх утримання проблему розв'язати не може. Тому розглянуто і погоджено загальнодержавний план дій по збереженню та відновленню зубра у фауні України, в якому за стратегічний напрямок взято відновлення великої саморегульованої популяції зубра у Волинській області.

На виконання даного плану дій в області розроблена та затверджена Регіональна програма збереження та відновлення зубра у Волинській області. Головною метою програми є збереження зубра у Волинській області і відновлення його чисельності до оптимального рівня на територіях, де такі умови наявні.

На території Черемського природного заповідника виявлено 72 види тварин, занесених до Червоної книги України (2009) (карась звичайний (золотий) *Carassius carassius*, мідянка *Coronella austriaca*, лелека чорний *Ciconia nigra*, гоголь, скопа *Pandion haliaetus*, шуліка чорний *Milvus migrans*, лунь лучний *Circus pygargus*, зміїд *Circaetus gallicus*, підорлик малий *Aquila pomarina*, тетерук *Lyrurus tetrix*, глушець *Tetrao urogallus*, орябок *Tetrastes bonasia*, журавель сирій, баранець великий *Gallinago media*, кульон великий *Numenius arquata*, голуб-синяк *Columba oenas*, пугач *Bubo bubo*, сич волохатий, сова бородата, сиворакша *Coracias garrulus*, жовна зелена *Picus viridis*, дятел білоспинний *Dendrocopos leucotos*, дятел трипалий *Picoides tridactylus*, сорокопуд сирій *Lanius excubitor*, рясоніжка мала *Neomys anomalus*, нічниця вийчаста *Myotis nattereri*, нічниця водяна *Myotis daubentoni*, вечірниця руда (дозірна) *Nyctalus noctula*, вечірниця мала *Nyctalus leisleri*, нетопир звичайний *Pipistrellus pipistrellus*, нетопир-карлик, нетопир лісовий *Pipistrellus nathusii*, кажан пізній *Eptesicus serotinus*, мишівка лісова *Sicista betulina*, горностаї, норка європейська *Mustela lutreola*, тхір лісовий *Mustela putorius*, видра *Mustela erminea*, рись звичайна *Lynx lynx*).

До Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи включено 16 видів фауни (вечірниця мала, видра річкова, рись звичайна, норка європейська, бобр європейський, чернь білоока, баранець великий, очеретянка прудка, деркач, тритон гребенястий, кумка звичайна, рахкавка звичайна, вусач великий дубовий, сінниця Едіп, мурашка руда лісова, п'явка медична).

Із Європейського червоного списку відмічено 14 видів фауни (вовк, рись, видра річкова, вовчок ліщиновий, нічниця Наттерера, шуліка рудий, очеретянка прудка, деркач, п'явка медична, вусач великий дубовий західний, сінниця Едіп, красотіл пахучий, мурашка руда лісова, мурашиний лев звичайний).

Зафіксовано 94 видів фауни занесених до II Додатку Бернської конвенції. 23 види птахів охороняється у відповідності до Конвенції збереження диких мігруючих тварин.

На території національного природного парку «Прип'ять-Стохід» зареєстровано 1138 видів тварин, серед яких 84 види, занесені до Червоної книги України (з них 70 – хребетні тварини), 22 види - Європейського

червоного списку (13 - хребетні), 25 видів – Червоного списку МСОП (17 - хребетних), 44 види – регіонального списку рідкісних видів (34 - хребетні), 139 видів (хребетні тварини) – Бернської конвенції, 35 видів (хребетні) – Вашингтонської конвенції, 62 види (птахів) – Угоди про збереження афро-євразійських водно-болотних птахів і 16 видів (кажани) – Угода про збереження кажанів у Європі.

Рідкісні види тварин, занесені до Червоної книги України, списку регіонально рідкісних видів, додатків міжнародних конвенцій, Європейського Червоного списку, Червоного списку МСОП

Таблиця 5.21

Назва групи, класу, ряду, родини, виду		Українська	Червона книга України, категорія	Регіональний червоний список	Бернська конвенція, додаток	Боннська конвенція, додаток	СІТЕС, додаток	Європ. Червоний список, категорія	Червоний список МСОП, категорія	
Латинська	1									2
Invertebrata		Безхребетні тварини								
Insecta		Клас Комахи								
Odonata		Ряд Бабки								
Lestidae		Родина Лютки								
<i>Symplecta paedisca</i> Brauer, 1882		Лютка Брауера			II			*		
Aeschnidae		Родина Коромисла								
<i>Anax imperator</i> Leach, 1815		Дозорець-імператор	вразливий							
<i>Brachytron pratense</i> Müller, 1764		Коромисло лучне						I		
<i>Aeshna viridis</i> Eversmann, 1836		Коромисло зелене			II			I		
Libellulidae		Родина Бабки справжні								
<i>Leucorrhinia pectoralis</i> Charpentier, 1825		Бабка болотяна		+	II			*		
Coloptera		Ряд Жуки								
Lucanidae		Родина Рогачі								
<i>Lucanus cervus</i> Linnaeus, 1758		Жук-олень	рідкісний		III					
Cerambycidae		Родина Вусачі								
<i>Aromia moschata</i> (Linnaeus, 1758)		Вусач мускусний	вразливий							
Lepidoptera		Ряд Лускокрилі								
Papilionidae		Родина Косатці								
<i>Papilio machaon</i> Linnaeus, 1758		Махаон	вразливий							
<i>Parnassius mnemosyne</i> (Linnaeus, 1758)		Мнемозина	вразливий		II			*		
Lycaenidae		Родина Синявці								
<i>Lycaena dispar</i> ([Haworth], 1802)		Дукачик непарний		+	II			E	LR	
<i>Maculinea arion</i> (Linnaeus, 1758)		Синявець Аріон		+	II			V	LR	
Nymphalidae		Родина Сонцевики								
<i>Limenitis populi</i> (Linnaeus, 1758)		Стрічкарка тополева	вразливий							
<i>Apatura iris</i> (Linnaeus, 1758)		Райдужниця велика	вразливий							
<i>Euphydryas maturna</i> (Linnaeus, 1758)		Рябець великий			II			E	DD	
<i>Euphydryas aurinia</i> (Rotterburg, 1775)		Рябець Авринія			II					
Noctuidae		Родина Совки								
<i>Catocala spona</i> (Linnaeus, 1767)		Стрічкарка малинова	вразливий							
<i>Catocala fraxini</i> (Linnaeus, 1758)		Стрічкарка блакитна	рідкісний							
<i>Pericallia matronula</i> (Linnaeus, 1758)		Ведмедиця велика	вразливий							
<i>Callimorpha dominula</i> (Linnaeus, 1758)		Ведмедиця-господиня	вразливий							
Hymenoptera		Ряд Перетинчастокрилі								
Anthophoridae		Родина Антофориди								
<i>Xylocopa valga</i> Gerstaecker, 1872		Ксилокопа звичайна	рідкісний							
Apidae		Родина Справжні								

	бджоли							
<i>Bombus muscorum</i> (Fabricius, 1775)	Джміль моховий	рідкісний						
Formicidae	Родина Мурашки							
<i>Formica polyctena</i>	Мурашка мала лісова							LR
Vertebrata	Хребетні тварини							
Cephalaspiformi	Клас Круглороті							
Petromyzoniformes	Ряд Міногороді							
Petromyzonidae	Родина Міногові							
<i>Eudontomyzon mariae</i> Berg, 1831	Мінога українська	зникаючий		III				V
Actinopterygii	Клас Променепері риби							
Cypriniformes	Ряд Короподі							
Cyprinidae	Родина Коропові							
<i>Leuciscus leuciscus</i> (Linnaeus, 1758)	Ялець звичайний	вразливий	+					
<i>Leucaspis delineatus</i> (Heckel, 1843)	Малаяк			III				
<i>Pelecus cultratus</i> (Linnaeus, 1758)	Чехоня			III				
<i>Rhodeus sericeus</i> (Pallas, 1776)	Гірчак			III				LR
<i>Carassius carassius</i> (Linnaeus, 1758)	Карась золотий	вразливий						
<i>Cyprinus carpio</i> Linnaeus, 1758	Сазан							Vu
Cobitidae	Родина В'юнові							
<i>Cobitis taenia</i> (Linnaeus, 1758)	Щипівка звичайний		+	III				
<i>Misgurnus fossilis</i> (Linnaeus, 1758)	В'юн			III				
Siluriformes	Ряд Сомоподі							
Siluridae	Родина Сомові							
<i>Silurus glanis</i> Linnaeus, 1758	Сом звичайний			III				
Gadiformes	Ряд Тріскоподі							
Gadidae	Родина Тріскові							
<i>Lota lota</i> (Linnaeus, 1758)	Минь річковий	вразливий						
Amphibia	Клас Земноводні							
Caudata	Ряд Хвостаті земноводні							
Salamandridae	Родина Саламандрові							
<i>Lissotriton vulgaris</i> (Linnaeus, 1758)	Тритон звичайний		+	III				
<i>Triturus cristatus</i> (Laurenti, 1768)	Тритон гребенястий		+	II				
Anura	Ряд Безхвості земноводні							
Bombinatoridae	Родина Джерелянкові							
<i>Bombina bombina</i> (Linnaeus, 1761)	Джерелянка червоночерев		+	II				
Pelobatidae	Родина Жаби-землянки							
<i>Pelobates fuscus</i> (Laurenti, 1768)	Землянка звичайна		+	II				
Hylidae	Родина Райкові							
<i>Hyla arborea</i> (Linnaeus, 1758)	Райка звичайна		+	II				
Bufo	Родина Ропухи							
<i>Bufo bufo</i> (Linnaeus, 1758)	Ропуха сіра			III				
<i>Bufo viridis</i> Laurenti, 1768	Ропуха зелена		+	II				
<i>Bufo calamita</i> Laurenti, 1768	Ропуха очеретяна	вразливий		II				
Ranidae	Родина Жабові							
<i>Rana arvalis</i> Nilsson, 1839	Жаба гостроморда			II				
<i>Rana temporaria</i> Linnaeus, 1758	Жаба трав'яна			II				
<i>Pelophylax ridibundus</i> (Pallas, 1771)	Жаба озерна			III				
<i>Pelophylax lessonae</i> (Camerano, 1882 «1881»)	Жаба ставкова			III				
Reptilia	Клас Плазуні							
Testudines	Ряд Черепахи							
Emydidae	Родина Черепахи прісн.							
<i>Emys orbicularis</i> (Linnaeus, 1758)	Черепаха болотяна		+	II		II		LR
Squamata	Ряд Лускаті							
Lacertidae	Родина Ящіркові							
<i>Lacerta vivipara</i> Jacquin, 1787	Ящірка живородна		+	III				LR
<i>Lacerta agillis</i> Linnaeus, 1758	Ящірка прудка			II				
Anguillidae	Родина Веретільницьі							
<i>Anguis fragilis</i> Laurenti, 1768	Веретільниця ламка		+	III				
Colubridae	Родина Полозові							
<i>Natrix natrix</i> (Linnaeus, 1758)	Вуж звичайний			III				
Viperidae	Родина Гадюкові							
<i>Vipera berus</i> Linnaeus, 1758	Гадюка звичайна			III				
Aves	Клас Птахи							
Gaviiformes	Ряд Гагароподі							
Gaviidae	Родина Гагарові							
<i>Gavia stellata</i> (Pontoppidan, 1763)	Гагара червоношия			II		II		
<i>Gavia arctica</i> (Linnaeus, 1758)	Гагара чорношия			II		II		

Podicipediformes	Ряд Пірникозоподібні							
Podicipedidae	Родина Пірникозові							
<i>Podiceps ruficollis</i> (Pallas, 1764)	Пірникоза мала			II				
<i>Podiceps nigricollis</i> C.L.Brehm, 1831	Пірникоза чорношия			II				
<i>Podiceps griseogen</i> (Boddaert, 1783)	Пірникоза сірощока			II	II			
<i>Podiceps cristatus</i> (Linnaeus, 1758)	Пірникоза велика			III				
Pelecaniformes	Ряд Пеліканоподібні							
Phalacrocoracidae	Родина Бакланові							
<i>Phalacrocorax carbo</i> (Linnaeus, 1758)	Баклан великий			III				
Pelecaniformes	Ряд Пеліканоподібні							
Ciconiiformes	Ряд Лелекоподібні							
Ardeidae	Родина Чаплеві							
<i>Botaurus stellaris</i> (Linnaeus, 1758)	Бугай			II	II			
<i>Ixobrychus minutus</i> (Linnaeus, 1766)	Бугайчик		+	II	II			
<i>Egretta alba</i> (Linnaeus, 1758)	Чепура велика			II				
<i>Egretta garzetta</i> (Linnaeus, 1766)	Чепура мала			II				
<i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758	Чапля сіра			III				
<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus, 1766	Чапля руда		+	II	II			
Ciconiidae	Родина Лелекові							
<i>Ciconia ciconia</i> (Linnaeus, 1758)	Лелека білий			II	II			
<i>Ciconia nigra</i> (Linnaeus, 1758)	Лелека чорний	рідкісний		II	II	II		
Anseriformes	Ряд Гусеподібні							
Anatidae	Родина Качкові							
<i>Rufibrenta ruficollis</i> (Pallas, 1769)	Казарка червоновола	вразливий		II	I/II	II	K*	En
<i>Anser anser</i> (Linnaeus, 1758)	Гуска сіра			III	II			
<i>Anser albifrons</i> (Scopoli, 1769)	Гуска білолоба			III	II			
<i>Anser erythropus</i> (Linnaeus, 1758)	Гуска мала	вразливий		II	I/II			VU
<i>Anser fabalis</i> (Latham, 1787)	Гуменник			III	II			
<i>Cygnus olor</i> (Gmelin, 1789)	Лебідь-шипун			III	II			
<i>Cygnus cygnus</i> (Linnaeus, 1758)	Лебідь-кликун			II	II			
<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	Крижень			II	II			
<i>Anas crecca</i> Linnaeus, 1758	Чирянка мала			III	II			
<i>Anas strepera</i> Linnaeus, 1758	Нерозень	рідкісний		III	II			
<i>Anas penelope</i> Linnaeus, 1758	Свищ			III	II			
<i>Anas acuta</i> Linnaeus, 1758	Шилохвіст			III	II			
<i>Anas querquedula</i> Linnaeus, 1758	Чирянка велика			III	II			
<i>Anas clypeata</i> Linnaeus, 1758	Широконіска			III	II			
<i>Netta rufina</i> (Pallas, 1773)	Чернь червонодзьоба	рідкісний		II				
<i>Aythya ferina</i> (Linnaeus, 1758)	Попелюх			III	II			
<i>Aythya nyroca</i> (Guldenstadt, 1770)	Чернь білоока	вразливий		III	II			NT
<i>Aythya fuligula</i> (Linnaeus, 1758)	Чернь чубата			III	II			
<i>Aythya marila</i> (Linnaeus, 1761)	Чернь морська			III	II			
<i>Bucephala clangula</i> (Linnaeus, 1758)	Гоголь	рідкісний		III	II			
<i>Melanitta nigra</i> (Linnaeus, 1758)	Синьга			III	II			
<i>Melanitta fusca</i> (Linnaeus, 1758)	Турпан			III	II			
<i>Mergus merganser</i> Linnaeus, 1758	Крех великий			III				
Falconiiformes	Ряд Соколоподібні							
Pandionidae	Родина Скопові							
<i>Pandion haliaetus</i> (Linnaeus, 1758)	Скопа	зникаючий		II	II	II		
Accipitridae	Родина Яструбові							
<i>Pernis apivorus</i> (Linnaeus, 1758)	Осоїд			II	II	II		
<i>Milvus milvus</i> (Linnaeus, 1758)	Шуліка рудий	зникаючий		II	II	II	K*	NT
<i>Milvus migrans</i> (Boddaert, 1783)	Шуліка чорний	вразливий	+	II	II	II		
<i>Circus cyaneus</i> (Linnaeus, 1766)	Лунь польовий	рідкісний		II	II	II		
<i>Circus pygargus</i> (Linnaeus, 1758)	Лунь лучний	вразливий	+	II	II	II		
<i>Circus aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)	Лунь очеретяний			II	II	II		
<i>Accipiter gentilis</i> (Linnaeus, 1758)	Яструб великий			II	II	II		
<i>Accipiter nisus</i> (Linnaeus, 1758)	Яструб малий			II	II	II		
<i>Buteo lagopus</i> (Pontoppidan, 1763)	Зимняк		+	II	II	II		
<i>Buteo buteo</i> (Linnaeus, 1758)	Канюк звичайний			II	II	II		
<i>Circus gallicus</i> (Gmelin, 1788)	Змієїд	рідкісний		II	II	II		
<i>Hieraetus pennatus</i> (Gmelin, 1788)	Орел-карлик	рідкісний		II	II	II		
<i>Aquila clanga</i> Pallas, 1811	Підорлик великий	рідкісний		II	II	II		Vu
<i>Aquila pomarina</i> C.L.Brehm, 1831	Підорлик малий	рідкісний		II	II	II		
<i>Aquila chrysaetos</i> (Linnaeus, 1758)	Беркут	вразливий		II	II	II		
<i>Haliaeetus albicilla</i> (Linnaeus, 1758)	Орлан-білохвіст	рідкісний		II	I/II	II	R	
Falconidae	Родина Соколові							

<i>Falco peregrinus</i> Tunstall, 1771	Сапсан	Рідкісний		II	II	II			
<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758	Підсоколик великий			II	II	II			
<i>Falco columbarius</i> Linnaeus, 1758	Підсоколик малий			II	II	II			
<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766	Кібчик			II	II	II			
<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	Боривітер звичайний			II	II	II			
Galliformes	Ряд Куроподібні								
Tetraonidae	Родина Тетерукові								
<i>Lyrurus tetrax</i> (Linnaeus, 1758)	Тетерук	зникаючий		III					
<i>Tetrao urogallus</i> (Linnaeus, 1758)	Глушець	зникаючий		III					
<i>Tetrastes bonasia</i> (Linnaeus, 1758)	Орябок	рідкісний		III					
Phasianidae	Родина Фазанові								
<i>Perdix perdix</i> (Linnaeus, 1758)	Куріпка сіра		+	III					
<i>Coturnix coturnix</i> (Linnaeus, 1758)	Перепілка			III	II				
Gruiformes	Ряд Журавлеподібні								
Gruidae	Родина Журавлеві								
<i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758)	Журавель сірий	II		II	II	II			
Rallidae	Родина Пастушкові								
<i>Rallus aquaticus</i> Linnaeus, 1758	Пастушок			III					
<i>Porzana porzana</i> (Linnaeus, 1766)	Погонич звичайний			II	II				
<i>Porzana parva</i> (Scopoli, 1769)	Погонич малий			II	II				
<i>Crex crex</i> Linnaeus, 1758	Деркач		+	II	II		R	NT	
<i>Gallinula chloropus</i> (Linnaeus, 1758)	Курочка водяна			III					
<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	Лиска			III	II				
Charadriiformes	Ряд Сивкоподібні								
Burhinidae	Родина Лежневі								
<i>Burhinus oedicnemus</i> (Linnaeus, 1758)	Лежень	неоцінений		II	II				
Charadriidae	Родина Сивкові								
<i>Pluvialis squatarola</i> (Linnaeus, 1758)	Сивка морська			III	II				
<i>Charadrius hiaticula</i> Linnaeus, 1758	Пісочник великий	рідкісний		II	II				
<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	Пісочник малий			II	II				
<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	Чайка			II	II				
Recurvirostridae	Родина Чоботареві								
<i>Recurvirostra avosetta</i> Linnaeus, 1758	Чоботар	рідкісний		II	II				
Haematopodidae	Родина Куликосорокові								
<i>Haematopus ostralegus</i> Linnaeus, 1758	Кулик-сорока	вразливий		III	II				
Scolopacidae	Родина Баранцеві								
<i>Tringa ochropus</i> Linnaeus, 1758	Коловодник лісовий			II	II				
<i>Tringa glareola</i> Linnaeus, 1758	Коловодник болотяний			II	II				
<i>Tringa nebularia</i> (Gunnerus, 1767)	Коловодник великий			III	II				
<i>Tringa totanus</i> (Linnaeus, 1758)	Коловодник звичайний			III	II				
<i>Tringa erythropus</i> (Pallas, 1764)	Коловодник чорний			III	II				
<i>Tringa stagnatilis</i> (Bechstein, 1803)	Коловодник ставковий	зникаючий		II	II				
<i>Actitis hypoleucos</i> (Linnaeus, 1758)	Набережник			II	II				
<i>Phalaropus lobatus</i> (Linnaeus, 1758)	Плавунець круглодзьобий			II	II				
<i>Philomachus pugnax</i> (Linnaeus, 1758)	Брижач		+	III	II				
<i>Calidris minuta</i> (Leisler, 1812)	Побережник малий			II	II				
<i>Calidris temminckii</i> (Leisler, 1812)	Побережник білохвостий			II	II				
<i>Calidris alpina</i> (Linnaeus, 1758)	Побережник чорногрудий			II	II				
<i>Lymnocyptes minimus</i> (Brunnich, 1764)	Баранець малий			III	II				
<i>Gallinago gallinago</i> (Linnaeus, 1758)	Баранець звичайний			III	II				
<i>Gallinago media</i> (Latham, 1787)	Баранець великий	зникаючий	+	II	II			NT	
<i>Scolopax rusticola</i> Linnaeus, 1758	Слуква		+	III	II				
<i>Numenius arquata</i> (Linnaeus, 1758)	Кульон великий	зникаючий		III	II			NT	
<i>Limosa limosa</i> (Linnaeus, 1758)	Грицик великий			III	II				
Stercorariidae	Родина Поморникові								
<i>Stercorarius parasiticus</i> (Linnaeus, 1758)	Поморник короткохвост-й			III					
Laridae	Родина Мартиніві								
<i>Larus minutus</i> Pallas, 1776	Мартин малий			III					
<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	Мартин звичайний			III					
<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	Мартин сивий			III					
<i>Chlidonias niger</i> (Linnaeus, 1758)	Крячок чорний			II	II				
<i>Chlidonias leucopterus</i> (Temminck, 1815)	Крячок білокрилий			II	II				
<i>Chlidonias hybrida</i> (Pallas, 1811)	Крячок білощокий			II	II				
<i>Hydroprogne caspia</i> (Pallas, 1770)	Крячок каспійський	вразливий		II	II				
<i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	Крячок річковий			II	II				
<i>Sterna albifrons</i> Pallas, 1764	Крячок малий	рідкісний		II	II				
Columbiformes	Ряд Голубоподібні								

Columbidae	Родина Голубові							
<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	Голуб-синяк	вразливий		III				
<i>Streptopelia decaocto</i> (Frivakdszky 1838)	Горлиця садова			III				
<i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	Горлиця звичайна			III	II			
Cuculiformes	Ряд Зозуле подібні							
Cuculidae	Родина Зозулеві							
<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	Зозуля			III				
Strigiformes	Ряд Совоподібні							
Strigidae	Родина Совові							
<i>Bubo bubo</i> (Linnaeus, 1758)	Пугач	рідкісний		II		II		
<i>Asio otus</i> (Linnaeus, 1758)	Сова вухата			II		II		
<i>Asio flammeus</i> (Pontoppidan, 1763)	Сова болотяна	Рідкісний		II		II		
<i>Athene noctua</i> (Scopoli, 1769)	Сич хатній			II		II		
<i>Glaucidium passerinum</i> (Linnaeus, 1758)	Сичик-горобець	вразливий		II		II		
<i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758	Сова сіра			II		II		
Caprimulgiformes	Ряд Дрімлюгоподібні							
Caprimulgidae	Родина Дрімлюгові							
<i>Caprimulgus europaeus</i> Linnaeus, 1758	Дрімлюга			II				
Apodiformes	Ряд Серпокрильцеподіб.							
Apodidae	Родина Серпокрильцеві							
<i>Apus apus</i> (Linnaeus, 1758)	Серпокрилець			III				
Coraciiformes	Ряд Сиворакшеподібні							
Coraciidae	Родина Сиворакшеві							
<i>Coracias garrulus</i> Linnaeus, 1758	Сиворакша	зникаючий		II		II		NT
Alcedinidae	Родина Рибалочкові							
<i>Alcedo atthis</i> (Linnaeus, 1758)	Рибалочка		+	II				
Upupiformes	Ряд Одудоподібні							
Upupidae	Родина Одудові							
<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	Одуд			II				
Piciformes	Ряд Дятлоподібні							
Picidae	Родина Дятлові							
<i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	Крутиголовка			II				
<i>Picus viridis</i> Linnaeus, 1758	Жовна зелена	вразливий		II				
<i>Picus canus</i> Gmelin, 1788	Жовна сива			II				
<i>Dryocopus martius</i> (Linnaeus, 1758)	Жовна чорна		+	II				
<i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758)	Дятел звичайний			II				
<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemp. et Ehr., 1833)	Дятел сирійський			II				
<i>Dendrocopos medius</i> (Linnaeus, 1758)	Дятел середній			II				
<i>Dendrocopos leucotos</i> (Bechstein, 1803)	Дятел білоспинний	рідкісний		II				
<i>Dendrocopos minor</i> (Linnaeus, 1758)	Дятел малий			II				
Passeriformes	Ряд Горобцеподібні							
Hirundinidae	Родина Ластівкові							
<i>Riparia riparia</i> (Linnaeus, 1758)	Ластівка берегова			II				
<i>Hirundo rustica</i> (Linnaeus, 1758)	Ластівка сільська			II				
<i>Delichon urbica</i> (Linnaeus, 1758)	Ластівка міська			II				
Alaudidae	Родина Жайворонкові							
<i>Lullula arborea</i> (Linnaeus, 1758)	Жайворонок лісовий			III				
<i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	Жайворонок польовий			III				
Motacillidae	Родина Плискові							
<i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)	Щеврик лісовий			II				
<i>Anthus pratensis</i> (Linnaeus, 1758)	Щеврик лучний			II				
<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	Плиска жовта			II				
<i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776	Плиска жовтоголова			II				
<i>Motacilla cinerea</i> Tunstall, 1771	Плиска гірська			II				
<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	Плиска біла			II				
Laniidae	Родина Сорокопудові							
<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	Сорокопуд терновий			II				
<i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758	Сорокопуд сирій	рідкісний		II				
Oriolidae	Родина Вивільгові							
<i>Oriolus oriolus</i> (Linnaeus, 1758)	Вивільга			II				
Corvidae	Родина Воронові							
<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	Крук			III				
Bombycillidae	Родина Омелюхові							
<i>Bombycilla garrulus</i> (Linnaeus, 1758)	Омелюх			II				
Troglodytidae	Родина Воловоочкові							
<i>Troglodytes troglodytes</i> (Linnaeus, 1758)	Волове очко			II				
Prunellidae	Родина Тинівкові							

<i>Prunella modularis</i> (Linnaeus, 1758)	Тинівка лісова			II				
Sylviidae	Родина Кропив'янкові							
<i>Locustella luscinioides</i> (Savi, 1824)	Кобилочка солов'їна			II	II			
<i>Locustella fluviatilis</i> (Wolf, 1810)	Кобилочка річкова			II	II			
<i>Locustella naevia</i> (Boddaert, 1783)	Кобилочка-цвіркун			II	II			
<i>Acrocephalus paludicola</i> (Vieillot, 1817)	Очеретянка прудка	зникаючий		II	II		K*	VU
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i> (Linnaeus, 1758)	Очеретянка лучна			II	II			
<i>Acrocephalus palustris</i> (Bechstein, 1798)	Очеретянка чагарникова			II	II			
<i>Acrocephalus scirpaceus</i> (Hermann, 1804)	Очеретянка ставкова			II	I/II			
<i>Acrocephalus arundinaceus</i> (Linnaeus, 1758)	Очеретянка велика			II	II			
<i>Hippolais icterina</i> (Vieillot, 1817)	Берестянка звичайна			II	II			
<i>Sylvia nisoria</i> (Bechstein, 1795)	Кропив'янка рябогруда			II	II			
<i>Sylvia atricapilla</i> (Linnaeus, 1758)	Кропив'янка чорноголова			II	II			
<i>Sylvia borin</i> (Boddaert, 1783)	Кропив'янка садова			II	II			
<i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	Кропив'янка сіра			II	II			
<i>Sylvia curruca</i> (Linnaeus, 1758)	Кропив'янка прудка			II	II			
<i>Phylloscopus trochilus</i> (Linnaeus, 1758)	Вівчарик весняний			II	II			
<i>Phylloscopus collybita</i> (Vieillot, 1817)	Вівчарик-ковалик			II	II			
<i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechstein, 1793)	Вівчарик жовтобровий			II	II			
<i>Phylloscopus trochiloides</i> (Sundevall, 1837)	Вівчарик зелений			II	II			
Regulidae	Родина Золотомушкові							
<i>Regulus regulus</i> (Linnaeus, 1758)	Золотомушка жовточуба			II	II			
Muscicapidae	Родина Мухоловкові							
<i>Ficedula hypoleuca</i> (Pallas, 1764)	Мухоловка строката			II	II			
<i>Ficedula albicollis</i> (Temminck, 1815)	Мухоловка білошия			II	II			
<i>Ficedula parva</i> (Bechstein, 1794)	Мухоловка мала	+		II	II			
<i>Muscicapa striata</i> (Pallas, 1764)	Мухоловка сіра			II	II			
<i>Saxicola rubetra</i> (Linnaeus, 1758)	Трав'янка лучна			II	II			
<i>Oenanthe oenanthe</i> (Linnaeus, 1758)	Кам'янка звичайна			II	II			
<i>Phoenicurus phoenicurus</i> (Linnaeus, 1758)	Горихвістка звичайна			II	II			
<i>Phoenicurus ochruros</i> (S.G.Gmelin, 1774)	Горихвістка чорна			II	II			
<i>Eritacus rubecula</i> (Linnaeus, 1758)	Вільшанка			II	II			
<i>Luscinia luscinia</i> (Linnaeus, 1758)	Соловейко східний			II	II			
<i>Luscinia svecica</i> (Linnaeus, 1758)	Синьошийка			II	II			
<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	Чикотень			III	II			
<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	Дрізд чорний			III	II			
<i>Turdus iliacus</i> Linnaeus, 1766	Дрізд білобровий			III	II			
<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm, 1831	Дрізд співочий			III	II			
<i>Turdus viscivorus</i> Linnaeus, 1758	Дрізд-омелюх			III	II			
Paradoxornithidae	Родина Суторові							
<i>Panurus biarmicus</i> (Linnaeus, 1758)	Синиця вусата			II	II			
Aegithalidae	Родина Довгохв. синиці							
<i>Aegithalos caudatus</i> (Linnaeus, 1758)	Синиця довгохвоста			II				
Paridae	Родина Синицеві							
<i>Remiz pendulinus</i> (Linnaeus, 1758)	Ремез			II				
<i>Parus palustris</i> Linnaeus, 1758	Гаїчка болотяна			II				
<i>Parus montanus</i> Baldenstein, 1827	Гаїчка-пухляк			II				
<i>Parus cristatus</i> Linnaeus, 1758	Синиця чубата			II				
<i>Parus ater</i> Linnaeus, 1758	Синиця чорна			II				
<i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	Синиця блакитна			II				
<i>Parus cyanus</i> Pallas, 1770	Синиця біла	рідкісний		II				
<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	Синиця велика			II				
Sittidae	Родина Повзиків							
<i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758	Повзик			II				
Certhiidae	Родина Підкоришникові							
<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	Підкоришник звичайний			II				
Passeridae	Родина Горобцеві							
<i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)	Горобець польовий			III				
Fringillidae	Родина В'юркові							
<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	Зяблик			III				
<i>Fringilla montifringilla</i> Linnaeus, 1758	В'юрок			III				
<i>Chloris chloris</i> (Linnaeus, 1758)	Зеленяк			II				
<i>Spinus spinus</i> (Linnaeus, 1758)	Щиглик			II				
<i>Acanthis cannabina</i> (Linnaeus, 1758)	Коноплянка			II				
<i>Acanthis flavirostris</i> (Linnaeus, 1758)	Чечітка гірська			II				
<i>Acanthis flammea</i> (Linnaeus, 1758)	Чечітка звичайна			II				
<i>Acanthis hornemanni</i> (Holboell, 1843)	Чечітка біла			II				

<i>Carpodacus erythrinus</i> (Linnaeus, 1758)	Чечевиця звичайна			II				
<i>Pyrrhula pyrrhula</i> (Linnaeus, 1758)	Снігур			III				
<i>Coccothraustes coccothraustes</i> (Linnaeus, 1758)	Костогриз			II				
Emberizidae	Родина Вівсянкові							
<i>Emberiza citrinella</i> (Linnaeus, 1758)	Вівсянка звичайна			II				
<i>Emberiza schoeniclus</i> (Linnaeus, 1758)	Вівсянка очеретяна			II				
<i>Emberiza pusilla</i> Pallas, 1776	Вівсянка-крихітка			II				
<i>Plectrophenax nivalis</i> (Linnaeus, 1758)	Пуночка			II				
Mammalia	Клас Ссавці							
Insectivora	Ряд Комаходні							
Soricidae	Родина Землерийкові							
<i>Crociodura leucodon</i> (Hermann, 1770)	Білозубка білочерева	недост.від.		III				
<i>Crociodura suaveolens</i> (Pallas, 1811)	Білозубка мала			II				
<i>Sorex minutus</i> Linnaeus, 1766	Бурозубка мала		+	III				
<i>Sorex araneus</i> Linnaeus, 1758	Бурозубка звичайна			III				
<i>Neomys fodiens</i> (Pennant, 1771)	Рясоніжка велика			III				
Chiroptera	Ряд Кажани							
Vespertilionidae	Родина Лиликові							
<i>Myotis nattereri</i> (Kuhl, 1817)	Нічниця війчаста	вразливий		II	II		I	
<i>Myotis mystacinus</i> (Kuhl, 1817)	Нічниця вусата	вразливий		II	II			
<i>Myotis brandtii</i> (Eversmann, 1845)	Нічниця Брандта	рідкісний		II	II			
<i>Myotis daubentoni</i> (Kuhl, 1817)	Нічниця водяна	вразливий		II	II			
<i>Myotis dasycneme</i> (Boie, 1825)	Нічниця ставкова	зникаючий		II	II		K	NT
<i>Barbastella barbastellus</i> (Schreber, 1774)	Широковух європейський	зникаючий		II	II			NT
<i>Plecotus auritus</i> (Linnaeus, 1758)	Вухань звичайний	вразливий		II	II		I	
<i>Nyctalus noctula</i> (Schreber, 1774)	Вечірниця руда	вразливий	+	II	II			
<i>Nyctalus leisleri</i> (Kuhl, 1817)	Вечірниця мала	рідкісний		II	II			
<i>Pipistrellus nathusii</i> (Keyserling et Blasius, 1839)	Нетопир Натузюса	неоцінений		II	II			
<i>Pipistrellus kuhlii</i> (Kuhl, 1819)	Нетопир середземномор.	вразливий		II	II			
<i>Eptesicus serotinus</i> (Schreber, 1774)	Кажан пізній	вразливий	+	II	II			
<i>Eptesicus nilssonii</i> (Keiserling et Blasius, 1839)	Кажан північний	рідкісний		II	II			
<i>Vespertilio murinus</i> Linnaeus, 1758	Лилик двоколірний	вразливий		II	II			
Lagomorpha	Ряд Зайцеподібні							
Leporidae	Родина Зайцеві							
<i>Lepus europaeus</i> Pallas, 1778	Заць сирій			III				
Rodentia	Ряд Гризуни							
Sciuridae	Родина Білячі							
<i>Sciurus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	Білка звичайна			III				
Castoridae	Родина Боброві							
<i>Castor fiber</i> Linnaeus, 1758	Бобер європейський			III				
Myoxidae	Родина Вовчкові							
<i>Muscardinus avellanarius</i> (Linnaeus, 1758)	Вовчок горішковий		+	III			V	
<i>Dryomys nitedula</i> Pallas, 1779	Вовчок лісовий		+	III				
Sminthidae	Родина Мишівкові							
<i>Sicista betulina</i> (Pallas, 1779)	Мишівка лісова			II				
Cricetidae	Родина Хом'якові							
<i>Microtus oeconomus</i> Pallas, 1776	Нориця-економка		+	III				
Muridae	Родина Мишачі							
<i>Micromys minutus</i> (Pallas, 1771)	Миша малесенька		+					
Carnivora	Ряд Хижі							
Canidae	Родина Собачі							
<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758	Вовк			II		I	V	
Mustelidae	Родина Куницеві							
<i>Martes martes</i> (Linnaeus, 1758)	Куниця лісова			III				
<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus, 1766	Ласка			III				
<i>Mustela erminea</i> Linnaeus, 1758	Горностаї	неоцінений		III				
<i>Mustela lutreola</i> (Linnaeus, 1761)	Норка європейська	зникаючий		II				EN
<i>Mustela putorius</i> Linnaeus, 1758	Тхір лісовий			III				
<i>Meles meles</i> (Linnaeus, 1758)	Борсук			III				
<i>Lutra lutra</i> (Linnaeus, 1758)	Видра річкова	неоцінений		II		II	V	NT
Felidae	Родина Котячі							
<i>Jynx lynx</i> (Linnaeus, 1758)	Рись звичайна	рідкісний		III		II	*	
Artiodactyla	Ряд Ратичні							
Cervidae	Родина Оленячі							
<i>Cervus elaphus</i> Linnaeus, 1758	Олень благородний		+	III				
<i>Capreolus capreolus</i> Linnaeus, 1758	Козуля європейська			III				
<i>Alces alces</i> Linnaeus, 1758	Лось європейський			III				

Аналіз фауни Шацького національного парку дозволяє виділити три основні фауністичні комплекси - лісовий, водно-болотний та синантропний. У кількісному відношенні домінують представники першого та другого комплексів.

До складу лісового комплексу входить до 35% ссавців і понад 50% всієї орнітофауни парку. Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - полівка підземна (*Microtus subterraneus* (De Selys Longchamps)), миша лісова (*Apodemus sylvaticus* L.), вовчок лісовий (*Dryomys nitedula* Pall.) та вовчок (*Glis glis* L.), білка звичайна (*Sciurus vulgaris* L.), їжак звичайний (*Erinaceus europeus* L.), кріт звичайний (*Talpa europaea* L.), бурозубки: звичайна (*Sorex araneus* L.), середня (*Sorex caecutiens* Laxm.) та мала (*S. minutus* L.), білозубки: мала (*Crocidula suaveolens* Palb.) та білочеревна (*C. leucodon* Hermann), кажан пізній (*Vespertilio serotinus* Schreb.), тхір лісовий (*Mustela putorius* L.), куниця лісова (*Martes martes* L.), горностай (*Mustela erminea* L.), лисиця (*Vulpes vulpes* L.), дика свиня (*Sus scrofa* L.), козуля європейська (*Capreolus capreolus* L.), лось (*Alces alces* L.); із птахів - припутень (*Columba palumbus* L.), горлиця звичайна (*Streptopelia turtur* L.), яструби великий (*Accipiter gentilis* L.) та малий (*A. nisus* L.), канюк звичайний (*Buteo buteo* L.), сови сіра (*Strix aluco* L.) та вухата (*Asio otus* L.), зозуля звичайна (*Cuculus canorus* L.), дрімлюга (*Caprimulgus europaeus* L.), одуд (*Upupa epops* L.), крутиголовка (*Jynx torquilla* L.), жовна чорна (*Dryocopus martius* L.), дятли великий строкатий (*Dendrocopos major* L.), середній (*Dendrocopos medius* L.) та малий (*D. minor* L.), жайворонок лісовий (*Lullula arborea* L.), щеврик лісовий (*Anthus trivialis* L.), волове око (*Troglodytes troglodytes* L.), вільшанка (*Erithacus rubecula* L.), соловейко східний (*Luscinia luscinia* L.), камінка звичайна (*Oenanthe oenanthe* L.), дрозди чорний (*Turdus merula* L.), співучий (*T. philomelos* L.) та чикотень (*T. pilaris* L.), берестянка (*Hippolais icterina* Vieill.), кропив'янка прудка (*Sylvia curruca* L.), вівчарики весняний (*Phylloscopus trochilus* L.), ковалик (*Ph. collybitus* Vieill.) та жовтобровий (*Ph. sibilatrix* Bechst.), мухоловки строката (*Ficedula hypoleuca* Pall.) та сіра (*Musticapa striata* Pall.), гаїчка чорноголова (*Parus montanus* L.), повзик (*Sitta europaea* L.), підкоришник звичайний (*Certhia familiaris* L.), вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella* L.), зяблик (*Fringilla coelebs* L.), коноплянка (*Acanthis cannabina* L.), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris* L.), іволга (*Oriolus oriolus* L.), сойка (*Garrulus glandarius* L.), гава (*Corvus cornix* L.), крук (*C. corax* L.) та інші.

До складу водно-болотного комплексу (акваторії озер, болота, вологі луки) входить біля 30% всіх теплокровних парку (біля 30 видів ссавців і 60 видів птахів). Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - кріт звичайний, бурозубка звичайна, білозубки, горностай, полівки водяна (*Arvicola terrestris* L.) та темна (*Microtus agrestis* L.); із птахів - норець великий (*Podiceps cristatus* L.), чапля сіра (*Ardea cinerea* L.), лебідь-шипун (*Cygnus olor* Gm.), крижень (*Anas platyrhynchos* L.), чирок-тріскунок (*A. querquedula* L.), чернь чубата (*Aythya fuligula* L.), погонич (*Porzana porzana* L.), курочка мала (*P. parva* Scop.), пастушок (*Rallus aquaticus* L.), лиска (*Fulica atra* L.), чайка (*V. vanellus* L.), травник (*Tringa totanus* L.), бекас (*G. gallinago* L.),

слуква (*Scolopax rusticola* L.), грицик великий (*L. limosa* L.), мартин звичайний (*Larus ridibundus* L.), крячки річковий (*Stema hirundo* L.) та чорний (*Chlidonias nigra* L.), лунь болотяний (*Circus aeruginosus* L.), плиска біла (*Motacilla alba* L.) та жовта (*M. flava* L.), щеврик лісовий (*Anthus pratensis* L.), ластівка берегова (*R. riparia* L.), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor* L.), кобилочка річкова (*Locustella fluviatilis* Wolf.), очеретянки лучна (*Acrocephalus schoenodaenus* L.), чагарникова (*A. palustris* Bechst.), ставкова (*A. scirpaceus* Herm.) та велика (*A. arundinaceus* L.), вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus* l.), сорока (*P. pica* L.), гава та інші.

До складу синантропного комплексу (агроценози, населені пункти) входить найменша кількість теплокровних - всього біля 20% від загальної кількості в парку (приблизно 27-28 видів ссавців і 40 видів птахів). Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - миші хатня (*Mus musculus* L.) та польова (*Apodemus agrarius* Pall.), полівка звичайна (*Microtus arvalis* Pall.), пацюк сірий (*Rattus norvegicus* Berkthout), їжак звичайний, кріт звичайний, вухань, соні горішнікова (*Muscardinus avellanarius* L.) та вовчок, заєць-русак (*Lepus europaeus* Pall.), ласка (*Mustela nivalis* L.), тхір лісовий, куниця кам'яна (*Martes foina* (Erxleben)); із птахів - куріпка сіра (*P. perdix* L.), лелека білий (*C. ciconia* L.), голуб сизий (*Columba livia* Gm.), горлиця кільчаста (*Streptopelia decaocto* Friv.), сич хатній (*Athene noctua* Scop.), сова сіра, серпокрилець чорний (*A. apus* L.), жайворонок польовий (*Alauda arvensis* L.), плиска біла, ластівки сільська (*Hirundo rustica* L.) та міська (*Delichon urbica* L.), соловейко східний, горихвістка чорна (*Phoenicurus ochruros* Gm.), дрозди чорний та співочий, славки салова (*Sylvia borin* Bodd.) та чорноголова (*S. atricapilla* L.), в'юрок канарковий (*Serinus canaria* L.), зеленяк (*Ch. chloris* L.), щиглик (*C. carduelis* L.), коноплянка, горобці хатній (*Passer domesticus* L.) та польовий (*P. montanus* L.), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris* L.), сорока, грак (*Corvus frugilegus* L.), галка (*C. monedula* L.) та інші.

На даний час в Шацькому парку нараховується 55 видів ссавців, із яких 20 занесено до «Червоної книги України».

На території парку за час його існування було відмічено 332 види хребетних: ссавці – 55, птахи – 241, плазуни – 7, риби - 30.

Ще потребують додаткового вивчення родини землерийкових, соневих, мишиних та звичайних кажанів. Із 55 видів – 2 акліматизовані: ондатра і єнотовидна собака.

З початку заснування Шацького національного природного парку на Волинському Поліссі розпочато систематичне вивчення орнітофауни та різноманітних питань, пов'язаних з екологією, міграцією, охороною. Важливим моментом для розгортання екологічного моніторингу є те, що інвентаризація орнітофауни парку розпочата разом з проектними роботами по його створенню і перші наслідки відображені в матеріалах «Літопису природи», а згодом, за п'ятирічний період опубліковані (Горбань, 1990). Ці обставини дають змогу об'єктивно оцінити сучасний стан орнітофауни, її історичні тенденції та здійснювати екологічний моніторинг на основі зоологічних об'єктів.

Орнітофауна Шацького національного природного парку досить своєрідна і різноманітна. Її орнітокомплекси найбільш повно характеризують і

відображають весь склад орнітофауни Волинського Полісся. В фауні західно-українського Полісся, птахи найбільш представлена група серед хребетних тварин.

Різноманітність орнітофауни в Шацькому національному парку зумовлена багатством біотопів, різноманіттям ландшафту та його утворень. Серед лісових комплексів птахів (лісових орнітокомплексів) можна виділити угруповання соснового лісу, змішаного лісу з перевагою сосни, соснових однотипних молодняків, рідколісся, ольсів, змішаних лісів з перевагою окремих листяних порід, вільхового та березового лісу, прибережних рідколіс (зустрічаються біля берегів озер Луки, Перемут, Чорне Male, Чорне Велике, Довге, Кругле). Крім цього на території Шацького національного парку чітко виділяються орнітокомплекси сільськогосподарських угідь (поля засіяні зерновими, картоплею, буряком, льоном), пасовищ, заболочених лук. Одним з найбільш багатих і цінних для західно-українського Полісся орнітокомплексів - є озерні орнітокомплекси. Власне озерні орнітокомплекси Шацького парку ґрунтовно збагатшують орнітофауну Волинського Полісся.

Видовий склад рідкісних видів фауни

Таблиця 5.22

№ п/п	Список рідкісних видів тварин, які занесені до «Червоної книги України»	Статус виду
1	2	3
Ссавці - Mammalia		
1	Білозубка білочерева - <i>Crocidura leucodon</i> (Hermann.)	Недостатньо вивчений
2	Рясоніжка мала - <i>Neomys anomalus</i> (Cabrera)	Рідкісний
3	Широковух європейський - <i>Barbastella barbastellus</i>	Зникаючий
4	Лилик північний - <i>Eptesicus nilssonii</i> (Keyserling et Blasius, 1839)	Рідкісний
5	Лилик пізній - <i>Eptesicus serotinus</i> (Schreber, 1774)	Вразливий
6	Нічниця ставкова - <i>Myotis dasycnetes</i>	Зникаючий
7	Нічниця водяна - <i>Myotis daubentonii</i> (Kuhl, 1817)	Вразливий
8	Нічниця велика - <i>Myotis myotis</i>	Вразливий
9	Нічниця вусата - <i>Myotis mystacinus</i> (Kuhl, 1817)	Вразливий
1	2	3
10	Нічниця війчаста - <i>Myotis nattereri</i> (Kuhl, 1817)	Вразливий
11	Вечірниця мала - <i>Nyctalus leisleri</i> (Kuhl, 1817)	Рідкісний
12	Вечірниця руда - <i>Nyctalus noctula</i> (Schreber, 1774)	Вразливий
13	Негопир лісовий - <i>Pipistrellus nathusii</i> (Keyserling et Blasius, 1839)	Неоцінений
14	Негопир звичайний - <i>Pipistrellus pipistrellus</i> Sreber	Вразливий
15	Негопир-карлик - <i>Pipistrellus pygmaeus</i> (Leach, 1825)	Неоцінений
16	Вухань звичайний - <i>Plecotus auritus</i> L.	Вразливий
17	Лилик двоколірний - <i>Vespertilio murinus</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
18	Видра річкова - <i>Lutra lutra</i> L.	Неоцінений
19	Горностай - <i>Mustela ermine</i> L.	Неоцінений
20	Тхір лісовий - <i>Mustela putorius</i> (Linnaeus, 1758)	Неоцінений
Птахи - Aves		
1	Пелікан рожевий - <i>Pelicanus onocrotalus</i>	Зникаючий
2	Чапля жовта - <i>Ardeola ralloides</i>	Рідкісний
3	Чорний лелека - <i>Ciconia nigra</i>	Рідкісний
4	Нерозень - <i>Anas strepera</i>	Рідкісний
5	Гуска мала - <i>Anser erythropus</i>	Вразливий

6	Чернь білоока - <i>Aythya nyroca</i>	Вразливий
7	Гоголь - <i>Vucophala clangula</i>	Рідкісний
8	Лебідь малий - <i>Cygnus bewickii</i>	Рідкісний
9	Крех середній - <i>Mergus serrator</i>	Вразливий
10	Савка - <i>Oxyura leucocephala</i>	Зникаючий
11	Пухівка - <i>Somateria mollissima</i>	Вразливий
12	Беркут - <i>Aquila chrysaetos</i>	Вразливий
13	Підорлик малий - <i>Aquila pomarina</i>	Рідкісний
14	Змієїд - <i>Circus gallicus</i>	Рідкісний
15	Лунь польовий - <i>Circus cyaneus</i>	Рідкісний
17	Орлан-білохвіст - <i>Haliaeetus albicilla</i>	Рідкісний
18	Шуліка чорний - <i>Milvus migrans</i>	Вразливий
19	Шуліка рудий - <i>Milvus milvus</i>	Зникаючий
20	Балобан - <i>Falco cherrug</i>	Вразливий
21	Скопа - <i>Pandion haliaetus</i>	Зникаючий
22	Журавель сірий - <i>Grus grus</i>	Рідкісний
23	Пісочник великий - <i>Charadrius hiaticula</i>	Рідкісний
26	Кулик-сорока - <i>Haematopus ostralegus</i>	Вразливий
24	Баранець великий - <i>Gallinago media</i>	Зникаючий
25	Кроншнеп великий - <i>Numenius arquata</i>	Зникаючий
27	Кроншнеп середній - <i>Numenius phaeopus</i>	Зникаючий
28	Коловодник ставковий - <i>Tringa stagnatilis</i>	Зникаючий
1	2	3
29	Кулик-довгоніг - <i>Himantopus himantopus</i>	Вразливий
30	Крячок каспійський - <i>Hydroprogne caspia</i>	Вразливий
31	Крячок малий - <i>Sterna albifrons</i>	Рідкісний
32	Сова болотяна - <i>Asio flammeus</i>	Рідкісний
33	Пугач - <i>Bubo bubo</i>	Рідкісний
35	Сиворакша - <i>Coracias garrulus</i>	Зникаючий
34	Дятел білоспинний - <i>Dendrocopos leucotos</i>	Рідкісний
36	Жовна зелена - <i>Picus viridis</i>	Вразливий
37	Тетерук - <i>Lyrurus tetrix</i>	Зникаючий
38	Орябок - <i>Tetrastes bonasia</i>	Вразливий
39	Голуб-синяк - <i>Columba oenas</i>	Вразливий
40	Сорокопуд сірий - <i>Lanius excubitor</i>	Рідкісний
Плазуни - Reptilia		
1	Мідянка - <i>Coronella austriaca</i> (Laurenti)	Вразливий
Земноводні - Amphibia		
1	Ропуха очеретяна - <i>Bufo calamita</i> (Laurenti)	Вразливий
Риби – Pisces		
1	Карась звичайний – <i>Carassius carassius</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
2	Минь річковий – <i>Lota lota</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
Комахи – Insecta		
1	Вусач мускусний – <i>Aromia moschata</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
2	Стафілін волохатий – <i>Emus hirtus</i> (Linnaeus, 1758)	Рідкісний
3	Бражник мертва голова – <i>Acherontia atropos</i> (Linnaeus, 1758)	Рідкісний
4	Райдужниця велика – <i>Apatura iris</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
5	Ведмедиця-господиня – <i>Callimorpha dominula</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
6	Пасмовець тополевий – <i>Limenitis populi</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
7	Махаон – <i>Papilio machaon</i> (Linnaeus, 1758)	Вразливий
8	Бражник Прозерпіна – <i>Proserpinus proserpina</i> (Pallas, 1772)	Рідкісний

Загальний стан охорони, збереження та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України задовільний.

5.4.4. Інвазивні види тварин.

Інвазійними захворюваннями хворіють коти, собаки, свині, велика та дрібна рогата худоба тощо. В 2012 році проведено 41963 досліджень, з яких 3276 мали позитивні результати. Також при огляді туш після забою тварин було виявлено 223 уражень інвазійними хворобами, з яких 12 зразків яловичини, 211 зразків свинини. Окремі туші чи частини їх були направлені на знезараження або утилізацію.

При виникненні інфекційних захворювань тварин організовуються проведення засідань обласної та районних державних надзвичайних комісій, які приймають відповідні постанови до негайного виконання на місцях.

Природно-кліматичні умови Волинської області, наявність на її території великої кількості річок, озер, ставків, боліт створюють сприятливі умови для розповсюдження гельмінтозів.

Найбільш поширеними гельмінтозами в області були: фасціольоз, парамфістоматоз, езофагостоморз, параскаридоз, стронгілятози, аскаридоз, гетеракідоз, токсокароз.

Вплив гельмінтозів на організм тварин дуже різноманітний: це і зниження працездатності коней, погіршення якості м'яса та зниження на 25-40% молочної продуктивності ВРХ, а також збільшення хворобливості тварин.

5.4.5. Заходи щодо збереження тваринного світу.

Тваринний світ становить один з найбільш вразливих об'єктів природи, бо впливати на його стан можна як безпосередньо (на самих тварин), так і через вплив на середовище його перебування. Відповідно заходи щодо його охорони можна умовно поділити на дві великі групи: спрямовані на охорону самих тварин та ті, які забезпечують охорону середовища їх перебування, умов відтворення та шляхів міграції тварин.

До першої групи передусім слід віднести встановлення науково обгрунтованих правил та норм охорони, використання тваринного світу, а також заборони та обмежень у користуванні деякими його об'єктами. Здійснення окремих видів використання тваринного світу і вилучення із природного середовища тварин може бути обмежено або повністю заборонено на певній території чи на певні строки.

Певні заборони та обмеження передбачені законодавством практично по кожному виду користування тваринним світом. Добування диких тварин можливе лише на підставах, умовах і в порядку, передбачених законодавством. Для забезпечення сталого існування і використання дикої фауни забороняється, користування загальнонебезпечними і винищувальними засобами добування, встановлюються нормативи, ліміти, квоти вилучення тварин. Забороняється добувати звірів і птахів у разі виникнення стихійного лиха та при надзвичайних екологічних ситуаціях. Забороняється самовільне переселення тварин у нові місця перебування, їх акліматизація та схрещування.

Підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані вживати заходів щодо запобігання загибелі тварин під час виробничих процесів у сільському та лісовому господарстві, при експлуатації електричної мережі та

транспортних засобів. Так, значна кількість зайців, птахів та іншої польової дичини гине під час сінокошу, збирання врожаю та інших сільськогосподарських робіт. Іноді навіть більше, ніж за весь сезон полювання. Непоодинокі випадки загибелі птахів від ураження електричним струмом на незахищених стовпах тощо. Тому підприємства і громадяни повинні застосовувати спеціальні пристрої та безпечні технології, які б запобігали спричиненню шкоди тваринному світу.

Під час зберігання, транспортування і застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив і інших хімічних речовин повинні вживатися заходи по забезпеченню запобігання захворюванню і загибелі тварин

Законодавство передбачає, що права власників і користувачів землі, лісів та інших природних ресурсів можуть бути обмежені і на них можуть покладатися відповідні обов'язки щодо охорони і відтворення тваринного світу. Винятковим у своїй важливості засобом охорони рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, є їх внесення до Червоної книги України, Положення про яку затверджене Законом України від 7 лютого 2002 року. Червона книга є основним державним документом, який містить узагальнені відомості про сучасний стан видів тварин і рослин України, що перебувають під загрозою зникнення. Правове значення Червоної книги полягає в тому, що занесені до неї тварини набувають особливого правового статусу, який виявляється в такому:

Інші заходи охорони тваринного світу спрямовані на охорону середовища перебування, умов відтворення та шляхів міграції тварин. Найбільш ефективними серед них є створення заповідників, інших територій, правовий режим яких визначає Закон України «Про природно-заповідний фонд». Тваринний світ на таких територіях може охоронятись як у комплексі з іншими природними ресурсами (наприклад, у заповідниках, національних природних парках), так і в спеціально створених з метою охорони тваринного світу об'єктах (загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхітіологічні заказники, зоологічні пам'ятки природи, зоологічні парки, сади тощо).

При проведенні екологічної експертизи об'єктів, впровадженні нової техніки, технологій, матеріалів і речовин обов'язково повинен враховуватися їх вплив на стан тваринного світу, середовище його перебування та шляхи міграції.

При здійсненні окремих видів природокористування (меліорація земель, ведення лісового господарства, видобування корисних копалин, організація міст відпочинку населення та ін.) повинні передбачатись і здійснюватись заходи щодо збереження середовища перебування тварин, забезпечення недоторканності ділянок, що становлять особливу зооекологічну цінність.

Також, службою державної ветеринарної медицини області проводиться ряд організаційно-господарських заходів щодо збереження тваринного світу.

Особлива увага приділяється профілактиці африканської чуми свиней в зв'язку з широким розповсюдженням останньої в Російській Федерації.

Враховуючи наявність тісних тривалих зв'язків України з РФ, наявністю міграційних шляхів диких кабанів існує високий степінь ризику занесення збудника захворювання на територію України, області.

Протягом 2012 року піддано вакцинації 340972 голів свиней проти класичної чуми свиней, щорічно проводяться моніторингові дослідження крові від диких кабанів на предмет виявлення антитіл до збудника чуми.

Головним управлінням ветеринарної медицини в Волинській області видано наказ від 22.03.2012р. № 29 «Про затвердження Державного плану моніторингу інфекційних хвороб птиці на території області на 2012 рік», на вимогу якого проводиться постійний моніторинг високопатогенного грипу птиці дикої, синантропної та домашньої.

Впродовж шести останніх років, весною та осінню, спільно з представниками держветптахоцентру Київської міжобласної спеціалізованої державної лабораторії ветеринарної медицини по хворобах птиці на озерах Шацького національного парку та національного природного парку «Прип'ять-Стохід» проводилось епізоотичне обстеження місць відпочинку перелітних птахів під час весняної та осінньої міграцій.

В зв'язку з розповсюдженням на території області сказу Головним управлінням ветеринарної медицини в Волинській області та обласною санітарно-епідеміологічною станцією проведено кущові наради-навчання щодо організаційних заходів профілактики сказу.

Основним носієм і джерелом збудника сказу в області є червона лисиця. Світовий досвід доводить, що в комплексі заходів боротьби зі сказом природного типу головне місце займає пероральна імунізація лисиць, як основного джерела збудника інфекції. Саме завдяки реалізації цього заходу більшість західноєвропейських країн вивільнились від сказу, або є дуже близьким до цього.

В поточному році планується проведення пероральної вакцинації диких тварин в тих районах, які безпосередньо межують з Республікою Польща, або в так званій 70-ти кілометровій зоні від кордону.

У зв'язку з виконанням вимог «Програми державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за губчастою енцефалопатією великої рогатої худоби та іншими пріонними інфекціями в Україні на 2011-2015 роки» протягом минулого року в Державній установі «Волинська регіональна державна лабораторія ветеринарної медицини» проведено 309 відповідних досліджень. Патологоморфологічних змін, характерних для губчастої енцефалопатії великої рогатої худоби не виявлено.

Головним управлінням ветеринарної медицини в Волинській області видано наказ від 26.01.2012р. № 8 щодо виконання та затвердження «Плану державного моніторингу залишків ветеринарних препаратів та інших забруднювачів у живих тваринах і необроблених продуктах тваринного походження», який зобов'язує фахівців проводити дослідження відповідно до вимог директиви ЄС 96/23/ЄС.

5.5. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон.

На території області створено 90 зон тривалого відпочинку загальною площею 259,44 га, 138 зон короткочасного відпочинку площею 1776,04 га.

Функціонують 2 природоохоронні, науково-дослідні, рекреаційні установи загальнодержавного значення – Шацький національний природний парк та національний природний парк «Прип'ять-Стохід», на території яких, відповідно до функціонального зонування, виділено зони стаціонарної та регульованої рекреації.

На території Шацького національного природного парку зона регульованої рекреації становить - 12971,1 га., зона стаціонарної рекреації – 978,0 га., на території Національного природного парку «Прип'ять-Стохід» проектом організації території передбачено створення зони регульованої рекреації - 2500 га і стаціонарної рекреації – 12,6 га.

До того ж територія Шацьких озер є основним відпочинковим центром області, де функціонує близько 80 баз відпочинку, 200 гостинних садиб.

Значна робота по даному напрямку проведена лісогосподарськими підприємствами області в частині створення та розміщення рекреаційних пунктів короткочасного відпочинку вздовж автомобільних доріг, навколо озерних та річкових комплексів області в межах лісового фонду. Визначено ліси рекреаційного призначення, їх площа становить більше 1,7 тис. га.

На території Волинської області під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини (204 національного та 1333 місцевого значення), з них 151 – археології (15 національного та 136 місцевого значення), 860 – історії (7 національного та 853 місцевого значення), 32 – монументального мистецтва (1 національного та 31 місцевого значення), 492 – містобудування і архітектури (179 національного та 313 місцевого значення).

Окрім того, на обліку в державних органах охорони культурної спадщини перебуває понад 3000 нововиявлених об'єктів (з них 1800 – пам'ятки археології).

В області налічується 20 історичних населених місць. Крім того на території області діють два історико-культурні заповідники:

Державний історико-культурний заповідник у м.Луцьку створений постановою Ради Міністрів Української РСР від 26 березня 1985 року № 130 «Про оголошення комплексу пам'яток історії та культури м.Луцька історико-культурним заповідником республіканського значення». Площа заповідника – 41 гектар. На території Державного історико-культурного заповідника у м.Луцьку знаходиться 19 пам'яток містобудування і архітектури національного значення та 39 – місцевого.

Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир» у м.Володимирі-Волинському створений на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2001 р. № 1509 «Про Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир» у м.Володимирі-Волинському». Площа заповідника – 14,5 гектарів. На території заповідника – 8 пам'яток містобудування і архітектури національного значення та 19 – місцевого.

Крім того в області землі рекреаційного призначення займають площу біля 0,477 тис. га.

Проте аналіз показує, що природно-ресурсний потенціал області загалом задіяний не в значній мірі, що говорить про можливість і необхідність подальшого рекреаційного освоєння території області, розвитку туристичної інфраструктури, що в свою чергу дасть створення нових робочих місць та збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Для вирішення даного питання необхідно в тому числі активізувати роботу орендарів водних об'єктів та постійних лісокористувачів області, як утримувачів потенційних для розвитку рекреації та туризму територій.

5.6. Туризм.

Багата історико-культурна спадщина, озера, ріки, ліси з цілющими дикоростучими ягодами та грибами, лікувальні торф'яні грязі, джерельні мінеральні води чотирьох типів, мисливство, рибальство створюють всі необхідні передумови для організації і функціонування лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, спортивного, мисливського, сільського та інших видів туризму.

На території Шацького національного природного парку створений візит-центр, облаштовано та діють дві еколого-пізнавальні стежки: «Лісова пісня» протяжністю 5,6 км. та «Світязянка» протяжністю 5,2 км. Планується обладнати додаткову екологічну стежку протяжність близько 5 км. Для прийому відвідувачів в літньому відпочинковому сезоні обладнано 5 рекреаційних пунктів, а саме «Незабудка», «Запісочне», «Полісянка», «Перемут» та «Турист».

Розроблено та облаштовано на території національного природного парку «Прип'ять-Стохід» 4 туристичні маршрути: 2 водні – «Чарівний світ Полісся» та «Прип'ятьські мандри»; 1 пішохідний - «Гармонія життя у долині Стоходу»; 1 кінний – «Старий парк над Стоходом». Існують 20 рекреаційних пунктів для короткочасного відпочинку туристів, 3 оглядові вежі та 2 приміщення довгострокового відпочинку на 12 ліжко/місце.

Через заповідні території Черемського природного заповідника проходить екологічна стежка «Черемський заповідник», яка має декілька варіантів маршрутів. За типом ця стежка комплексна (освітньо-краєзнавча з елементами наукової).

Також, через територію Маневицького району пролягає туристичний маршрут «Оконські озера – Черемський природний заповідник», що бере свій початок від унікальної гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення «Оконські джерела».

Захоплюючими є екскурсійні маршрути Волині. Тут ви можете потрапити до мурів старовинного Луцького замку або ж у княжий столий град Волині - тисячолітній Володимир, Зимненський монастир, заснований Володимиром Великим за часів Київської Русі, на Берестечківське поле козацької слави чи в таємниче казкове місце, де народилася славнозвісна «Лісова пісня» Лесі Українки.

У Волинській області знаходяться своєрідні історичні населені пункти та унікальні пам'ятки містобудування і архітектури, функціонує два історико-культурних заповідники: у м. Луцьку – «Старе Місто» та м. Володимирі-Волинському – «Стародавній Володимир». За 15 кілометрів від м. Луцька в селі Рокині є скарбниця історичних пам'яток - Народний музей історії сільського господарства Волині, який налічує понад 200 експонатів, діюча експозиція просто неба - Волинський скансен.

На Волині діє 83 туристичні фірми: 23 – туроператорів та 60 турагентів, мережа санаторно-курортних і відпочинкових закладів області нараховує понад 170 установ. Багато з них має свої особливості щодо відпочинку і лікування. Так, наприклад, пансіонат «Шацькі озера» знаходиться на березі найбільшого в Україні мальовничого озера Світязь -голубої перлини Полісся (175 км від м. Луцька), вода якого багата на вміст срібла та гліцерину, а гордістю санаторію «Пролісок», що в селі Грем'яче Ківецівського району, є джерело цілющої мінеральної води, яка за своїм хімічним складом аналогічна розсолам всесвітньо відомого курорту Карлові Вари.

Актуальним на Волині є пристосування під заклади туризму замкових, монастирських і палацово-паркових комплексів. Багато з них мають економічно вигідне географічне розташування в прикордонних зонах та поблизу міжнародних трас. На особливу увагу заслуговує історичний населений пункт селище Олика Ківерцівського району. Географічне розташування, компактність міської забудови на відносно невеликій території, оточеній майже з усіх боків водою, висока насиченість пам'ятками архітектури (Петропавлівський костел - 1450-1612 років будівництва, костел колегіатів Святої Трійці (1640 р.), в'їзна (Луцька) брама міських укріплень XVII ст., Стрітенська кам'яна церква, побудована в 1784 р.), домінуюче місце серед яких посідає замково-палацовий комплекс XVI-XVIIIст. з мальовничим парком на протилежному боці штучного озера, відомий як «Замок князів Радзивілів», роблять її особливо привабливою для практичного використання. Замок, який за розмірами та оригінальністю не поступається багатьом світовим аналогам, міг би виконувати роль резиденції чи туристичного бізнес-центру для проведення національних та міжнародних зустрічей, фестивалів, наукових конференцій тощо.

Перспективним є залучення інвестицій у розвиток сільського туризму на Волині. Є можливості створення маршрутів з включенням територій сусідніх держав Хелмського повіту Люблінського воєводства Республіки Польща та Брестської області Республіки Білорусь, розроблення спільного міжнародного туристичного продукту.

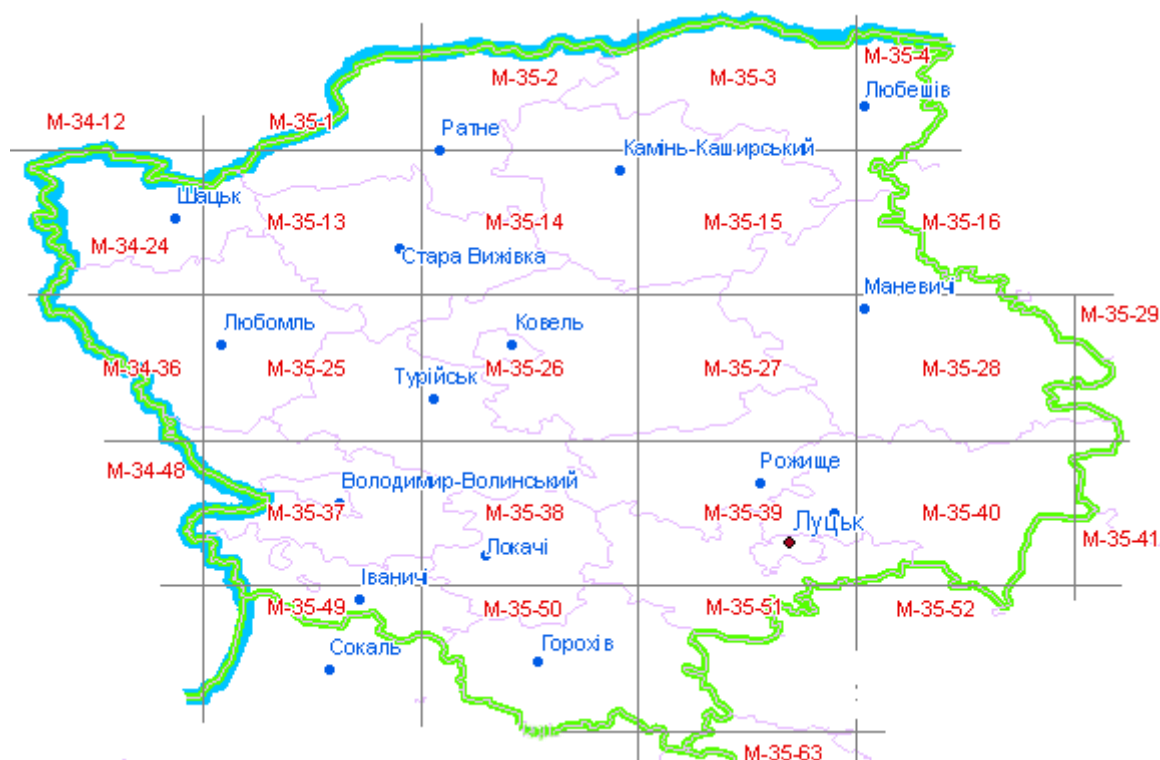
Яскраві регіональні особливості Волинської області, поряд з багатим природно-ресурсним та історико-архітектурним потенціалом, створюють всі передумови для організації сучасної туристичної інфраструктури і розвитку вітчизняного та міжнародного туризму на її території.

6. Земельні ресурси і ґрунти.

6.1. Структура та використання земельних ресурсів.

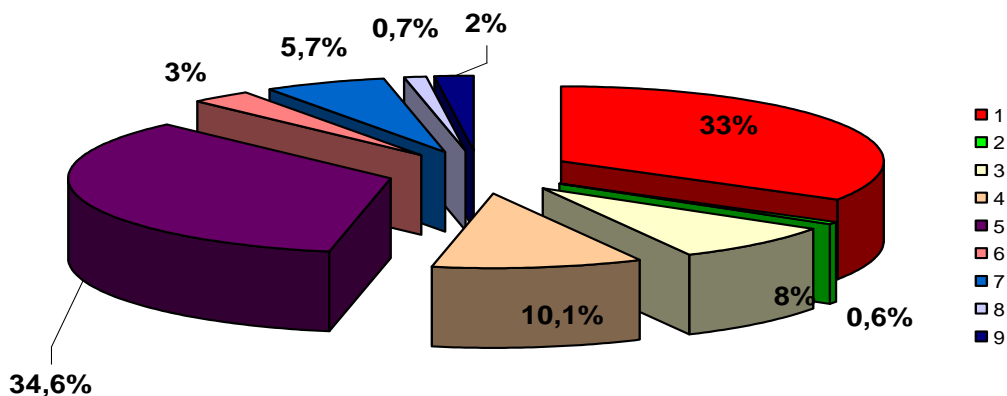
6.1.1. Структура та динаміка змін земельного фонду.

Земельний фонд області за станом на 01.01.2013 року становить 2014,4 тис. га, з них 1048,4 тис. га або 52% відсотка займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

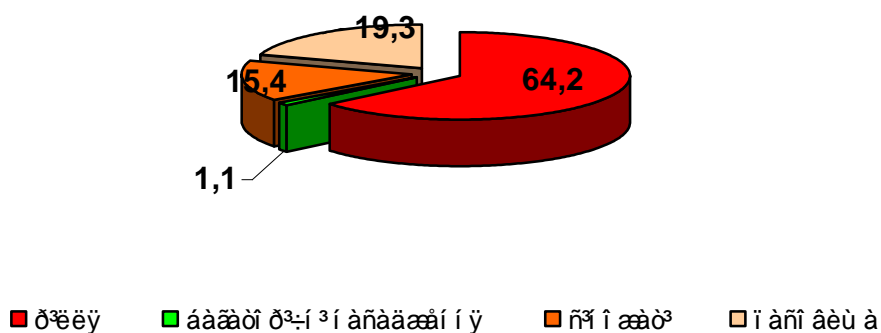

Структура земельного фонду області свідчить, що більше половини території зайнято сільськогосподарськими землями – 1080,9 тис. га (54%), сільськогосподарські угіддя становлять 52% (1048,4 тис. га), в тому числі рілля (1) – 33% (673,2 тис. га), багаторічні насадження (2) – 0,6% (11,7 тис. га), сіножаті (3) – 8% (161,0 тис. га), пасовища (4) – 10,1% (202,5 тис. га). Під лісами та лісовкритими площами знаходиться (5) – 697,7 тис. га або 34,6 %, забудовані землі (6) займають – 60,0 тис. га або 3%, болота (7) – 115,9 тис. га або 5,7%, відкриті землі без рослинного покриву (8) – 14,5 тис. га або 0,7%, води (9) – 45,4 тис. га або 2%.

Структура земельного фонду області станом на 01.01.2013р. (%)

Структура сільськогосподарських угідь станом на 01.01.2013р. (%)

З розподілу земельного фонду в розрізі основних землекористувачів та власників землі видно, що найбільшу питому вагу земель складають громадяни у власності і користуванні яких знаходиться 664,0 тис. га, з них для:

- ведення селянського (фермерського) господарства 46,1 тис. га;
- особистого селянського господарства 134,0 тис. га;
- будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель (присадибні ділянки) 50,1 тис. га;
- ведення товарного сільськогосподарського виробництва 388,5 тис. га.

Структура розподілу земельного фонду за власниками та користувачами землі станом на 01.01.2013р. (%)

У користуванні (в тому числі на умовах оренди) сільськогосподарських підприємств знаходиться 194,8 тис. га земель, з них у недержавних сільськогосподарських підприємств – 185,2 тис. га, у державних – 9,5 тис. га, у міжгосподарських підприємств – 0,1 тис. га земель.

У власності та користуванні закладів, установ, організацій знаходиться 7,3 тис. га земель; промислових та інших підприємств – 4,0 тис. га; підприємств та організацій транспорту, зв'язку – 18,4 тис. га; частин, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів оборони – 7,8 тис. га; організацій, підприємств і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 32,4 тис. га; лісогосподарських підприємств – 535,9 тис. га; водогосподарських підприємств – 4,1 тис. га.

Станом на 01.01.2013 року площі земель запасу та земель не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) становлять 545,7 тис. га., в тому числі землі запасу – 327,1 тис. га (з них 74,9 тис. га с/г угіддя), землі резервного фонду – 52,6 тис. га (з них 49,9 тис. га с/г угіддя) та землі загального користування – 136,0 тис. га (з них 56,0 тис. га с/г угіддя).

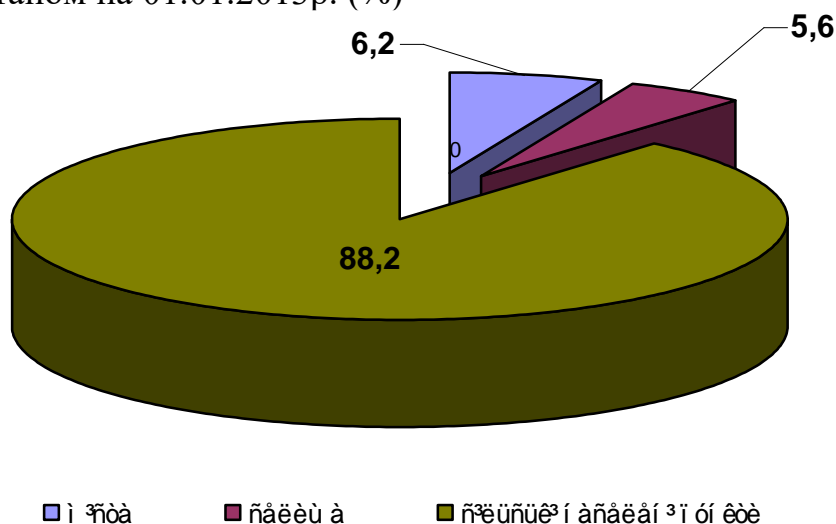
За станом на звітний період в державній власності знаходиться 1287,8 тис. га або 64%, у приватній власності 726,6 тис. га або 36%.

Ліси та інші лісовкриті площі займають територію 697,7 тис. га, що становить 34,6% території області. Із розподілу по основних землекористувачах видно, що найбільші площі знаходяться у державних лісогосподарських підприємств – 508,6 тис. га або 73%, у тому числі військовому лісгоспі – 1,8

тис. га; на землях запасу та землях не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) –159,6 тис. га або 23%; організацій, підприємств, і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 18,8 тис. га або 2,7%; у сільськогосподарських підприємств – 5,0 тис. га або 0,7%, з них у недержавних сільськогосподарських підприємствах – 4,5 тис. га або 0,6% та державних сільськогосподарських підприємствах – 0,5 тис. га або 0,1%; підприємств та організацій транспорту, зв'язку – 2,7 тис. га або 0,4%; частин, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів оборони – 1,8 тис. га або 0,3%; громадян – 1,1 тис. га або 0,1%.

Площа земель в межах населених пунктів становить 289,5 тис. га або 14,4% території області, в тому числі: міста – 17,8 тис. га або 0,9% території області та 6,2% площі населених пунктів; селища – 16,2 тис. га або 0,8% та 5,6% відповідно; сільські населені пункти – 255,5 тис. га або 12,7% та 88,2% відповідно.

Структура показників площ населених пунктів Волинської області станом на 01.01.2013р. (%)

Аналіз змін кількості власників землі та землекористувачів і їх земельних ділянок

Станом на 01.01.2013 року відбулися значні зміни у кількості власників землі та землекористувачів, у площах земельних ділянок наданих у користування або у власність, а також у складі угідь.

На звітну дату збільшилась площа земель сільськогосподарських підприємств за рахунок укладення договорів оренди земельних ділянок. Площа земель та кількість державних сільськогосподарських підприємств зменшилась у зв'язку з реорганізацією державного підприємства по Локачинському району Волинської області.

Значні зміни відбулися у землях, наданих громадянам у власність та користування. Так, площа вищезгаданих земель в порівнянні з минулим роком зменшилась на 6,5 тис. га. у зв'язку укладенням договорів оренди на земельні частки(паї) з сільськогосподарськими підприємствами. На звітну дату

збільшилося селянських (фермерських) господарств на 39 землекористувачів і загальна площа земель становить 46,1 тис. га., збільшилась площа земель для будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель і становить 50,1 тис.га.

Зміни по таких власниках, землекористувачах як заклади, установи, організації, промислові та інші підприємства відбулися за рахунок уточнення кількості власників землі та землекористувачів, а також їх площ на основі проектів землеустрою щодо інвентаризації земельних ділянок та видачі Державних актів.

Лісогосподарські підприємства збільшились внаслідок відведення земель ДП СЛАП для ведення лісового господарства із земель запасу та земель не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування), проведення інвентаризації земель та видачі державних актів на право постійного користування земельними ділянками.

На звітну дату площа сільськогосподарських угідь становить 1048,4 тис. га.

Площа сільськогосподарських земель в цілому змінилась у зв'язку із проведенням робіт по видачі Державних актів на право власності на землю взамін сертифікатів на земельну частку (пай) та затвердженням матеріалів інвентаризації земель, проектів землеустрою та уточнення грошової оцінки сільськогосподарських угідь, які підлягають паюванню.

6.3. Стан і якість ґрунтів.

6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення.

В 2012 році згідно плану робіт з суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення проведено обстеження 86,52 тис. га сільськогосподарських угідь в 67 сільськогосподарських підприємствах, фермерських господарствах та сільських радах трьох районів області, а саме: Ковельський – 37,56 тис. га, Камінь-Каширський – 26,74 тис. га, Турійський – 17,40 тис. га.

Крім того, по замовленню землекористувачів було проведено обстеження 17,40 тис. га земель сільськогосподарського призначення в 10 господарствах інших районів, з них в Луцькому – 5,23 тис. га, Горохівському – 5,27 тис. га, Локачинському – 2,81 тис. га, Рожищенському – 1,32 тис. га, Іваничівському – 1,15 тис. га, Ратнівському – 1,26 тис. га та Ківецівському 0,36 тис. гектарів.

За результатами обстеження кислі ґрунти в досліджуваних районах займають 30,53 % від обстежених площ. Серед них дуже сильно-та сильнокислі – 7,25, середньокислі – 12,30, слабокислі – 10,97 відсотки. Найбільше кислих ґрунтів – 76,38 % в Камінь-Каширському районі. З них 20,08% дуже сильно-та сильнокислі, 33,46 % - середньокислі, 22,84 % - слабокислі. В Ковельському районі частка кислих ґрунтів становить 14,39 %, з яких дуже сильно-та сильнокислі – 2,37, середньокислі – 3,96 і слабокислі – 8,06 відсотки. Лише 2,68 % кислих ґрунтів виявлено при обстеженні земель в Турійському районі і в основному (1,65 %) вони мають слабокислу реакцію ґрунтового розчину.

Аналіз внесення мінеральних та органічних добрив під урожай 2012 року в господарствах Волинської області

Назва району	Посівна площа, тис.га	Удобрена площа мінеральними добривами		Внесено мінеральних добрив, т. д.р.				Внесено мінеральних добрив на 1 га, кг д.р.				Внесено органічних добрив		Удобрена площа орг. добривами	
		тис. га	%	всього	N	P	K	всьо го	N	P	K	тис.т онн	т/га	тис. га	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Володимир-Волинський	17,005	14,8	87,0	2805,6	1948	353,8	503,8	165	115	21	30	33,38	2,0	0,57	3,3
Горохівський	39,391	34,6	87,8	4209,5	2984,2	610,8	614,5	107	76	16	16	40,12	1,0	0,83	2,1
Іваничівський	13,956	11,9	85,3	1677,9	1176,0	199,5	302,4	120	84	14	22	22,38	1,6	0,41	2,9
Камінь-Каширський	1,326	0,5	37,7	8,8	3,6	2,5	2,7	7	3	2	2	4,31	3,2	0,48	36,5
Ківерцівський	11,149	9,1	81,6	666,8	470,5	86,7	109,6	60	42	8	10	8,15	0,7	0,57	5,1
Ковельський	18,581	14,800	79,7	1104,7	685,8	195,3	223,6	59	37	11	12	62,96	3,4	1,64	8,8
Локачинський	17,585	16,6	94,4	2211,1	1717,5	214,4	279,2	126	98	12	16	2,67	0,2	0,67	3,8
Луцький	34,619	29,4	84,9	4040	2746,3	568,6	725,1	117	79	16	21	106,5	2	3,1	6,4
Любешівський	0,407	0,100	24,6	12,5	5,1	3,7	3,7	31	13	9	9	0,70	1,7	0,04	10,7
Любомльський	0,919	0,1	10,9	27,4	25,6	0,9	0,9	30	28	1	1	2,56	2,8	0,03	2,7
Маневицький	3,158	0,600	19,0	18,2	17,9	0,2	0,1	6	6	0,1	0,0	0,42	0,1	0,07	2,2
Ратнівський	6,404	3,1	48,4	230,5	88,1	66,8	75,6	36	14	10	12	5,00	0,8	0,22	3,5
Рожищенський	9,623	7,1	73,8	515,5	363,5	70,4	81,6	54	38	7	8	32,72	3,4	0,71	7,4
Старовижівський	4,813	1,4	29,1	141,5	54,8	53,3	33,4	29	11	11,1	6,9	0,80	0,2	0,03	0,6
Турійський	19,505	15,200	77,9	1795,1	1145,3	322	327,8	92	59	17	17	52,11	2,7	0,97	5,0
Шацький	0,194	0	0,0	3,6	0,6	1,5	1,5	19	3	8	8		0,0	0,00	0,0
Всього	198,635	159,3	80,2	19468,7	13432,8	2750,4	3285,5	98	68	14	17	374,77	1,9	9,45	4,8

Аналіз внесення мінеральних та органічних добрив під багаторічні насадження в 2012 році

Райони	Удобрена площа міндобривами						Внесено міндобрив, тонн пожив.речов.							
	тис.га	%	Всього	N	P	K	Всього	N	P	K	тис.т	т/га	тис.га	%
Володимир-Волинський	0,047		10	3,3		6,7	215	71	0,0	143,8				
Горохівський														
Іваничівський														
Камінь-Каширський														
Ківерцівський														
Ковельський	0,084		24,0	14,0	4,8	5,2	286	167	57	62	1,400	100,0	0,014	
Локачинський	0,260		27,9	21,7	4,1	2,1	107	83	16	8				
Луцький														
Любешівський														
Любомльський														
Маневицький	0,017		0,3		0,3		18	0	17,6	0,0				
Ратнівський														
Рожищенський														
Старовижівський														
Турійський														
Шацький	0,101		1,7	1,7			17	17						
Всього	0,509		63,9	40,7	9,2	14,0	126	80	18	28	1,400	100,0	0,014	

Агрохімічна характеристика обстежених земель за реакцією ґрунтового розчину

Район	Обстежена площа, тис.га	Площі ґрунтів за реакцією ґрунтового розчину												Середньозважений показник рН
		дуже сильно-та сильнокислі < 4,5		середньокислі і 4,6 - 5,0		слабокислі 5,1 - 5,5		всього кислих < 4,5-5,5		близькі до нейтральних 5,6 - 6,0		нейтральні 6,1 - 7,0		
		тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Камінь-Каширський	26,84	5,39	20,08	8,98	33,46	6,13	22,84	20,5	76,38	3,27	12,18	3,07	11,44	5,1
Ковельський	37,59	0,89	2,37	1,49	3,96	3,03	8,06	5,41	14,39	3,83	10,19	28,35	75,42	6,6
Турійський	22,41	0,02	0,09	0,21	0,94	0,37	1,65	0,6	2,68	1,0	4,46	20,81	92,86	6,9
Всього	86,84	6,30	7,25	10,68	12,30	9,53	10,97	26,51	30,53	8,10	9,33	52,23	60,15	6,2

Агрохімічна характеристика обстежених земель за вмістом рухомих сполук фосфору

Район	Обстежена площа, тис.га	Площі ґрунтів за вмістом рухомих фосфатів												Середньозважений вміст P ₂ O ₅ , мг/кг ґрунту
		дуже низький <26		низький 26 - 50		середній 51 - 100		підвищений 101 - 150		високий 151 - 250		дуже високий >250		
		тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Камінь-Каширський	26,84	0,22	0,82	2,43	9,05	12,02	44,78	10,52	39,20	1,65	6,15	0	0,00	90
Ковельський	37,59	0,14	0,37	5,22	13,89	13,9	36,98	12,79	34,03	5,51	14,66	0,03	0,08	105
Турійський	22,41	0,27	1,20	2,85	12,72	7,3	32,57	7,9	35,25	4,08	18,21	0,01	0,04	116
Всього	86,84	0,63	0,73	10,50	12,09	33,22	38,25	31,21	35,94	11,24	12,94	0,04	0,05	103

Агрохімічна характеристика обстежених земель за вмістом гумусу

Назва району	Обстежена площа, тис. га	Вміст гумусу в %												Середньозважений показник, %
		дуже низький <1,1		низький 1,1-2,0		середній 2,1-3,0		підвищений 3,1-4,0		високий 4,1-5,0		дуже високий >5,0		
		тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	тис.га	%	
Камінь-Каширський	18,46	3,17	17,17	12,87	69,72	2,25	12,19	0,12	0,65	0,05	0,27	0	0	1,55
Ковельський	33,71	6,5	19,28	21,44	63,60	4,9	14,54	0,7	2,08	0,17	0,50	0	0	1,59
Турійський	21,75	2,11	9,70	15,89	73,06	3,5	16,09	0,25	1,15	0	0,00	0	0	1,64
Всього	73,92	11,78	15,94	50,20	67,91	10,65	14,41	1,07	1,45	0,22	0,30	0	0	1,59

Результати агрохімічних досліджень 2012 року свідчать, що вміст рухомих фосфатів у обстежуваних районах знаходиться в межах 90-116 мг/кг ґрунту, а в середньому він становить 103 мг/кг.

Із загальної кількості обстежених земель в 2012 році 12,82 % мають дуже низький і низький вміст рухомого фосфору. Біля 40 % земель обстежених районів характеризуються середнім вмістом фосфору, і 48,93 % площ володіють підвищеною і високою забезпеченістю рухомими формами фосфатів. Зокрема у Камінь-Каширському районі 9,87 % земель мають дуже низьку і низьку, 44,78 % - середню та 45,34 % - підвищену і високу забезпеченість рухомим фосфором, в Ковельському та Турійському районах відповідно 14,26 % та 13,92 % земель низько забезпечені, 36,98 % та 32,57 % - середньозабезпечені і 48,76 % та 53,50 % - підвищено і високо забезпечені цим елементом.

За результатами агрохімічних досліджень 2012 року, середньозважений вміст рухомих сполук калію в обстежуваних районах знаходиться в межах 73-85 мг/кг ґрунту, що відповідає низькій та середній забезпеченості.

Із загальної кількості обстежених земель 62,29 % мають дуже низький і низький вміст рухомих сполук калію, 30,31 % земель районів характеризуються середнім вмістом калію, і 7,40 % площ ґрунтів відносяться до оптимально забезпечених - підвищений та високий.

Результати досліджень звітного періоду вказують, що 83,85 % земель обстежених районів мають дуже низький і низький вміст гумусу, а в Камінь-Каширському районі частка таких земель становить 86,89 %, в Ковельському – 82,88 % і Турійському – 82,76 відсотки (табл. 2.4). Лише 16,15 % обстежених площ мають середній та підвищений вміст гумусу. Найбільше таких земель (17,24 %) з обстежених виявлено в Турійському, а найменше (13,11 %) – в Камінь-Каширському районах.

Середньозважений показник вмісту гумусу становить у Турійському районі 1,64 %, в Ковельському і Камінь-Каширському відповідно 1,59 та 1,55 відсотків.

6.3.2. Забруднення ґрунтів.

Для проведення токсикологічних досліджень ґрунтів за планом агрохімічної паспортизації в 2012 році було проаналізовано 1276 зразків ґрунту, в яких проведено 3828 випробувань на вміст стійких хлорорганічних пестицидів (ДДТ, ГХЦГ) та 2,4-Д.

Аналізуючи вміст залишкових кількостей ДДТ (суми метаболітів) слід відмітити, що із 1276 проаналізованих зразків ґрунту, 204 містять залишкові кількості пестицидів (ЗКП). Проте, перевищення ГДК суми метаболітів ДДТ не виявленою. Максимальний вміст становив 0,027 мг/кг при ГДК 0,1 мг/кг.

Перевищень ГДК ГХЦГ (суми ізомерів) також не виявлено. З 1276 проаналізованих проб, ЗКП виявлено у 125 зразках. Максимальний вміст становив 0,009 мг/кг при ГДК 0,1 мг/кг.

Стосовно 2,4-Д, з 1276 випробувань у 59 виявлено ЗКП даного

препарату. Максимальний вміст становить 0,002 при ГДК 0,25 мг/кг.

Також, за звітний період для агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення було проаналізовано 1927 ґрунтових зразків на вміст свинцю і кадмію та 1276 зразків на вміст ртуті. Не зважаючи на присутність цих забруднювачів у ґрунтах області, перевищень їх ГДК не виявлено).

Вміст рухомих сполук свинцю (середні значення) у ґрунтах обстежених районів коливався від 0,75 мг/кг у Камінь-Каширському, до 1,50 мг/кг ґрунту у Локачинському та Луцькому районах. Максимальний вміст рухомих сполук свинцю, а саме 2,50 мг/кг ґрунту, було виявлено в Локачинському районі. Проте це значення не перевищує ГДК (20 мг/кг).

Середні значення рухомих сполук кадмію по районах знаходяться в межах 0,05-0,09 мг/кг ґрунту. Максимальний їх вміст (0,17 мг/кг) виявлено в Турійському районі і не перевищує ГДК (0,7 мг/кг).

Максимальний вміст ртуті становив 0,014 мг/кг при ГДК 2,1 мг/кг ґрунту.

В рамках програми агрохімічної паспортизації в 2012 році з метою контролю за радіаційним станом та можливою міграцією радіоактивних елементів проводились дослідження ґрунтових зразків на активність ^{137}Cs та ^{90}Sr .

Загальна площа сільськогосподарських угідь на якій проводили обстеження становить 103,920 тис.га, в тому числі: ріллі – 85,430 тис.га, луків та пасовищ – 18,490 тис.гектарів. В Камінь-Каширському районі, що знаходиться в забрудненій зоні проведені дослідження на загальній площі 26,740 тис.га, у тому числі: ріллі – 19,810 тис.га, луків та пасовищ – 6,930 тис.га.

Всього, за звітний період, проаналізовано 653 зразки на ^{137}Cs та 181 на ^{90}Sr , в тому числі в Камінь-Каширському районі 144 і 41 відповідно.

Щільність забруднення усіх обстежених сільськогосподарських угідь ^{137}Cs становить до 1 Кі/км², а ^{90}Sr до 0,02 Кі/км².

6.3.3. Деградація земель.

Ерозія ґрунту є одним з найбільш руйнівних явищ природи. Під впливом водної ерозії вимиваються гумус та поживні речовини ґрунту. Потоки води виносять продукти руйнування в яри, балки, ставки та озера, замулюючи їх. Об'єм води у річках і водоймах зменшується, погіршується їх санітарний стан. На ґрунтах з легким механічним складом розвивається вітрова ерозія.

В області на сільськогосподарських угіддях нараховувалось 104,2 тис. га змитих ґрунтів. З них у Горохівському районі - 31,2 тис. га, Луцькому - 26,6 тис. га, Локачинському - 17,2 тис. га, В-Волинському - 12,5 тис. га, Іваничівському - 9,2 тис. га, Ківерцівському - 7,5 тис. га.

Дефляційно-небезпечних ґрунтів сільськогосподарських угідь в області нараховувалось - 258,2 тис. га. З них у Ковельському районі - 33,2 тис. га, Турійському - 27,7 тис.га, Рожищенському - 21,9 тис.га, Старовижівському -

20,1 тис. га, Любомльському - 19,9 тис. га, Ратнівському - 19,4 тис. га, Камінь-Каширському - 19,2 тис. га, Маневицькому - 16,5 тис. га, Любешівському - 17,0 тис. га, В.-Волинському - 16,4 тис. га, Іваничівському - 4,6 тис. га, Луцькому - 6,7 тис. га, Горохівському - 7,2 тис. га, Локачинському - 7,8 тис.га.

До комплексу протиерозійних заходів у боротьбі з ерозією входять протиерозійна організація території, протиерозійні лісо-, лукомеліоративні та гідротехнічні заходи.

З метою ефективного використання земель запасу та резервного фонду та вилучення із господарського обігу малопродуктивних та деградованих сільськогосподарських угідь згідно з розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації від 31.12.2002 року №465, проведено інвентаризацію сільськогосподарських угідь земель запасу та резервного фонду, не наданих у власність і користування. За результатами інвентаризації виявлено 10,0 тис. га, земель з переважаючими дерново-підзолистими піщаними, зв'язно-піщаними неоглеєними та глеюватими, середньо- та сильнозмитими опідзоленими ґрунтами, які відповідно до чинного законодавства підлягають консервації - залісенню або залуженню.

Консервація малопродуктивних та деградованих земель здійснюється відповідно до Порядку консервації земель, затвердженого наказом Держкомзему від 17.10.2002 №175 та Методичних рекомендацій щодо механізму виведення з господарського обігу земель, що підлягають консервації.

Вирішується питання розробки Генеральної схеми порушених земель Волинської області.

6.4. Оптимізація використання та охорона земель.

Аналізом існуючого стану факторів, що не сприяють поліпшенню ситуації в питаннях земельних відносин на території області, які в цілому негативно впливають на стан дотримання вимог законодавства про охорону земель, на ефективність системи державного управління земельних ресурсами, від чого залежить координованість діяльності органів виконавчої влади в області земельних відносин, слід віднести:

- відсутність матеріалів планування території області, районів, їх окремих частин (сільських рад та їх частин) з визначенням заходів реалізації державної політики та врахуванням державних інтересів під час планування території, історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій вказаних територій;

- відсутність відкоригованих у відповідності до умов сучасного розвитку планування і забудови та вимог діючого законодавства України генеральних планів населених пунктів, в тому числі міст обласного підпорядкування;

- відсутність затвердженої проектної документації по визначенню та встановленню водоохоронних зон та бережних водозахисних смуг вздовж

відкритих водойм на території області, включаючи природно-заповідний фонд;

- відсутність проектної документації по організації територій об'єктів природно-заповідного фонду, межі ПЗФ не винесені в натуру.

7. Надра.

7.1. Мінерально-сировинна база.

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази.

За даними Державного інформаційного геологічного фонду України в надрах Волині знаходиться досить значний мінерально-сировинний потенціал, який характеризується наявністю природного газу, самородної міді, кам'яного вугілля, торфу, сапропелю, цегельно-черепичної сировини, піску для будівельних робіт і виробництва скла, фосфоритів.

В 2000 році розпочато експлуатацію Локачинського родовища природного газу, запаси якого складають 7,104 млрд. м³. Видобуток в 2011 р. становив 0,032 млрд. м³. Передбачено експлуатацію родовища на протязі 20 років. Крім того, в області налічується 2 нафтогазоперспективних об'єкти, підготовлених до глибокого буріння. Перспективні ресурси (кат С3) вільного газу на них оцінюються в 1,553 млрд.м³, а нафти – 0,085 млн.т. Геологорозвідувальні роботи по пошуку газу продовжуються.

Волинське родовище кам'яного вугілля, що є північною частиною Львівсько-Волинського басейну, повністю розвідане. Запаси 11 родовищ оцінюються в 70,4млн. т. Родовища розробляють 4 шахти, загальна річна потужність їх складає 1,25 млн.т. Фактично добувають 0,3-0,4 млн.т. на рік. Будується шахта № 10 "Нововолинська" річною потужністю 0,9 млн.т. Запаси шахти – 37,8 млн.т, а це 3,32% запасів від стану по Україні.

В озерах області зосереджені великі запаси сапропелю, який може застосовуватися як фосфатно-вапнякові дорбрива, а деякі різновиди використовуватись у ветеринарії, підгодівлі худоби, косметичній промисловості та в медицині. В області виконані розвідувальні роботи на 190 родовищах, на яких розвідано 64,79 млн.т сапропелю, це складає 84,19% від республіканських. Найбільша кількість запасів сапропелю зосереджена в Ратнівському, Шацькому, Старовижівському та Турійському районах.

В Камінь-Каширському, Ратнівському і Старовижівському районах виявлені поклади фосфоритів. Загальна площа родовищ фосфоритів – 65,3км², середня потужність продуктивного пласта – 1,13 м. Освоєння родовищ потребує інвестицій і можливе після проведення більш детальних геологорозвідувальних робіт та дослідно-промислових досліджень.

В області зосереджені найбільші ресурси торфу України – 27,4%. На території області виявлено і розвідано 110 родовищ торфу запаси якого налічують 150,786 млн. т кат. АВС₁ і 10,644 млн. т кат. С₂ (20,35% від загальних запасів торфу по Україні). До експлуатації залучено 5 родовищ з запасами 18,019 млн. т. Видобуток торфу за 2011 р. становив 251 тис. Т. Крім цього, в області налічується 198 об'єктів, які не враховані балансом; з них

177 - з загальними прогнозними ресурсами 162,877 млн. т та 21 - площею до 10 га - 455 тис.т.

Незважаючи на те, що видобуток органічних та мінеральних, досить часто карбонатних, відкладів сучасних озер та торфу за останні роки значно знизився, що в свою чергу спричинило дефіцит мінеральних добрив та їх суттєве подорожчання.

З метою виявлення та використання для лікування в області обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей. Найбільш придатними для лікування є торфові грязі родовищ с.Головно, с.Машово Любомльського району, м.Берестечко Горохівського району, с.Журавичі Ківерцівського району, с.Троянівка Маневицького району. На родовищах торфу в області працює 3 торфобрикетні заводи по виробництву паливних брикетів. Практично зупинилось виробництво торфу в якості органічних і органо-мінеральних добрив.

Мідно-нікелеві рудопрояви розташовані в межах Волинського блогу Українського щита. Найбільш перспективною на виявлення родовищ міді є трапова формація Волині. Відомі рудопрояви представлені самородномідним зруденінням. В цілому виявлено Волинський, Кухотсько-Волинський та Маневицький металогенічні райони. Ресурсна база Волинського металогенічного району становить 5885 тис.т самородної міді за категоріями Р1, Р2, Р3 . В північно-західній частині області (ділянка Жиричі) в туфах і базальтах виявлені рудні горизонти. Середні потужності та середні вмісти самородної міді по рудних горизонтах складають відповідно: 1А – 5,7м і 0,27%, 2А – 2,23м і 0,42%, 2Б – 1,73м і 0,45%, 3А – 1,26м і 0,3%, 3Б – 1,78м і 0,32%. Мідна мінералізація супроводжується благороднометальною. Середні вмісти в міді: золота – 8,7г/т, срібла – 706г/т, платини – 0,03г/т, паладію – 0,01г/т. Ресурсна база Кухотсько-Волинського металогенічного району становить за категорією Р3 – 4398 тис.т, Маневицького – 3837 тис.т (категорії С2, Р1, Р3). За станом вивченості найбільш перспективною є Південно-Рафалівська ділянка (знаходиться в межах Поліської низовини на території Маневицького району).

На сьогодні розроблена програма "Мідь України", якою передбачено проведення пошуково-розвідувальних робіт в межах вищезгаданих рудних вузлів з метою відкриття родовищ міді.

Достатньо забезпечена область будівельною сировиною. Розвідано 31 родовище будівельних пісків (59,667млн.м³) та 1 родовище будівельних базальтів (запаси 18 млн.м³, що становить 12% від запасів по Україні), 2 родовища пісків для виробництва скла (запаси 2,11 млн. т), 8 родовищ високоякісної крейди (запаси 28 млн. т), яка може використовуватись для виробництва вапна, карбіду і як меліорант для розкислення ґрунтів), 1 родовище піску для пісочниць локомотивів (запаси 1,4 млн.м³), 37 родовищ цегельно-черепичної сировини із запасами 42,76 млн.м³, в тому числі глини 4,78 млн.м³ та суглинку 37,98 млн.м³. Гострою для області є проблема видобування будівельного піску (виготовлення бетону, силікатних виробів, будівельних розчинів, баластування залізниць, покриття автодоріг тощо). Із

врахованих Державним балансом 31 родовища із загальними запасами піску 59,667 млн. м³ до розробки залучено лише 13 родовищ із сумарними запасами піску 7708,4 тис. м³ за категоріями А+В+С₁. Видобуток сировини у 2011 р. становив 253,71 тис. м³. В межах області розробляється 46 родовищ корисних копалин місцевого та загальнодержавного значення (базальт, піски будівельні, суглинки, глина, крейда, торф, природний газ, вугілля, підземні прісні та мінеральні води).

Стан мінерально-сировинної бази приведено в таблиці 7.1.

Мінерально-сировинна база*

Таблиця 7.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ**		Родовища, що розробляються		Одиниця виміру	Видобуток сировини в 2011 р.	Балансові запаси А+В+С ₁ станом на 01.01.12
	009р	011р	2009 р.	2011 р.			
Газ вільний			Локачинське	Локачинське	млн. куб. м	32	7072
Вугілля			Волинське	Волинське	тис. т	362	26677
Торф	10	10	Стояннів	Стояннів	тис. т	15	332
			Сойне	Сойне	тис.	74	2926
			Засвіття-Ситнелюк	Засвіття-Ситнелюк	тис. т	86	10624
			Вутишно	Вутишне	тис. т	76	3789
			Лютка		тис. т		
Вода підземна (питна та технічна)		1	Володимир-Волинське	Володимир-Волинське	тис. м ³ /добу	5,254	5,0
			Ковельське	Ковельське	тис. м ³ /добу	11,196	25,1
			Луцьке	Луцьке	тис. м ³ /добу	47,107	106,9
			Нововолинське	Нововолинське	тис. м ³ /добу	12,548	38,5
			Торчинське	Торчинське	тис. м ³ /добу	0,487	0,60
			Ківерцівське	Ківерцівське	тис. м ³ /добу	0,912	1,2
Вода мінеральна			Луцьке				
Сапропель	90	90			тис. т		48069
Крейда			Городилецьке, діл. №1 (західна)	Городилецьке, діл. №1 (західна)	тис. т	22,2	3003,07
			Пожаківське	Поржарківське	тис. т	0,39	609,11
Пісок будівельний (для дорожнього будівництва та будівельних розчинів)	8	2	Радошинське (ділянка №2)	Радошинське	тис. куб. м	123,5	2269,8
			Ковельське (Південний поклад)	Ковельське (Південний поклад)	тис. куб. м	31,07	311,36
			Озютичівське	Озютичівське	тис. куб. м	2,28	188,5
			Крижівське	Крижівське	тис. куб. м	5,4	865,67
				Пустомитівське	тис. куб. м	12,5	62,1
Пісок для силікатної цегли			Кульчинське (розвідка 1966 р., діл. Серхів)	Городилецьке	тис. куб. м	2,43	3104,49
			Кульчинське (діл. Серхів)	Кульчинське (діл. Серхів)	тис. куб. м	11,37	1918,5

			Сокольське (діл. Західна, діл. Східна)	Сокольське (діл. Західна, діл. Східна)	тис. куб. м	74,8	1336,18
Пісок для благоустрою, рекуль. і планування території			Сирниківське		тис. куб. м		
			Піддубцівське	Піддубцівське	тис. куб. м	24,6	-
Пісок кварцовий						-	2109
Пісок для пісочниць локомотивів						-	1412
Камінь будівельний (базальт)				Малоосницьке		-	17966
Суглинок, глина	4	7	Дубечнівське (діл.2)				
			Лобачівське				
			Новокоршівське	Новокоршівське	тис. куб. м	26,8	1022,6
			Рокитянське	Рокитянське	тис. куб. м	0,69	1316,33
			Лаврівське				
			Гнідавське	Гнідавське	тис. куб. м	21,4	108,1
			Потоківське				
			Низкинтчівське				
			Павловичівське	Павловичівське	тис. куб. м	0,1	638,14
	Війницьке	тис. куб. м	11,05	399			

* - інформація за 2012 рік відсутня, так як на запити відповідь від Державної служби геології та надр України та державного науково-виробничого підприємства «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ» одержано не в повному обсязі.

** - загальна кількість родовищ, в т. ч. такі, що розробляються, не розробляються, експлуатаційні, резервні, перспективні для розвідки, прогностичні, охоронні, осушені, мілкопокладові – за даними Державного інформаційного геологічного фонду України.

7.2. Система моніторингу геологічного середовища.

Підземні води є складовою частиною геологічного середовища. Державна система моніторингу підземних вод – це система проведення спостережень, збирання обробки, підготовки та передавання інформації про стан підземних вод, прогнозування його змін у природних умовах та під впливом господарської діяльності та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам гідрогеологічної обстановки та дотримання вимог екологічної безпеки.

Спостережна мережа моніторингу підземних вод державного рівня Волинської області складається із 21 спостережного пункту (с.п.), в т.ч. ґрунтової води – 9 с.п., міжпластової води – 8 с.п., опорних полігонів по вивченню умов формування експлуатаційних запасів підземних вод – 4 с.п.

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість.

Погнозні ресурси підземних вод в Волинській області складають 2586,3 тис. м³/добу з мінералізацією до 1 г/дм³.

Волинська область розташована в межах Волино-Подільського артезіанського басейну. Основний водоносний горизонт питних і технічних підземних вод приурочений до відкладів верхньої крейди, місцями, у комплексі з нижньокарбовоними та девонськими відкладами.

За звітний період приросту балансових експлуатаційних запасів у області не було.

Станом на 01.01.2013 р. на території області розвідані та взяті на облік балансові експлуатаційні запаси питних і технічних підземних вод, які затверджені ДКЗ СРСР, ТКЗ України, ДКЗ України по 8 родовищах, які включають 21 ділянку з експлуатаційними запасами у кількості 329,04 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁ та 21,80 тис. м³/добу - за категорією С₂. Розвіданість ресурсу становить 14%. В 2012 році розроблялись 13 ділянок, з них використовувались 13. Видобуток питних і технічних підземних вод склав 77,504 тис. м³/добу (освоєння становить 5% від загальної кількості ресурсів і 22% від кількості затверджених запасів). Загальна кількість невикористаних ресурсів становить 2446,58 тис. м³/добу. Загальна кількість невикористаних запасів становить 273,32 тис. м³/добу.

Найбільш перспективними для розробки питних і технічних підземних вод є 2 ділянки Луцького родовища: Вербаєво-Луцицька 1, балансові експлуатаційні запаси якої складають 27,60 тис. м³/добу за сумою категорій А+В і Вербаєво-Луцицька 2, з запасами 45,50 тис. м³/добу за сумою категорій А+В+С₁ та родовище Ковельське (ділянка Південна) з балансовими експлуатаційними запасами 22,00 тис. м³/добу за сумою категорій А+В+С₁.

Основні водоносні горизонти мінеральних підземних вод Волинської області приурочені до пісковиків кембрію та поліської світи протерозою, а також до відкладів верхнього девону, представлених вапняками.

За звітний період приросту балансових експлуатаційних запасів в області не було.

Всього станом на 01.01.2012 р. на території Волинської області розвідано і взято на облік балансові експлуатаційні запаси мінеральних підземних вод, які затверджені в ДКЗ СРСР, УТКЗ, ДКЗ України по 2 родовищах, що включають 2 ділянки мінеральних підземних вод, які не розроблялись. Балансові експлуатаційні запаси родовищ складають 590,000 м³/добу за сумою категорій А+В+С₁. Мінеральні води відносяться до типу бромних, маломінералізованих без специфічних компонентів і властивостей та природно-столових. Балансові експлуатаційні запаси мінеральних лікувальних вод становлять 290,000 м³/добу за сумою категорій А+В+С₁, природно-столових - 300,000 м³/добу. Видобутку у 2011 році не було.

Так як експлуатаційні запаси мінеральних підземних вод Волинської області не використовуються, то можна вважати, що всі неосвоєні експлуатаційні, а також оцінені запаси, що не пройшли державну експертизу, є перспективними на подальше використання.

На території Волинської області існує два осередки забруднення підземних вод (військова нафтобаза м.Луцьк, склади ядохімікатів в с.Скулин). В межах цих осередків підземні води четвертинних та

верхньокрейдяних відкладів забруднені нафтопродуктами, амонієм, нітратами.

Водозабори області працюють в сталому гідродинамічному та гідрохімічному режимі без перевищення розрахункових величин.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси.

Різноманітні та специфічні особливості рельєфу Волинської області, строкатість літологічної основи району сприяють розвитку на її території екзогенних геологічних процесів, таких як карст, розвіювання пісків, заболочування, бокова, площинна та лінійна (глибинна) ерозія. Формування цих процесів проходить в тісному зв'язку з неотектонічними рухами території.

Територія Волині по схемі районування карста України розташована в межах Західно-Поліської карстової області, яка характеризується змішаним типом карсту – поверхневим та глибинним. Площа поширення карсту становить 20080 км², що становить 99,4 % площі області.

Глибинний карст належить до серії тектонічних розломів і проявляється по всій мергельно-крейдяній товщі крейдяних відкладів у вигляді тріщиноватих зон з підвищеною водомісткістю. У місцях перетину тріщин утворюються воронки. Походження карстових озер також пов'язано з перетином регіональних тріщин, розломів та зон дроблення.

Поверхневий карст особливо інтенсивно розвинутий на піднятій поверхні верхньокрейдяних відкладів в центральній та північно-західній частині території області (район міст Любомль, Ковель та Турійськ). Тут в крейдяних відкладах розповсюджені воронки, розміри яких коливаються в значних межах: діаметр – від 1,5 до 40 м, глибина – від 1 до 5 м. Схили воронок в основному пологі, деколи – обривчасті. Площа розповсюдження воронок коливається від 1%-3% -- в межах Волинської височини, до 20% -- в межах Турійсько-Костопільської денудаційної рівнини. Кількість проявів – 1529 шт.

В руслах або в заплавах та перших надзаплавних терасах річок Турія, Стохід, Стир та інш. широко розповсюдженою формою карсту є воронки, які сформовані виходом напірних вод. Глибина воронок сягає 10 м при глибині русла до 2 м.

Процес розвіювання має місце в північній частині області, поширений в долинах річок, найчастіше на бровках терас. На міжрічкових просторах еолові процеси розвинуті в меншій мірі, тут еолові піщані дюни опоясують крупні болотні масиви та ізометричні озерні котловани.

В результаті вітрової ерозії сформувались різноманітні по формі піщані пагорби і дюноподібні підвищення висотою від 2 до 15 м.

На умови переміщення дюнних пісків в значній мірі впливає рослинність. На даний час еолові форми рельєфу в більшості випадків закріплені лісовими насадженнями.

В результаті осушення заплав малих річок, вітрова ерозія на даний час поширена також на осушених торфовищах.

Процес заболочування найбільш поширений в межах Волинського Полісся. Цей район характеризується надмірним зволоженням, що в комплексі з плоским слаборозчленованим рельєфом обумовлює широкий розвиток процесу заболочування. Особливо розповсюджено це явище в долинах річки Прип'ять і її правих притоків: Вижівка, Турія та Стохід, де болотні масиви займають до 60-70% території.

Значно менше боліт та заболочених територій на півдні та центральній частині Волинського Полісся – до 40%. Заболочування даної території можна пояснити згладжено-рівнинним рельєфом незначним поверхневим стоком вод і слабою фільтруючою властивістю нижче залягаючих відкладів.

На півдні області, в межах Волинської лесової височини, болота розвинуті лише в долинах річок Західний Буг, Луга, Стир та їх притоків.

В межах області ерозійні процеси розвинуті в межах долин річок (бокова ерозія) і Волинської лесової височини, де завдяки їх діяльності створилась розгалужена мережа ярів та балок.

Бокова ерозія має незначне розповсюдження і проявляється в підмиванні та руйнуванні русел і берегів річок Західний Буг, Стир, в меншій мірі Турії, Стоходу та Прип'яті. Інтенсивність бокової ерозії різко зростає в періоди паводків.

Найбільші берегові вертикальні обриви розташовані в долинах річок Західний Буг і Стир в межах Волинської лесової височини. Висота окремих обривів сягає 20-22 м, відстань до 1-2 км.

В межах Волинського Полісся вертикальні берегові уступи зустрічаються рідше, висота їх коливається в межах 1-2 м, береги піщані і з припиненням підмивання швидко виположуються.

Площинна та лінійна ерозія (балки та яри) розвинуті виключно в межах Волинської лесової височини.

Найбільші площі, що уражені ярами спостерігаються в Луцькому, Горохівському та на південному заході Володимир-Волинського району.

Поширення екзогенних геологічних процесів (ЕГП)

Таблиця 7.2

№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення	Кількість проявів, од.	% ураженості регіону
1	Карст	20,08 тис.км ²	1529 шт. (поверхневий)	99,4
2	Підтоплення	9,14тис.км ²	59 шт	45,24
3	Просідання лесових ґрунтів	2920 км ²		14,45
4	Осідання земної поверхні над гірничими виробками	26,2 км ²		
5	Бічна ерозія	1,85 км	14 ділянок	

7.3. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр.

Контроль за вивченням та використанням надр здійснює Західна територіальна інспекція Державного геологічного контролю за веденням робіт по геологічному вивченню та використанню надр (79601, м. Львів, пл. Міцкевича, 8).

7.4. Дозвільна діяльність у сфері використання надр.

За 2012 рік Державним управлінням було розглянуто 28 комплектів матеріалів щодо надання Екологічних карток для одержання погодження Мінприроди України для подальшого одержання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами.

8. Відходи.

8.1. Структура утворення та накопичення відходів.

Основним джерелом утворення відходів у Волинській області є підприємства гірничо-добувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів.

Протягом 2012 року в області утворювалися відходи I-III класу небезпеки (відпрацьовані люмінісцентні лампи, акумулятори, нафтопродукти, шлами гальванічного виробництва), IV класу небезпеки (відходи деревообробної промисловості), а також побутові відходи та відходи вуглевидобувної промисловості.

За даними облстатуправління, за рік утворилося 715,3 т небезпечних відходів I-III класу небезпеки, що на 16,4 т менше, ніж в 2011 році.

Основними утворювачами небезпечних відходів були ПАТ «СКФ Україна», ТзОВ «Кромберг енд Шуберт», ПАТ «Електротермометрія», ПАТ «Нововолинський ливарний завод», «ТзОВ «Промлит».

Накопичення відходів в області в основному здійснюються на териконах, полігонах та сміттєзвалищах ТПВ. На території шахтних відвалів м. Нововолинська, загальна площа яких становить більше 100 га, за даними статистичного управління накопичено більше 13,5 млн.т відходів вуглевидобутку. Кількість розміщених твердих побутових відходів становить 443,48 тис. м³. Накопичення відходів станом на початок року та показники утворення відходів у динаміці подано в таблицях 8.1, 8.2.

Накопичення відходів (станом на початок року)

Таблиця 8.1

<i>№ з/п</i>	<i>Показник</i>	<i>Одиниця виміру</i>	<i>Кількість</i>	<i>Примітка</i>
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	206	
2	Накопичено небезпечних відходів (I-III кл.), усього	т	1766,4	
	у тому числі:			
3	відходи 1 класу небезпеки	т	10,8	
4	відходи 2 класу небезпеки	т	26,2	
5	відходи 3 класу небезпеки	т	1729,4	

Показники утворення відходів у динаміці за 2010 -2012 роки

Таблиця 8.2

№ з/п	Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т *	176753,0	1698801,3	151984,2
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 17 видів), т **	329558,0	424227,3	581094,7
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи), т	712,6	728,7	746,6
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	630,0	698,0	443,48
	Загальна кількість відходів, т	633000,0	608719,5	733825,5
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	***	***	***
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	***	***	***
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м ³ / на 1 чол.	0,61	0,69	0,43

*- відходи (пуста порода від днопоглиблювальних робіт);

** - дані обласного статистичного управління, куди входять усі відходи, крім відходів I-III класу небезпеки, гірничодобувних відходів та твердих побутових.

***-показник ВРП обласним статуправлінням не надано

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення).

На кінець 2012 року на території області зберігалось 1766,4 т небезпечних відходів. Основну групу небезпечних відходів становлять відходи III кл. небезпеки – 1729,4 т., II кл. небезпеки – 26,2 т., I кл. небезпеки – 10,8 т..

Значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2012 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, видаленням та утилізацією відходів. Їх в області працює три.

Так приватним підприємством «Айслаг» зібрано та відправлено на Львівський дослідний нафтомастозавод 7312 кг відпрацьованих нафтопродуктів.

Підприємством ВТП «Екоцентр» зібрано та відправлено на демеркуризацію на ТЗОВ «Микитртуть» понад 14955 шт. відпрацьованих люмінесцентних та дугових ртутних ламп.

Підприємством ТЗОВ «ЕКО-ХЕЛП» зібрано та відправлено на демеркуризацію на ТЗОВ «Микитртуть» понад 19179 шт. відпрацьованих люмінесцентних та дугових ртутних ламп.

Основні показники поведження з відходами I-III класів небезпеки подано в таблиці 8.3.

Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки

Таблиця 8.3

(тис. т)

з/п	Показники	2000 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
1	Утворилося	0,28	0,713	0,723	0,715
2	Одержано від інших підприємств	0,03	0,116	0,151	0,149
3	у тому числі з інших країн	-	-	-	-
4	Використано	0,125	0,208	-	0,152
5	Знешкоджено (знищено)	0,0006	0,027	0,004	0,0006
6	у тому числі спалено	-	0,130	0,004	0,0006
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	-	-	-	0,196
8	Передано іншим підприємствам	0,148	0,563	0,549	0,603
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-	-
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	0,462	1,495	1,660	1,766

В області існує проблема поводження з твердими побутовими відходами, яких на території області за рік накопичується близько 1,0 млн. м³. Збирання побутових відходів не носить систематичного і організованого характеру, не забезпечується роздільне збирання корисних компонентів відходів.

На сьогодні в області експлуатується 11 полігонів твердих побутових відходів, які розміщують побутові відходи міст Луцька, Ковеля, Володимир-Волинська, Нововолинська та Локачинського, Любешівського, Ратнівського, Старовижівського, Шацького, Луцького, К-Каширського районів області. Ці полігони збудовано відповідно до погодженої проектно-кошторисної документації і вони відповідають сучасним екологічним вимогам. Крім того в області налічується більше 400 сміттєзвалищ ТПВ сільських населених пунктів. Загальна площа, яких становить близько 200 га. Інформація про кількість полігонів та сміттєзвалищ ТПВ, яка надана органами місцевого самоврядування (у розрізі районів та міст обласного значення) подана в таблиці 8.4.

*Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів)
станом на 01.01.2013 року*

Таблиця 8.4

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
	2	3	4	
	Сміттєзвалища			
1	Володимир-Волинський район	51	18,5	
2	Горохівський район	15	4	
3	Іваничівський район	32	12,9	
4	Камінь-Каширський район	30	9	

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість)	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
	2	3	4	
5	Ківерцівський район	1	4,6	
6	Ковельський район	56	41	
7	Локачинський район	-	-	
8	Луцький район	26	5,2	
9	Любешівський район	62	5,2	
10	Любомльський район	24	4,6	
11	Маневицький район	3	6,3	
12	Ратнівський район	31	33,5	
13	Рожищенський район	29	34	
14	Старовижівський район	-	-	
15	Турійський район	41	33	
16	Шацький район	8	2	
	Всього по області	409	213,8	
	Полігони			
1	м. Володимир-Волинський	1	5,8	
2	м. Ковель	1	5,2	
3	м. Нововолинськ	1	7,76	
4	смт. Локачі	1	4,2	
5	м. Луцьк	1	8,9	
6	м. Камінь-Каширський	1	0,89	
7	смт. Торчин	1	1,7	
8	смт. Любешів	1	4,6	
9	смт. Ратне	1	2,45	
10	смт. Стара Виживка	1	1,2	
11	смт. Шацьк	1	2,36	
	Всього по області	11	45,06	
	Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Усього	відсутні	-	-

8.3. Використання відходів як вторинної сировини.

На території області в 2012 році здійснювали виробничу діяльність два підприємства, які переробляли відходи :

- Приватним малим підприємством «Інвід» було зібрано та перероблено близько 25 т різноманітних полімерних відходів;

- ВАТ «Луцький картонно-руберайдовий комбінат» перероблено 104799 т макулатури.

Динаміка використання відходів подана в таблиці 8.5.

Динаміка використання відходів

Таблиця 8.5

№ з/п	Показник	2010	2011	2012
1	Обсяги утворення відходів, т	633000	608720	733826
2	Обсяги використання відходів, т	33989,5	50751	89720
3	Рівень використання, %	5,4	8,3	12,2

8.4. Транскордонне перевезення небезпечних відходів.

На виконання ст.25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» за даними Державної екологічної інспекції у Волинській області на протязі 2012 року через діючі пункти пропуску, які розміщені на території Волинської області, через державний кордон було перевезено 7859,72 тонн відходів, що підпадають під Зелений перелік Постанови КМУ від 13.07.2000р. №1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх утилізацією /видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів», з них імпортовано на територію України 7682,98 тонн, а саме;

- одяг б/в – 6475,6 тонн;
- паперові відходи – 1184,88 тонн;
- автошини – 10 тонн;
- металостружка – 12,5 тонн.

Експортовано з України 176,74 тонн тих же відходів, в тому числі:

- паливні брикети – 149,67 тонн;
- металолом – 27,1 тонн.

Перевезених транзитом через територію України відходів не зафіксовано.

8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами.

В області з 2011 року діє Регіональна екологічна програма «Екологія 2011- 2015 та прогноз до 2020 року» затверджена рішенням обласної ради від 28.12.2010 року № 2/42, складовою якої є розділ «Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів». Даним розділом передбачено виконання природоохоронних заходів на території області по роках та в розрізі джерел фінансування.

В 2012 році в цілому по області на виконання заходів по раціональному використанню та зберіганню відходів виробництва і побутових відходів, передбачених вищевказаною програмою, при інвестиційних намірах року 3281,924 тис. грн. фактично освоєно кошти бюджетів усіх рівнів в сумі 1627,543 тис.грн.

Для забезпечення виконання вищезгаданої програми було прийнято розпорядження Волинської облдержадміністрації та доручення першого заступника голови облдержадміністрації по покращенню роботи, пов'язаної з безпечним поводженням з відходами.

Управління комунального господарства області проведено обстеження та підготовлено зведений звіт «Про стан організації інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами в місті Луцьку та Волинській області».

Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Волинській області підготовлено рішення облдержадміністрації «Про проведення завершального етапу робіт, пов'язаних з ліквідацією залишкового впливу ХЗЗР та складів, у яких вони зберігалися».

У 2012 році ТОВ «С. І. Груп Консорт Лтд», згідно заключених угод за рахунок коштів Державного та обласного фондів охорони навколишнього

природного середовища, з території області вивезено залишки непридатних і заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів та тари від них.

На засіданнях обласної комісії з питань ТЕБ та НС облдержадміністрації розглянулися питання : «Про стан поводження з відходами в області», "Про стан централізованого зберігання та знешкодження непридатних ХЗЗР на території області», «Про наявність та стан зберігання небезпечних відходів у шламонакопичувачах».

Всього, починаючи з 2006 року, обласною та районними гілками влади було прийнято більше 40 рішень та розпоряджень, які стосуються проблем поводження з відходами.

Державне управління охорони навколишнього природного середовища у Волинській області на виконання статті 31 Закону України «Про відходи» та Постанови КМУ від 03.08.1998 року № 1218 «Про затвердження Порядку розроблення затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів» зі змінами до неї, внесеними Постановою КМУ від 11.10. 2002 року № 1518 та відповідно до переліків поданих органами місцевого самоврядування у 2012 році на наступний рік було видано 155 дозволів на розміщення та погоджено 98 ліміти на утворення та розміщення відходів для суб'єктів, господарська діяльність яких пов'язана з їх утворенням.

9. Екологічна безпека.

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки.

У 2012 році на території області утворилося близько 443 тис.куб.м твердих побутових відходів, які захоронилися на полігонах та сміттєзвалищах в населених пунктах області. На даний час експлуатується 11 полігонів для видалення твердих побутових відходів.

У 2012 році від автотранспорту в атмосферне повітря надійшло 43,1 тис.т шкідливих речовин, що становить 85,5% від загального обсягу викидів, 64,9% від яких – викиди автотранспорту громадян. Динаміка викидів свідчить, що в області зменшується надходження забруднюючих речовин в атмосферу від пересувних джерел викидів. Проти 2011 року викиди від пересувних джерел зменшились на 2,1 тис.т, або на 4,6%.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

В Перелік екологонебезпечних об'єктів Волинської області у 2012 році було внесено 138 підприємств, з них::

- 26 підприємств водопровідно-каналізаційного господарства;
- 27 хімічно-небезпечних об'єктів;
- 59 вибухо-пожежонебезпечних об'єктів;
- 6 підприємств гірничо-добувної промисловості, добування газу, сапропелю;
- 4 об'єкти оброблення, знешкодження та утилізації відходів;
- 16 об'єктів захоронення твердих побутових відходів.

На 27 потенційно-небезпечних об'єктах застосовуються сильнодіючі отруйні речовини (СДОР), в тому числі на 19 об'єктах в технологічному

процесі для отримання холоду використовують аміачні холодильні установки (АХУ). В зону можливого ураження у разі виникнення аварійних ситуацій з викидом (виливом) СДОР попадає близько 70 тисяч населення.

В Держуправлінні сформована база по АЗС, розташованих на території області, які у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України № 554 від 27.07.95 відносяться до об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

На території області розташовані об'єкти загальнодержавного значення, що становлять підвищену екологічну небезпеку, в тому числі магістральні газопроводи високого тиску:

- «Івацевичі-Долина II»;
- «Івацевичі-Долина III»;
- «Дашава-Мінськ»;
- «Турійськ -Луцьк-Рівне»;
- «Кам'янка Бузька-Рівне».

Дані об'єкти належать ПАТ «Укртрансгаз» і експлуатуються Волинським лінійним виробничим управлінням магістральних газопроводів (ВЛВУМГ). Також експлуатуються автоматичні газонаповнювальні компресорні станції (АГНКС) Регіонального виробничого управління «Львівнафтогаз», які розташовані в містах Луцьк, Ковель, В-Волинський.

В даний час здійснюється промислова експлуатація газового родовища Локачинським цехом з видобутку нафти, газу і конденсату, який є структурним підрозділом ЛВ ГПУ «Полтавагазвидобування».

У Волинській області проводиться відповідна робота щодо страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки.

9.3. Радіаційна безпека.

9.3.1. Стан радіаційного забруднення територій.

Радіологічне обстеження забруднених територій, а саме сільсько-господарських угідь розпочато Волинським обласним державним проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунтів і якості продукції «Облдержродючість» у 2006 році.

Згідно лабораторних досліджень Волинського обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів і якості продукції «Облдержродючість» щодо вмісту та активності техногенних радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr , враховуючи контрольні рівні для ґрунтів – до 1 Ки/км^2 , протягом 2011 року на території області щільність забруднення земель сільськогосподарського призначення ^{137}Cs знаходиться в межах до 1 Ки/км^2 , вміст ^{90}Sr знаходиться в межах від $0,02$ до $0,15 \text{ Ки/км}^2$.

В порівнянні з результатами обстеження попередніх років, слід констатувати, що показник забруднення ґрунту радіоцезієм знизився. Проте і сьогодні ^{137}Cs залишається основним джерелом надходження радіонуклідів в сільськогосподарську продукцію. Зменшення площ із підвищеним вмістом

радіонуклідів відбулося за рахунок природного розпаду ізотопів та вжитих контрзаходів на сільськогосподарських угіддях.

Залишаються до цього часу необстеженими ліси зони радіоактивного забруднення, хоча вони займають тільки у Маневицькому районі майже 70 % території.

10. Промисловість та її вплив на довкілля.

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва.

Добувна промисловість

ДП «Волиньвугілля»

Основним напрямком розвитку підприємств добувної промисловості є зміцнення матеріальної бази, збільшення обсягів видобутку продукції.

Шахта №3 «Нововолинська»: роботи з реконструкції каналізації водопониження масиву індивідуальної забудови завершені в 2012 році, що значно понизило рівень ґрунтових вод на вулицях Нововолинська.

Шахта №6 «Нововолинська»: роботи, які були передбачені проектом ліквідації виконані в повному обсязі в 2012 році, що зумовило пониження ґрунтових вод по всій довжині вулиці Мічурина в смт. Жовтневе.

Шахта № 10 «Нововолинська»

З метою збільшення обсягів видобутку вугілля в області завершується будівництво першої лави шахти № 10 «Нововолинська».

При регулярному та повному фінансуванні буде можливе введення в експлуатацію першої лави шахти № 10 «Нововолинська» потужністю 450 тис. тонн вугілля на рік та створення 900 нових робочих місць.

Торфопродукція відправляється споживачам Рівненської, Київської, Житомирської, Львівської та Черкаської областей, яким за звітний період було відвантажено 7 тис. тонн торфобрикетів.

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування випуск продукції у 2012 році збільшився на 7 відсотків. Обсяг випуску нарощено завдяки збільшенню обсягів виробництва будівельних металевих конструкцій та виробів, лиття та оброблення металів. У 5 разів більше, ніж минулого року, виготовлено збірних будівельних конструкцій з чавуну чи сталі та на 29,9 відсотка зросло виробництво дверних і віконних блоків з чорних металів.

Вагомий внесок у галузь роблять ПАТ «Нововолинський ливарний завод» та товариства з обмеженою відповідальністю «Завод «Промлит», «Дах-профіль», «Ковальсько-пресове підприємство».

ПАТ «Нововолинський ливарний завод» спеціалізується на виробництві литва сталевого, чавунного, кольорового, литва дзвонів, переплаві брухту чорних та кольорових металів. На підприємстві впроваджено та сертифіковано систему управління якістю.

Відпрацьована технологія виготовлення дзвонів вагою від 0,5 до 8000 кг. Підприємство брало участь у міжнародних виставках Росії, Польщі та інших країн.

За 25-літню історію виготовлення дзвонів завод став відомим не тільки в регіоні, а й далеко за межами України. Дзвони підприємства з величчю звучать у всіх єпархіях України (в т.ч. Золотоверхому Михайлівському соборі, чоловічому Свято-Троїцькому монастирі), в Білорусії, Грузії, Польщі, Франції, Канаді, Чехії, США, Словаччині, Молдові.

Провідними підприємствами у **хімічній промисловості** є: ТзОВ «Луцькпластмас» (виробляє різноманітні пластмасові вироби, займається переробкою вторинної полімерної сировини), ТзОВ СП «Хемосвіт Луцькім» (плівки для пакування товарів харчової промисловості та іншого призначення), ПрАТ СП «Теріхем–Луцьк» (поліпропіленова плівка), ТОВ «ВІКІ» (косметична продукція, рідке мило, піна для ванни, шампуні, бальзами-ополіскувачі, лаки), ПрАТ «Західна Промислова Група» (акварельні та гуашові фарби, художні гуашові фарби, пластилін).

За 2012 рік приріст обсягів виробництва на підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості становив 4,9 відсотка. Підприємства хімічного виробництва наростили обсяги виробництва гумових та пластмасових

Виробництво харчових продуктів та напоїв є однією з найбільших галузей промисловості області, частка якого займає понад 30 відсотків від загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Провідними підприємствами галузі є: ПрАТ «Волиньхолдінг» (виробляє майонези, соуси, приправи), ПАТ «Ковельмолоко» (кисломолочна продукція, молокопродукти), ТзОВ «Нововолинський олійно-жировий комбінат» (маргарин), ПАТ «Луцьк Фудз» (соуси томатні, оцет, безалкогольні напої, вода мінеральна), ТОВ «Волинь-зернопродукт» (борошно торгової марки «Вілія»), ТОВ ТД «Луцьккондитер» (цукерки, кондитерські вироби), ПрАТ «Ковельські ковбаси» та ТзОВ «ВМП» (ковбасні вироби), цукрові заводи, хлібозаводи, та інші.

Вагома частка випущеної продукції належить підприємствам з виробництва готових кормів для тварин, олії, тваринних жирів, м'яса та м'ясних продуктів, прянощів та приправ.

Найпотужнішим підприємством з виробництва кормів є ТзОВ «Агротехніка», яке займається виробництвом та постачанням повнораціонних комбікормів та концентратів під торговою маркою «Агрокорм» для сільськогосподарських тварин, птахів. Високотехнологічне обладнання і повна автоматизація виробництва дозволяють виготовляти широкий асортимент комбікормів, легко змінюючи рецептуру, вигляд і спосіб пакування.

Цукрова промисловість Волині представлена трьома підприємствами ПАТ «Горохівський цукровий завод», ПП «Європацукор», ПАТ «Гнідавський цукровий завод». У 2012 році було вироблено 93,2 тис. т бурякового цукру

Нарощення виробництва у м'ясній промисловості відбулось завдяки збільшенню випуску свинини мороженої (+79,5%), м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці, свіжих чи охолоджених (+9,5%). Потенціал галузі

формують товариства з обмеженою відповідальністю «Птахокомплекс «Губин», «ВМП», ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПрАТ «Ковельські ковбаси».

ТзОВ «Птахокомплекс «Губин» - найбільший підрозділ Агропромгрупи «Пан Курчак», який функціонує в цілому ряді районів Волинської області. Робота проводиться у двох напрямках: вирощування птиці та виробництво м'яса птиці. У складі комплексу діють 5 відгодівельних ферм та виробляється понад 30 позицій фасованої курячої продукції в охолодженому та замороженому вигляді. ТзОВ «ВМП» - один із провідних виробників ковбасних та м'ясних виробів на українському ринку. Асортиментний ряд продукції складає більше 100 найменувань, виробничі потужності підприємства розраховані на виробництво 19,5 тис. т ковбасної продукції і копченостей, а також майже 22 тис. т охолодженої свинини і субпродуктів на рік.

ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» входить до найпотужніших підприємств України у своїй галузі, продукція якого відома під торговою маркою «Курка-Чеботурка». У структурі підприємства – комбікормовий завод, забійний та переробний цехи.

ПрАТ «Ковельські ковбаси» спеціалізується на виготовленні ковбасних виробів, копченостей, м'ясних напівфабрикатів, заготівлі та переробці худоби, свиней і коней. Виробничі потужності дозволяють випускати за зміну 5 тонн м'ясних виробів близько 80 найменувань, а саме: варені, напівкопчені, варено-копчені, сирокочені та сиров'ялені ковбаси, сосиски, копченості зі свинини, яловичини та м'яса птиці.

Зростання виробництва рафінованої олії та маргарину у 2012 році забезпечили товариства з обмеженою відповідальністю «Нововолинський олійно-жировий комбінат» та «Імперія жирів».

Стабільно працював ПрАТ «Волиньхолдинг», продукція (майонези, соуси, кетчупи, тощо) якого відома українським споживачам під торговою маркою «Торчин», і як наслідок спостерігалось зростання обсягів виробництва прянощів та приправ в області в цілому.

Приріст обсягів промислового виробництва забезпечили підприємства:

- машинобудування (+7,6%) – за рахунок збільшення випуску автобусів та тролейбусів, електророзподільної апаратури, електроустаткування запалювання для двигунів, підшипників;

- з оброблення деревини та виробництва виробів з неї (+22,4%) – за рахунок збільшення обсягів у виробництві дерев'яних будівельних конструкцій та столярних виробів, лісопильному та стругальному виробництві, виробництві фанери, плит, панелей, шпону;

- металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (+7%) – за рахунок збільшення обсягів виробництва будівельних металевих конструкцій, лиття металів;

- хімічної та нафтохімічної промисловості (+4,9%) – за рахунок нарощення обсягів виробництва гумових та пластмасових виробів.

У 2012 році промислові підприємства області реалізували продукції на суму 10,1 млрд.грн., з неї 88,9 відсотка загального обсягу реалізації – продукція переробної промисловості, в т.ч. харчових продуктів та напоїв – 35 відсотків.

10.2. Вплив на довкілля.

За даними обласного управління статистики в 2012 році в атмосферне повітря надійшло 50,4 тис.тонн шкідливих речовин. Порівняно з минулим роком, загальний обсяг шкідливих речовин, які потрапили в повітря, зменшився на 4,5% через зменшення обсягів виробництва підприємств області. Відповідно зменшилась щільність викидів і становила 2,5 тонн на 1 км² території, що на 0,1 т менше, ніж у попередньому році. На кожного мешканця області в середньому припало по 48,5 кг шкідливих речовин проти 50,9 кг в попередньому році.

Стаціонарними джерелами 176 підприємств та організацій області в атмосферне повітря викинуто 7.6 тис.тонн забруднюючих речовин, що на 7.6% менше, порівняно з позаминулим роком. У сумарній кількості шкідливих речовин викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили відповідно 3664.9 та 96.4 тис.тонн. Крім того, від стаціонарних джерел в атмосферу потрапило 725.3 тис.тонн діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату.

Як і в попередні роки, найбільша частка викидів (понад 40%) припадає на Волинське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів, майже 23%-на підприємства м.Луцька та Локачинського району, де найбільшими забруднювачами є ВАТ «Гнідавський цукровий завод», Волинська філія «Континент нафто трейд», ГПУ «Львівгазовидобування» локачинський газопромисел та ТзОВ «Птахокомплекс «Губин».

10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва.

Сьогодні під екологізацією розуміють процес поступового і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд з покращенням або хоча б збереженням якості природного середовища. Це одна з головних вимог сучасності в умовах глобальної екологічної кризи.

Основні напрямки та заходи з екологізації промислового виробництва

1. Розробка ефективних засобів очищення промислових, комунальних та тваринницьких стічних вод і промислових та транспортних викидів в атмосферу (проведено модернізацію технологічної системи станції по водопідготовці в м. Луцьк, продовжується модернізація технології очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин по ДП «Ковельський ветсанзавод»).
2. Економія енергії, зміна її джерел на «екологічно чисті», ресурсозбереження (залучення до паливно-енергетичного балансу області енергоносіїв з місцевих видів палива).
3. Утилізація, тобто повторне використання відходів (розроблено інвестиційний проект «Будівництво Луцького регіонального сміттєпереробного комплексу потужністю 450 тис.тонн сміття в рік»).

11. Сільське господарство та його вплив на довкілля.

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства.

Питома вага Волинської області в загальноукраїнському обсязі сільськогосподарської валової продукції складає 4,1 відсотка, за обсягами виробництва на 1 жителя область займає 3 місце в державі.

Сільськогосподарські підприємства завершили посів ярих зернових культур, цукрових буряків, сої, соняшнику, ріпаку, картоплі, ранніх овочевих та кормових культур. Цукрові буряки посіяні на площі 19,8 тис. гектарів, в т.ч. сільськогосподарськими підприємствами на – 10,2 тис. гектарів.

11.2. Вплив на довкілля.

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження.

Під посів 2012 року агроформуваннями області внесено 19,5 тис.тонн мінеральних добрив, в цілому внесено на 80,2 % посівних площ сільськогосподарських культур. Удобрено 83,2% посівів зернових, 94 % - цукрових буряків, 75,6 % - картоплі, 78,9 % - овочів. У розрахунку на один гектар удобреної площі внесено по 122 кг поживи.

Під зернові культури внесено в середньому по 89 кг мінеральних добрив на один гектар посівної площі, під цукрові буряки – по 252 кг поживних речовин, під овочеві – по 297 кг, картоплі – по 208 кг.

Для підтримання позитивного балансу гумусу в ґрунті та для покращення дії мінеральних добрив необхідне внесення органічної поживи.

Внесення органіки під посіви сільськогосподарських культур у 2012 році зменшилось до 375 тис.тонн, що на 53 тис.тонн або на 12,4 % менше ніж у 2011 році.

На 681 га проведено вапнування ґрунтів, що майже в 3,2 рази менше, ніж у 2011 році.

11.2.2. Використання пестицидів.

У 2012 році, всіма категоріями господарств області виконані роботи по захисту рослин в перерахунку на один слід на площі 940,9 тис. га, що на 178,8 тис. га більше попереднього року. Хімічні засоби боротьби з шкідливими організмами застосовані на площі 824,2 тис. га або на 203,2 тис. га більше ніж в минулому році. Проти шкідників посіви оброблені на площі 137,3 тис. га, проти хвороб – 303,8 тис. га, проти бур'янів – 380,4 тис. га. Десикація сільськогосподарських культур застосована на площі 2,7 тис. га. Особлива увага служби захисту рослин області приділялась впровадженню біологічних методів захисту рослин. В цілому по господарствах всіх форм власності біологічні препарати в боротьбі проти шкідливих організмів, стимуляції росту та розвитку рослин використанні на площі 124,17 тис. га. Обласною лабораторією біологічного методу захисту рослин вироблено 4,54 тонн біологічних засобів захисту рослин, в тому числі 3,25 тонн зернового бактероденциду, яким оброблено 3,37 тис. га посівів сільськогосподарських культур проти миловидних гризунів.

*Застосування хімічних засобів захисту по господарствах Волинської області
(дані річних звітів)*

Таблиця 11.1.

	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Витрати хімічних ЗЗР, тис. тонн	0,339	0,420	0,596	0,839
Площа застосування ХЗЗР, тис. га	381,7	414,2	621,0	824,2
Кількість внесених ХЗЗР на 1 га/кг	0,89	1,014	0,96	1,017

11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель.

В області щорічно на внутрішньогосподарській меліоративній мережі за кошти державного та обласного бюджетів проводяться протипаводкові заходи з метою недопущення підтоплення сільськогосподарських угідь, житлових будинків та виробничих приміщень під час повені та паводків.

В 2012 році – 100 км внутрішньогосподарських меліоративних каналів. В 2013 році планується очистити від замулення 228 км меліоративних каналів на території 95 сільських рад області.

11.2.4. Тенденції в тваринництві.

Станом на 01.01.2013р. в усіх категоріях господарств утримувалось 213,0 тис. голів великої рогатої худоби, в тому числі 125,6 тис. корів, 310,9 тис. свиней, 16,3 тис. овець та кіз і 6,5 млн. голів птиці.

Сільськогосподарські підприємства області нараховують 73,3 тис.гол. ВРХ в тому числі 27,5 тис.гол. корів, 70,4 тис.гол. свиней та 2,9млн.гол. птиці.

12. Енергетика та її вплив на довкілля.

12.1. Структура виробництва та використання енергії.

У 2012 році споживачами Волинської області було використано 1 308 029 тис.кВт·год. електричної енергії, що на 2,5 % більше ніж у минулому році. Використання електричної енергії юридичними споживачами знизилось в порівнянні з минулим роком на 1,4 % і склало 647 278 тис.кВт·год., використання електричної енергії населенням зросло на 6,6 % і склало 660 751 тис.кВт·год.

Структура використання електричної енергії у 2012 році по групах споживачів в тис. кВт·год.:

Таблиця 12.1.

Промисловість	244 343
Населення	660 751
Бюджетні установи	86 225
Аграрії	47 389
Житлово-комунальне господарство	117 668
Невиробничі споживачі	151 653
Всього:	1 308 029

У розрізі міст та адміністративних районів області:

Таблиця 12.2.

Назва району	Використання, тис.кВт·год.	Відсоток від загального використання
Володимир-Волинський	79 758	6
Горохівський	46 520	4
Іваничівський	28 858	2
Камінь-Каширський	45 396	3
Ківерцівський	68 025	5
Ковельський	140 625	11
Локачинський	23 573	2
м.Луцьк	371 471	28
Луцький	91 211	7
Любешівський	30 525	2
Любомльський	46 309	4
Шацький	23 216	2
Маневіцький	70 535	5
м.Нововолинськ	101 978	8
Ратнівський	39 761	3
Рожищенський	46 562	4
Старовижівський	23 014	2
Турійський	30 692	2
Всього	1 308 029	100

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження.

Відповідно до завдань Державної програми енергоефективності в області рішенням сесії обласної ради від 13.05.2011 № 4/16 затверджена Регіональна програма підвищення енергоефективності Волинської області на 2011 – 2015 роки.

В області упродовж 2012 року органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання усіх форм власності здійснено значний обсяг робіт з підвищення енергоефективності регіону, заходів, спрямованих на зменшення використання природного газу і залучення альтернативних видів палива до паливно-енергетичного балансу області.

Усього за вказаний період в області впроваджено близько 1400 енергозберігаючих заходів, на реалізацію яких використано 190 млн. гривень (у 2011 році - 155,2 млн. грн.). Розрахунковий економічний ефект становить 85 млн. гривень. Річна економія енергоресурсів склала майже 4% від загального енергоспоживання господарського комплексу області. Разом здійсненими заходами за звітний період досягнуто економію ПЕР в обсязі 73,9 тис. т.у.п.

У 2012 році енергозберігаючі заходи здійснювалися у промисловості (використано 64 млн. грн. або 33,6 відсотки від загальної суми коштів за січень-грудень 2012 року), житлово-комунальному господарстві (24 млн. грн. або 12,8 відсотка), сільськогосподарському комплексі (40 млн. грн. або 21 відсоток), бюджетній сфері (61,9 млн. грн. або 32,6 відсотка).

В бюджетній сфері реалізовано 953 енергозберігаючі заходи, на що спрямовано з бюджетів усіх рівнів 61,91 млн. грн., що на 30,91 млн. грн.

більше, ніж за 2011 рік. Економія ПЕР у бюджетній сфері становила 9,8 тис. т.у.п., вартість яких 18,4 млн. гривень.

Слід зазначити, що у структурі коштів, спрямованих на впровадження енергозберігаючих заходів, кошти державного бюджету становили 10,6 відсотка, кошти місцевих бюджетів – 16,1 відсотків, залучені кошти (кредити, гранти, спонсорська допомога тощо) – 10,4 відсотка, власні кошти підприємств і організацій – 62,9 відсотка. Тобто, реалізація регіональної програми енергоефективності здійснюється в основному за рахунок місцевих джерел фінансування.

В рамках реалізації другого етапу проекту Програми розвитку ООН в Україні та Європейського Союзу «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», за ініціативи громад, сільських рад, при фінансовій підтримці райдержадміністрацій та облдержадміністрації у 2012 році впроваджувався 41 енергозберігаючий мікропроект в закладах бюджетної сфери загальною вартістю майже 6,5 млн. гривень. В проекті беруть участь дев'ять районів області.

Згідно з дорученням голови обласної державної адміністрації від 13.05.2010 № 2259/17/2-10 та протоколу виїзної наради у Турійському районі від 18 травня 2010 року проводяться роботи із реконструкції існуючої (або непрацездатної) мережі зовнішнього освітлення області в розрізі доріг різних категорій із використанням енергоефективних освітлювальних приладів. Станом на 01.01.2013 року загальна кількість світильників систем зовнішнього освітлення, що функціонують в населених пунктах області становить 39075 одиниць, рівень оснащення світильниками в середньому по області становить 68,5 відсотка. За час реалізації цього проекту кількість сільських населених пунктів, де функціонує зовнішнє освітлення, збільшилося з 225 до 666.

З метою популяризації енергозбереження в рамках Регіональної програми підвищення енергоефективності Волинської області та з метою реалізації завдань Програми економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та стимулювання роботи органів виконавчої влади, підприємств і організацій у сфері енергоефективності та енергозбереження, 30 березня 2012 року проведено форум «Волинь. Енергоефективність – 2012».

Участь у роботі форуму з новітніх енергоефективних технологій взяли усі зацікавлені сторони: від представників влади, галузевих і територіальних відомств – до науковців, проєктантів та представників виробничого сектору з міст Рівного, Львова та Києва. У рамках заходу також відбулася виставка передових енергоощадних технологій.

12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля.

Протягом 2012 року здійснено заміну 117 одиниць котельного обладнання, на що використано 13 млн. гривень. Це на 26 одиниць більше ніж за відповідний період минулого року. З цієї кількості 111 котлів (97 твердопаливних, 13 газоспоживаючих та 1 електродвигун) встановлено у

бюджетній сфері (у тому числі впроваджено 27 котлів на тверде паливо, які замінили газоспоживачі котли).

Проведено реконструкцію котельні комунального підприємства «Дубищенське ЖКП» в с. Дубище Рожищенського району із встановленням двох твердопаливних котлів КАЛВІС-400. Завдяки цьому у паливно-енергетичному балансі області планується замінити 894 тис. м³ імпортованого природного газу вартістю близько 4,2 млн. гривень.

У 2009 році у м. Ківерці за рахунок коштів місцевого бюджету завершено проведення реконструкції квартальної котельні комунального підприємства «Енергія», яка раніше працювала на природному газі, на роботу з використанням відходів деревообробки. Встановлено два твердопаливні котли марки «КАЛВІС-950М» виробництва спільного українсько-литовського товариства «ВОЛИНЬ - КАЛВІС». Вартість впровадження склала 732 тис. гривень. Зазначений захід у 2012 році дозволив замінити споживання природного газу в обсязі 325 тис. м³ в рік на суму близько 840 тис. гривень.

На 4 котлах КП «Нововолинськтеплокомуненерго» впроваджені пальники СНТ. На їх встановлення спрямовано 1,9 млн. грн., зекономлено 1,4 млн. м³ природного газу вартістю 2,6 млн. гривень.

Закладами, що фінансуються з місцевих бюджетів, у 2012 році порівняно з 2011 роком, забезпечено зменшення споживання природного газу на 6,8 відсотка.

Для модернізації ДКП «Луцьктепло» та інфраструктур центрального опалення міста Луцька ЄБРР буде залучено кредитні кошти у розмірі близько 10 млн. євро та кошти інвестиційного гранту з Фонду «Східноєвропейське партнерство з енергоефективності та екології» – 4 млн. євро. Ці кошти будуть спрямовані на підвищення енергоефективності комунальної інфраструктури, скорочення споживання газу та електроенергії, покращення якості послуг опалення та гарячого водопостачання для населення міста. Безпосереднє підписання договору на отримання кредиту планується у першій половині 2013 року.

Компанією «Rambol» (Данія) спільно з підприємством ДКП «Луцьктепло» розроблено попереднє техніко-економічне обґрунтування (ТЕО) інвестиційного проекту «Реконструкція системи теплопостачання м. Луцьк».

За попередніми розрахунками, реалізація пріоритетної інвестиційної програми міста, передбаченої ТЕО, очікує забезпечити економію природного газу в обсязі 14 млн. м³ на рік та економію електричної енергії в обсязі 3,0 млн. кВт/год. на рік. Втілення інвестиційного проекту також дозволить зменшити викиди СО₂ в загальному обсязі 30,2 тис. тонн на рік.

На території області функціонує спільне українсько-литовське підприємство «Волинь-Кальвіс». В області уже працюють 597 котелень та паливних, у яких як паливо використовуються деревні і торф'яні види палива. Так у них встановлено 254 котли марки «Волинь-Кальвіс» потужністю понад 30 кВт. Враховуючи, що підприємство працює лише 7 років, це підтвердження високої його репутації. У планах підприємства на 2013 рік передбачено встановлення в області ще 73 котлів.

ПАТ «Волиньобленерго» на реалізацію технічних заходів з економії електроенергії (24 заходи) затрачено 37,7 млн. грн., Використання електроенергії знижено на 19,2 млн. кВт-г. вартість якої 2,7 млн. гривень. Досягнуто зниження рівня технологічних втрат електроенергії до 14 відсотків (у 2011 році – 14,5 відсотка).

ПАТ «Волиньгаз» на впровадження комплексу заходів з економії природного газу використано 6,2 млн. гривень. Здійсненими заходами за звітний період досягнуто економію ПЕР в обсязі 2,9 тис. т.у.п., на суму 3,5 млн. грн. Зекономлено 2,3 млн. природного газу та 62 тис. кВт. год. електроенергії.

У 2012 році в області обсяг застосування попередньо ізольованих труб на об'єктах нового будівництва або при капітальному ремонті тепломереж становив 13 кілометрів. Загалом, на реалізацію цієї технології використано 9,3 млн. гривень.

На реалізацію заходів з поліпшення теплозахисних властивостей будівель (заміна вікон, дверей, утеплення стін) використано 42,5 млн. гривень. Переважно ці заходи здійснювалося в закладах бюджетної сфери.

Завершується впровадження проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та заходів, пов'язаних з реалізацією таких проектів і виконанням зобов'язань сторін Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату за кошти, отримані від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів. Реалізуються проекти: «Капітальний ремонт будівель Луцької міської поліклініки для дорослих № 1. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по пр. Волі, 66а в м. Луцьку» та «Капітальний ремонт будівель Волинської обласної інфекційної лікарні. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по вул. Шевченка, 30 в м. Луцьку». Загальна кошторисна вартість вищезазначених проектів становить 10,27 млн. гривень. За інформацією головних лікарів Волинської обласної інфекційної лікарні та Луцької міської поліклініки для дорослих №1 завершуються роботи по зазначених проектах.

Також заплановано впровадження у Волинській області проекту цільових екологічних (зелених) інвестицій «Капітальний ремонт будівель Маневецької центральної районної лікарні. Утеплення фасадів, заміна вікон і дверей в будівлях по вул. Незалежності, 1 в смт Маневичі, Маневецького району, Волинської області», погодженого Прем'єр-міністром України М.Азаровим (доручення від 21.11.2012 № 46235/1/1-12).

Однак, треба зауважити, що Волинською областю було підготовлено та надано на розгляд Держекоінвестагентства 63 проекти з термореновації будівель соціальної сфери загальною кошторисною вартістю 520,2 млн. гривень.

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики.

Енергетичний потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії області оцінюється у 690 тис. т.у.п., що становить 38 відсотків від середньорічного обсягу енергоспоживання області. Найбільш перспективними видами відновлюваних джерел енергії для використання їх у господарському

комплексі області є деревна біомаса та торф'яні види палива. Слід зазначити, що в області запаси торфу становлять 438 млн. тонн або 21 відсоток від загальноукраїнських.

Протягом 2012 року в області залучено в паливно-енергетичний баланс області енергоносії вироблені з нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії в обсязі 28,45 тис. т.у.п. Зокрема, на Локачинському газовому родовищі видобуто 30,2 млн. м³ природного газу (відноситься до нетрадиційного виду палива) і вироблено 63,1 млн. кВт-год електроенергії. В систему газопостачання області відпущено 7,3 млн. м³ природного газу. Витрати газу на виробництво електроенергії становили 22,9 млн. куб. метрів. В енергосистему відпущено 61,7 млн. кВт-год. електроенергії.

На території області діяльність із виробництва альтернативних видів палива (паливні гранули, брикети) діяльність провадить 17 суб'єктів господарювання. Сумарний обсяг випуску паливних гранул та брикетів становить 26,4 тис. тонн на рік. Крім того, в області на потреби опалення та енергетичні потреби у 2012 році використано 142 тис. куб. м дров та 19 тис. тонн відходів деревообробки та лісосіки. Необхідно зазначити, що в Україні у 2012 році кількість виробників пеллет, брикетів та інших видів палива з біомаси, відходів сільського та лісового господарства, а також харчової промисловості досягла 140 підприємств, а обсяг виробленого ними твердого біопалива становить близько 650 тис. тонн. Таким чином, частка області у цьому сегменті ринку біопалива становить 16 відсотків.

В області розпочато роботу зі створення плантацій енергетичної лози. У Горохівському районі зареєстроване ТзОВ «Салікс Енерджі», яке здійснює виробничу діяльність з вирощування енергетичних культур виду *Salix viminalis* L. (енергетична верба) з метою виробництва біомаси для використання як відновлюваного екологічно чистого палива. Компанія «Салікс Енерджі» є першою компанією в Україні, яка почала вирощування даної культури в промислових масштабах. За період 2012 року компанія уже висадила 820 га, що дозволило компанії ввійти в перелік найбільших світових виробників даної культури за таким показником, як площа власних плантацій.

Перша промислова партія продукції очікується у грудні 2015 року. Плановий обсяг збору енергетичної лози очікується в розрахунку 12 тонн з 1 гектара або 3816 тонн зі всієї площі.

В планах компанії — збільшити площу плантацій енергетичної верби до 2100 га до 2015 року і стати лідером європейського ринку в даному сегменті. До 2015 року це підприємство планує довести обсяг виробництва цього палива не менше 10 тис. тонн в рік. Зазначена кількість палива замінюватиме до 3 млн. м³ газу.

Після повної реконструкції відкрито фабрику з виробництва паливних гранул «Старовижівське паливо-торф». На підприємстві встановлено технологічне обладнання для виробництва 10 тисяч тонн паливних гранул в рік.

У Камінь-Каширському районі розпочало роботу підприємство «ЛІГНУМ ЕНЕРДЖІ», що виробляє паливні гранули і брикети з деревної біомаси. Загальна потужність підприємства – 7 тис. тонн в рік.

На виробничій базі державних підприємств «Володимир-Волинське лісомисливське господарство» та «Городоцьке лісове господарство» підприємством «ЕКОЕНЕРГОСИСТЕМ» організовано виробництво деревних пеллет потужністю 8,4 тис. тонн в рік.

Обсяг виробництва торфобрикетів на ДП «Волиньторф» у 2012 році становив 105,1 тис. тонн.

Обсяги реалізації продукції бюджетним організаціям за січень-грудень 2012 року становлять 34 тис. тонн. За 10 років заклади бюджетної сфери області збільшили використання торфобрикетів у 4 рази.

Продукція користується попитом за межами України, зокрема, у 2012 році експортовано 36,3 тис. тонн торфобрикетів, що на 6,2 тис. тонн (20,6%) перевищує показники 2011 року.

В рамках Угоди щодо регіонального розвитку Волинської області між Кабінетом Міністрів України та Волинською обласною радою з метою збільшення обсягів виробництва торфопродукції на ДП «Волиньторф» розроблено інвестиційний проект по запуску лінії з гранулювання торфу і виробництву торфопалет продуктивністю 10 тис. тонн на рік. Загальна вартість реконструкції складає близько 4,3 млн. гривень. Реалізація проекту планується у II півріччі 2013 року.

Агропромисловою групою «Пан Курчак» спільно з Німецькою асоціацією виробників біогазу у 2012 році створено підприємство «Агроенерго-трейд», яке реалізовуватиме спільний українсько-німецький проект з будівництва двох біогазових заводів. На цей час розроблено техніко-економічне обґрунтування та надана комерційна пропозиція щодо будівництва біогазових заводів у смт. Турійськ, потужністю 3 МВт та у м. Нововолинську, потужністю 2 МВт.

Впроваджено технологічну установку для приготування щепи із відходів деревообробки та лісосіки для паливних бюджетних установ Шацького району. Затрати на впровадження цієї технології становили 55,2 тис. гривень. Це дозволить щорічно виготовляти до 2 тис. тонн тріски в рік. Заміщення традиційних видів палива (вугілля) становить 300 т.у.п., вартість яких 320 тис. гривень. Аналогічна установка також впроваджена у Люблинецькій загальноосвітній школі-інтернаті I-III ступенів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

13. Транспорт та його вплив на довкілля.

13.1. Транспортна мережа області.

Через територію Волинської області проходять ділянки як залізничних так і автомобільних магістралей, що є складовими європейських транспортних коридорів. Основними напрямками транзитних потоків є Західна Європа-Росія, Західна Європа-Молдова, країни Балтії, Західна Європа-Азербайджан, Грузія, Іран.

Територією області проходять такі автомагістралі міжнародного значення як Київ-Ковель-Варшава, Гданськ-Варшава-Ковель-Одеса (транспортний коридор Балтійське море-Чорне море).

Головні промислові центри регіону з допомогою розгалуженої мережі залізничних доріг з'єднані з містами як України, так і країн СНД та Європи. Понад 100 підприємств області мають підізні колії.

Транспортна інфраструктура області

Таблиця 13.1.

Транспортна інфраструктура області (станом на 01.01.13 року)	Залізничні колії	602,7 км
	Автошляхи: (дороги загального користування державного та місцевого значення)	6201,9 км
	(дороги комунальної власності)	8650,6 км
	Аеропорти	(1 недіючий військовий аеродром у м. Луцьку)

Завдяки роботі автотранспортних підприємств, приватних підприємців, у 2012 році перевезено більше 95,7 млн. пасажирів та більше 4,1 млн. тонн вантажів, що відповідно на 1,5 відсотка та 9,9 відсотка більше ніж у попередньому році.

Залізничними станціями області за 2012 рік відправлено 1,0 млн. тонн вантажів та 4,6 млн. пасажирів, що відповідно на 19,3 відсотка та 5 відсотків менше ніж у попередньому році.

Кількість пасажирів, перевезених міським електричним транспортом, залишилась на рівні 2011 року та становила за 2012 рік - 21,1 млн. пасажирів.

Розвивається та вдосконалюється мережа автобусних маршрутів області, яка станом на 01.01.2013 року нараховує 980 маршрутів загального користування, з них 366 - міжміських внутрішньо обласних, 517 – приміських, та 97 міських маршрутів загального користування.

З 152 перевізниками укладено 438 договорів про організацію пасажирів на приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутах загального користування.

Кількість пасажирського автотранспорту різної місткості в області – 972 одиниці. Середній вік транспортних засобів становить – 6,5 років.

З початку року відкрито нових 6 маршрутів у приміському та 7 у міжміському внутрішньообласному сполученні.

Рухомий склад Луцького підприємства електротранспорту, станом на 01.01.2013 року становив 64 тролейбуси, з яких у 76 відсотків закінчився термін експлуатації. Середній вік тролейбусів становить – 21,4 років.

На умовах співфінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, у співвідношенні 50 на 50 відсотків Луцькою міською радою заплановано придбати:

у 2013 році – десять тролейбусів;

у 2014 році – двадцять тролейбусів.

Середній вік парку дорожніх механічних транспортних засобів становить 10 років.

13.2. Вплив транспорту на довкілля.

За даними обласного управління статистики в 2012 році в атмосферне повітря надійшло 50,4 тис.тонн шкідливих речовин. Порівняно з минулим роком, загальний обсяг шкідливих речовин, які потрапили в повітря, зменшився на 4,5% через зменшення обсягів виробництва підприємств області. Відповідно зменшилась щільність викидів і становила 2,5 тонн на 1 км² території, що на 0,1 т менше, ніж у попередньому році. На кожного мешканця області в середньому припало по 48,5 кг шкідливих речовин проти 50,9 кг в попередньому році.

Головними забруднювачами атмосфери, як і в попередні роки, були пересувні засоби, від яких в повітря надійшло більше 85% загального обсягу викидів, і при цьому понад 55% – це викиди автотранспорту громадян.

Від роботи двигунів пересувних джерел забруднення в повітря надійшло 43,1 тис.тонн шкідливих речовин, що на 2,1 тис.тонн менше, ніж у 2011 р. Переважна частина з яких 39,3 тис.тонн (або 91%) – це викиди автомобільного, 2,1 тис.тонн (або 4,8%) – виробничої техніки та 1,7 тис.тонн (або 3,9%) - залізничного транспорту. Із загальної кількості 28,0 тис.тонн (64,9% загального обсягу) забруднюючих речовин викинуто автомобілями, що перебувають у приватній власності населення.

Якщо в середньому в розрахунку на одного жителя області припадає по 41,5 кг викидів від пересувних джерел, то у місті Луцьку та Ковелі відповідно по 53,7 і 63,3 кг. Щільність викидів на 1 км² території області від транспорту та виробничої техніки становить 2,1 тонн, а у містах Луцьку і Нововолинську – 273,2 та 143,9 тонн.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2009-2012 р.р. наведені в таблиці.13.2.

Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т.

Таблиця 13.2

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	Всього	у тому числі			
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами		
2009	57,1	7,6	49,5	2800	55,1
2010	57,2	8,2	49,0	2800	55,2
2011	52,8	7,6	45,2	2600	50,9
2012	50,4	7,3	43,1	2500	48,5

Найбільше навантаження по викидах в атмосферу несуть м. Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир – Волинський і прилеглі райони до міжнародної траси Варшава - Київ. Найбільшу частину викидів від автотранспорту становлять окиси вуглецю (79,4 %) та вуглеводні (13,8 %).

Випадків екстремального забруднення атмосферного повітря протягом минулого року на території області не виявлено.

13.3. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля.

Щорічно, двічі на рік, згідно з розпорядженням міського голови в місті Луцьку проводиться загальноміська акція «Чисте повітря». В ході акції спільно з працівниками ДАІ та Волинської організації Українського товариства охорони природи на вулицях міста, на кінцевих зупинках маршрутних таксі та при виїзді автомобільного транспорту на лінію проводиться перевірка токсичності викидів двигуна автомобіля. При виявленні перевищення на водіїв та посадових осіб накладається адміністративне стягнення у вигляді штрафу. При проходженні щорічного технічного огляду автотранспортних засобів, що експлуатуються в місті, обов'язковим являється проходження на акредитованій тест-лінії перевірки токсичності викидів двигуна автомобіля.

Для покращення якісних показників атмосферного повітря, при проведенні в місті тендеру на пасажирські перевезення маршрутними таксі, перевага надається великогабаритному пасажирському транспорту типу автобус "Богдан", що дало змогу забезпечити ту ж саму кількість перевезення пасажирів зі зменшенням кількості задіяного автомобільного транспорту. Заборонена експлуатація транспортних засобів не нижче стандарту Євро 2.

Обов'язкова звітність перед виконкомом міської ради про проведену роботу в галузі охорони довкілля перевізниками.

Пересувною лабораторією Волинського ГМЦ проводився забір та аналіз атмосферного повітря на міських автошляхах з метою недопущення перевищення ГДК в атмосферному повітрі.

14. Збалансоване виробництво та споживання.

14.1. Тенденції та характеристика споживання.

Волинь – сільськогосподарська область, де в достатній кількості виробляється продукції сільського господарства та забезпечується її переробка на продукти харчування.

Область повністю забезпечує регіональну потребу в продовольчому зерні, картоплі, овочах, молоці та цукрі. Є можливість реалізовувати сільськогосподарську продукцію за межі регіону.

Коефіцієнт продовольчої незалежності області, який визначається як відношення ємності ринку (обсягу внутрішнього виробництва продукції) до фонду споживання за основними видами сільськогосподарської продукції становить: м'ясо та м'ясопродукти і молоко та молокопродукти – 2,4; хлібні продукти – 3,5; цукор і цукровмісні – 2,0; картопля – 6,0; овочі – 2,9. Не забезпечуються фонди споживання за рахунок внутрішнього виробництва лише таких продуктів як плоди та ягоди, яйця та риба.

Аналізуючи індикатор достатності споживання продуктів харчування по області за 2012 рік, можна зробити висновок, що в області споживається більше раціональної норми картоплі (індикатор - 1,48), хліба та хлібопродуктів (1,26). Майже на рівні – олії і цукру (0,99), овочів (0,98), яєць (0,93). Менше половини – плодів, ягід, винограду (0,47). М'яса, молока, риби – на рівні 60% (індикатор достатності 0,63, 0,63 та 0,59 відповідно).

14.2. Структурна перебудова та екологізація економіки.

Екологізація економіки не є абсолютно новою проблемою. Практичне втілення принципів екологічності тісно зв'язано пізнанням природних процесів і досягнутим технічним рівнем виробництв. Новизна проявляється в еквівалентності обміну між природою й людиною на основі оптимальних організаційно-технічних рішень по створенню, наприклад, штучних екосистем, по використанню наданих природою матеріальних і технічних ресурсів.

У 2012 році Урядом були виділені кошти у сумі 12 млн. гривень з резервного фонду Державного бюджету України на попередження виникнення надзвичайної ситуації з підтоплення територій.

За рахунок цих коштів проводилось відновлення русла та водного режиму р. Припять, відновлення пропускної здатності річок Осина та Виживка (басейн р. Припять) та здійснено ряд протипаводкових заходів сільськогосподарських та лісогосподарських угідь на території районів.

У поточному році роботи з попередження виникнення надзвичайних ситуацій з підтоплення територій будуть продовжуватись.

Значна увага приділялась залученню коштів європейських інституцій, у першу чергу на поліпшення екологічної ситуації, розвитку альтернативних джерел енергії. Так, в області продовжує роботу друга фаза спільного проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», підписано Угоду про партнерство між Волинською обласною радою, Волинською обласною державною адміністрацією та Програмою розвитку ООН.

Фінансування мікропроектів буде здійснюватись у наступних сферах:

- енергозбереження та енергоощадні технології
- водопостачання
- охорона здоров'я
- охорона навколишнього середовища
- підтримка малого бізнесу (розвиток

сільськогосподарських/обслуговуючих кооперативів).

Розроблено проект програми щодо впровадження проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в області та поданий в обласну раду на розгляд, проведено засідання обласної координаційної ради з питань впровадження зазначеного проекту.

Внаслідок проведення споживачами робіт по профілактиці, ремонту та реконструкції діючих каналізаційних очисних споруд досягнуто суттєвого зменшення скидів у поверхневі водні об'єкти забруднених зворотних вод.

Водопровідно - каналізаційне господарство області характеризується значною зношеністю основних засобів, яка досягає 60 - 80 %, а в деяких випадках 100 %.

Проблемним залишається вирішення питання очистки від забруднення підземних вод в районі військового аеродрому м. Луцька та очистки зворотних вод Маневицької виправної колонії.

Через 17 років після аварії на ЧАЕС пройшло деяке самоочищення території внаслідок природного розпаду радіонуклідів. За даними моніторингу ґрунтів на контрольних ділянках цей показник знизився на 15,4 - 33,3 %.

Гострою проблемою залишається питання знешкодження та утилізації небезпечних відходів .

За умов збереження існуючої структури економіки неможливо досягти її реального розвитку, тому потрібно розробити державну програму здійснення структурної перебудови та екологізації економіки за інноваційною моделлю, де передбачити значного збільшення частки більш технологічно високих виробництв та частки наукоємної продукції в економіці, значного збільшення кількості підприємств, що впроваджують інновації.

У зв'язку з цим з'являться економічні передумови для розв'язання багатьох проблем, пов'язаних з нарощуванням національних інвестицій в подальший розвиток економіки, створенням нових ефективніших робочих місць, а також збереження природних ресурсів, поліпшення стану довкілля.

Пріоритетні заходи і напрямки розвитку:

- розробка і впровадження інноваційної моделі економічного розвитку;
- удосконалення економічного механізму природокористування і природоохоронної діяльності;
- формування і реалізація ефективної інвестиційної політики, спрямованої на розробку, освоєння та використання природо- і ресурсозберігаючих, маловідходних та безвідходних технологій, виробництво екологічно чистих видів продукції;
- орієнтація на переробку вторинної сировини;
- впровадження екологічно обґрунтованих принципів ведення сільського господарства та адаптованих до місцевих умов технологій і систем землеробства;
- впровадження ефективного контролю за використанням генетично модифікованих організмів.

14.3. Впровадження елементів «більш чистого виробництва».

Під екологічно чистими технологіями розуміють технології, що забезпечують захист навколишнього середовища, мінімальний рівень забруднення, раціональне використання природних ресурсів, вторинну переробку значної частини відходів.

В області функціонує приватно-орендне сільськогосподарське підприємство ім. Шевченка, с.Угринів Горохівського району, яке здійснює виробництво молока та молокопродуктів високої якості. Відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 30 квітня 2010 року

№ 101, підприємство має статус спеціальної сировинної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування.

Відповідно до розпорядження першого заступника голови обласної державної адміністрації від 29 липня 2011 року № 309 товариству з обмеженою відповідальністю «Прогрес», с.Білин Володимир-Волинського району надано статус спеціальної сировинної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування.

Єдиним в області «органічним» господарством є ТзОВ «Старий Порицьк», що в Іваничівському районі, яке є членом Федерації органічного руху України. Господарство сертифіковане як таке, що продукує лише органічні зерно, молоко та м'ясо.

Суть органічного виробництва полягає в тому, що виробники повністю відмовляються від застосування ГМО, антибіотиків, отрутохімікатів та мінеральних добрив. У результаті підвищується природна біологічна активність в ґрунті, нормалізується робота живих організмів, відновлюється баланс поживних речовин та відбувається приріст гумусу. Хоча продукція сільгосп підприємств, що дотримуються цього способу виробництва, є дорожчою, але вона корисніша для здоров'я.

14.4. Ефективність використання природних ресурсів.

За останні роки в області значно зросло використання природного газу, вугілля та дизпалива. З метою зменшення використання традиційних видів палива та зменшення негативного впливу на середовище здійснювалася робота щодо залучення до паливно-енергетичного балансу області енергоносіїв з місцевих видів палива.

Після повної реконструкції відкрито фабрику з виробництва паливних гранул "Старовижівське паливо-торф». На підприємстві встановлено технологічне обладнання для виробництва 10 тисяч тонн паливних гранул в рік. Це дасть можливість забезпечити бюджетні заклади району та населення навколишніх сіл дешевим та екологічним паливом.

У Камінь-Каширському районі розпочало роботу підприємство «ЛІГНУМ ЕНЕРДЖІ», що виробляє паливні гранули і брикети з деревної біомаси. Загальна потужність підприємства – 7 тис. тонн в рік.

На виробничій базі державних підприємств «Володимир-Волинське лісомисливське господарство» та «Городоцьке лісове господарство» підприємством «ЕКОЕНЕРГОСИСТЕМ» організовано виробництво деревних пеллет потужністю 8,4 тис. тонн в рік.

15. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.

15.1. Національна та регіональна екологічна політика.

Державна екологічна політика, яку проводить Держуправління, базується на поєднанні вирішення економічних і екологічних проблем, створенні умов та

безпосередньої участі в розв'язанні екологічних проблем на регіональному та місцевому рівнях.

Волинь вважається в країні регіоном, де населення і влада традиційно дбають про збереження унікальних природних ландшафтів, раціональне використання ресурсів лісу, озер, боліт, надр, піклуються збереженням чистоти атмосфери і води.

У звітному періоді основна увага діяльності Держуправління була зосереджена на пріоритетних питаннях, передбачених річним планом заходів з виконання покладених на Мінприроди завдань на 2012 рік, згідно з політичними пріоритетами, стратегічними напрямками і завданнями щодо реалізації в області державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

15.2. Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки.

З метою вирішення питань регулювання природокористування та використання природних ресурсів на території області згідно чинного законодавства обласною радою в 2012 році підготовлено і прийнято 36 рішень та розпоряджень, обласною державною адміністрацією 25, а саме:

Розпорядження облдержадміністрації, що стосуються природоохоронних питань за 2012 рік

1. Розпорядження від 17.02.2012 № 61 «Про затвердження проектів землеустрою та надання земельних ділянок».
2. Розпорядження від 06.03.2012 № 97 «Про продовження у 2012 році всеукраїнської акції «За чисте довкілля».
3. Розпорядження від 10.04.2012 № 150 «Про заходи з реалізації в області Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2012 – 2015 роки».
4. Розпорядження від 26.03.2012 № 120 «Про затвердження і розподіл лімітів використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійсненні побічних лісових користувань на 2012 рік».
5. Розпорядження від 23.04.2012 № 165 «Про установлення дати відкриття навігації для маломірних (малих) суден на водних об'єктах області».
6. Розпорядження від 28.04.2012 № 179 «Про внесення змін до розпорядження голови облдержадміністрації від 11 серпня 2010 року № 267 «Про надання дозволів на розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок».
7. Розпорядження від 08.05.2012 № 192 «Про затвердження Порядку надання і використання у 2012 році коштів субвенцій з обласного бюджету місцевим бюджетам на виконання природоохоронних заходів та проведення заходів із захисту від підтоплення територій».
8. Розпорядження від 14.05.2012 № 199 «Про затвердження проекту землеустрою надання земельних ділянок».

9. Розпорядження від 16.05.2012 № 200 «Про організацію заготівлі другорядних лісових матеріалів, здійснення побічних лісових користувань та використання корисних властивостей лісів».

10. Розпорядження від 29.05.2012 № 225 «Про прийняття та реалізацію місцевих програм «Екологія - 2015», здійснення контролю за станом використання, відтворення та охороною лісових ресурсів, закріплення лісів за новими користувачами».

11. Розпорядження від 02.08.2012 № 314 «Про схвалення проекту Регіональної програми «Питна вода Волинської області на 2012-2020 роки».

12. Розпорядження від 07.08.2012 № 323 «Про організацію відкриття полювання на пернату дичину в області».

13. Розпорядження від 07.08.2012 № 322 «Про виділення лісової ділянки».

14. Розпорядження від 14.08.2012 № 341 «Про надання дозволу на розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок».

15. Розпорядження від 21.09.2012 № 394 «Про затвердження проекту землеустрою та надання земельних ділянок».

16. Розпорядження від 21.09.2012 № 395 «Про затвердження проекту землеустрою та надання земельних ділянок».

17. Розпорядження від 21.09.2012 № 390 «Про виділення лісової ділянки».

18. Розпорядження від 24.10.2012 № 446 «Про проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки».

19. Розпорядження від 26.10.2012 № 448 «Про виділення лісових ділянок».

20. Розпорядження від 19.11.2012 № 481 «Про затвердження проекту землеустрою та надання земельних ділянок».

21. Розпорядження від 19.11.2012 № 482 «Про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки».

22. Розпорядження від 19.11.2012 № 483 «Про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки».

23. Розпорядження від 22.11.2012 № 491 «Про виділення лісової ділянки».

24. Розпорядження від 22.11.2012 № 490 «Про впорядкування заготівлі, реалізації новорічних ялинок та забезпечення охорони хвойних насаджень у передноворічний період 2013 року».

25. Розпорядження від 30.11.2012 № 509 «Про виділення лісової ділянки».

Рішення обласної ради, що стосуються природоохоронних питань за 2012 рік

1. Рішення від 01.03.2012 № 22/5 «Про пропозиції щодо фінансування природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в 2012 року році».

2. Рішення від 06.03.2012 № 10/9 «Про Програму захисту прав споживачів області з питань якості і безпеки життя людини на період до 2015 року».

- 3.Рішення від 12.03.2012 № 10/67 «Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду».
- 4.Рішення від 12.03.2012 № 10/68 «Про затвердження Положення про обласний фонд охорони навколишнього природного середовища».
- 5.Рішення від 12.2012 № 10/69 «Про погодження лімітів використання лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань на 2012 рік».
- 6.Рішення від 12.03.2012 № 10/70 «Про надання в оренду водних об'єктів місцевого значення».
- 7.Рішення від 12.03.2012 № 10/71 «Про надання гірничого відводу ТзОВ «Артіль»».
- 8.Рішення від 24.04.2012 № 11/9 «Про внесення змін до Регіональної програми розвитку земельних відносин у Волинській області на 2011-2016 роки».
- 9.Рішення від 24.04.2012 № 11/12 «Про звернення ТзОВ «Журавичі Інвестторф» щодо погодження на отримання спеціального дозволу на користування надрами з метою розробки родовища торфу «Кормин» Ківецівського району.
- 10.Рішення від 24.04.2012 № 11/15 «Про проведення сесійних слухань з питання «Про стан ведення мисливського господарства в угіддях, наданих у користування».
- 11.Рішення від 24.04.2012 № 11/18 «Про звернення ТзОВ «Журавичі Інвестторф» щодо погодження на отримання спеціального дозволу на користування надрами з метою розробки родовища торфу «Журавичі» Ківецівського району.
- 12.Рішення від 04.05.2012 № 11/34 «Про погодження отримання ТзОВ «Журавичі Інвестторф» спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами з метою розробки родовища торфу «Журавичі» (ділянки «Рудка» та «Журавичі») у Ківецівському районі.
13. Рішення від 04.05.2012 № 11/33 «Про надання гірничого відводу ПФ «Техніка».
14. Рішення від 21.06.2012 № 12/8 «Про внесення змін до рішення обласної ради від 21.05.2008 № 19/13 «Про порядок видачі спеціальних дозволів і встановлення лімітів на заготівлю другорядних лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань, із змінами, внесеними рішенням обласної ради від 26.05.2011 № 4/68»
- 15.Рішення від 21.06.2012 № 12/35 «Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду».
16. Рішення від 21.06.2012 № 12/36 «Про погодження клопотання щодо приведення існуючого поділу лісів по СГВК «Муравищенський» Ківерцівського району у відповідність до Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок».
17. Рішення від 21.06.2012 № 12/38 «Про погодження отримання ТзОВ «Західна теплоенергетична група» спеціального дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення, включаючи дослідно-промислову розробку».

18.Рішення від 21.06.2012 № 12/39 «Про погодження отримання ПАТ «Рожищенський сир завод» спеціального дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення, включаючи дослідно-промислову розробку».

19.Рішення від 21.06.2012 № 12/40 «Про погодження отримання ФГ «Ставеччина Ковельського району спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами торфового родовища «Шкуратівське» з метою геологічного вивчення, включаючи дослідно-промислову розробку».

20. Рішення від 21.06.2012 № 12/41 «Про погодження отримання ТзОВ «Волинь-тепло» спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами торфового родовища «Сир'є» з метою геологічного вивчення, включаючи дослідно-промислову розробку».

21. Рішення від 21.06.2012 № 12/42 «Про погодження отримання ПП «СВС-Плюс» спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами Олицького родовища цегельної сировини у Ківерцівському районі з метою видобування корисних копалин».

22.Рішення від 21.06.2012 № 12/43 «Про погодження отримання ПАТ «Ковель-молоко» спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування підземних вод».

23. Рішення від 28.08.2012 № 13/9 «Про звернення Луцького прикордонного загону Державної прикордонної служби України щодо ситуації навколо руйнації берегу р. Західний Буг на території Швацького, Любомльського районів та можливих негативних наслідків».

24. Рішення від 07.11.2012 № 13/20 «Про звіт щодо стану ведення лісового і мисливського господарства Волинським обласним управлінням лісового та мисливського господарства».

25.Рішення від 07.11.2012 № 13/36 «Про погодження отримання ТзОВ «Йоданка» спеціального дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення, включаючи дослідно-промислову розробку».

26. Рішення від 14.11.2012 № 13/53 «Про припинення права користування мисливськими угіддями ТзОВ «Мисливець Волині».

27. Рішення від 14.11.2012 № 13/54 «Про припинення права користування на частині мисливських угідь ТзОВ «Олдем».

28. Рішення від 14.11.2012 № 13/55 «Про надання мисливських угідь у користування Маневицькому районному мисливському товариству «Троянівське».

29. Рішення від 14.11.2012 № 13/56 «Про погодження отримання ТзОВ «Зелена Енергія Волині» спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами з метою геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки торфу на території Камінь-Каширського району».

30.Рішення від 14.11.2012 № 13/57 «Про внесення змін у рішення обласної ради від 21.06.12 № 12/37 «Про внесення змін у рішення обласної ради щодо надання в оренду водних об'єктів місцевого значення».

31.Рішення від 21.12.2012 № 14/13 «Про затвердження Регіональної програми «Питна вода Волинської області» на 2012-2020 роки».

32. Рішення від 26.12.2012 № 14/52 «Про внесення змін до Положення про обласний фонд охорони навколишнього природного середовища, затвердженого рішенням обласної ради від 13.03.2012 № 10/68».

33. Рішення від 26.12.2012 № 14/54 «Про надання гірничого відводу ТзОВ «Надра».

34. Рішення від 26.12.2012 № 14/55 «Про погодження надання надр у користування підприємству «Олдем».

35. Рішення від 26.12.2012 № 14/56 «Про внесення змін до рішення обласної ради від 16.03.2004 № 10/26 «Про надання гірничого відводу ВАТ «Кульчинський силікатний завод».

36. Рішення від 26.12.2012 № 14/57 «Про внесення змін до рішення обласної ради від 13.05.2011 № 4/25 «Про надання гірничого відводу».

15.3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства здійснюється Державною екологічною інспекцією у Вролинській області, інформація по проведеній роботі наведена у таблиці. 15.1.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 15.1.

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	2012
1	Кількість перевірених об'єктів	од.	1831
2	Складено актів перевірок	од.	1893
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	2285
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол./грн	2113/228598
5	Стягнуто адміністративних штрафів	грн	196105
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	237/2704767
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	192/1308064
8	Прийнято рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) господарської діяльності	од.	65
9	Прийнято рішень про призупинення фінансування будівництва (реконструкції) об'єктів	од.	-
10	Кількість дозволів, виданих на відновлення господарської діяльності та фінансування	од.	34
11	Кількість об'єктів, на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів або лімітів	од.	
11.1	на спеціальне водокористування	од.	60
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	34
11.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	4
11.3	на утворення та розміщення відходів	од.	-
12	Внесено подань про припинення дії виданих	од.	-

	дозволів		
13	Кількість матеріалів про порушення, що містили ознаки злочину, переданих на розгляд в правоохоронні органи (прокуратури, внутрішніх справ, СБУ)	од.	60

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм.

Комплексна програма захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року

Заходи, спрямовані на захист сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод, а також ліквідацію підтоплення передбачені Регіональною програмою захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь у Волинській області в 2006 - 2010 роках та прогнозу до 2015 року та Регіональною екологічною програмою «Екологія 2011 - 2015 та прогноз до 2020 року».

На виконання Комплексної програми захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року у 2012 році інвестиційними намірами було передбачено спрямувати кошти бюджетів усіх рівнів в сумі 9532,5836 тис. грн.

Фактично освоєні кошти в сумі 9319,7456 тис. грн., що становить 98%, в тому числі за рахунок наступних джерел фінансування:

- 8354,34 тис. грн. - кошти Державного бюджету;
- 783,9716 тис. грн. - кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища;
- 181,434 тис. грн. - кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Виконувались наступні природоохоронні заходи:

- берегоукріплення річки Стир з метою захисту пам'ятки національного значення Георгіївської церкви в селі Кутрів Горохівського району;
- відновлення русла річки Прип'ять в межах смт Ратне Ратнівського району Волинської області;
- відновлення водного режиму річки Прип'ять від смт Ратне до села Комарово Ратнівського району Волинської області;
- відновлення пропускної здатності річки Вижівка (МК-2 Прип'ятської о.с.) на ділянці від ПК 0 по ПК71+60 в Ратнівському районі Волинської області;
- відновлення пропускної здатності річки Осина (МК Троянівської о.с.) в межах села Бережниця Маневицького району;
- заходи по відновленню внутрішньогосподарської меліоративної мережі на території Любешівського району;
- захист від підтоплення підробленої території поля ліквідованої шахти № 6 «Нововолинська»;
- водовідведення з території ЗОШ № 2 по вул. Сухомлинського в м. Ковелі;
- реконструкція водовідливного комплексу «Бужанська» водозбірник № 3 (проект ліквідації шахти № 8 «Нововолинська»).

Загальнодержавна програма формування екологічної мережі України

Заходи, спрямовані на розвиток регіональної екомережі передбачені «Програмою економічного та соціального розвитку області на 2012 рік» та Регіональною екологічною програмою «Екологія 2011 - 2015 та прогноз до 2020 року».

На виконання «Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі в Україні на 2000-2015 роки» в 2012 році інвестиційними намірами було передбачено спрямувати кошти бюджетів усіх рівнів в сумі 8896,3 тис. грн. Фактично використано за рік 9083,283 тис.грн., що становить 102% , в тому числі за рахунок наступних джерел фінансування:

- 683,0 тис. грн. - кошти Державного бюджету;
- 334,583 тис. грн. - кошти місцевих бюджетів, в тому числі кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;
- 8065,7 тис. грн. - власні кошти підприємств.

В області протягом 2012 року виконувався ряд природоохоронних заходів, найвагомішими з яких були:

- посів і посадка зелених насаджень на землях ДЛФ– 8424,0 тис. грн. (в тому числі: 683,0 тис. грн. - кошти Державного бюджету, 7741,0 тис. грн. - власні кошти);
- озеленення населених пунктів області – 606,283 тис. грн. (281,583 тис. грн. - кошти місцевих фондів ОНПС, 324,7 тис. грн. - власні кошти підприємств);
- ліквідація наслідків вітровалів, а саме: знесення аварійних та пошкоджених дерев на території м. Луцьк (26,0 тис. грн.- кошти місцевих фондів ОНПС).

Також протягом 2012 року:

1. Розроблено I етап проекту обласної схеми екомережі.
2. Держуправлінням підготовлено перелік основних елементів екомережі - території та об'єкти природно-заповідного фонду. На території області нараховується 384 території та об'єктів природно-заповідного фонду площею близько 220 тис. га, з них 26 об'єктів загальнодержавного значення і 358 об'єктів місцевого значення.

Процент заповідності області складає 10,9 %.

3. На території області у 2012 році проводились наукові експедиції з метою виявлення нових територій для подальшого їх заповідання

15.5. Моніторинг навколишнього природного середовища.

На виконання Постанови КМУ від 30.03.1998р. № 391 та у відповідності з керівними документами Мінприроди України розпорядженням голови обласної ради від 21 травня 2008 р. № 19/29 затверджено Регіональну програму моніторингу довкілля.

Функціонування Волинської обласної системи моніторингу довкілля (ВОСМД) здійснюється на основі Угоди про спільну діяльність між суб'єктами ВОСМД, підписаної 8 лютого 2007 року.

Суб'єктами моніторингу є:

- Західно-Бузьке басейнове управління водних ресурсів;
  - Волинське обласне виробниче управління водних ресурсів і водного господарства;
- Волинська обласна санітарно-епідеміологічна станція;
  - Волинській обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції «Облдержродючість»;
  - Волинський обласний центр з гідрометеорології державної гідрометеорологічної служби.

З метою удосконалення діяльності суб'єктів державної системи моніторингу довкілля, розгляду поточних питань, пов'язаних з проведенням моніторингу довкілля, на основі державної та регіональної програм моніторингу довкілля Розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації від 22 серпня 2008 року № 297 утворено обласну Міжвідомчу комісію з питань моніторингу довкілля.

Моніторинг навколишнього природного середовища згідно Регламенту проводиться помісячно і поквартально.

За 2012 рік, за даними спостереження на трьох стаціонарних постах, рівень забруднення атмосферного повітря в м.Луцьку по 3 інгредієнтах (двоокису азоту, фенолу, формальдегіду) перевищував середньорічні концентрації.

Зростання середньорічних концентрацій в порівнянні з 2011 роком спостерігалось по фенолу з 1,20 ГДК с.д. до 1,37 ГДК с.д.

Зменшення середньорічних концентрацій спостерігали по пилу з 0,59 ГДК с.д. до 0,56 ГДК с.д., по оксиду вуглецю з 0,28 ГДК с.д. до 0,13 ГДК с.д., по двоокису азоту з 2,26 ГДК с.д. до 2,01 ГДК с.д., по оксиду азоту з 0,61 ГДК с.д. до 0,43 ГДК с.д., по формальдегіду з 2,57 ГДК с.д. до 2,2 ГДК с.д.

По результатам дослідження гідрохімічних показників якості води річок Волині, за 2012 рік встановлено:

р. Західний Буг с. Литовеж

Пункт спостереження в с. Литовеж Волинської області на р. Західний Буг (2 створи).

На забруднення річки впливають стічні води Львівської області – ОС м. Сокаль, госпобутові стоки с. Литовеж. Кисневий режим річки в обох створах задовільний. На протязі року зафіксовано 5 випадків високого забруднення води азотом нітритним:

- у верхньому створі 10,3 ГДК в лютому та 24,7 ГДК в липні;
- у створі нижче села 10,9 ГДК в лютому, 22,4 ГДК в липні;
- у створі нижче села 20,4 ГДК у серпні.

Збільшились в обох створах середньорічні концентрації азоту нітритного (вдвічі), нітратного, фосфору фосфатів, БСК₅, ХСК, міді, фенолу та у створі нижче села - іонів марганцю. Зменшилась середньорічна концентрація азоту амонійного, цинку, заліза загального в обох створах, марганцю у верхньому створі та АСПАР у нижньому. Концентрації решти інгредієнтів залишились без змін.

Якість води р. Західний Буг с. Литовеж у 2012 р. погіршилась.

р. Луга м. Володимир–Волинський

На забруднення р. Луга м.Володимир–Волинського мають вплив стічні води населених пунктів Іваничі, Локачі, Павлівка, ОС м.Володимир–Волинського.

Кисневий режим річки в трьох створах задовільний.

Випадок високого забруднення води азотом нітритним – 14,8 ГДК зафіксовано у створі вище міста в травні. Зросли у воді трьох створів середньорічні концентрації азоту амонійного, нітритного, фенолу, а у створах вище та нижче міста – фосфору фосфатів. Зниження середньорічних концентрацій спостерігалось в усіх створах по азоту нітратному, ХСК, та важких металах.

оз. Світязь с. Світязь

Озеро Світязь знаходиться у зоні Шацького національного заповідника. Організованих джерел забруднення на оз.Світязь в даному пункті спостережень немає. На якість води можуть мати вплив забруднення від численних баз відпочинку та приватного сектору с. Світязь.

Вміст розчинного кисню у воді оз.Світязь задовільний та порівняно з попереднім роком покращився. Випадків високого забруднення води не зафіксовано. Зросли середньорічні концентрації у воді азоту нітритного, фосфору фосфатів, хрому шестивалентного та дещо міді. Спостерігалось зниження середньорічних концентрацій іонів цинку, вміст органічних речовин по БСК₅ та зменшилось хімічне споживання кисню.

Якість води в оз. Світязь 2012 р. має тенденцію до покращення.

р. Турія м.Ковель

На якість води р.Турія впливають стічні води УВКГ м.Ковеля та смт.Турійськ. Кисневий режим річки задовільний та порівняно з попереднім роком суттєво не змінився. Випадків високого забруднення у звітному році не зафіксовано.Збільшились у воді обох створів середньорічні концентрації азоту амонійного, БСК₅ , цинку та фенолу.Знизилась середньорічні концентрації азоту нітритного, нітратного, хрому шестивалентного, іонів міді, цинку та хімічного споживання кисню.Концентрації решти інгредієнтів залишились на рівні попереднього року.

Якість води р.Турія м.Ковель в 2012 р. значних змін не зазнала.

р.Стир м. Луцьк

На якість води р.Стир у створі вище міста мають вплив забруднення, що потрапляють з р.Іква (м. Дубно та смт. Млинів), а також стічні води, що переносяться з м.Броди Львівської області. Якість води у створі нижче міста зазнає впливу вод КП «Луцькводоканал».

Вміст розчинного кисню у воді обох створів задовільний та залишається на рівні попереднього року. Випадків високого забруднення води протягом року не спостерігалось. Збільшилось забруднення води в обох створах азотом амонійним, фосфором фосфатів та у нижньому створі іонами цинку. Зниження середньорічних концентрацій в обох створах спостерігалось по азоту нітритному, хрому шестивалентному, міді, БСК₅ , а у створі вище міста – по марганцю та цинку.

Якість води р.Стир м.Луцьк в 2012 р. дещо покращилась.

р.Стохід смт. Любешів

Організованих джерел забруднення на річці Стохід немає. Внаслідок дуже частих підтоплень на р.Стохід на якість води можуть мати вплив змиви з сільгоспугідь та забруднення приватного сектору.

Кисневий режим річки задовільний і порівняно з попереднім роком дещо покращився. Збільшились середньорічні концентрації хрому шестивалентного, фенолу та БСК₅. По середньорічних показниках зменшилось забруднення води азотом амонійним, нітритним, нітратним, іонами міді, цинку та залізом загальним.

Якість води р.Стохід смт. Любешів в 2012 році покращилась.

15.6. Державна екологічна експертиза.

Державна екологічна експертиза є видом науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, які здійснюють дослідження, аналіз та оцінку передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища.

У відповідності до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.11р № 3038-VI Держуправлінням ОНПС у Волинській області Державна екологічна експертиза не приводилась.

15.7. Економічні засади природокористування.

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності.

В 2012 році підприємствами та організаціями області до фондів охорони навколишнього природного середовища бюджетів усіх рівнів перераховано кошти в сумі 9880,326 тис. грн. З них: 8800,982 тис. грн. - зборів за забруднення навколишнього природного середовища та екологічного податку, 1079,344 тис. грн. - грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності. Цільові та інші добровільні внески підприємств, установ, організацій та громадян в 2012 році відсутні.

Загальна сума відрахувань в 2012 році становила:

- до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища - 2470,083 тис. грн.;
- до обласного фонду охорони навколишнього природного середовища - 1646,721 тис. грн.;
- до місцевих (міських, селищних, сільських) фондів охорони навколишнього природного середовища - 5763,522 тис. грн.

Надходження платежів за використання природних ресурсів до бюджетів усіх рівнів за 2012 рік характеризується наступними показниками:

Таблиця 15.2

Назва ресурсу	Всього, тис. грн.	в тому числі:	
		Державний бюджет	Місцеві бюджети
Збір за спецвикористання лісових ресурсів, всього: в т.ч.	16158,9	5448,7	10710,2
- гриби, ягоди	1601,1	-	1601,1
- лікарсько-технічна сировина	73,1	-	73,1
- рубка головного користування	10897,4	5448,7	5448,7
- інші рубки	3587,3	-	3587,3
Збір за спецвикористання водних ресурсів	3944,0	1972,0	1972,0
Платежі за користування надрами	5387,1	2452,6	2934,5
Плата за землю	100732,7	-	100732,7
Платежі за оренду водних об'єктів на території області, які знаходяться в басейнах річок загальнодержавного значення	60,081	60,081	-
Збір за геологорозвідувальні роботи	-	-	-
Збір за використання інших природних ресурсів	1,6	-	1,6
Всього по області	126284,381	9933,381	116351,0

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі.

Фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища здійснювалось з державного та місцевих бюджетів, цільових фондів охорони навколишнього природного середовища, власних коштів підприємств, установ та організацій та залучених коштів.

Природоохоронні заходи в області в 2012 році виконувались у відповідності до «Програми економічного і соціального розвитку області на 2012 рік», державних та регіональних програм, що діють в області.

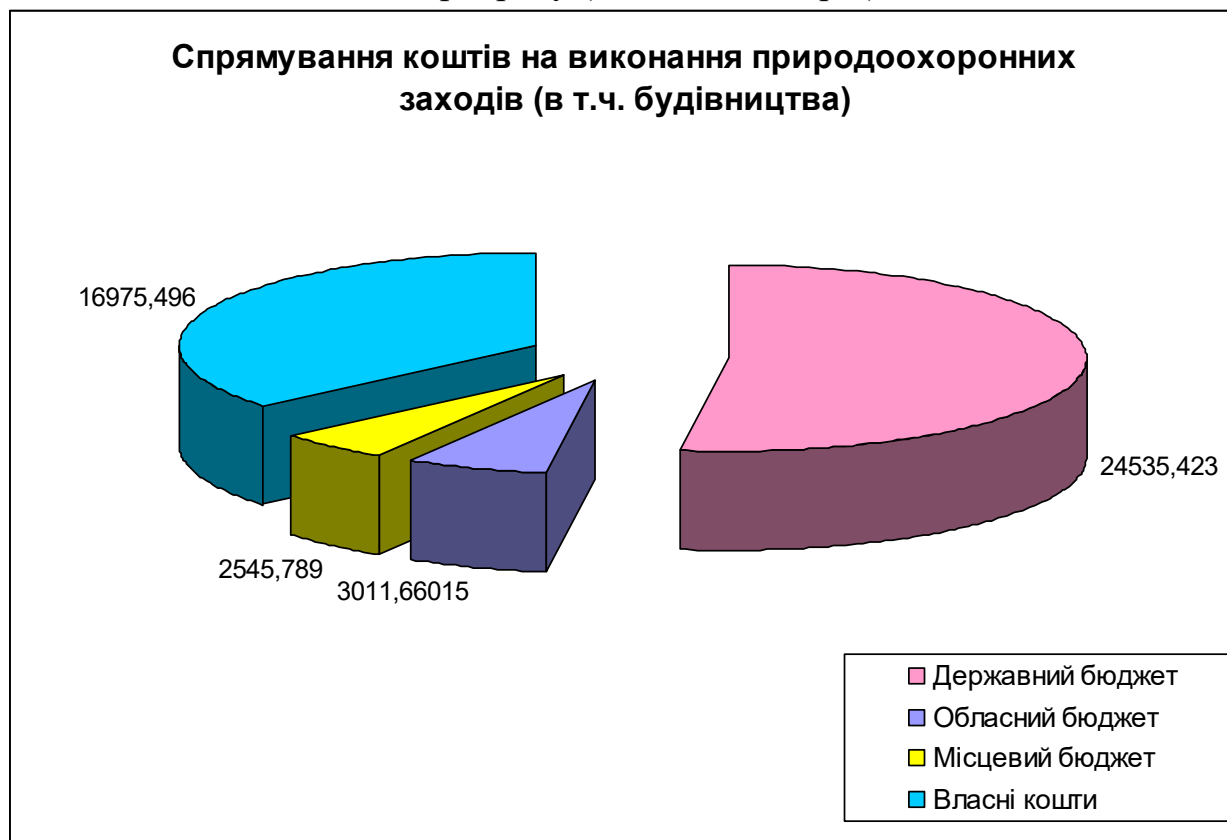
При інвестиційних намірах року в сумі 50920,40565 тис. грн. фактичне спрямування коштів бюджетів усіх рівнів на здійснення природоохоронних заходів в області у відповідності до вищевказаних програм за 2012 рік становить 47068,36815 тис. грн. (92 %), в тому числі:

- коштів Державного бюджету – 24535,423 тис. грн., тобто 88% від інвестиційних намірів року (28030,61 тис.грн.);

- коштів обласного бюджету – 3011,66015 тис. грн., тобто 80% від інвестиційних намірів року (3756,47965 тис.грн.), в тому числі 2247,0915 тис. грн. - кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища;

- коштів бюджетів міст та районів області – 2545,789 тис. грн., тобто 95% від інвестиційних намірів року (3003,285 тис. грн.), з них коштів міських, сільських та селищних фондів охорони навколишнього природного середовища – 3218,641 тис. грн.;

- коштів підприємств, установ та організацій – 17251,987 тис. грн., тобто 69% від інвестиційних намірів року (14334,3 тис. грн.).

При інвестиційних намірах року в сумі 28827,0956 тис.грн. на виконання заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання водних ресурсів, за 2012 рік фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 26994,7106 тис. грн. (94%). З них:

- коштів Державного бюджету: при інвестиційних намірах року 23142,18 тис. грн. фактично освоєно 21686,02 тис. грн., тобто 94%;

- коштів обласного бюджету: при інвестиційних намірах року 1756,0506 тис.грн. фактично освоєно 1548,0286 тис. грн., тобто 88%, з них 1053,4766 тис. грн. коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища;

- коштів бюджетів міст та районів області: при інвестиційних намірах року в сумі 985,865 тис. грн. фактично освоєно 899,662 тис. грн. (91%), з них 725,862 тис. грн. - коштів міських, сільських та селищних фондів охорони навколишнього природного середовища;

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року 2943,0 тис.грн. фактично освоєно 2861,0 тис. грн. (97%).

В 2012 році кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 1053,477 тис. грн. були використані на проведення заходів:

- виготовлення документації на проведення заходів щодо захисту від шкідливої дії вод та ліквідації підтоплення на території Скригівської сільської ради Горохівського району, Колківського ВПУ у смт Маневичі та на території Ратнівського району – 92,196 тис. грн.;

- щодо захисту від шкідливої дії вод та ліквідації підтоплення на території Володимир-Волинського, Іваничівського, Ківерцівського, Ковельського, Горохівського районів – 531,047 тис. грн.;

- будівництво очисних споруд «Біотал» Поворського тубдиспансеру - 43,593 тис. грн.;

- розширення та реконструкція каналізаційної системи Пісочненської ЗОШ І-ІІІ ст. Ковельського району – 19,56 тис. грн.;

- завершення робіт із каналізування смт. Ратне – 40,0 тис. грн.;

- будівництво напірного колектору від КНС № 7 до очисних споруд в м. Ковелі – 166,352 тис. грн.;

- виготовлення проектної документації по протипаводкових заходах щодо захисту від шкідливої дії вод та ліквідації підтоплення територій сільських рад Волинської області (в. ч. проведення експертизи) -160,729 тис. грн.

При інвестиційних намірах року в сумі 5929,391 тис. грн. на виконання заходів, спрямованих на охорону атмосферного повітря, в 2012 році фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 5880,237 тис. грн. (99%). З них:

- коштів обласного бюджету (обласного фонду охорони навколишнього природного середовища): при інвестиційних намірах року в сумі 9,831 тис. грн. фактично освоєно 9,831 тис. грн. (100%) ;

- коштів місцевих бюджетів (місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища): при інвестиційних намірах року в сумі 89,83 тис. грн. фактично освоєно 89,83 тис. грн. (100%) ;

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року в сумі 5829,73 тис. грн. фактично освоєно 5780,576 тис. грн. (99%).

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виконувались заходи щодо очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин по ДП «Ковельський ветсанзавод».

При інвестиційних намірах року в сумі 2600,894 тис. грн на виконання заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання земель, в 2012 році фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 2600,894 тис. грн. (100%). З них:

- коштів Державного бюджету: при інвестиційних намірах року в сумі 2165,43 тис. грн. фактично освоєно 2165,43 тис. грн. (100%) ;

- коштів обласного бюджету (обласного фонду охорони навколишнього природного середовища): при інвестиційних намірах року в сумі 410,163 тис. грн. фактично освоєно 410,163 тис. грн. (100%) ;

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року в сумі 25,301 тис. грн. фактично освоєно 25,301 тис. грн. (100%).

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища проводились заходи на поліпшення малопродуктивних земельних угідь шляхом проведення вапнування кислих ґрунтів на території Камінь-Каширського району та поліпшення малопродуктивних земельних угідь (корінне та поверхневе поліпшення сіяних та природних сінокосів і пасовищ) на території сільських рад Волинської області.

При інвестиційних намірах року в сумі 145,9 тис. грн. на виконання заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання ресурсів тваринного світу, в 2012 році фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 145,9 тис. грн. (100%). З них:

- коштів обласного бюджету: при інвестиційних намірах року 100,0 тис.грн. фактично освоєно 100,0 тис. грн., тобто 100% (коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища);

- коштів бюджетів міст та районів області: при інвестиційних намірах року в сумі 45,9 тис. грн. фактично освоєно 45,9 тис. грн., тобто 100% .

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виконувались заходи щодо охорони тваринного світу і боротьби з браконьєрством.

При інвестиційних намірах року в сумі 8901,3 тис. грн. на виконання заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання природних рослинних ресурсів, в 2012 році фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 9088,283 тис. грн. (102%). З них:

- коштів Державного бюджету: при інвестиційних намірах року 1423,0 тис. грн. фактично освоєно 683,0 тис. грн., тобто 48%;

- коштів місцевих бюджетів (місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища): при інвестиційних намірах року в сумі 362,6 тис. грн. фактично освоєно 334,583 тис. грн. (92%) ;

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року 7115,7 тис. грн. фактично освоєно 8070,7 тис. грн. (113%).

При інвестиційних намірах року 50,0 тис. грн. на виконання заходів, спрямованих на збереження природно-заповідного фонду, фактичне освоєння коштів становить 50,0 тис. грн. (100%). З них:

- коштів обласного бюджету: при інвестиційних намірах року 50,0 тис.грн. фактично освоєно 50,0 тис. грн., тобто 100% (кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища);

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища проводились спеціальні заходи на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів ПЗФ, поліпшення технічного стану та благоустрій оз. Нечимне (для ДП «Ковельське ЛГ»)

При інвестиційних намірах року 4215,324 тис. грн. на виконання заходів, спрямованих на раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів, фактичне освоєння коштів бюджетів усіх рівнів становить 2063,8625 тис. грн. (49%). З них:

- коштів обласного бюджету: при інвестиційних намірах року 1280,434 тис. грн. фактично освоєно 748,6365 тис. грн., тобто 58% (в тому числі 498,6365 тис.

грн. - кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища);

- коштів бюджетів міст та районів області: при інвестиційних намірах року в сумі 1513,39 тис. грн. фактично освоєно 1173,134 тис. грн. (78%), з них 1147,434 тис. грн. - коштів міських, сільських та селищних фондів охорони навколишнього природного середовища;

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року 121,5 тис. грн. фактично освоєно 141,119 тис. грн. (116%).

В 2012 році кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища були виділені на придбання спецтехніки для обслуговування полігонів ТПВ у м. Горохів -150,0 тис. грн., смт Маневичі -200,0 тис. грн., смт Шацьк -315,0 тис. грн. На даний час закуплено спецтехніку для обслуговування полігону ТПВ у м. Горохів на суму 148,3 тис. грн.

У 2012 році завершено роботи по будівництву полігону ТПВ для м. Володимир-Волинський - 250,0 тис. грн. - кошти обласного бюджету, 58,8 тис. грн. - кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища з введенням в експлуатацію (потужність 92,7 тис. м³/рік).

За кошти державного та обласного бюджетів, а саме обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 293,0 тис. грн., виконавцем робіт ТОВ «С.І. Груп Консорт Лтд», згідно заключених договорів, з території області вивезено залишки непридатних пестицидів в кількості 17,75 тонн та забрудненої тари від них в кількості 11,1 тонни.

На даний час непридані до використання пестициди та агрохімікати у Волинській області відсутні.

Що стосується питань екологічної освіти, пропаганди, інформаційного забезпечення та зв'язків з громадськістю, то при інвестиційних намірах року 250,5 тис. грн. фактично освоєно кошти в сумі 244,48 тис. грн. (98%). З них:

- коштів обласного бюджету: при інвестиційних намірах року 150,0 тис. грн. фактично освоєно 145,0 тис. грн., тобто 97% (кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища);

- коштів бюджетів міст та районів області: при інвестиційних намірах року в сумі 5,7 тис. грн. фактично освоєно 2,68 тис. грн., тобто 47% (кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища);

- власних коштів підприємств, установ і організацій: при інвестиційних намірах року 94,8 тис. грн. фактично освоєно 96,8 тис. грн. (102%).

В 2012 році кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 145,0 тис. грн. були використані на:

- виготовлення оригінал-макету та видавництво книги “Люблю, тебе Волинь!” (посібника з історії охорони природи і виховання екологічної культури);

- видавництво та розміщення обласними друкованими ЗМІ публікації на екологічну тематику: газета «Волинь нова», «Волинська газета», «Віче»;

- видання поліграфічної продукції (бігбордів) з екологічної тематики.

15.9. Дозвільна діяльність у сфері природокористування.

Держуправлінням у 2012 році через дозвільний центр Луцької міської ради проводилася видача документів дозвільного характеру суб'єктам господарювання Волинської області. За рік було розглянуто документи та видано 581 дозвільний документ, а саме:

- дозвіл на спеціальне водокористування в разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення – 153 шт.;
- дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами -175 шт.;
- дозвіл на розміщення відходів – 155 шт.;
- ліміт на утворення та розміщення відходів – 98 шт.
- дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно заповідного фонду загальнодержавного значення- 13 шт.

15.10. Екологічний аудит.

На даний час в області відсутні особи, які мають сертифікат екологічного аудитора. Підприємства та організації області, при наявності такої потреби, звертаються до послуг екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту, інших областей

15.11. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля.

В області функціонує 4 вищі навчальні заклади, в яких є кафедра «Екологія та охорона навколишнього середовища»:

- Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;
- Луцький Національний технічний університет;
- Біотехнічний інститут МНТУ;
- Луцький інститут розвитку людини.

В 2012 році на кафедрах вищеперерахованих закладів проводився ряд наукових досліджень в галузі екології, які відображалися в монографіях, статтях, посібниках, науково-практичних конференціях.

Науково-педагогічні працівники біологічного, хімічного та географічного факультетів Східноєвропейського національного університету ім.Л.Українки протягом 2012 року працювали над кафедральними науковими темами:

- Ландшафтно-екологічний аналіз антропогенно-змінених систем;
- Екологічний моніторинг сучасного стану та прогноз динаміки заповідних екосистем Волині;
- Фауна і екологічні особливості хребетних тварин Волині;
- Рідкісні та зникаючі види комах Західноукраїнського Полісся;
- Фауна та еколого-фізіологічні особливості хребетних тварин Волині;
- Порівняльний аналіз морфології, екології та філогенетичних відносин у підродині Simuliinae;
- Екологія преімагінальних фаз розвитку мошок;
- Лісорозведення на території Волинського Полісся з позицій екологічного орієнтовного лісівництва;
- Радіоекологічний моніторинг біоценозів західних областей України;

- Порівняльна морфо-екологічна характеристика центральних відділів дистантних аналізаторів та органів рівноваги наземних хребетних.

В 2012 році на базі Східноєвропейського національного університету ім. Л.Українки двічі було проведено науково-практичну конференцію «Стан та перспективи інноваційно-інвестиційного розвитку міста Луцька» в межах якої працювали секції: «Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал» та «Природно-ресурсний потенціал, екологічна безпека та ефективна енергозберігаюча політика».

Луцьким біотехнічним інститутом Міжнародного науково-технічного університету ім. Юрія Бугая у 2012 році проводилась робота в межах проекту «Сприяння регіональному розвитку в Україні», який виконується консорціумом на чолі з бюро економічного менеджменту та правових досліджень (проект ВСЕОМ проект фінансування ЄС) був підготовлений та запроваджується в дію з 2013 року проект «Розробка та впровадження системи роздільного збору побутових полімерних відходів у рекреаційних зонах прикордонних територій Волинської області (Шацький, Ратнівський, Старовижівський, Любомльський райони) з метою подальшої їх утилізації», реалізація даного проекту проходить в межах конкурсу наукових проектів «Влада та громада: іновачії для розвитку» при підтримці Фонду Східна Європа та координатору проектів ОБСЄ в Україні.

Луцьким інститутом розвитку людини Університету «Україна» була проведена наступна робота:

- підготовка і видання методичних посібників для молоді: «Основи екологічної безпеки», «Екологічний туризм», «Основи виживання», «Рекреаційне лісокористування», «Екологічна безпека», «Біоіндикаційні методи моніторингу»;

- розробка нового навчального курсу «Екологічна безпека фаху»;

- виставка екологічних робіт «Свій голос віддаю на захист природи»;

- залучення молоді до екологічних заходів та акцій (Заходи до Дня Довкілля, «Первоцвіт», «Посади своє дерево», «Амбразія – карантинний бур'ян», «До чистих джерел», «Збережи ялинку»).

15.12. Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля.

Протягом 2012 року надавались відповіді, роз'яснення та інформація екологічного і правового характеру по зверненнях громадян. Забезпечено своєчасний розгляд 18 звернень громадян, що звернулися до Держуправління. Серед усіх звернень 5 звернень надійшло від депутатів обласної ради, 1 – від депутата міської рад та 2 колективні. Більша частина звернень громадян стосувалась порушення природоохоронного законодавства - 6, в т.ч.: стану забруднення водних об'єктів - 1, знищення флори та фауни - 2, розширення та збереження заповідних територій – 1, порушення норм законодавства в сфері земельних відносин – 3 та інші.

При Держуправлінні працює громадська приймальня.

За участю громадськості в містах та районах області проведено 104 природоохоронних заходів, в тому числі: круглі столи – 2; зустрічі з

громадськістю – 16, конкурси – 5; семінари – 10, проведено природоохоронних акцій – 8 («Новорічна ялинка», «Первоцвіт», «Посади своє дерево», «День довкілля», «За чисте довкілля», «Зелений паросток майбутнього», «Зелений квартал», «Чисте повітря») та інше.

Держуправлінням спільно з громадськими екологічними організаціями проводиться ряд заходів по екологічному вихованню громадян: обласні етапи Всеукраїнських конкурсів: «Екологічних агітбригад», «До чистих джерел», обласний конкурс журналістів: на краще висвітлення питань охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування у засобах масової інформації, присвячений Всесвітньому дню охорони навколишнього середовища і Дню журналіста.

Держуправління охорони навколишнього природного середовища та провідні підприємства області: ВАТ «Гнідавський цукровий завод», ТОВ «Волинь-Кальвіс», «Автомобільна компанія «Богдан Моторс» достойно представляли область у V Міжнародній виставці «Довкілля 2012» на Міжнародному екологічному форумі «Довкілля для України», за що відзначені Диплом «За активну роботу по підготовці та проведенню форуму» та Подяку «За вагомий внесок у реалізацію проекту, високий професіоналізм, відданість справі та встановлення партнерських відносин».

Держуправлінням проводиться постійний моніторинг засобів масової інформації по питаннях охорони довкілля. За 2012 р. в обласних та районних ЗМІ було висвітлено 135 публікації на природоохоронну тематику. З них: в обласних та районних газетах – 89, на телебаченні – 8, на радіо – 2, виставкових заходів – 2, в мережі Інтернет - 34.

15.12.1. Діяльність громадських екологічних організацій.

В своїй діяльності екологічні громадські неурядові організації спонукають виконавчі органи влади та місцеве самоврядування враховувати екологічні права громадян, дбати про майбутнє громади і області, яке на пряму залежить від стану природного середовища.

Громадські об'єднання Волинської області традиційно спрямовують свої зусилля на покращання екологічного стану, сприяння втіленню засад сталого (збалансованого) розвитку, а також активно співпрацюють у цьому напрямку з Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища у Волинській області та іншими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Діяльність громадських екологічних організацій області спрямована на розв'язання регіональних екологічних проблем.

На території Волинської області зареєстровані і діють 17 громадських природоохоронних організацій - обласних осередків загальнодержавного та місцевого значення, з якими тісно співпрацює Держуправління.

Вже більше п'яти років підряд проводиться акція «Чисте місто», яка триває в області протягом весняно-осіннього періоду, про хід та результати якої інформують місцеві ЗМІ.

У 2012 році члени Волинської обласної молодіжної організації «Екоресурс» Всеукраїнської молодіжної ліги брали участь у всеукраїнській науковій конференції «Школа молодого лідера-еколога», у семінарі з натуралістичної роботи до акції «До чистих джерел» та обстеженні стану Хрінниківського водосховища.

У 2012 році члени Волинської обласної громадської організації «Чисте довкілля» в співпраці з обласними та районними організаціями підготували 3 проекти природоохоронного спрямування на конкурси співфінансування за програмами MATRA KAP (SVALL EMBASSY PROJECTS) PROGRAMME та Cross Border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine 2007-2013.

Проекти стосуються покращенню екологічного стану ландшафтного парку «Прип'ять-Стохід», озер Згоранське та Ягодинське Любомльського району, а також ліквідації екологічних небезпек пов'язаних зі складами непридатних отрутохімікатів у транскордонному регіоні.

Проте, у зв'язку з непроходженням відбіркових турів та відсутністю фінансування, господарської діяльності не проводилось.

При цьому, активісти брали участь в очищенні берегів р.Стир та р.Сапалаївка в межах паркової зони м.Луцька, посадці лісу біля полігону ТПВ у с.Брище Луцького району, були учасниками нарад та конференцій з обговорення екологічних проблем області.

15.12.2. Діяльність громадських рад.

Протягом 2012 року діяльність Громадської ради здійснювалась за планом, затвердженим зборами Громадської ради (протокол № 1 від 13.03.2012). Проведено 4 засідання Громадської Ради, на яких були розглянуті різноманітні питання по охороні та збереженню довкілля, підвищенню екологічної свідомості населення.

Громадська рада поєднала зусилля 17 організацій екологічного спрямування, які проводять різні заходи і акції екологічного спрямування. Серед них: Ківерцівський районний еколого-натуралістичний центр (Стецькович Г.Ф.), Волинський обласний ліцей природничого профілю (Тарасюк М.І.), Товариство охорони природи (Кузнецов В.І.), Волинська обласна молодіжна громадська організація «Екоресурс» (Терлецький В.К.), Волинська обласна громадська організація «Чисте довкілля» (Мерленко І.М.) тощо.

Зокрема, Волинська обласна організація Всеукраїнської екологічної ліги налічує близько 1000 членів, які діють в усіх районах області. Основне спрямування діяльності організації – екологізація освіти та виховання молоді. Обласна організація у своєму складі має чимало районних осередків, серед яких найчисленніші та найбільш дієві: Шацький та Ківерцівський.

Активісти екологічного руху цікавляться різними проблемами і виступають з цікавими ініціативами.

Серію краєзнавчих карт екологічного спрямування активісти НМЦ «Екологічні ініціативи» змогли не лише створити, а й видати та розповсюдити серед шкіл області. Було складено комплект із 4 карт: об'єкти ПЗФ та

екологічна мережа. П'ять таких комплектів нових краєзнавчих карт розповсюджено у школах області безкоштовно.

Також передано 3 комплекти методичної літератури до Луцької юнацької бібліотеки, Ківерцівської станції юнатів і до Заборольської ЗОШ.

Підготовлено і випущено для поширення в осередках та для широкого використання методичні посібники для молоді: «Основи екологічної безпеки», «Екологічний туризм», «Основи виживання», «Рекреаційне лісокористування», «Екологічна безпека», «Біоіндикаційні методи моніторингу».

15.13. Екологічна освіта та інформування.

Основною метою екологічної освіти на сьогодні є формування екологічної свідомості та культури особистості дітей, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї, як за національне багатство, гармонізація стосунків у системі «людина-суспільство-природа».

З метою пропаганди природничих знань, залучення широких верств населення до природоохоронної діяльності, активізації роботи з екологічного виховання виходять передачі природничого циклу по місцевому радіо та телебаченню.

Використовуючи засоби масової інформації залучається до природоохоронної роботи учнівська молодь, доросле населення області, знайомиться з екологічними негараздами, розповідає про кращий досвід роботи.

Плідна співпраця Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Волинській області налагоджена із вищими навчальними закладами області. Працівники вищих навчальних закладів беруть участь у роботі семінарів, є науковими керівниками учнівських науково-дослідницьких робіт. Налагоджена співпраця із Волинським обласним еколого-натуралістичним центром, громадськими екологічними організаціями області, які проводять цікаві масові заходи (конкурси, акції, операції).

У 2012 році в закладах освіти області працювало 557 творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного спрямування, в яких займались 8754 учнів.

Екологічна позашкільна освіта в області здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців з урахуванням їхнього віку у різноманітних організаційних формах: лекції, гуртки, клуби, експедиції та ін.

Останнім часом набувають розвитку масові форми екологічної просвіти такі як екоатри, лекторії та інші. Найбільш поширена форма спілкування людей різних вікових категорій за допомогою поетичного слова, ліричної пісні – виступи екологічних агітбригад. У 2012 році в школах та позашкільних закладах області працювало близько 250 агітбригад. Оригінальні театралізовані дійства агітбригад здатні сколихнути екологічну свідомість суспільства, винести на громадський суд негативні сторони людського спілкування з природою.

15.14. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється на основі :

- Меморандуму про співпрацю між Волинською обласною державною адміністрацією та адміністрацією Люблінського воєводства в галузі охорони середовища і обмеження трансграничних забруднень від 22.09.2006р.

- Соглашения о взаимодействии между государственным управлением экологии и природных ресурсов в Волынской области Украины и Брестским областным комитетом природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь от 22.12.2004 г.

15.14.1. Європейська та Євроантлантична інтеграція.

Важливою сферою діяльності області є питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища на прикордонних територіях. Непроста екологічна ситуація, актуальність проблем раціонального природокористування і їх очевидний трансграничний характер спонукали до включення відповідних заходів до Державної програми розвитку трансграничного співробітництва на 2011-2015 роки (далі – Державна програма).

Згідно Плану заходів щодо забезпечення розвитку трансграничного співробітництва в 2012 відповідно до Державної програми виконано наступне:

Найменування заходу	Стан виконання
Створення та забезпечення функціонування українських ділянок трансграничних біосферних резерватів, водно-болотних угідь міжнародного значення, об'єктів всесвітньої природної спадщини	<p>Під особливим наглядом та охороною на території області знаходяться 4 об'єкти водно-болотних угідь міжнародного значення (ВБУ), такі як: "Заплава р. Прип'ять", "Заплава р. Стохід", "Шацькі озера" та Черемське болото у Маневицькому районі.</p> <p>ВБУ "Шацькі озера" знаходяться в межах Шацького національного природного парку (ШНПП) і займають 32850 га, у т.ч. 6932 га водойм, 1344 га боліт і торфовищ, 4763 га лук. Угіддя є частиною унікального озерного комплексу, що відіграє дуже важливу роль не тільки в охороні болотяної фауни та флори, але й як місце гніздування та міграції значної кількості водно-болотних птахів.</p> <p>На території НПП "Прип'ять-Стохід" знаходяться 2 водно-болотні угіддя міжнародного значення (основна частина ВБУ "Заплава Прип'яті", загальною площею 12000 га та крайня північна частина ВБУ "Заплава Стоходу", загальною площею 10000 га), затверджені Постановою КМУ від 23.11.1995 № 935. Загалом екологічний стан ВБУ Волинської області є задовільним.</p> <p>У 2010 році було створено трансграничний біосферний резерват "Західне Полісся", що складається з біосферних резерватів «Шацький» (Україна), «Прибузьке Полісся» (Білорусь) та «Західне Полісся» Польща. У 2012 році трансграничний біосферний резерват «Західне Полісся» отримав Сертифікат ЮНЕСКО про приєднання до всесвітньої мережі біосферних резерватів.</p> <p>Черемське болото, яке в більшій своїй частині знаходиться в межах Черемського природного заповідника (ПЗ) відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України №818-р від 24.10.2012р. набув статус міжнародного значення. Водно – болотний масив має велике наукове значення і</p>

	являється ядром біорізноманіття Західного Полісся, має абсолютний заповідний режим. В Черемському ПЗ нараховується близько 800 видів вищих судинних рослин, з них велика кількість зростає на Черемському болотному масиві.
Створення автоматизованих пунктів вимірювання показників якості поверхневих вод на транскордонних водних об'єктах	У питаннях охорони навколишнього природного середовища українсько-польсько-білоруського прикордоння область плідно співпрацює з відповідними структурами Люблінського воєводства (РП) та Брестської області (РБ). Так, у 2012 році проводився обмін інформацією за результатами досліджень гідрохімічних показників р. Західний Буг у точках відбору, зосереджених на суміжних територіях.
Створення автоматизованих пунктів вимірювання якості повітря та контролю за рівнем транскордонного забруднення повітря на великі відстані	З метою удосконалення нормативно-методичної бази у сфері моніторингу довкілля, державна екологічна інспекція в області брала участь в опрацюванні проекту постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку здійснення моніторингу навколишнього природного середовища та надання екологічної звітності підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища". Підготовлено інформаційні довідки та бюлетені про стан довкілля, які розміщено на веб-сайті, що забезпечує доступ громадськості до екологічної інформації.
Забезпечення оснащення підрозділів аналітичного контролю територіальних органів Мінприроди у прикордонних областях транспортними і плавзасобами, а також сучасними засобами вимірювальної техніки для визначення вмісту розчиненого кисню, металів, нафтопродуктів та інших показників з метою проведення моніторингу екологічного стану транскордонних водних об'єктів	Оформлено ряд документів для підготовки та впровадження майбутнього спільного українсько-польського проекту "Застосування сучасних інструментів ГІС в управлінні водними ресурсами відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви ЄК в українській частині басейну річки Західний "Буг", який реалізовуватиметься за рахунок міжнародних коштів, зокрема польської програми допомоги з Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Суб'єкти транскордонного співробітництва Волинської області активно долучалися до процесу підготовки проектів у рамках Програми прикордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна» 2007-2013 ЄІСП (далі – Програма). У даний час на стадії практичного втілення знаходяться 5 проектів, у яких беруть участь установи й організації Волині. Ці проекти спрямовані на налагодження взаємодії між спеціалістами органів внутрішніх справ і рятувальних служб України та Польщі, модернізацію систем водопостачання у прикордонних містах Володимир-Волинський та Грубешів, створення гуманних умов існування для бездомних тварин на польсько-українському прикордонні, впровадження новітніх технологій у системі дошкільної освіти. На реалізацію заходів, передбачених даним проектами, для нашої області виділено 1,2 млн. євро.

Прийняті керівними органами Програми прикордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013» рішення у 2012 році є оптимістичними для нашого регіону, адже до реалізації схвалено 22 транскордонні проекти сумарною вартістю 11,6 млн. євро, українськими партнерами за якими є установи та організації Волині.

Усі з них є дуже вагомими з точки зору впливу на активізацію транскордонного співробітництва. Водночас, очікуємо що реалізація наступних проектів сприятиме вирішенню найбільш актуальних завдань соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів і принесе конкретні та відчутні результати для усіх їх мешканців. Основними з них, що стосуються охорони навколишнього середовища є:

- будівництво каналізації в Шацьку, завдяки чому великою мірою буде вирішено проблему збереження екосистеми долини річки Західний Буг на прикордонних територіях України, Польщі, Білорусі, а також озера Світязь;
- розвиток оздоровчо-санаторного туризму на українсько-польському прикордонні через створення українсько-польського центру туристичної інформації, будівництво водолікувального корпусу на території Грем'ячинської сільської ради Ківерцівського району та закупівлю для нього обладнання ;
- модернізація зоопарків в Луцьку та Замості.

15.14.2. Залучення міжнародної технічної допомоги та координація діяльності програм/проектів зовнішньої допомоги.

Протягом 2010-2012 років відбулося три конкурсні відбори проектних заявок у рамках Програми прикордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013», яка є складовою Європейського інструменту сусідства та партнерства, і фінансується Європейським Союзом. Загальний бюджет Програми, дія якої поширюється на 15 прикордонних регіонів трьох країн, становить 186,2 млн. євро.

За результатами другого і третього конкурсних наборів, які пройшли у 2012 році, Волинська область стала учасником ряду проектів транскордонного спрямування. Основними з них, що стосуються охорони навколишнього середовища є:

- будівництво каналізації в Шацьку, завдяки чому великою мірою буде вирішено проблему збереження екосистеми долини річки Західний Буг на прикордонних територіях України, Польщі, Білорусі, а також озера Світязь;
- розвиток оздоровчо-санаторного туризму на українсько-польському прикордонні через створення українсько-польського центру туристичної інформації, будівництво водолікувального корпусу на території Грем'ячинської сільської ради Ківерцівського району та закупівлю для нього обладнання ;
- модернізація зоопарків в Луцьку та Замості.

15.14.3. Двостороннє та багатостороннє співробітництво.

В рамках міжнародних угод Держуправління співпрацює з воєводським інспектором охорони навколишнього природного середовища в м.Люблін делегатури в м.Замость (Республіка Польща) та Брестським обласним комітетом природних ресурсів і охорони навколишнього середовища (Республіка Білорусь)

Щоквартально проводиться обмін інформацією між Держуправлінням та воєводським інспектором по результатах досліджень гідрохімічних показників (по 24 показниках) р.Західний Буг в точках відбору, зосереджених в

с.Литовеж Іваничівського р-ну, м.Устилуг Володимир-Волинського р-ну, с.Ягодин Любомльського р-ну.(Україна) та в місцевостях Крилув, Зосін, Хородло (Республіка Польща)

Співпраця з білоруською стороною включає здійснення спільного відбору проб поверхневих вод річок Західний Буг і Копаївка на виході їх з Волинської в Брестську область не рідше одного разу на рік. Відбір проводиться спеціалістами Держекоінспекції у Волинській області та Брестського комітету природних ресурсів. Крім того, проводиться щоквартальний обмін результатами досліджень проб води в прикордонних створах р.Західний Буг і Копаївка.

Унітарно-експлуатаційно-будівельне підприємство «Дніпро-Бузький водний шлях» Республіки Білорусь щомісячно надає Держуправлінню результати вимірювання рівнів та витрат води по Вижівському водоспуску Верхньо-Прип'ятського гідровузла РУЕСП «Днепробугводпуть».

Висновки

Протягом 2012 року зусилля Держуправління були спрямовані на виконання природоохоронних заходів, передбачених державними та регіональними програмами, що діють в області, поглиблення співпраці з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, підвищення фахового рівня працівників.

Основними пріоритетними напрямками діяльності Держуправління у 2012 році були визначені:

- забезпечення виконання «Регіональної екологічної програми “Екологія 2011-2015 та прогноз до 2020 року», «Програми економічного і соціального розвитку області на 2012 рік», «Регіональної програми захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь у Волинській області в 2006-2010 роках та прогнозу до 2015 року»;

- переважачим напрямком в проведенні природоохоронних заходів в 2012 році були заходи, спрямовані на охорону і раціональне використання водних ресурсів (реконструкція очисних споруд, берегоукріплення річок, відновлення водного режиму р. Прип'ять, захист від підтоплення повеневими водами).

В результаті природоохоронної діяльності в 2012 році:

- фактичне спрямування коштів бюджетів усіх рівнів на здійснення природоохоронних заходів в області становить 47068, 36815 тис. грн. 92 % при інвестиційних намірах року в сумі 50920,40565 тис. грн.;

- за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 2247,09 тис. грн. були використані на виготовлення документації на проведення заходів щодо захисту від шкідливої дії вод та ліквідації підтоплення територій області та реконструкції каналізаційних очисних споруд;

- проводились роботи по заміні на печах відпалу природного газу на азот та заміні трансформаторів з поліхлорфенілами на екологічно чисті ВАТ «СКФ Україна», м. Луцьк, на що використано 300.0 тис. грн.

- завершено заходи щодо очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин по ДП «Ковельський ветсанзавод».

За кошти державного та обласного бюджетів, а саме обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 293.0 тис.грн., виконавцем робіт ТОВ «С.І. Груп Консорт Лтд», згідно заключених договорів, з території області вивезено залишки непридатних пестицидів в кількості 17.75 тонн та забрудненої тари від них в кількості 11.1 тонни.

У 2012 році продовжувались роботи щодо резервування особливо цінних природних комплексів та об'єктів для подальшого створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення.

Також науковим відділом Черемського ПЗ спільно з науковцями області проводиться робота по обстеженню суміжних територій з метою підготовки

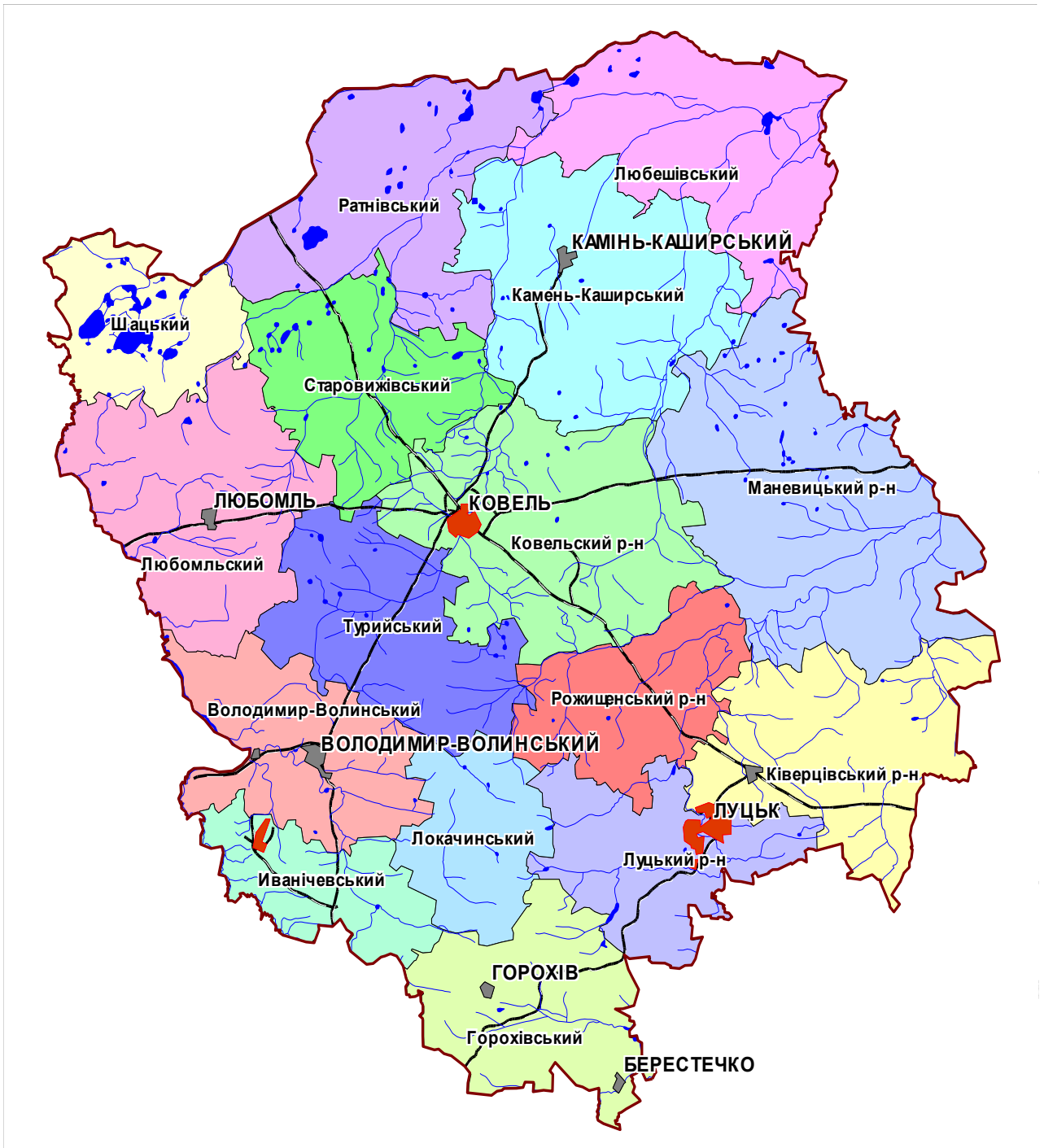
науково-біологічного обґрунтування доцільності їх приєднання до заповідника.

Відповідно до Плану створення (розширення) територій та об'єктів ПЗФ області на 2012 рік, пропозицій Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, розроблених наукових обґрунтувань, рішеннями обласної ради від 12.03.2012 № 10/67 та від 21.06.2012 № 12/35 «Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду» на території області створено 4 нових, змінено межі 2 існуючих та змінено категорію 1 територію ПЗФ місцевого значення.

У січні-лютому 2012 року Держуправління приймало участь у проведенні користувачами мисливських угідь зимових обліків основних видів мисливських тварин. Отримані дані щодо чисельності диких тварин області були узагальнені та проаналізовані і з метою об'єктивного затвердження лімітів на їх добування (відстрілу, відлову) у сезон полювання 2013/2014 років, надіслані до Мінприроди.

ДОДАТКИ

1. Карта Волинської області.

2. Громадські організації природоохоронного спрямування, що співпрацюють з Держуправлінням у Волинській області

№ п/п	Назва організації	Юридична адреса	Керівник	Організації, включені до складу громадської ради при територіальному органі та спецпідрозділі Мінприроди
1	2	3	4	5
1	Волинська обласна організація Українського товариства охорони природи Дата реєстрації: 12.11.1993, реєстраційне свідоцтво №16	м. Луцьк, пр. Волі, 39а	Голова президії – Мельник М. О.	
2	Волинська обласна організація Українського товариства мисливців і рибалок Дата реєстрації: 03.12.1993, реєстраційне свідоцтво №20	м. Луцьк, вул. Лесі Українки, 55	Голова президії – Шибенюк В. О.	Включена
3	Західно-Поліський філіал Національного Екологічного центру України у Волинській області Дата реєстрації: реєстраційне свідоцтво, №73	м. Луцьк, вул. Винниченка, 109	Голова – Бондар Олександр Іванович	
4	Волинське обласне товариство краєзнавців Дата реєстрації: 03.02.1995, реєстраційне свідоцтво, №77	м. Луцьк, пр. Волі, 13	Голова – Бондаренко Геннадій Васильович	
5	Волинська обласна молодіжна організація “Зелена хвиля” Дата реєстрації 29.12.1999 р. Свідоцтво № 295.	м. Луцьк, пр. Молоді, 13б.	Гоенеральний директор – Катишев Д. В.	
6	Волинське молодіжне об’єднання “Хорс” Дата реєстрації 11.02.2000 р. Свідоцтво № 303.	Волинська область, м. Луцьк, пр. Молоді, 4/126	Голова об’єднання – Корсун О. М.	Включена
7	Волинське обласне відділення Всеукраїнської громадської організації “Громадський контроль” Дата реєстрації 06.07.2001 р. Свідоцтво № 380.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Львівська, 63, кв. 29	Голова ради – Кожевніков Г. Г.	
8	Громадське об’єднання “Волинські перспективи” Дата реєстрації 10.08.2001 р. Свідоцтво № 385.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Вороніхіна, 8	Голова правління – Пахом’юк Н. В.	
9	Волинська обласна громадська організація “Чисте довкілля” Дата реєстрації 14.06.2002 р. Свідоцтво № 417	Волинська область, м. Луцьк, вул. Глушець, 49	Керівник – Мерленко І. М.	
10	Волинське обласне екологічно-туристичне об’єднання “Друїди” Дата реєстрації 27.09.2002 р. Свідоцтво № 420	Волинська область, м. Луцьк, вул. Степова, 137, кв. 1	Голова ради – Моклиця Ю. В.	Включена

11	Волинська обласна дитяча творча студія “Боривітер” Дата реєстрації 05.09.2003 р. Свідоцтво № 448.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Кравчука, 8, кв. 17	Голова – Лукашевич М. Н.	
12	Волинська обласна громадська організація “Волинський край” Дата реєстрації 26.12.2003 р. Свідоцтво № 467.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Львівська, 125	Голова ради – Вітів А. М.	
13	Волинська обласна громадська організація “Наше місто” Дата реєстрації 26.12.2003 р. Свідоцтво № 466.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Старова, 2	Голова ради – Гловацький О. Ф.	
14	Волинська обласна молодіжна громадська організація “Екоресурс” Дата реєстрації 08.04.2004 р. Свідоцтво № 471	Волинська область, м. Луцьк, вул. Гордіюк, 4, кв. 93	Голова правління – Терлецький В. К.	Включена
15	Волинська обласна організація Товариства Лісівників України Дата реєстрації 09.09.2004 р. Свідоцтво № 491.	м. Луцьк, пр. Волі, 30	Голова ради – Гетьманчук А. І.	
16	Волинська Асоціація сприяння охороні довкілля “Зубр” Дата реєстрації 23.11.2006 р. Свідоцтво № 562.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Мамсурова, 6, кв. 21	Голова ради – Грабовський В. П.	
17	Громадська організація “Клуб екологічного туризму” Дата реєстрації 18.04.2007 р. Свідоцтво № 581	Волинська область, м. Луцьк, Київський майдан, 11, кв.55	Голова правління – Мороз В. М.	
18	Волинська обласна громадська організація “Рух за зелене майбутнє” Дата реєстрації 05.12.2007 р. Свідоцтво № 600.	Волинська область, м. Луцьк, вул. Коперніка, 8а	Голова ради – Матяшук А. В.	
19	Волинська обласна громадська організація «Варта Громади – Луцьк» Дата реєстрації: 10.04.2008 р. Свідоцтво № 620	Волинська область, м. Луцьк, вул. Б. Хмельницького, 47.	Голова – Мартинюк О. І.	
20	Волинська обласна громадська організація «Еко-Волинь» Дата реєстрації: 23.10.2009 р. Свідоцтво № 674	Волинська область, м. Ковель, вул. Драгоманова, 5	Голова – Кіндер О. О.	

3. Перелік підприємств промисловості за галузями.

Перелік підприємств добувної промисловості в області

Назва підприємства	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Індекс, адреса, телефон/факс, e-mail	Асортимент продукції (товарів, робіт, послуг)
ДП "Волиньвугілля"	Генеральний директор – ЗАГОРОДНІЙ Анатолій Григорович	45400, Волинська обл. м. Нововолинськ. вул. Луцька, 1 тел.(244) 4-07-72, 4-07-75	Видобуток вугілля
ДП "Волиньторф".	КИРИЧИК Іван Миронович	Волинська обл. Маневицький р-н, с.Прилісне Тел. (276) 9-84-00, 4-09-63,2-12-63	Видобуток торфу, виробництво торфобрикетів
"Радошинське кар'єроуправління" Державного підприємства "Управління промислових підприємств Державної адміністрації залізничного транспорту України	Керівник – ПРИСАДА Ігор Вадимович	Волинська обл., Ковельський район, С. Радошин, вул. Зелена, 1	Видобуток та реалізація будівельного піску для організацій залізниці і нетранспортних організацій

Перелік металургійних підприємств та підприємств переробки металу в області

Назва підприємства	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Індекс, адреса, телефон/факс, e-mail	Асортимент продукції (товарів, робіт, послуг)
ВАТ "Нововолинський ливарний завод	Директор - ЧЕРНЯВСЬКИЙ Ігор Валентинович	м. Нововолинськ, вул. Луцька, 29 Волинська область (03344) 3-10-54	Литво кольорових і чорних металів
ТзОВ "Завод "ПРОМЛИТ"	Директор – НАГОРНИЙ Сергій Євгенович	м. Нововолинськ, вул. Луцька, 53 Волинська область (03344) 4-05-55	Литво кольорових і чорних металів
ТзОВ "Хадеа стіл компанія"	Директор - БЕЗВЕРХИЙ Володимир Володимирович 050-339-81-03	45100, м. Рожище, вул. Селянська, 46 (03368) 2-11-03	Комплектуючі частини для обладнання по подрібненню відходів
ПП "Дельта"	Директор - БЕЗВЕРХИЙ Володимир Степанович 050-339-81-03	45100, м. Рожище, вул. Гагаріна, 18 (03368) 2-13-03, 2-46-08	Виробництво металевих виробів по ескізах замовника
МП "ОКСЕОЛ"	Директор-САМОЛЮК Степан Андрійович	45100, м. Рожище, вул. Селянська, 46 тел.(03368) 2-12-63	Вироби з сірого чавуну
ТзОВ "Ніколь"	Генеральний директор - БОНДАРЧУК Максим Іванович	45264, Ківецівський район, с. Жидичин, вул. 17-го Вересня, 59 (03365) 72-27-71	Виробництво сейфів, металевих шаф, депозитних стійок
ТзОВ "Завод "Промлит"	Директор – НАГОРНИЙ Андрій Євгенович	45400, м. Нововолинськ, вул. Шахтарська, 53 тел.(244) 4-05-55, 4-05-56	Литво кольорових і чорних металів
СП "Модерн-Експо"	Директор -	43000, м. Луцьк,	Виробництво меблів для

	ПИЛИПЮК Петро Павлович	вул. Рівненська, 44, тел.78-95-00, ф. 78-95-01 www.modern-expo.com.ua	офісів для офісів та магазинів
ТзОВ "Алюглас"	Директор- СМОЛЯК Петро Ярославович	45400, м. Нововолинськ, вул. Шахтарська, 28 а тел.(244) 4-08-40, 4-08-50	Виготовлення склопакетів

Перелік підприємств хімічної промисловості в області

Назва підприємства	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Індекс, адреса, телефон/факс, e-mail	Асортимент продукції (товарів, робіт, послуг), торгова марка
ВАТ "Луцькпластмас" (Луцькім)	голова правління - Матков Віктор Григорович	43020, м. Луцьк, вул. Рівненська, 76а, (0332) 25-01-18, 78-82-00 asu@plastmas.lutsk.ua	полімерні вироби
ПРАТ СП "Теріхем-Луцьк"	Директор - Артишевський Андрій Анатолійович	43020, м. Луцьк, вул. Рівненська, 76а, (0332) 78-81-81, 78-81-70	плівка поліпропіленова
ТзОВ "Хемосвіт Луцькім"	Директор Романюк Євген Григорович	43020, м. Луцьк, вул. Рівненська, 76а, (0332) 78-59-99, 78-97-55	Друкована плівка, пакети для хлібопекарських виробів

Перелік підприємств харчової промисловості в області

Назва підприємства	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Індекс, адреса, телефон/факс, e-mail	Асортимент продукції (товарів, робіт, послуг)
ВАТ "Ковельмолоко"	Директор – Башко Дмитро Ярославович	45010, м. Ковель, вул. Ватутіна, 114, тел. (03352) , 6-00-16, 6-00-48, факс 6-00-70	Сирки глазурані, сир зернистий сир кисломолочний
ЗАТ "Ратнівський молокозавод"	Голова правління – Дудік Анатолій Микитович	44100, смт. Ратне ву. Шевченка, 47 (03366) 2-13-59, 2-94-19	Спред солодко вершковий, сухе знежирене молоко
ТзОВ "Ново-волинський олійно-жировий комбінат"	Директор – Бубела Вікторія Василівна	45400, м. Нововолинськ, вул. Нововолинська, 60 (03344) 4-34-03	Олія соняшни-кова, рафінована, дезодорована, виморожена
Луцький спиртогорілчаний комбінат	Директор - Іванов Ростислав Іванович	45000, м. Луцьк, вул. Ковельська, 67, тел. (0332) 72-46-76, 72-36-94, 72-48-32, lsgk@lt.ukrtel.net	Горілчані вироби, спирт етиловий
ВАТ "Луцьк Фудз"	В.о. голови правління – Варняга Олег Григорович	43001, Луцький район, с. Змінець вул. Левадна, 2а 77-88-00, 77-88-06	Соуси томатні, оцет, безалкогольні напої, вода мінеральна
ВАТ "Горохівський цукровий завод"	Голова правління – Притулюк Анатолій Павлович	45744, Горохівський р-н смт. Марянівка, вул. Незалежності, 13 (03379) 9-80-81, 9-80-86	цукор
ВАТ "Володимир Волинський цукровий завод"	Голова правління – Савка Марія Володимирівна	44700, м. Володимир-Волинський, вул. Луцька, 230 (03342) 2-28-80, 2-07-00	Виробництво та реалізація цукру
ПРАТ "Ковельські"	Голова правління –	45300, Волинська обл. м. Ковель,	Ковбасні вироби,

ковбаси"	Головатий Володимир Петрович	вул. Володимирська,156 (03352) 4-92-08, 4-96-87	мясні напівфабрикати
ПАТ "Луцький пивзавод"	Голова правління – Конзера Анатолій Іванович	43021, м. Луцьк вул. Винниченка, 69 (0332) 78-49-60, 78-49-62	Пиво,квас,безалкогольні напої, вода мінеральна
ТзОВ "Павлівський пивзавод"	Директор – Пікута Юрій миколайович	45342, Іваничівський район, с. Павлівка, вул. Незалежності, 1 (03372) 2-24-02, 2-24-03	пиво
ТзОВ "Йоданка"	Директор – Семерей Анатолій Іванович	45342, Іваничівський район, с. Павлівка, вул. Незалежності, 1 (03372) 2-24-02, 2-24-03	Вода мінеральна, столова, квас
ВАТ "Рожищенський сирзавод"	Голова правління – Синя Валентина Михайлівна	45100, Волинська обл., м. Рожище, вул. Чайковського, 20 тел. (268) 2-24-91	Сир сичужний твердий, сирок плавлений, казеїн
ТзОВ Торговий дім Луцьккондитер"	Директор – Ковальчук Ігор Вікторович	43001, Волинська обл., м. Луцьк, вул. Володимирська, 57а (0332) 76-07-81, 76-08-49	Цукерки, бісквітна продукція
ТзОВ "Волиньагропродукт"	Директор-Маковецький Володимир Миколайович	45200, м. Ківерці, вул Шевченка, 35 (03365) 3-27-44	Хлібобулочні вироби
ТзОВ "Птахо комплекс "Губин"	Директор – Мельниченко Олег Борисович	45500, Волинська обл., Локачинський р-н с. Губин, вул.Лісова,1 (03374) 2-15-74 (45400, м. Нововолинськ, вул. Луцька,3) (03344) 4-68-79 м. Луцьк, вул. Єршова,11, оф.801	М'ясо птиці фасоване

СТРУКТУРА

Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2012 рік

Вступне слово	
1. Загальні відомості	2
1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території	
1.2 Соціальний та економічний розвиток країни	
2. Атмосферне повітря	9
2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	
2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами	
2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах	
2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)	
2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря	
2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах	
2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	
2.5 Використання озоноруйнівних речовин	
2.6 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	
2.7 Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря	
3. Зміна клімату	21
3.1. Тенденції зміни клімату	
3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів	
3.3. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	
4. Водні ресурси	25
4.1 Водні ресурси та їх використання	
4.1.1 Загальна характеристика	
4.1.2 Водозабезпеченість територій та регіонів	
4.1.3 Водокористування та водовідведення	
4.2 Забруднення поверхневих вод	
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	
4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)	
4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод	
4.3 Якість поверхневих вод	
4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками	
4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів	
4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	
4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод	
4.4 Якість питної води та її вплив на здоров'я населення	
4.5 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів	
5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	32
5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	
5.1.1 Загальна характеристика	
5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	
5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	
5.1.4 Формування національної екомережі	
5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	

5.2	Природоохоронні території та об'єкти	
5.2.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	
5.2.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	
5.2.3	Біосферні резервати та об'єкт Всесвітньої природної спадщини	
5.3	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	
5.3.1	Загальна характеристика рослинного світу	
5.3.2	Лісові ресурси	
5.3.3	Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів	
5.3.4	Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	
5.3.5	Адвентивні види рослин	
5.3.6	Стан зелених насаджень	
5.3.7	Заходи щодо збереження рослинного світу	
5.4	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	
5.4.1	Загальна характеристика тваринного світу	
5.4.2	Стан і ведення мисливського та рибного господарств	
5.4.3	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	
5.4.4	Інвазивні види тварин	
5.4.5	Заходи щодо збереження тваринного світу	
5.5	Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон	
5.6	Туризм	
6.	Земельні ресурси і ґрунти	93
6.1	Структура та використання земельних ресурсів	
6.1.1	Структура та динаміка змін земельного фонду	
6.1.2	Господарська освоєність земельних угідь	
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси	
6.3	Стан і якість ґрунтів	
6.3.1.	Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення	
6.3.2	Забруднення ґрунтів	
6.3.3.	Деградація земель	
6.4	Оптимізація використання та охорона земель	
7.	Надра	105
7.1.	Мінерально-сировинна база	
7.1.1.	Стан та використання мінерально-сировинної бази	
7.2.	Система моніторингу геологічного середовища	
7.2.1.	Підземні води: ресурси, використання, якість	
7.2.2.	Екзогенні геологічні процеси	
7.3.	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	
7.4.	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	
8.	Відходи	113
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	
8.3	Використання відходів як вторинної сировини	
8.4	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	
8.5	Державне регулювання в сфері поведження з відходами	
9.	Екологічна безпека	118
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	
9.3	Радіаційна безпека	
9.3.1.	Стан радіаційного забруднення території України	
9.3.2.	Поводження з радіоактивними відходами	

10.	Промисловість та її вплив на довкілля	120
	10.1 Структура та обсяги промислового виробництва	
	10.2 Вплив на довкілля	
	10.2.1 Гірничодобувна промисловість	
	10.2.2 Металургійна промисловість	
	10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість	
	10.2.4 Харчова промисловість	
	10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва	
11.	Сільське господарство та його вплив на довкілля	124
	11.1 Тенденції розвитку сільського господарства	
	11.2 Вплив на довкілля	
	11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	
	11.2.2 Використання пестицидів	
	11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель	
	11.2.4 Тенденції в тваринництві	
12.	Енергетика та її вплив на довкілля	125
	12.1 Структура виробництва та використання енергії	
	12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	
	12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля	
	12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	
13.	Транспорт та його вплив на довкілля	131
	13.1 Транспортна мережа України	
	13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень	
	13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів	
	13.2 Вплив транспорту на довкілля	
	13.3 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	
14.	Збалансоване виробництво та споживання	134
	14.1. Тенденції та характеристика споживання	
	14.2 Структурна перебудова та екологізація економіки	
	14.3 Впровадження елементів «більш чистого виробництва»	
	14.4 Ефективність використання природних ресурсів	
	14.5 Оцінка «життєвого циклу виробництва»	
15.	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	137
	15.1 Національна та регіональна екологічна політика	
	15.2 Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки	
	15.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства	
	15.4 Виконання державних цільових екологічних програм	
	15.5 Моніторинг навколишнього природного середовища	
	15.6 Державна екологічна експертиза	
	15.7 Економічні засади природокористування	
	15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності	
	15.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі	
	15.9 Дозвільна діяльність у сфері природокористування	
	15.10 Екологічний аудит	
	15.11 Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля	
	15.12 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	
	15.12.1 Діяльність громадських екологічних організацій	

- 15.12.2 Діяльність громадських рад
- 15.13 Екологічна освіта та інформування
- 15.14 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля
  - 15.14.1 Європейська та євроатлантична інтеграція
  - 15.14.2 Залучення міжнародної технічної допомоги та координація діяльності програм /проектів зовнішньої допомоги
  - 15.14.3 Двостороннє та багатостороннє співробітництво

Висновки

162